Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

ШЖМ ЖАҒДАЙЫНДА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ОРГАНИЗАЦИИ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ МКШ

Нур-Султан
2020

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (2020 жылғы 18 қараша № 8 хаттамасы).

Рекомендовано к изданию решением Ученого совета Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол №8 от 18 ноября 2020 года).

ШЖМ жағдайында қосымша білім беруді ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар. Әдістемелік ұсынымдар – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2020. – 276 б.

Методические рекомендации по организации дополнительного образования в условиях малокомплектных школ. Методические рекомендации. – Нур-Султан: НАО имени И. Алтынсарина, 2020. – 276 с.

Әдістемелік ұсынымдарда тірек мектептердің құрылымдық жұмыс режимінде қолайлы болып табылатын шағын жинақталған мектептер жағдайында қосымша білім беруді ұйымдастыру бойынша халықаралық және отандық тәжірибе қаралды. ШЖМ үшін қосымша білім беруді ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар енгізілді.

Аталған әдістемелік ұсынымдар білім беру ұйымдарының басшылары мен қызметкерлеріне, білім басқармаларының басшылары мен әдіскерлеріне, біріктірілген сыныптарда жұмыс істейтін ШЖМ мұғалімдеріне және шағын жинақты мектепте білім беру үдерісін жоспарлау мәселелерімен айналысатындарға ұсынылады.

В методических рекомендациях рассмотрен международный и отечественный опыт по организации дополнительного образования в условиях малокомплектных школ, являющиеся приемлемыми в структурном режиме работы опорных школ. Включены методические рекомендации по организации дополнительного образования для МКШ.

Методические рекомендации адресованы работникам системы образования, учителям малокомплектных школ, ресурсных центров, а также сотрудникам институтов повышения квалификации учителей, авторам учебников и учебно-методических комплексов.

© Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2020

© Национальная академия образования имени И. Алтынсарина, 2020

Кіріспе

Қазіргі кезеңде мектептегі оқыту жүйесінде XXI ғасырда экономикалық өсу мен әлеуметтік прогрестің негізгі факторына айналған адами (зияткерлік) капиталдың сапасына әсер ететін қосымша білім беру ерекше рөл атқарады. Дамыған елдердегі жаңа білім мен технологиялар үлесіне жалпы ішкі өнім өсімінің 90% - дан астамы келеді. Білім берудің жоғары сапасы мен бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуде инновациялардың рөлі бүгінде айқындаушы болып табылады. Сондықтан білім беру ұйымының жаңа моделі – білім беру жүйесі элементтерінің комбинацияларын, білім беру тәсілдерін, ғылыми және инновациялық циклдерді мезгіл-мезгіл өзгертуді көздейтін инновациялық модель туралы мәселе қою педагогикалық практикада қосымша білім беруді кеңінен қолдануды көздейді.

Қазақстан Республикасының Президенті 2020 жылғы 1 қыркүйектегі «Қазақстан жаңа жағдайда: іс-қимыл уақыты» Жолдауында бейресми білім берудің балама нұсқаларын белсенді енгізудің, дербес оқыту нәтижелерін танудың, кәсіби дағдыларды сертификаттаудың маңыздылығын атап өтті. Бұдан әрі Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев былай деп түсіндіреді: «өскелең ұрпақтың спорттық, шығармашылық әлеуетіне ерекше назар аудару қажет. Қаржы тапшылығы жағдайында кәсіби спорт клубтарын толығымен мемлекет есебінен ұстаудың қажеті жоқ. Бұқаралық спортқа, дене шынықтыруға және, әрине, балаларға басымдық беру керек. Әр облыста, ірі аудан орталықтарында спорт секцияларын ашу керек. «Балалар үйірмелерінің» қызметін жандандыру талап етіледі, онда жас ұрпақ өкілдері шығармашылық пен қолөнер негіздерін түсіне алады» [1].

Бүгінгі таңда оқу орны қосымша білім алудың жалғыз көзі емес. Білім беру үдерісін ұйымдастырудың желілік және кластерлік нысандары дамуда. Инновациялық білім беру жобаларына, қысқа мерзімді қосымша білім беру бағдарламаларына, қашықтықтан білім беру курстарына қатысу балалар арасында үлкен танымалдылыққа ие. Отбасылар мен балалардың қосымша білім алуға деген қызығушылығының артуы мемлекеттік емес ұйымдардың көбеюіне әкеледі. Әлеуметтендіру, білім алушыларды қоғамдық және кәсіби салаларға толыққанды және тиімді қатысуға дайындау міндеттерін қоғамдық ұйымдар да жүзеге асырады.

Қазіргі уақытта қосымша білім беру қиын кезеңді бастан кешуде. Қазіргі карантиндік шектеулер және мектепте Қашықтықтан оқытуға көшу қосымша білім беру үшін көптеген қиындықтар туғызды. Үйде өзін-өзі оқшаулау жағдайында көптеген білім алушылар үшін өз хоббиін секцияда немесе үйірмеде үзбеу маңызды болды. Кейбір балалар үшін бұл өте маңызды, оның

ішінде қазіргі жағдайда сәтсіздікке ұшырау қаупі бар жарыстарға, жарыстарға дайындық үшін. Екінші бөлігі өзін-өзі оқшаулау жағдайында өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі дамыту мүмкіндіктерін іздейді. Сонымен, балалардың үшінші тобы ата-аналардың өнімді іс-шараларға қатысуға тырысады, олар жаңа жағдайда – олардың пікірінше, пайда әкелмейтін желінің белсенділігіне алаңдайды. Офлайн өмірдегідей, қосымша білімнің «толықтырылуы» айқын емес. Бірақ сонымен бірге, көптеген білім алушылар үшін дәл осы салада психологиялық әл-ауқаттың негізгі мүдделері мен ресурстары жатыр.

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасында қабылданған тәсілдер қосымша білім беруге тікелей әсер етеді. Жаңа тәсілдерді жүзеге асыру жолында көптеген проблемалар туындайды. Қосымша білім беру мемлекеттік тапсырысқа немесе тапсырмаға сүйене отырып, «балалық шақ ресурсын» пайдаланудың әлеуметтік технологиясы ретінде білім беру қызметінің теориялық және әдістемелік моделін қалыптастыру қажет.

Осыған байланысты қосымша білім берудің теориялық және әдістемелік негізін жасау қажет. Оқу үдерісінде қосымша білім беруді қолдану білім алу әдістерінің өзгеру мүмкіндігін арттырады, білім алушылар мен мұғалімдердің өзара әрекеттесуін жаңаша ұйымдастыруға мүмкіндік береді, білім алушылардың танымдық тәуелсіздігін дамытуға ықпал етеді.

Зерттеу объектісі – шағын жинақты мектептердің оқу үдерісінде қосымша білім беру жүйесі болып табылады.

Зерттеу пәні шағын жинақталған мектептерде қосымша білім беруді ұйымдастыру үдерісі, Шағын жинақталған мектеп білім алушыларын әлеуметтендірудегі және кәсіби өзін-өзі анықтаудағы қосымша білімнің рөлі болып табылады.

Бұл әдістемелік ұсынымдардың мақсаты шағын жинақталған мектептерде қосымша білім беруді ұйымдастыру бойынша мұғалімдер мен білім алушыларға әдістемелік көмек көрсету болып табылады.

Қойылған мақсатқа жету үшін келесі міндеттер анықталды:

- оқу үдерісінде қосымша білім беруді қолданудың халықаралық және отандық тәжірибесін зерделеу;
- қосымша білім берудің нормативтік-құқықтық базасын зерделеу;
- ШЖМ білім алушыларын кәсіби өзін-өзі анықтау және әлеуметтендірудегі қосымша білімнің рөлін анықтау;
- шағын жинақталған мектептерде қосымша білім беруді ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар әзірлеу.

Оқу құралының ғылыми жаңалығы оқу үдерісінде қосымша білім беруді қолданудың халықаралық және отандық тәжірибесін талдау, қосымша білім

берудің нормативтік-құқықтық базасын талдау, шағын жинақталған мектеп білім алушыларының әлеуметтенуі мен кәсіби өзін-өзі анықтауының ролдің негіздеу болып табылады. Шағын жинақталған мектептерде қосымша білім беруді ұйымдастыру бойынша әдіснамалық ерекшеліктер мен әдістемелік ұсынымдар ұсынылды.

Практикалық маңыздылығы әдістемелік ұсынымдар материалдары мұғалімге, ШЖМ басқарушы персоналына шағын жинақты мектептерде қосымша білім беруді ұйымдастыру тәсілдерін жүзеге асыру үшін тиімді конструктивтік тәсілдерді жоспарлауға, ұйымдастыруға көмектеседі. Бұл жұмыс оқу үдерісінде педагогтердің қосымша білім беру әдістері мен тәсілдерін қолданудағы мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Глоссарий

1. Қосымша білім беру – білім алушылардың, тәрбиеленушілер мен мамандардың жан-жақты қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында жүзеге асырылатын тәрбиелеу, оқыту үдерісі;

2. Қосымша білім беретін мектептен тыс ұйым – білім алушылар мен тәрбиеленушілерге қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын іске асыратын оқу-тәрбие ұйымы;

3. Оқыту-сауықтыру білім беру ұйымы – балаларды және білім алушы жастарды тәрбиелеу, оларға білім беру, сауықтыру, демалдыру жөніндегі функцияларды жүзеге асыратын заңды тұлға.

4. Өндірістік оқыту – білім беру ұйымдарының және (немесе) кәсіпорындардың (ұйымдардың) базасында білім алушылардың теориялық білім алуына, практикалық машықтануына бағытталған оқыту.

5. Тірек мектеп (ресурс орталығы) – шағын жинақталған мектеп оқушыларының сапалы білім алуға қолжетімділігін қамтамасыз ету мақсатында білім алушылардың қысқа мерзімді сессиялық сабақтарын, аралық және қорытынды аттестатталуын өткізу үшін таяу маңдағы шағын жинақталған мектептердің білім беру ресурстары оның базасында шоғырланатын орта білім беру ұйымы.

6. Шағын жинақты мектеп – білім алушылар контингенті шағын, сынып-жинақтары біріктірілген және оқу сабақтарын ұйымдастырудың өзіндік нысаны бар жалпы білім беретін мектеп.

7. Ғылыми-әдістемелік жұмыс – ғылым жетістіктері мен озық педагогикалық тәжірибеге негізделген және үздіксіз білім беру жүйесінің жұмыс істеуі мен дамуын жетілдіруге бағытталған қызмет түрі.

8. Жан басына шаққандағы қаржыландыру нормативі – білім берудің барлық деңгейлеріндегі мемлекеттік кепілдендірілген оқыту құнының қаржылық қамсыздандырылу нормативі.

9. Ерекше білім беруді қажет ететін адамдар (балалар) – денсаулығына байланысты білім алуда ұдайы немесе уақытша қиындық көріп жүрген, арнайы, жалпы білім беретін оқу бағдарламалары мен қосымша білімнің білім беру бағдарламаларын қажет ететін адамдар.

10. Инклюзивті білім беру – ерекше білім беру қажеттіліктері мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, барлық білім алушылар үшін білімге тең қолжетімділікті қамтамасыз ететін үдеріс.

11. «Төңкерілген сынып» оқыту моделі - теориялық материал ақпараттық және коммуникациялық технологиялар арқылы дербес (бейнедәрістер, аудиолекциялар, интерактивті материалдар және т.б.) зерделенетін, ал сабақта босаған уақыт проблемаларды шешуге, оқушылармен ынтымақтастық пен өзара іс-қимыл жасауға бағытталған оқыту моделі.

12. Оқу жоспары мен бағдарламалары бойынша бөлінген оқу уақытынан пәндер (сабақтар және сабақтардың циклдері) бойынша жекелеген білім алушылармен қосымша сабақтар ұйымдастыру.

13. Силлабус – оқу пәнінің қысқаша сипаттамасын, оқытылатын пәннің негізгі сипаттамаларын қамтитын білім алушыға арналған пән бойынша оқыту бағдарламасы.

14. Ақпараттық-білім беру ресурстары-білім беру сипатындағы формализацияланған идеялар мен білімдер, әртүрлі мәліметтер, оларды жинақтау әдістері мен құралдары, ақпарат көздері мен тұтынушылары арасында сақтау және алмасу.

15. Желілік технология-оқу-әдістемелік материалдармен қамтамасыз етуді, білім алушылардың оқытушымен және бір-бірімен интерактивті өзара іс-қимыл нысандарын, сондай-ақ Интернет желісін пайдалану негізінде оқу үдерісін әкімшілендіруді қамтитын технология.

16. Кейстік технология – оқу-әдістемелік материалдардың жиынтығын (кейстерін) қағаз, электрондық және өзге де тасығыштарда жинақтауға және оларды өз бетінше оқу үшін білім алушыларға таратуға негізделген технология.

17. Мультимедиа – пайдаланушыға әртүрлі деректермен (графика, мәтін, дыбыс, бейне) диалог режимінде жұмыс істеуге мүмкіндік беретін аппараттық және бағдарламалық құралдар кешені.

18. Аралас оқыту (интегративті модель) - күндізгі және электронды оқыту формаларын біріктіруді білдіретін оқыту моделі. Аралас оқыту немесе blended learning-акт және қазіргі заманғы оқу құралдары ұсынатын жаңа дидактикалық мүмкіндіктерге негізделген «сынып-сабақ жүйесі» технологиялары мен электрондық оқыту технологияларын біріктіру тұжырымдамасына негізделген заманауи білім беру технологиясы.

19. Тестілеу кешені – білім беру үдерісінің барлық деңгейлерінде білім алушылардың оқу материалын меңгеру дәрежесін анықтауға арналған бағдарламалық құрал.

20. Тьютор – білім алушыларға оқытушымен оқытылатын пәнді меңгеруге көмектесетін тұлға.

21. Педагог – эдвайзер-маман, оның міндетіне әзірлеу, базалық білім беру мақсаттарын, жүйесін, олардың өлшемшарттары мен көрсеткіштерін, бақылау-бағалау рәсімдерін қадағалау үшін білім беру нәтижелерін, негізгі тәсілдері мен құралдарын жеке оқыту.

22. Білім алушылардың оқу жетістіктерін бағалау - оқыту мақсаттарына қол жеткізу дәрежесін, білімнің, іскерліктің және дағдылардың қалыптасу деңгейін белгілеу, сондай-ақ жеке және жеке қасиеттерін қоса алғанда, олардың

даму деңгейін анықтау; білім алушылардың оқу жетістіктерін тексеру (Бақылау), өлшеу.

24. Жеке оқу жоспары (ЖОЖ) - базистік оқу жоспарлары негізінде жасалған білім беру мекемесінің оқу жоспарынан меңгеру үшін білім алушылар таңдаған оқу пәндерінің (бейіндік курстардың) жиынтығы.

1 ШЖМ жағдайында қосымша білім беруді ұйымдастыру бойынша халықаралық және отандық тәжірибе

Мұғалімнің рөлі – білім алушылардың жеке және ұжымдық жұмысын ұйымдастыру, оқытудағы мәселелерді анықтау және жедел шешу, оқушылардың жұмысын қарау.

ШЖМ жағдайында қосымша білім беруді ұйымдастыру бойынша халықаралық тәжірибе. Ресей Федерациясында қосымша білім беру

Ресейдегі қосымша білім беру тарихы өткен ғасырдың басынан бастап өзекті болып келеді. Жүзжылдық қосымша білім беру тарихы оның балаларға, ата-аналарға, жалпы орыс білім беру жүйесіне деген қажеттілігін көрсетеді. Ресей Федерациясындағы қосымша білім берудің негізгі ерекшеліктерінің ішінде бүгінгі таңда инфрақұрылымның көп өлшемділігін атап өткен жөн: білім беру жүйесінің, спорт пен мәдениеттің бірлескен күш-жігеріндегі балаларды тәрбиелеудің жетістігі, жастар саясаты көшбасшыларының белсенді әрекеттері және қоғамдық қозғалыстарға бей-жай қарамайтын қатысушылар. Көптеген ата-аналар қосымша білім беру жүйесін қоғамдық және ақысыз деп бағалауда осындай көрсеткіштердің маңыздылығын атап өтеді. Мұғалімдер қосымша білім беру жүйесін шетелдік тәжірибемен салыстыра отырып, ресейлік жүйені ең икемді, жақсы өзгермелі, әртүрлі елдердің тәжірибесіндегі барлық пайдалы нәрселерге сезімтал деп санайды.

Ресми түрде, Ресей Федерациясындағы балаларға қосымша білім беру 1992 жылы «білім туралы» заңда білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі мәртебесін алды. «Ресей Федерациясындағы білім туралы» 29 жылғы 2012 желтоқсандағы №273-ФЗ Федералдық заңда адамның зияткерлік, рухани-адамгершілік, физикалық және (немесе) кәсіби жетілдірудегі білім беру қажеттіліктерін жан-жақты қанағаттандыруға бағытталған және білім беру деңгейінің жоғарылауымен қатар жүрмейтін білім беру түрі ретінде қосымша білім беру анықтамасы алғаш рет пайда болды. Заңда «негізгі» және қосымша білім беру арасында маңызды айырмашылық бар - соңғысы ерікті, белсенді. Егер 1992 жылғы «білім туралы» заң бүкіл жүйені азаматтардың, қоғам мен мемлекеттің білім беру талаптарын жан-жақты қанағаттандыруға бағыттаса, онда 2012 жылы қабылданған заңда қосымша білім берудің нысаналы бағдарлары адамның айналасында шоғырланған [2].

Білім туралы Заңға сәйкес қосымша білім балалар мен ересектерге қосымша білім беру, сонымен қатар қосымша кәсіптік білім беру сияқты кіші түрлерді қамтиды.

Қосымша білім беру бағдарламалары екі түрге бөлінеді:

1) қосымша жалпы білім беретін бағдарламалар - қосымша жалпы дамытушы бағдарламалар, қосымша кәсіп алдындағы бағдарламалар;

2) қосымша кәсіптік бағдарламалар - біліктілікті арттыру бағдарламалары, кәсіптік қайта даярлау бағдарламалары.

Ресейдің Білім және ғылым министрлігі 2013 жылы қосымша жалпы білім беру бағдарламалары бойынша білім беру қызметінің мақсаттары мен ерекшеліктерін нақтылады. Мақсаттардың ауқымы өте кең болды, оның ішінде қабілеттерді дамыту, денсаулықты нығайту, білім алушыларды тәрбиелеу, дарынды оқушыларды дамыту және қолдау, кәсіби бағдарлау, әлеуметтену және қоғамдағы өмірге бейімделу, білім алушылардың жалпы мәдениетін қалыптастыру.

Бағдарламаларды іске асыру ерекшеліктерінің арасында әртүрлі жастағы топтарды құру мүмкіндігі, топтық және жеке сабақтардың үйлесуі, демалыс уақытын қоса алғанда, күнтізбелік жыл ішінде бағдарламаларды іске асыру, Жеке оқу жоспарына сәйкес оқытуды ұйымдастыру, оның ішінде жеделдетілген оқыту, ата-аналардың сабақтарына қатысу мүмкіндігі сияқты мәселелерге назар аударылады.

Осылайша, қолданыстағы заңнамада қосымша білім берудің білім беру түрі ретіндегі сипаттамалары Қазіргі әлемдегі білім беру Ұйымының мақсаттары, міндеттері мен принциптері туралы ең озық идеяларға сәйкес келеді.

1988 жылы Ресейде 5 мыңнан астам пионерлер сарайы/үйі, 9209 балалар мен жасөспірімдер спорт мектебі, 9210 балалар шығармашылық мектебі (музыкалық, көркемдік, хореографиялық), 1714 жас техниктер станциясы, 1183 юннат станциясы жұмыс істеді.

Посткеңестік кезеңде желі айтарлықтай қысқарды. 2008 жылы 16 мыңнан астам ұйым болды. Соңғы онжылдықта қысқарту үдерісі жалғасуда, бірақ біршама баяулады (2017 жылға қарай шамамен 20%).

Қосымша білім беру жүйесін трансформациялауды талқылай отырып, мемлекеттік емес сектордың белсенді өсуін атап өтуге болмайды. Қосымша білім беру саласында бизнес үшін мүмкіндік берудің бастапқы кезеңінен бастап тілдік мектептер (курстар) мен баланы дамыту орталықтары берік ұстанымдарға ие болды және оларды сақтап отыр. Соңғы жылдары осы саладағы ұсыныстар ауқымы кеңейді. Егер 2015 жылы қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын барлық ұйымдардың тек 1,3% - ы ғана жекеменшік болса, 2017 жылы-2,6%.

Статистика деректері бойынша, қалалық елді мекендерде 5 жастан 18 жасқа дейінгі балалар 20,7 млн қосымша білім беру қызметін (тиісті жастағы

қала халқы санының 145,5%); ауылдық жерлерде - 4,2 млн қызмет (73,1%) алады. 5 жастан 18 жасқа дейінгі балаларды қосымша біліммен қамту туралы мәліметтерді түзету үшін Росстаттың түзету коэффициенті әлеуметтанулық зерттеу негізінде есептеледі. Алайда оны түзету үшін қалалық және ауылдық жерлердегі қызметтер бойынша жеке пайдалану дұрыс болмайды.

Оқушылардың ата- аналарын зерттеу көрсеткендей, Мәскеуді қоспағанда, қалаларда тұратын балалармен салыстырғанда мектеп негізінде қосымша білім алуға балалардың қатысу деңгейі қалалық типтегі ауылдар мен ауылдарда біршама көп. Бұл ретте сабақтарға арналған инфрақұрылым (мамандандырылған Үй-жайлар мен жабдықтардың болуы) көп жағдайда сапасы бойынша қалалық мектептерден төмен болады.

Керісінше, мектептен тыс қосымша білім беруде ауылдық жерлердегі балалар қала тұрғындарымен салыстырғанда аз мөлшерде қатысады. Ауылдық жерлерде тұратын балалардың сұралған ата-аналарының үштен бірі балаларының мектептен тыс қосымша білім берумен айналыспайтынын атап өтті, ал ел бойынша бұл көрсеткіш орта есеппен 23,8% - ды құрады. Халық саны әртүрлі қалаларда (Мәскеуді қоспағанда) емделмеген балалардың үлесі 18-20% құрайды. Бұл мамандандырылған қосымша білім беру ұйымдарының желісі ауылдық жерлерде нашар дамығандықтан және балалар көбінесе мектептер базасында Қосымша білім беру қызметтерінің ұсыныстарына қанағаттануы керек. Бұған 2013 жылғы зерттеуде анықталған фактіні қосуға болады: сауалнамаға қатысқан ауылдық елді мекендердің тұрғындарының жартысынан көбі олардың балалары мектепке дейінгі жаста қосымша сабақтарға қатыспады (51,7%), ал қалаларда мұндай балалардың орташа үштен бірінен азы[2, 77-79 беттер].

Ауыл балалары үшін белгілі бір өтемақы-бұл шығармашылық сабақтарға қатысу, сонымен қатар қосымша білім беру жүйесіне ресми қатысы жоқ ауылдық клубтар негізінде спорт.

Ауылдық жерлерде ұстау тұрғысынан, елді мекендердің басқа түрлерімен салыстырғанда, мектеп оқушылары спорттық (жалпы дамыту бағдарламалары), әскери-патриоттық, туристік және өлкетану сияқты бағыттарға көбірек қатысады, сонымен бірге олар шет тілдерімен, ғылыми-зерттеу жұмыстарымен, мамандандырылған ұйымдарда спортпен сирек айналысады.

Өнердің әртүрлі түрлерімен айналысу, әдетте, қалалық және ауылдық жерлерде бірдей таралған. Бірақ ауылдарда тұратын балалар мамандандырылған ұйымдарда - өнер мектептерінде, Музыка және өнер мектептерінде өнер сабақтарына аз қатысады, кәсіби бағдарламаларға аз оқытылады.

Сонымен қатар, ауылдық жерлердегі балалар конкурстарға, жарыстарға қатысу мүмкіндіктерімен, олардың сабақтарына (концерттер, спорт жарыстары, мұражайлар және т.б.) байланысты оқиғаларға қатысумен шектеледі, себебі отбасыларда осындай сапарларға арналған бюджет қаражатының тапшылығы бар. Соңғы жылдары балаларды тасымалдау ережелерінің қатаңдауына байланысты қосымша шектеулер туындады.

Ауыл мен ауылдың ата - аналары кірістер құрылымы мен қосымша білім беру нарығындағы ұсыныстар құрылымы бойынша мектепте немесе тұрғылықты жерінен-кітапхана, клуб немесе ауылдық шығармашылық үйде ұйымдастырылған қосымша білім берудің мемлекеттік нысандарына ғана бағытталған.

Қосымша білім алуға қол жеткізудің объективті кедергілерін атап өте отырып, ауылдық шағын жинақты мектептердегі білім алушылардың ата-аналары бөлігінің субъективті ұстанымына байланысты кедергіні назардан тыс қалдыруға болмайды.

Қосымша білім беру ұйымдарының басшыларымен және педагогтарымен сұхбат және фокус-топтарда балаларды қосымша білім беру сабақтарына тартуға қатысты ата-аналардың бір бөлігінің төмен уәждемесі байқалады. Сондай-ақ, ауылдық жерлерде «үйге жақын болу» критерийі қалаға қарағанда басқаша бағаланатындығын атап өткен жөн, мұнда әдетте жарты сағаттан аз уақытты алатын жол түсініледі (жаяу немесе қоғамдық көлікте болсын). Ауылдық жерлерде жарты шақырымнан асатын қашықтық көбінесе қол жетімділік тұрғысынан маңызды болып саналады.

Осылайша, ауыл мектептерінің балалары, негізінен шағын жинақталған мектептердің білім алушылары өз мүдделерін белсенді дамыту және таланттарды іске асыру үшін мүмкіндіктері аз. Мұның бірнеше себептері бар: бағдарламалардың тереңірек және оның ішінде кәсіби емес деңгейіне бағытталған мамандандырылған ұйымдардың қол жетімділігінің төмендігі; жалпы аз дамыған мәдени орта; Көлік ұтқырлығы шектеулі; белгілі бір дәрежеде - ата-аналар қоғамдастығының бір бөлігінің ұстанымы.

Алыс шетелдерде қосымша білім беру

Қосымша білім беруді ұйымдастыру параметрлері мен қолжетімділігі бойынша халықаралық салыстырулар проблемасы "қосымша білім берудің"өзін айқындау тәсілдерінің айырмашылығынан тұрады. Тек ағылшын тілінде сөйлейтін тәжірибеде қосымша білім беру туралы ресейлік идеямен қандай да бір дәрежеде байланысты болатын әртүрлі ұғымдар бар: экстракуляторлық практика, supplementaryeducation, additionaleducation, afterschooleducation, leisureedu - cation, outdooreducation, extendeducation.

Бұл ретте, талдау кезінде бағдарламалардың осы әртүрлі топтарын біріктіруге және оларды қазақстандық практикалармен байланыстыруға мүмкіндік беретін түйінді сипаттамалар ерікті сипат, жеке білім беру траекториясына баса назар аудару, іс-қимыл арқылы оқыту, үдеріске бағдарлану, міндетті оқу жоспары мен уақыт қысымының болмауы, әлеуметтік ортада оқыту, ашықтық және бейімділік болып табылады.

Кейбір елдерде (Сингапур, Жапония, Англия, Финляндия, Австралия) мектептер қосымша білім беру қызметтерінің негізгі провайдерлері болып табылады. Сонымен қатар, Сингапур мен Жапонияда бұл сабақтарға қатысу міндетті, ал Англия мен Австралияда - жақсырақ.

Швеция, Франция, Германия сияқты елдерде қосымша білім негізінен жергілікті деңгейде мектептен тыс жерде беріледі. Швеция мен Францияда ол коммуналарда, Германияда - федералды Штаттарда, АҚШ-та штат деңгейінде басқарылады. Чехияда қосымша (бейресми) білім беру мектептерде жұмыс істейтін бос уақыт орталықтары мен клубтардан тұрады (бос уақыт орталықтары оқушылардың әртүрлі санаттарына - мектеп жасына дейінгі балаларға, оқушыларға, студенттерге, сондай-ақ олардың тұрақты тұратын жеріне қарамастан мұғалімдерге арналған).

Сонымен қатар, қосымша мектептен тыс білім беру ұйымдарының әртүрлілігі ведомстволар мен басқару деңгейлері арасында өкілеттіктерді бөлу ерекшеліктерімен бірге өте күрделі конфигурацияларды жасайды. Мәселен, Германия қалаларының музыкалық және көркемдік мектептері аумақтық мәдениет және білім министрліктерінің ережелерін басшылыққа алады. Өз кезегінде, бейресми білім беру бағдарламаларының кең спектрін жүзеге асыратын жастар орталықтары мен клубтары федералды заңдар мен Үкіметтің мақсатты бағдарламаларын басшылыққа алады, олар жыл сайын жергілікті бюджеттерге қосымша оларды дамытуға қаражат бөледі.

Елдердің басым көпшілігінде мектептер базасында қосымша білім беру тегін. Көбінесе ақысыз немесе аз шартты ақыға (қоса қаржыландыру моделін қоса алғанда) қосымша білім беру бағдарламаларын жергілікті білім беру, Мәдени-демалыс ұйымдары (жергілікті деңгейде құрылған немесе тәуелсіз коммерциялық емес ұйымдар) ұсынады. АҚШ-та мектептер тығыз жұмыс істейтін мұражайларда, қорықтарда, эксплораторийлерде, хайуанаттар бағында бейресми білім беру бағдарламаларын құруға байланысты бағыт белсенді қолдау алды. Білім беруді басқару органдары жол жүру үшін көлікпен қамтамасыз етеді.

Бейресми білім беру бағдарламаларын іске асыратын коммерциялық емес ұйымдардың секторы ауқымы, тақырыбы және жұмыс нысандары бойынша алуан түрлі. Олар жергілікті өзін-өзі басқаруды, аймақтық билік пен үкіметті,

сондай-ақ қайырымдылық қорларын қаржыландыратын гранттар түрінде қолдау алады. Мысалы, Лондонда әр округтің өзіндік қоғамдық қоры бар, ол мектеп клубтары мен мектеп қабырғасынан тыс жерде жұмыс істейтін жастар клубтарына қаржылық қолдау көрсетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қызығушылық клубтары, балалар мен жастар ұйымдары жергілікті билік тарапынан жалға беруден жиі босатылады. Бірқатар елдерде діни қауымдастықтар қосымша (бейресми) білім беру жүйесінің белсенді қатысушысы болып табылады.

Жеке ұйымдар барлық елдерде бар (аз дәрежеде, мысалы, Сингапурде), бірақ олар әртүрлі сұранысқа ие (мысалы, АҚШ пен Қытайда өте жоғары). Олардың қажеттілігі жеке тәсілді, қосымша қызметтерді жүзеге асырумен, көбінесе білім беру бағдарламаларының жетілдірілген дизайнымен және озық жабдықтарды қолданумен байланысты.

Соңғы жарты онжылдықта әлемде (Еуропада ең айқын) қосымша (бейресми) білім беру саласына көбірек көңіл бөлінуде. Көптеген елдерде бұрын балалар күтімі (балаларға қамқорлық жасау) саласына қатысты сабақтар білім беру ретінде қарастырыла бастады. Мысалы, Нидерландыда мемлекеттің тиісті бағамы «TheDutchChildcareActof 2005» - те тіркелді. Нәтижесінде Нидерландыда мектептен тыс жұмыспен қамту қызметтерін ұсынатын орындар саны 2004 жылдан 2009 жылға дейін 2 есеге өсті.

Көптеген елдерде, әсіресе еуропалық елдерде қосымша білім беруді мемлекеттік қолдау белгілі бір мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған бағдарламалар (жобалар) негізінде құрылады (мысалы, жастарға өз бетінше өмір сүру және жұмысқа орналасу, қоғамның азаматтық өміріне қатысу, жастарды жергілікті қоғамдастықтың проблемаларын шешу бойынша белсенді жұмысқа тарту үшін қажетті білім беру; жастардың жеке және әлеуметтік дамуына жәрдемдесу, өз дауысы мен өз қоғамдастығында және жалпы социумда ықпал ету мүмкіндігін беру) немесе нақты топтардың (аз қамтылған, этникалық топтар, көшіп-қонушылар) мүдделеріне орай жүзеге асырылады.

Көптеген елдерде қосымша білім беру мемлекеттік деңгейде реттелмейді және бірыңғай басқару (үйлестіру, қадағалау) субъектісі жоқ. Сонымен қатар Сингапур мен Ұлыбританияда провайдерлер құруы тиіс қосымша білім беру сабақтары үшін шарттарға қойылатын талаптарды айқындайтын регламенттеуші құжаттар қабылданды. Ұлыбританияда мемлекеттік бюджеттен қоғамдық ұйымдар құрған және дамытатын мектептен тыс қосымша білім беру қызметтерінің сапасын бақылаудың ұлттық жүйесі бар. Финляндияда бейресми және ақпараттық білім беру валидациясы жүйесінің тетігі жұмыс істейді.

Жалпы, қосымша (бейресми) білім беру саласы кеңейген сайын оның әсерін бағалау және Бағдарламалардың сапасын бақылау мәселесі белсенді

талқылана бастайды. Мәселен, Германияда Weiterbildungspass ("үздіксіз білім беру паспорты") жобасы іске асырылды, ол мектептер мен мектептен тыс ұйымдар, оның ішінде волонтерлік ұйымдар базасында түрлі бастамаларды бағалауды көздейді, оның қорытындысы бойынша ұлттық паспорт моделі әзірленді. Модельдің функционалдығы-бұл бейресми білім беру жағдайында алынған құзіреттіліктерді растау, төлқұжат иесінің өмірлік, кәсіби мақсаттарын анықтау. Мектептен тыс білім беру бағдарламаларының сапасын бағалау жүйелері мен құралдарын көптеген мамандандырылған қауымдастықтар мен зерттеу құрылымдары әзірлейді.

АҚШ-тағы ауыл мектептерін қайта құру және ауылдық жерлерде қосымша білім беру нысандары

Соңғы жылдары шетелдегі ауыл мектептері де өзгеріске ұшырады. Осы проблема бойынша зерттеулерді талдау үш негізгі ерекшелікті анықтайды.

Біріншісі, жоғары дамыған елдерде қайта құрылымдау тұрақты оң өзгерістердің мақсатты үдерісін білдіреді.

Екінші ерекшелік-өтпелі экономикасы бар елдердегі және дамушы елдердегі жарияланымдармен салыстырғанда жоғары дамыған елдердегі қайта құрылымдау басылымдарының күрт басым болуы. Жарияланымдардың арақатынасы 100:10:1, яғни тәртібі бойынша ерекшеленеді.

Үшінші ерекшелік қайта құрылымдаудың жаңа технологиялармен, ең алдымен ақпараттық технологиялармен байланысты.

Ауыл мектептері желісін қайта құрылымдау — жоғары дамыған елдердің білім беру жүйесінің 20 ғасырдың 80-90 жылдарындағы әлеуметтік-экономикалық және технологиялық өзгерістерге Үндеуі деп болжауға болады. Оларға мыналар жатады:

1) жалпы білім беру мекемелерінде білім алушылар санының тууын қысқарту;

2) ауыл шаруашылығындағы жұмыспен қамтудың күрт қысқаруы;

3) қалалардың орталық аудандары халқының қала маңы аймағына жаппай көшуі;

4) компьютерлік бағдарламаларды пайдалана отырып, оқытуда интернет пен жаңа технологиялардың барлық жерде таралуы;

5) мектептерге қызмет көрсету проблемаларын кешенді шешу қажеттілігі;

6) мектептердің жаңа типтерін құру (ересектер үшін, байырғы халықтар үшін, ата-аналарының үлесі бар мектептер, діни ұйымдардың қатысуымен мектептер).

Ауыл мектептері желісін қайта құрылымдаудың нақты зертханасы қазір АҚШ болып табылады. Америкадағы Ауыл дегеніміз-тұрғындар саны 2500 адамнан аспайтын кез-келген елді мекен. 1993-1994 жылдары АҚШ-та ел

бөлінген 15000 мектеп округінің жартысына жуығы (48%) ауылдық округ болды, олардың басым бөлігі (60%) шағын болды. 1994-1998 жылдар аралығында шағын ауылдық округтердің саны азайды. Сонымен, осы уақыт ішінде жабылған 700 округтің ішінде 415-і шағын ауылдық, 315 округ көрші округтермен біріктіріліп, шоғырланған округтер құрды.

Реформа мектеп пен қоғамның өзара әрекеттесуіндегі өзгерістерді қамтиды. Ауыл мектептерінің отбасылармен және қауымдармен ынтымақтастығының табысты бағдарламаларын құрудың негізгі қағидаттары мынадай ережелер болып табылады:

- Отбасы мен қауымдастық-бұл әр бала үшін негізгі білім беру ортасы.
- Ата — аналар мен жергілікті қоғамдастықтың балаларды оқыту мен тәрбиелеуге қатысуы мектептегі білімнің тиімділігін, оның сапасы мен әр оқушының үлгерімін арттырудың басты факторы болып табылады.
- Мектеп пен ата — аналардың өзара белсенді іс-қимылы оқытудың барлық сатыларында-дайындық сыныптары мен бастауыш мектептен бастап толық орта мектептің бітіру сыныбына дейін тиімді.
- Школыдолжнынетолькорассчитыватьнапомощьродителейичленов қауымның, бірақ мойнына алдында олардың сапасы үшін жауапкершілік балаларды оқыту
- Ата-аналар мен басқа салық төлеушілер оқу үдерісіне тікелей қатысуға толық құқылы.
- Мектеп қызметкерлері ата-аналарға және қоғамның басқа мүшелеріне үлкен құрметпен қарауы керек.
- Қауымдастық мүшелері ұлттық және мемлекеттік, округтік және жергілікті басқару органдарына қатысуға шақырылады; олар саясатты жүргізуге, жоспарлауға, оқыту әдістерін жетілдіруге қатысады. Мектептер өз тарапынан мәдени жергілікті дәстүрлерді мойындап, құрметтеуі керек.

Мектептің жергілікті қауымдастықпен ынтымақтастығын ұйымдастыру туралы айта отырып, көптеген американдық мұғалімдер мектеп, жергілікті кәсіпорындар мен мекемелер, әлеуметтік-тұрмыстық және мәдени нысандар, спорттық-сауықтыру құрылыстарын қамтитын ауылдық білім беру кешендерін құруға ұмтылатындығын атап өткен жөн. Діни және қоғамдық ұйымдар. Бұл ретте білім беру кешеніне кіретін барлық субъектілер бірыңғай құрылымдық тетіктің құрамдас бөліктері болып табылады және олардың өзара қарым-қатынастары "ауылдық тәрбие-білім беру кешені"деп аталатын құрылымдық қоғамдастыққа кіру туралы шартпен реттеледі. Мұндай ынтымақтастық ұйымының артықшылықтары айқын: мектеп материалдық және адами ресурстарды ғана емес, сонымен қатар барлық деңгейдегі қауымдастықтың қолдауын алады. Кешеннің құрылымдық бөлімшелерінің әрқайсысы өзінің

ерекше міндеттерін орындап қана қоймай, сонымен қатар оқу және зертханалық сабақтар өткізеді, жоғары сынып оқушыларының практикасын ұйымдастырады. Мұндай білім беру кешендерінің көпшілігі қауымдастықтағы экономикалық және әлеуметтік жағдайды жақсарту міндеттерін орындайды, қауымдастық шеңберіндегі әлеуметтік маңызы бар жобаларды жүзеге асырады, мысалы, айналадағы аумақтарды қоқыстардан тазарту, стадиондар салу, мектеп пен жергілікті мәдени мекемелерді компьютерлендіру және т. б. Мұндай жобаларға тек мұғалімдер мен оқушылар ғана емес, ата-аналар, жергілікті әкімшілік өкілдері, түрлі қызмет мамандары да қатысады.

Көптеген ғалымдардың еңбектерінде «қауымдастық сезімі» термині қолданылады. «Коммуналдық-ұйымдастырылған» мектептерде құндылықтар мен сенімге қатысты консенсус бар; оқу курстары, мектептен тыс іс - шаралар, рәсімдер бойынша жалпы жұмыс бағдарламасы; дәстүрлердің болуы; мектеп ішіндегі ересектер мен балалардың бір-біріне қамқорлыққа негізделген қарым-қатынасы, Этика. Мұндай мектептерде, әдетте, сабаққа қатысу деңгейі жоғары, моральдық климат жақсы және оқушылардың жетістік деңгейі жоғары.

«Серіктестік» термині «азаматтық», «партисипативтік демократия», «азаматтық белсенділік» және т.б. сияқты басқа да терминдер сияқты әртүрлі мағынада қолданылуы мүмкін. Мектеп пен қауымдастықтың серіктестігі, өзара әрекеттестігі мектеп пен жергілікті қоғамдастық арасындағы әлеуметтік өзара әрекеттестіктің бүкіл желісін дамытуды білдіреді. Мұндай серіктестік әлеуметтік өзара әрекеттестікке, өзара сенімге және қоғамдағы барлық ұйымдарға олардың қоғам игілігі үшін дамуын қамтамасыз ететін қатынастарға негізделген. Әсіресе ауылдық жерлердегі мектеп пен қауымдастық арасындағы серіктестік тән. Әдетте, ауыл мектептері оларға кіретін Оқушылар саны жағынан аз, сондықтан жағымды климатты дамыту, мектеп пен қоғамның өзара әрекеттесуін дамыту оңайырақ.

Ауылдық қоғамдастыққа мектептермен тығыз байланыс тән, мұндай қауымдастықтардағы отбасылар терең тамырларға ие, ұрпақтар арасындағы өзара әрекеттесуді қолдайды және осының бәрі коммуналдық нормаларды, құндылықтар мен қатынастарды күшейтеді. Мұндай қауымдастықтардың артықшылығы-жергілікті патриотизм сезімін дамыту, ата-аналарды тарту мүмкіндігін қамтамасыз ету, шіркеумен өзара әрекеттесуді күшейту, жергілікті бизнеспен өзара әрекеттесуді күшейту және т.б. Дәл осы мектеп пен қауымдастықтың өзара іс-қимылында "әлеуметтік капитал"нығайып келеді.

Мектеп пен қауымның төмендегідей түрлері өзара байланысты:

Әлеуметтік капитал. Әлеуметтік капитал дегеніміз-отбасына немесе қауымдастыққа жату, отбасының, қоршаған ортаның, қоғамның мектептегі жетістікке әсері. Әлеуметтік капитал өзара әрекеттесуге, алмасуға, сенімге,

әлеуметтік нормаларға, ұрпақтар мен әлеуметтік институттар арасындағы қарым-қатынасқа қатысатын жерде бар деп саналады. Бұл сипаттамалар қалалық аудандарға қарағанда ауылдық жерлерге көбірек тән. Әлеуметтік капиталды халықтың білімді және жұмыс істейтін топтары оңай қабылдайды (азшылықтарға және сырттан келгендерге қарағанда).

Орын сезімі (жергілікті патриотизм). Ауыл тұрғындары қалалықтарға қарағанда өздерінің тұрғылықты жерлеріне көбірек байланысты және бұл сезім жергілікті патриотизмнің дамуымен күшейеді. Орын сезімі арқылы адам әлемге деген көзқарасты және басқа адамдар туралы, сондай-ақ өзі туралы түсінік қалыптастырады. Жергілікті патриотизмге негізделген қоғамдастықтың әлеуметтік капиталын ауыл мектептері арқылы белсенді пайдалануға болады.

Ата-аналарды жұмылдыру. Ата - аналарды балаларын тәрбиелеуге тарту мұндай оқытудың сәтті болуының маңызды шарты болып табылады. Ата-аналардың қатысу формалары әртүрлі болуы мүмкін: бұл мектеп жиналыстары мен кештеріне ерікті түрде қатысу, оқушылардың үлгерімі туралы мектеппен байланыс, үй тапсырмаларын бақылау, оқушылармен өткен Мектеп күні туралы сөйлесу, болашаққа жоспар құру және т.б. Бұл отбасы, қауымдастық және мектеп арасындағы өзара әрекеттесудің тағы бір түрі.

Шіркеумен байланыс. Отбасы, мектеп және шіркеу әрқашан әлеуметтік нормалар мен рөлдерді модельдейтін ұйымдардың дәстүрлі негізі болды. Көбінесе мектеп пен шіркеудің одағы (діни біртектес қауымдастықтарда) балалар жинаған әлеуметтік капиталға қосымша құндылық береді. Көптеген қауымдастықтарда олар шіркеудің мемлекеттен бөліну мәселесіне басқаша қарайды. Кейбір аудандарда мұғалімдер жексенбілік мектептерде мораль мәселелеріне көп көңіл бөледі, ал басқаларында діни қызметкер тәртіп мәселелерін шешуге көмектеседі — дін тұрғысынан емес, ол осы оқушыны, оның отбасын жақсы білетіндіктен.

Мектептің бизнес-ұйымдармен өзара іс-қимылы. Мектептер, жергілікті бизнес және қоғамдық ұйымдар арасындағы байланысты зерттеу қызықты. Банктер, бизнес, кооперативтер және басқа топтар мектептермен оларды қажетті ресурстармен қамтамасыз ету үшін жұмыс істейді. Мектеп қоғамдастықтың назарында, жергілікті кәсіпкерлермен белсенді қарым-қатынас жасайтын ең беделді ұйым бола алады. Жергілікті бизнес сонымен қатар оқушыларды мектеп бітіргеннен кейін жұмысқа ынталандыруға, олардың басқа жерлерге көшуіне жол бермеуге мүдделі.

Қауымдастық әлеуметтену ресурсы, білім беру тәсілдері ретінде. Елді мекендердің тарихы, географиялық ерекшеліктері, мектепті қоршаған ормандар мен жануарлар әлемі - бұл туған жерді, қауымдастықты зерттеуге қызығушылық пен ынталандыру көздері.

Кейбір елдерде қоғамның білім беруді басқаруға қатысу құқығы конституцияларда бекітілген. Сонымен, 1978 жылғы Испан Конституциясы білімге арналған 27-бапта маңызды ережені белгілейді. 7-тармақта: "оқытушылар, ата-аналар және тиісті жағдайларда оқушылар заңда белгіленген тәртіппен мемлекеттік қорлар есебінен әкімшілік ұстайтын барлық оқу орталықтарын бақылауға және басқаруға қатысады"делінген. (Испания, конституция және заңнамалық актілер 1982, Б.38).

Мысалы, АҚШ-та Миссури штатының Конституциясы (IX "білім беру" бабы) сонымен бірге қоғамның білім беру жағдайын басқару және бақылау құқығын тіркеді: "мемлекеттік мектептерде оқытуды бақылау Сенаттың ұсынысы мен келісімі бойынша штат губернаторы тағайындайтын сегіз кәсіби емес мүшеден тұратын мемлекеттік білім беру кеңесіне беріледі, егер оның төрт мүшесі бір саяси партияға жататын болса, ашық тыңдаулардан кейін... ” (ConstituionofMessouri, 1986). Айта кету керек, Конституцияда және Миссури штатының білім туралы тиісті заңдарында кеңес мүшелері Ұлттық білім беру қызметкерлері болып табылмайтын кәсіби емес адамдар қатарынан тағайындалатындығы арнайы айтылған.

Еуропаның көптеген дамыған елдерінде (Франция, Италия, Шотландия, Дания) және Солтүстік Америкада заңнамалық және басқа да нормативтік құжаттар, бір жағынан, азаматтардың барлық мүдделі топтарының білім беруді басқаруға қатысу құқығын қамтамасыз етеді, екінші жағынан, бұл қатысуды реттейді, реттейді, бұл барлық осы органдар мен құрылымдардың жұмысын айтарлықтай жеңілдетеді.

Барлық дамыған елдерде ұлттық деңгейде әртүрлі кеңестер мен комитеттер бар, оларды шартты түрде үш топқа бөлуге болады: халықтық білім беру бойынша жоғары кеңестер; халықтық білім берудің жекелеген түрлері, аспектілері мен бағдарламалары бойынша ұлттық консультативтік кеңестер; Ұлттық Үйлестіру кеңестері мен комитеттер. Барлық елдерде орталық немесе жоғары кеңестермен және комитеттермен қатар белгілі бір білім беру саласында жұмыс істейтін жұртшылық өкілдерінің қатысуымен Кәсіби-қоғамдық консультациялық «бағдарламалық кеңестер мен комитеттер», басқаша айтқанда, функционалдық органдар жұмыс істейді. Бұл кеңестердің, комитеттер мен комиссиялардың құрамы, функциялары мен құзыреттері заңнамалық актілермен және басқа да ресми нормативтік құжаттармен айқындалады, бұл олардың мәртебесін және білім беруді мемлекеттік басқарудың орталық органдарымен өзара қарым-қатынастарын қатаң тіркейді.

Білім беруді басқарудың аймақтық және жергілікті деңгейлерінде қоғам әртүрлі басқару құрылымдарының қызметіне де тартылады. Алайда, бұл құрылымдардың өздері және олар орындайтын функциялар басқаруды

демократияландыру деңгейіне, басқаруды орталықтандыру дәрежесіне және қолданыстағы тәжірибеге байланысты айтарлықтай өзгеруі мүмкін. Кейбір елдерде олар үлкен шешім қабылдамайтын консультативтік органдар болып табылады (мысалы, Францияның өңірлері мен Департаменттеріндегі білім беру кеңестері), ал басқаларында - билік функциялары бар (мысалы, АҚШ-та).

Жеке оқу орны деңгейіндегі партисипативтік басқару органдарына: мектеп Кеңесі, сынып кеңесі, оқушылар делегаттарының кеңесі, ата-аналар комитеті, Әкімшілік кеңес (басқару кеңесі), Бюро немесе тұрақты комиссиялар жатады.

Оқу-тәрбие мекемесін басқарудың шынайы органы мектеп кеңесі немесе оқу орнының Кеңесі болып табылады. Қолданыстағы заңнамаға сәйкес, мектеп кеңестері барлық Еуропа елдерінің мемлекеттік және муниципалды оқу орындарында белгілі бір түрде бар, дегенмен бұл органның атауы, оның функциялары мен құзыреті әртүрлі елдерде әртүрлі болуы мүмкін. Көптеген елдерде мектеп кеңесі бүгінде оқу орнының жұмыс істеуі мен дамуының жалпы саясатына жауап беретін орган болып саналады, өйткені елдің заңнамасында қарастырылған мектеп автономиясы мен мектеп кеңесінің құзыреті мүмкіндік береді [3].

Жоғарыда айтылғандардың бәрі бірнеше жалпылау мен қорытынды жасауға негіз береді:

1. Барлық дамыған елдерде барлық деңгейдегі білім беруді басқаруға қалың жұртшылықтың қатысуына үлкен мән беріледі. Соңғы онжылдықтарда бұл проблемаға назар аудару одан әрі өсті, бұл ең алдымен қоғам мен білім берудегі демократияландыру үдерістерімен байланысты. Басынан бастап заңнамалық құжаттарда да, ғылыми жарияланымдарда да халықтың әртүрлі топтары мен мектеп қоғамдастығының білім беруді басқаруға қатысуы қарастырылғанын ерекше атап өткен жөн:

- бұрынғы авторитарлық білім беру жүйесін демократияландырудың маңызды жолдарының бірі ретінде;

- оқушыларды демократиялық қоғам өміріне қатысуға дайындау, азаматтықты тәрбиелеу және демократияны «оқыту» үшін маңызды педагогикалық мәнге ие. Мемлекет білім беруді басқаруға қоғамды тарта отырып, өзінің басты міндетін былай көреді: ол қоғамға саналы, жауапты әлеуметтік шығармашылыққа қабілетті және дайын азаматтарды береді.

2. Практикалық тұрғыдан алғанда, дамыған елдердің көпшілігінде қоғамның білім беруді басқаруға қатысуын құқықтық реттеу, заңдарды қоғамның әлеуметтік дамуы мен білім беру практикасына жедел сәйкестендіру жүзеге асырылатын егжей-тегжейлі заңнаманың болуы назар аударады.

3. Жалпы, шет елдердегі мектеп пен қауымдастықтың серіктестігі қоғамның, отбасы мен мектептің өсуі мен әл-ауқатына ықпал етеді. Бұл әсіресе ауылдық жерлерде байқалады. Мұндай қауымдастықтардағы мектептер тек балаларды ғана емес, ересектерді де, тіпті жергілікті қоғамдастық жетекшілерін де тәрбиелеу мен дамыту орталықтарына айналады.

Осылайша, заманауи типтегі елдер заманауи мәдениеттің талаптарына және тұрғындардың қажеттіліктеріне жауап беретін ауыл мектебінің моделін жасады.

Қазақстан Республикасында қосымша білім беру

Біздің еліміздегі балаларға қосымша білім беру өз тарихын сабақтан тыс және мектептен тыс жұмыстардан бастайды. Алғаш рет XIX ғасырдың соңында ерекше үйірмелер пайда болды, онда зиялы қауым өкілдері алдымен тек ересек тұрғындарды оқытумен айналысты, содан кейін 12-16 жас аралығындағы "көше балаларын" тәрбиелеп, үйретті. Бұл үйірмелер болашақ мектептен тыс мекемелердің прототипі болды, ал XX ғасырдың басында алғашқы клубтар мен мектептен тыс мекемелер ашыла бастады, онда балалар ән айтуды және сурет салуды үйренді, қала маңындағы бірлескен серуендер мен оқылған кітаптарды талқылауға қатысты.

Біздің елімізде мектептен тыс білім берудің қалыптасуы бірнеше кезеңнен өтті. XX ғасырдың басында балалармен жұмыс жасаудың нысандары мен мазмұнын іздеу қоғамдағы революциялық өзгерістер дәуірімен сәйкес келді, бұл мұғалімдердің қызметі мен көзқарастарына әсер ете алмады.

Мектептен тыс ұйымдардың даму тарихын зерттей отырып, сіз әлеуметтік-педагогикалық функциялар бастапқыда оларға тән болғанын түсінесіз, бірақ олардың тізімі мен көлемі объективті қоғамдық-саяси және экономикалық жағдайларға байланысты болды. Бүгінгі таңда бұл әлеуметтік-педагогикалық функциялар қоғамның, мемлекеттің, отбасы мен жеке тұлғаның заманауи қажеттіліктеріне сәйкес келетін мүлдем жаңа мағына мен мазмұнға ие болады.

Мектептен тыс білім берудің бірегей жүйесі қосымша білім берудің негізгі қағидаттарын ескере отырып қалыптасты – бұл баланы еркін таңдау, оны әлеуметтендіру, жеке өсу мен кәсіби өзін-өзі анықтаудың әртүрлі қол жетімді мүмкіндіктері, білім берудің өзгермелілігі.

Бүгінде республикада 1287 мектептен тыс ұйым (31,1%), мектептерде 62 мыңнан астам үйірме (46,5%) ашылды. Көптеген жылдар бойы олар қонақжайлылық пен шығармашылықтың, қуаныштың, мейірімділік пен сұлулықтың таңғажайып әлеміне есігін айқара ашты, онда 70 мың кәсіби педагогтың жетекшілігімен әркім өз қабілеттері мен таланттарын аша алады.

Қазіргі уақытта балаларға қосымша білім берудің отандық жүйесі ғылыми-техникалық, көркем-эстетикалық, экологиялық-биологиялық, туристік-өлкетану, әскери-патриоттық, әлеуметтік-педагогикалық білім беру қызметі саласында білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту бойынша бірегей әлеуметтік-педагогикалық мүмкіндіктерге ие екенін мойындау керек.

Адамгершілік құндылықтарды, ұлттық-мәдени дәстүрлерді қалыптастырудың ерекше тиімді құралы - өнер мүмкіндіктерін пайдалану,

жорықтар мен экскурсияларға, тарих, археология, этнография саласындағы ұжымдық ғылыми және шығармашылық жобаларға қатысу.

Балалар мен жастар арасында балалар мен жасөспірімдер туризмі мен өлкетану орталықтары мен станциялары базасында экскурсиялық-танымдық бағдарламалар, робототехника мен киберспорт бойынша үйірмелер мен секциялар ерекше танымалдыққа ие болуда.

Өзінің өмір сүру кезеңінде қосымша білім нағыз құбылыс болды, елдің мәдени өмірінде елеулі құбылыс болды, көптеген жас таланттарды ашты.

Қазақстанның жас конструкторлары, дизайнерлері, бағыттаушылары және жартасқа өрмелеушілері Азия, Еуропа, әлемдік кубоктар мен біріншіліктердің чемпиондары мен жүлдегерлері болып табылады.

Республикада 120-дан астам мектептің Әскери даңқ мұражайы, 511 патриоттық бірлестік жұмыс істейді.

Жергілікті атқарушы органдардың қолдауымен қосымша білім беру ұйымдарының саны 2015 жылмен салыстырғанда 427 бірлікке өсті [4].

Қазақстан-әлі күнге дейін балаларға қосымша білім беруді қолдайтын санаулы елдердің бірі. Сонымен қатар, барлық қосымша білім беру саласы жаңа модельдер мен технологияларды тудыратын инновациялық алаң ретінде қарастырылады.

Бала әртүрлілік әлемінен күтеді. Әдетте, біздің балалар табиғатқа жақын, олардың қажеттіліктеріне жауап беретін, мүдделерін қанағаттандыратын нәрсені таңдайды. Бұл қосымша білім берудің мәні.

Бүгінгі таңда қосымша білім беруде балалармен және жастармен жұмыс істеудің жаңа, қызықты әдістері мен формалары белсенді түрде қолданылуда. Оларға тұтас, толық дизайн, тұжырымдамалық сипат беретін уақыт келді.

Балаларға заманауи қосымша білім беру екі блоктан тұрады: білім беру және мәдени-демалыс.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінің қызметі Қазақстан Республикасының заңнамалық және нормативтік құқықтық актілерімен регламенттелген.

2013-2014 оқу жылында республикада 680 қосымша білім беру ұйымы жұмыс істеді, 2012-2013 оқу жылымен салыстырғанда (2012 ж. – 641 бірлік) қосымша білім беру ұйымдарының желісі 39 бірлікке ұлғайды. Республиканың қосымша білім беру ұйымдарында балаларды қамту 2012-13 оқу жылында - 22,9% - ды, ал 2013-2014 оқу жылында-23,1% - ды құрады

Үш жыл серпінінде қосымша білім беру қызметтерін ұсынатын әртүрлі ұйымдар желісінің өсуі байқалады (+243 бірлік), оның 24-і жеке меншік болып табылады. Бұл балалар мен жасөспірімдер шығармашылығы, экология және өлкетану орталықтары, оқу-әдістемелік және экологиялық орталықтар, балалар

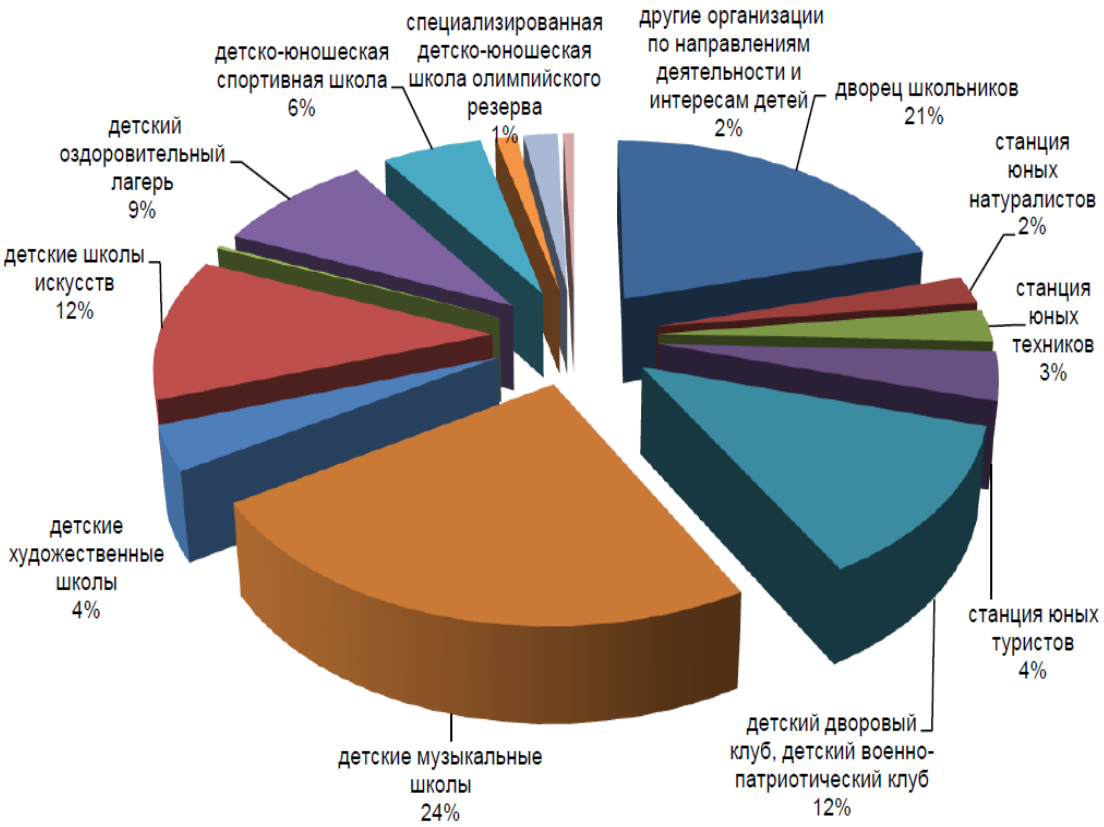
аула клубтары, өнер және спорт мектептері, балалар сауықтыру лагерлері, олимпиада резервінің мамандандырылған балалар мен жасөспірімдер мектептері және басқа да ұйымдар.

ҚР БҒМ деректері бойынша 6 жастан 18 жасқа дейінгі балалар мен жасөспірімдерді қамту көрсеткіші 598 769 адамды құрады, оның ішінде мемлекеттік білім беру ұйымдарына 583 280 және жеке меншік – 15 489 оқушы барады.

Жыл динамикасындағы контингент пен мектептен тыс ұйымдар желісінің өсуі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде жеке білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру нысаны ретінде қосымша білімге деген сұранысты көрсетеді.

Республикадағы қосымша білім беру жүйесінің мазмұны балалардың ғылыми-техникалық, туристік-өлкетану, экологиялық-биологиялық, көркемдік-эстетикалық және басқа да бағыттар бойынша жан-жақты қызығушылықтары мен қабілеттерін ескере отырып, мектептен тыс тәрбиенің үздік дәстүрлерін сақтауға негізделген.

1-диаграмма Бағыттар бойынша қосымша білім беру ұйымдары

Республикада қосымша білім беру жүйесін дамыту шеңберінде бұқаралық спортты, оның ішінде мектеп жасындағы балалар арасында дамыту бойынша мақсатты жұмыс жүргізілуде. Орта білім беру ұйымдарында спорт

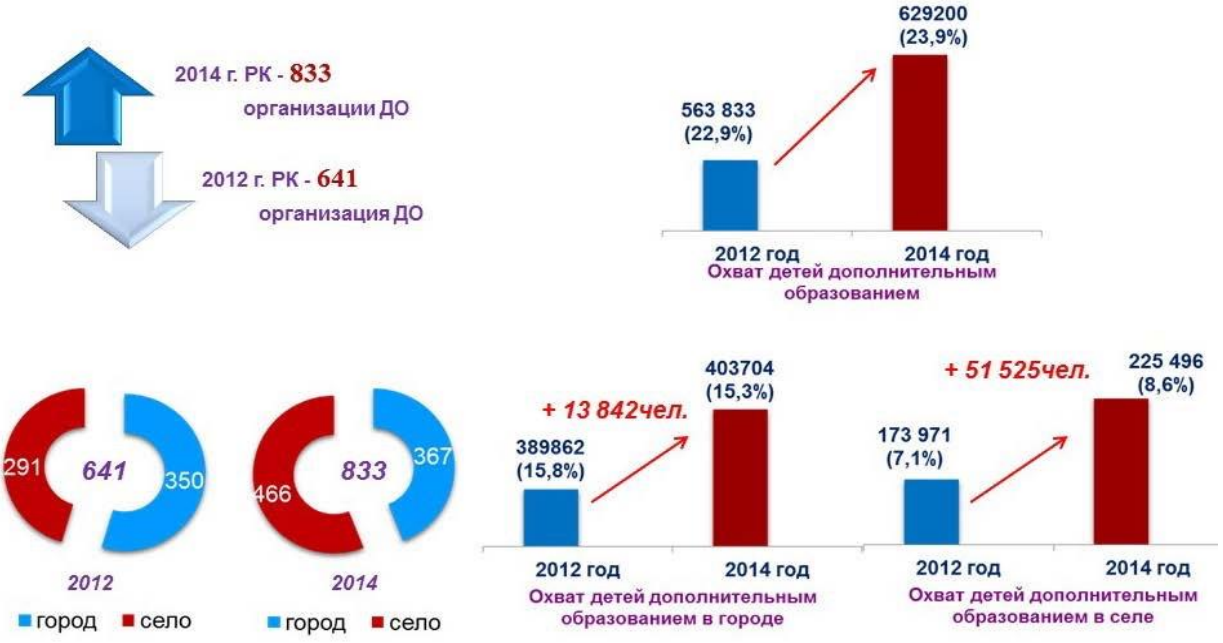
секцияларымен қамтылған оқушылардың үлесі білім алушылардың жалпы санының 30,5% - ын құрады.

Республикада бұқаралық спортты тиімді дамыту үшін спорт залдарының, спорттық мүкәммал мен жабдықтардың жеткіліксіз саны байқалады. Өңірлік білім беру басқармаларының деректері бойынша жалпы білім беретін мектептердің 26,7% - ында спорт залдары жоқ, бұл дене тәрбиесі бойынша міндетті сабақтарды сапалы өткізуді толық қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді.

2014-2015 оқу жылында республикада 629 200 – ден астам баланы қамтитын 833 қосымша білім беру ұйымы (2012 ж. – 641 бірлік) жұмыс істеді, бұл оқушылардың жалпы санының 24% - ын құрайды (2012 ж. - 22,9%). Соңғы үш жылда ОДО-ның жалпы саны ауылдық жерлерде (ауыл: +175, қала: +17 бірлік) осындай ұйымдардың жоғары өсу қарқыны есебінен 192 бірлікке өсті. Ауылдық жерлерде-466 ұйым, балаларды қамту оқушылардың жалпы санының 8,6% - ын құрайды.

Соңғы үш жылда ОДО желісін кеңейту ауыл балаларының қосымша білім беруге қатысуының 51,5 мың адамға өсуін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. Бұл қалалық жерлерде осы кезеңде қосымша білім берумен қамтудың өсу серпінінен 2,6 есе көп. Алайда, ауылдық ОДО санының басым болуына қарамастан, онда жұмыс істейтін балалар саны қалалық балалар санынан 178,2 мың адамға аз.

2-диаграмма Қосымша білім беру ұйымдарының желісі мен контингенті

Соңғы он жылда республикада техникалық бағыттағы 11 қосымша білім беру ұйымы ғана ашылды (2004ж. -14 бірл., 2014ж. - 25 бірл.). Қазіргі уақытта Шығыс Қазақстан облысында қосымша білім беру ұйымдарының ең көп саны (116), Маңғыстау облысында ұйымдардың ең аз саны. Алматы қаласында, Қызылорда, Маңғыстау, Солтүстік Қазақстан, Оңтүстік Қазақстан облыстарында бірде-бір техникалық шығармашылық орталығы жоқ. ҚІБ санының өсуі Батыс Қазақстан-84,9%, Шығыс Қазақстан - 59,1%, Қостанай-59 %, Павлодар – 58 %, Солтүстік Қазақстан – 52,5 %, Ақтөбе – 48 %, Қарағанды-45,2% облыстарында байқалады.

Мектептен тыс ұйымдарда балаларды қамтудың ең көп пайызы Батыс Қазақстан (59,9%), Қостанай (47,1%), Шығыс Қазақстан (44,4%) және Павлодар (33,3%) облыстарында байқалады. Ең төмен қамту Алматы облысында тіркелген (мектеп жасындағы балалардың 10,4%).

3 – сурет-диаграмма Өңірлер бойынша қосымша білім беру ұйымдарының желісі мен контингенті

Қосымша білім беру баланың әртүрлі мүдделерін, бейімділігі мен қажеттіліктерін қанағаттандыратын ұйымдар желісімен қамтамасыз етіледі. Бұл оқушылар сарайлары – 198 (2012 – 189), жас туристер станциялары – 35 (2012 – 26), жас техниктер станциялары – 25 (2012 – 21), жас натуралистер

станциялары – 19 (2012 – 18), музыка мектептері – 200 (2012 – 206), көркемөнер мектептері – 30 (2012 – 30), өнер мектептері – 127 (2012 – 110), Аула клубтары (ЗТ) – 51 (2012 – 31), сауықтыру лагерлері – 148 (2012 – 11), оның ішінде жыл бойы (ЗТ) – 7 (2012 – 5) бірлік.

4-диаграмма Бағыттар бойынша қосымша білім беру ұйымдарының желісі

Сабақтан тыс жұмыс пен қосымша білім беру арасындағы маңызды байланыс мектеп үйірмелері болып табылады. Жалпы білім беретін мектептерде барлығы 59006 (2012 – 53 272 бірлік) бар. Ондағы балаларды қамту 35,1% құрайды. Оларда 961 524 бала шұғылданады, бұл оқушылардың жалпы санының 36,6% - ын құрайды.

5-диаграмма Мектеп үйірмелері

Жергілікті жерлерде әлеуметтік маңызы бар акциялар өткізу арқылы балалар мен жасөспірімдердің шығармашылық әлеуетін дамытудың оң үрдісі байқалады ("Біз - сенің балаларың, Қазақстан, біз жаңа әлемде өмір сүреміз!""21 ғасыр балалары әлем мәдениеті жолында". "Қазақстан Балалары. Біздің құқықтарымыз бен мүмкіндіктеріміз " және т.б.). Осы шаралардың барлығы балалар мен ата-аналардың қосымша білім беру қызметтеріне қызығушылығын және қосымша білім беру ұйымдарының қажеттілігін арттыруға ықпал етті. Мүмкіндігі шектеулі балаларды қосымша білім беру ұйымдарына тарту жұмыстары да жандандырылды.

2014 жылы 1,5 миллионнан астам бала ОДО мен мектеп үйірмелеріне қатысты, бұл оқушылардың жалпы санының 60,8% - ын құрады. 2015 жылы балаларды қосымша біліммен қамтуды 70% - ға дейін арттыру жоспарлануда.

Бүгінгі таңда техникалық бағыттағы бағдарламалар бойынша жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарында 47000-нан астам бала жұмыс істейді. Оның ішінде 75% (35937 адам) – ұл, 25% (11965 адам) – қыз балалар. Техникалық шығармашылықпен жалпы қамту 1,8% құрайды. Ауылдық жерлерде-мектеп жасындағы балалардың жалпы санының 0,8% (20913 адам). Техникалық шығармашылық бірлестіктерінде айналысатын кіші (9477) және орта (27629) мектеп жасындағы балалар санының тұрақты өсу үрдісі байқалады. Бұл ретте жоғары сынып оқушыларының саны техникалық шығармашылықпен қамтылған балалардың жалпы санынан тұрады.

Қосымша білім беру жүйесінің маңызды сипаттамасы оның мазмұны болып табылады. Қосымша білім беру қызметтерін ұсынатын ұйымдардағы білім беру мазмұны ҚР БҒМ бекіткен балалардың музыкалық, көркемөнер мектептері мен өнер мектептеріне арналған үлгілік бағдарламалар; педагогикалық немесе әдістемелік кеңес бекіткен түрлендірілген (бейімделген), эксперименттік бағдарламалар; педагогикалық немесе әдістемелік кеңес ұсынған және уәкілетті орган бекіткен авторлық бағдарламалар негізінде құрылады.

Соңғы үш жыл серпінінде ҚІБ материалдық-техникалық базасын дамытуда мынадай оң өзгерістер байқалады:

1. Үлгілік үй – жайларда орналасқан ұйымдар саны 138 бірлікке ұлғайды (2014 жылы - 321, 2012 жылы-163).

2. Күрделі жөндеуді қажет ететін ұйымдар саны 70 бірлікке азайды (2014 ж. – 109 бірлік, 2012 ж. - 179).

3. Авариялық жағдайдағы ұйымдар саны 20 бірлікке азайды (2014ж. – 2 бірлік, 2012ж. – 22 бірлік).

4. Мектептен тыс ұйымдардың материалдық жабдықталуы 64,8% құрайды (2012 ж. - 60%, ауылда – 52,0%).

5. Кітапханалармен 202 мектептен тыс ұйымдар қамтылған, оның ішінде ауылдық жерлерде – 79.

Сонымен қатар, техникалық бағыттағы ҚҚБ материалдық-техникалық базасы қазіргі заманғы техникалық-технологиялық талаптардан едәуір артта қалып отыр. Қажетті шығыс материалдарымен қамтамасыз етілу қажеттіліктің 50% - дан кемін құрайды. Жабдықтардың едәуір бөлігі тозған, моральдық жағынан ескірген болып табылады. Техникалық шығармашылық орталықтарының 7 ғимараты күрделі жөндеуді қажет етеді, 14 - і бейімделген үй-жайларда және 3-еуі жалға алынған ғимараттарда орналасқан.

Балаларға қосымша білім беру жүйесін табысты дамытудың қажетті шарты кадрлық әлеуеттің жоғары деңгейін қамтамасыз ету болып табылады. Қосымша білім беру бағдарламаларын сабақтан тыс уақытта 70 мың маман жүзеге асырады. Оның ішінде 18,4 мыңы - қосымша білім беру ұйымдарының педагогтері және 53,1 мыңы-мектеп үйірмелерінің жетекшілері.

ҚІБ педагог кадрларының сапалық құрамы туралы деректерді талдау жұмыс істейтін мамандардың тек 75% - ның жоғары (педагогикалық), техникалық және кәсіптік (педагогикалық) білімі бар екенін көрсетеді. Бейіні бойынша жоғары, техникалық және кәсіптік білімі бар кадрлардың үлес салмағы жалпы санының 25% - ын құрайды.

Соңғы үш жылдағы салыстырмалы талдау жоғары педагогикалық білімі бар педагогтер үлесінің артқанын көрсетеді (2012 ж. – 58,3% адам, 2014 ж. – 60% адам). Жалпы орта білімі бар ОДО қызметкерлерінің саны 152 адамға азайды [5, 71-80 Б.].

Мектептен тыс ұйымдар мен мектеп үйірмелерінде балалардың жұмыспен қамтылуының өсуі байқалады.

2018 жылы 993 779 бала (32%) қосымша білім беру ұйымдарында жұмыс істеді және 1645295 бала (53%) мектеп үйірмелеріне қатысты (көркем-эстетикалық, техникалық, экологиялық, туристік-өлкетану және т.б.).

№ 6-диаграмма. Қосымша білім беру ұйымдарының желісі мен контингенті

ҚР БҒМ мен ҚР МСМ ведомстволық бағынысты 1 303 қосымша білім беру ұйымдарының (2017 ж. - 1 287, 2016 ж. - 1 285 бірлік) ішінде ауылдық жерлерге 446 бірлік қана тиесілі болды.

Әлеуметтік осал топтардың ішінен қосымша білім беруге 10 725 адам тартылған, бұл мектептен тыс ұйымдарда жұмыс істейтін балалардың жалпы үлесінің 1,1% - ы ғана құрайды. Демек, ауылдық және әлеуметтік осал балалар топтары қосымша білім алуға аз қатысады. Сонымен қатар, ЭЖМ білім беру институтының зерттеуіне сәйкес, білім алушылардың бос уақыты олардың үлгеріміне әсер етеді.

Жоғары нәтижелері бар білім алушылар әртүрлі үйірмелерге жиі қатысады және өз күндерін жоспарлайды. Кем дегенде бір үйірмеге қатысатын білім алушының орташа балы 5-тен 4,07 құрайды, ал екі үйірмеге қатысу баллды 4,14-ке дейін арттырады.

Бұл бос уақыты бар балалардың 3,93-тен 5-тен орташа баллдан жоғары. Осыған байланысты барлық балалар үшін, оның ішінде басқа елдердің оң тәжірибесі негізінде қосымша білім алуға қолжетімділікті кеңейту қажет.

№7-диаграмма. Мектеп үйірмелеріндегі білім алушылардың жұмыспен қамтылу динамикасы [6].

Қазіргі уақытта балаларға қосымша білім беру жүйесінің ұйымдарындағы балаларды әлеуметтік тәрбиелеудің инновациялық бағыттары балалардың ғылыми-техникалық шығармашылығын және балалар мен жасөспірімдер туризмін дамыту болып табылады. Аталған бағыттар бойынша жүйелі жұмыстар жүргізілуде.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінің қызметі мынадай заңнамалық және нормативтік құқықтық актілермен регламенттелген:

Қазақстан Республикасының Конституциясы (19-бап).

Қазақстан Республикасындағы Баланың құқықтары туралы Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы N 345 Заңы (19-бап).

«Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы (мақалалар 1, 4, 5, 6, 11, 14, 23, 28, 37, 51, 52, 63, 65).

Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 23 қаңтардағы № 148-II "Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы" Заңы.

Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың профилактикасы және балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы Қазақстан Республикасының 2004 жылғы 9 шілдедегі N 591 Заңы (12-бап).

2007 жылғы 29 желтоқсандағы № 1400 "Азаматтық қызметшілерге, мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен ұсталатын ұйымдардың қызметкерлеріне, қазыналық кәсіпорындардың қызметкерлеріне еңбекақы төлеу жүйесі туралы" ҚРҮҚ (6-тармақ).

2008 жылғы 30 қаңтардағы № 77 "мемлекеттік білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттарын және педагог қызметкерлер мен оларға теңестірілген адамдар лауазымдарының тізбесін бекіту туралы" ҚРҮҚ (8-

бөлімнің 29-тармағы). Барлық білім беру ұйымдарына ортақ жекелеген лауазымдар бойынша білім беру ұйымдары қызметкерлерінің үлгі штаттары).

"Балаларға арналған қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдары қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы" ҚРҮҚ 2013 жылғы 17 мамырдағы № 499.

2012.08.31 № 1119 "балаларға қосымша білім беру бойынша қосымша білім беру ұйымдарына құжаттар қабылдау және оқуға қабылдау "мемлекеттік көрсетілетін қызмет стандарты.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 14 маусымдағы № 228 бұйрығымен бекітілген балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдары түрлері қызметінің, сондай-ақ Қазақстан Республикасының басқа да нормативтік және құқықтық актілерінің үлгілік қағидалары.

2012 жылы Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаев облыстардың, Астана және Алматы қалаларының әкімдеріне (2012 жылғы 13 қарашадағы № 03-10.5 ҚБПҮ) мектептен тыс ұйымдар желісін кеңейтуді тапсырды.

Қосымша білім беру жүйесін одан әрі дамыту мақсатында және белгіленген міндеттерді ескере отырып, білім және ғылым министрлігінің Республикалық қосымша білім беру оқу-әдістемелік орталығы Қазақстанда балаларға қосымша білім беру жүйесін дамыту стратегиясын, балалар мен жастардың ғылыми-техникалық шығармашылық жүйесін дамытудың 2015-2018 жылдарға арналған тұжырымдамалық тәсілдерін, Қазақстан Республикасында балалар мен жасөспірімдер туризмін дамытудың 2015-2018 жылдарға арналған тұжырымдамалық тәсілдерін әзірледі.

Ғылыми-техникалық шығармашылықты дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері әзірленді және бекітілді, ал 2015-2018 жылдары Қазақстан Республикасында жасөспірімдер туризмін іріктеу (ҚР БҒМ 10.02.2015 ж.қарау жоқ 60).

Қазақстан Республикасында с балалар мен жастардың ғылыми-техникалық шығармашылық жүйесін дамыту жөніндегі 2015-2018 жылдарға арналған іс-шаралар жоспары бекітілді (ҚР БҒМ Бірлескен бұйрықтары 10.02. 2015 ж.- № 61, ҰЭМ 16.02.2015 ж. жоқ, 100, Қаржымині-бұл 11.02.2015 ж. № 85).

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011 - 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына "жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарындағы оқушылардың жалпы санынан қосымша білім берумен қамтылған балалардың үлесі" нысаналы индикаторы 2020 жылы – 70%-ға дейін (2014 жылы – 60,5%) және "балаларға арналған, оның ішінде

техникалық және туристік-өлкетану бағыттары бойынша қосымша білім беру ұйымдарының саны" көрсеткіші 2020 жылы-900 (2014 жылы-833) енгізілді.

Жоғарыда аталған құжаттарда балалар мен жастардың әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі айқындау бейімділігін, қабілеті мен мүдделерін дамытуға ықпал ететін балаларға қосымша білім беру жүйесінің маңыздылығы мен маңызы айқындалған.

Қосымша білім берудің өскелең ұрпақтың әлеуметтік белсенділігін дамытудың маңызды кеңістігі ретіндегі рөлін түсіне отырып, Министрлік 2018-2021 жылдарға арналған қосымша білім беруді дамытудың стратегиялық тәсілдерінің жобасын әзірледі. Бұл жұмыс әкімдіктермен бірлесіп жалғасуда, жалпы білім беретін мектепте үйірмелер, секциялар, қызығушылықтар бойынша клубтар, таңдау бойынша элективті курстар саны, балаларды өңірлік және Республикалық маңызы бар мектептен тыс іс-шаралармен қамту ұлғаюда, мектептен тыс қызметтің мазмұны жаңартылуда, осы сала педагогтерінің біліктілігін арттырудың білім беру бағдарламалары жетілдірілуде.

Балалық шақтың рухани әлемінің қалыптасуы мен дамуында мәдени институттарды жандандыру қажет. Бүгінгі таңда балалар кітапханаларының, театрларының, киностудиялардың қызметін сапалы жаңа деңгейге көтеру өте маңызды. Шығармашылық зиялы қауым арасында балаларға арналған ең жақсы туындыларды жасау үшін үнемі байқаулар өткізу жақсы болар еді. Бұл ертегілер, мультфильмдер, көркем фильмдер, компьютерлік ойындар және басқалар болуы мүмкін. Ең бастысы, біз әр баланың сапалы қосымша білім алу үшін бірдей қол жетімділік мүмкіндігі болған кезде осындай нысанды табуымыз керек.

Балаларға қосымша білім беру ата-аналар, мектеп мұғалімдері, сынып жетекшілері, қосымша білім беру педагогтері, ЖАО қызығушылық танытқан жерлерде табысты дамуда, олар балаларға негізгі және қосымша білім берудің тиімді өзара іс-қимылына жағдай жасайды.

Балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі оң өзгерістермен қатар республикада шешуді талап ететін бірқатар мәселелер бар:

1) қосымша білім беру жүйесіндегі балаларды статистикалық есепке алудың қолданыстағы жүйесі балаларды қосымша білім берумен қамту туралы объективті шынайы ақпаратты қамтамасыз етпейді. Халықтың әлеуметтік осал топтарындағы балалар туралы толық статистикалық деректер жоқ;

2) ҚР мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарында балаларды қамтудың төмендігі. Барлығы - 23,9% (833 бірлік), оның ішінде ауылдық жерлерде - 8,6% (466 бірлік) (Беларусь – 44%, Өзбекстан – 16,9%, Тәжікстан - 1 %, Ресей – 51%). Жалпы білім беретін мектептерде МЖМБС-ның вариативтік жүктемесін мақсатсыз пайдалану баланың мүдделері мен қажеттіліктерін

ескере отырып, оның шығармашылық, зияткерлік дамуын толық көлемде қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді;

3) Балаларға қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын ұйымдардың қызметін үйлестіру бойынша білім беру органдарының жүйелі жұмысының әлсіздігі байқалады;

4)қосымша білім беру жүйесінде педагогикалық технологияларды меңгерген кадрларды даярлау деңгейінің төмендігі. ЖОО мен колледж педагогтерін даярлаудың үлгілік жоспарларында қосымша білім беру бойынша Пәннің болмауы;

5) қосымша білім беруді дамытудың тежеуші факторы қаржы-экономикалық тетіктердің дамымауы, балаларға қосымша білім беруді қаржыландырудың қалдық қағидаты, техникалық, туристік бейіндегі ұйымдардың материалдық-техникалық базасының даму қарқынының артта қалуы, инновациялық қызметті, ақпараттық технологияларды дамытуға бағытталған жаңа буын бағдарламаларының жеткіліксіздігі болып табылады;

6) балаларға қосымша білім беру үшін бейіні бойынша мамандардың біліктілігін арттыруда жүйелі тәсілдің болмауы (жылына курстармен қамту-қажеттіліктен 36,6%);

7) қосымша білім беру инфрақұрылымының әлсіздігі (республиканың он бір өңірінде жас техниктер, натуралистер және туристер станцияларының болмауы);

8) балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, өзекті әлеуметтік-экономикалық сын-тегеуріндер тұрғысынан ғылыми - техникалық, туристік-өлкетану, әлеуметтік-педагогикалық, әскери-патриоттық, көркемдік-эстетикалық бағыттар бойынша қосымша білім беру жүйесін бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз етуді қаржыландырудың жеткіліксіздігі.

Бүгінгі таңда елімізде креативті ойлайтын жастардың, кәсіби бағдарланған жаңа буын адамдарының білім беру саласын құруға тамаша мүмкіндік бар.

Егер мектептен тыс ұйымдар жабылса, олардың қызметі қысқарады, содан кейін балалар өмірінің кеңістігі азаяды. Бала шығармашылық үйінде, техниктер немесе жастар станциясында ұшатын дрондарға арналған бағдарламаны қалай жасау керектігін немесе дәнді дақылдардың жаңа түрін жасауды үйреніп қана қоймай, өмірдегі ең маңызды нәрсені – өмірдің мағынасын іздейді, өзін әртүрлі рөлдерде сынап көреді. Бұл қосымша білім берудің басты миссиясы.

Халықаралық салыстырмалы зерттеулердің нәтижелері мектепте білім беру сапасында үлкен алшақтық бар екенін көрсетеді. Осылайша, Қазақстан ЭЫДҰ-ның 15 жастағы білім алушыларды бағалау бойынша PISA (2009, 2012,

2015, 2018) халықаралық бағдарламасына және оқу, жаратылыстану-ғылыми және математикалық сауаттылық бойынша TIMSS мектептегі білім беру сапасын бағалаудың IEA халықаралық зерттеуіне төрт рет қатысты (2007, 2011, 2015, 2019). Зерттеу нәтижелері өңірлер, аумақтар (қала-ауыл), оқыту тілі және отбасының әлеуметтік-экономикалық мәртебесі бойынша үлгерімнің айтарлықтай алшақтығын анықтады. Осылайша, өңірлер бөлінісінде PISA халықаралық төмен және жоғары көрсеткіштерімен айырмашылық 3 оқу жылына сәйкес келеді. Қазіргі жағдай унитарлық мемлекет үшін қолайсыз.

Білім берудегі теңсіздік қосымша және бейресми білімге қол жетімділіктің теңсіздігімен күшейтіледі, олардың қазіргі әлемдегі рөлі артып келеді. Бүгінгі таңда жас адамның өміріндегі оқытудың 70% - ға жуығы бейресми білім беру жағдайында: отбасында, құрдастар тобында, жастар ұйымдарында, үйірмелерде жүреді. ЭЫДҰ-ның 22 елінде және ЭЫДҰ-ның 14 серіктес елінде сыныптан тыс ғылыми іс-шаралар көбірек өткізілетін мектеп оқушылары осындай іс-шаралар аз өткізілетін мектеп оқушыларына қарағанда PISA-да жаратылыстану сауаттылығының неғұрлым жоғары деңгейін көрсетеді. ЭЫДҰ елдерінде орта есеппен оқушылардың 56% - ы ғылыми жарыстарға қатысады, оқушылардың 48% - ы сыныптан тыс ғылыми жобаларға қатысады.

Қазақстанда 2018 жылы 993 779 бала (2016 ж. - 651 409 адам, 2017 ж. - 947 327) мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарында жұмыс істеді және 1 645 295 бала (2016 ж. - 977 125, 2017 ж. - 1 417 639) мектеп үйірмелеріне қатысты. Сонымен қатар, ауылдық жерлердегі (35,5%), аз қамтылған отбасылардағы (68%), сондай-ақ ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды (54,7%) қосымша білім берумен қамтудың төмендігі сақталуда. Қосымша білім берудің қолжетімділігін шектейтін фактор ақылы қосымша қызметтердің басым болуы болып табылады. Мектептен тыс ұйымдардағы балалардың тек 22,5%-ы ғана тегін негізде қосымша білім алады. Осыған байланысты қосымша білім беруде жан басына қаржыландыруды енгізу қажет.

Қалалық және ауылдық шағын жинақталған мектептердің білім алушылары шығармашылық әлеуетін дамытады және қосымша білім беру шеңберінде мазмұнды бос уақытты толыққанды ұйымдастырады. Балалар мен жасөспірімдер ҚР БҒМ мен ҚР МСМ мектептен тыс ұйымдарында, мектеп үйірмелерінде шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік алады.

Мектептен тыс ұйымдармен балалардың ең көп қамтылуы Батыс Қазақстан және Солтүстік Қазақстан облыстарында тіркелген. Мектептен тыс ұйымдар желісі әртүрлі. Олардың қатарында музыка мектептері, оқушылар сарайлары, өнер мектептері, сауықтыру лагерлері, аула клубтары және т. б. бар.

Ауылдық жерлерде білім алушыларға қосымша білім беру бағдарламалары жалпы білім беретін мектептерде мектеп үйірмелерінің қызметі арқылы іске асырылады. Онда білім алушылардың 63,3%-ы шұғылданады (2019-67,4%). Әрбір төртінші білім алушы көркем-эстетикалық бағыттағы, әрбір бесінші - тілдік, әрбір алтыншы - жаратылыстану-математикалық үйірмелерде айналысады. Үйірмелердің 53%- ы ауылдық мектептерде жұмыс істейді.

Республикада қосымша білім берудің қолжетімділігі Ақмола, Атырау, БҚО облыстарында 2017-2020 жылдар аралығында көрсеткіштердегі аздаған алшақтықты көрсетеді.

Сонымен қатар, қосымша білім беруге қол жеткізудегі көрсеткіштердің Елеулі алшақтығы Қарағанды, Солтүстік Қазақстан, Павлодар облыстарында байқалады, онда қалалық жерлерде үйірмелер, секциялар, зертханалар көбірек жұмыс істейді. Сонымен қатар, Түркістан, Жамбыл, Қызылорда облыстарында ауылдық жерлерде қосымша білім беру ұйымдарына көбірек білім алушылар тартылған. Бұл көрсеткіштер қосымша білімге қол жеткізудегі көрсеткіштердің шамалы алшақтығын көрсетеді.

Қалалық және ауылдық мектептердің теңсіздігі үйірме және секциялық жұмыстардың әртүрлі нысандарын ұсынуда ерекшеленеді. Қалалық қосымша білім беру ұйымдары көрсететін қызметтердің ауқымы ауылдық аймаққа қарағанда әлдеқайда кең. Ауылдық аймақтағы ұсынылатын үйірмелер мен секциялар спектріне көбінесе музыкалық және спорттық үйірмелер мен секциялар, қолданбалы шығармашылық үйірмелер, білім алушылардың кәсіби өзін-өзі анықтауына бағдарланатын аз бейінді үйірмелер кіреді.

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым мемлекеттік бағдарламасында сапалы қосымша білім алуға қолжетімділікті арттыру векторы айқындалды.

«Қосымша білім беру навигаторы» бағдарламалық жасақтамасы әзірленіп, іске қосылады, бұл ата-аналар мен балаларға пайдаланушы немесе сарапшы бағаларын көруге және қосымша білім беру ұйымдарын өз қалауы бойынша таңдауға мүмкіндік береді. Навигатордың ақпараттық Модулінің әдіснамасын әзірлеу қосымша білім беру сапасына қол жеткізу факторлары мен жағдайларын (қосымша білім беру ұйымдарының материалдық-техникалық базасы, педагогтердің сапалық құрамы, қосымша білім беру қызметтеріндегі ата-аналардың сұрау салулары) зерттеу нәтижелеріне негізделетін болады.

«Білім алушылардың дебаттық қозғалысы «Ұшқыр ой алаңы» жалпы ұлттық мәдени – білім беру жобасын іске асыру жоспарлануда. Еліміздің барлық өңірлерінде дебат орталықтары мен клубтар ашылады.

Өскелең ұрпақты театр өнері әлеміне тарту мақсатында «балалар мен театр» ағартушылық жобасы іске асырылатын болады. «Қоғамдық қызмет» Балалар волонтерлік жобасының әлеуметтік жобаларын іске асыру жоспарлануда.

Барлық өңірлерде жергілікті бюджет және демеушілік қаражат есебінен оқушылар сарайларының базасында балалар технопарктері мен бизнес-инкубаторлар желісін дамыту жалғасады [6].

2019 жылғы 9 тамыздағы ҚР Білім беру қызметкерлерінің республикалық тамыз педагогикалық конференциясы шеңберінде «Балаларға қосымша білім беру: мемлекеттік білім беру саясатының жаңа сын-тегеуріндері мен векторлары» атты тақырыптық алаң жұмысы өткізілді. Талқыланатын міндеттердің ауқымы мен өзектілігі қазіргі жағдайда қосымша білім беруді дамытудың ерекше маңыздылығын көрсетеді.

«Әлем үнемі өзгеріп отырады, жаңа ғылыми-техникалық жетістіктер пайда болады және уақыттың жаңа сын – қатерлері бізден білімге, оның ішінде қосымша білімге деген көзқарасты түбегейлі өзгертуді талап етеді, - деп мәлімдеді министр Асхат Аймағамбетов. - Біз сындарлы ойлай отырып, кәсіби бағдарланған және үйлесімді дамыған, жаңа жағдайларға бейімделген мобильді адамды қалыптастыру үшін жағдай жасауға тиіспіз. Бұған еліміздің Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев үнемі назар аударады. Бүгін біз балалардың жаңа буынымен – z буынымен жұмыс істейміз, олар 2030 жылы өмір сүретін балалар. Бұл республиканың болашағы!» [7].

Министр бүгінгі таңда қосымша білім беру жүйесінде тұрған басты міндеттерді атады:

Бірінші міндет: жаңа бағыттарды дамыту: STEM (STEAM)-білім беру, 3-Д принтинг, робототехника, бағдарламалау. XXI ғасырда 4К деп аталатын дағдылар сұранысқа ие: Коммуникация, Кооперация, сыни ойлау, креативтілік. Сондықтан мамандар STEM(STEAM) пәндерін көбірек білуге мәжбүр болады.

Екінші міндет: педагогтар мен білім алушылардың цифрлық сауаттылығын арттыру. Сандық құзыреттілік - бұл қосымша білім беру мұғалімінің кәсіби шеберлігінің көрсеткіші. Осыған байланысты мен балаларға сандық білім беру ресурстарын қолдана отырып, кіріктірілген сабақтар өткізуді ұсынамын. Ол үшін біз педагогтер үшін IT-құзыреттілікті арттыру курстарын ұйымдастыруды жоспарлап отырмыз.

Үшінші міндет: қосымша білім беру қызметтерінің сапасын арттыру. **Қалалық және ауылдық жерлерде (қала-43,8%, ауыл-33,8%) білім беру қызметтерінің сапасы арасындағы алшақтықты қысқарту мақсатында ірі ауылдық мектептен тыс мекемелердің ресурстық орталықтар ретіндегі**

рөлі күшейтілетін болады. Ол үшін аталған ресурстық орталықтар жалпы білім беретін мектептерде өз филиалдарын ашуы қажет. Қосымша білім беру саласында кәсіби конкурстар өткізілетін болады.

Төртінші міндет: мемлекеттік-жекешелік әріптестіктің рөлін күшейту. **Мемлекеттік және жеке ұйымдар арасындағы әлсіз бәсекелестік балаларға қосымша білім беру жүйесінің сапасын арттыруға ықпал етпейді (1303 мектептен тыс, оның ішінде 115- і-жеке меншік ұйым). Міндеттерді шешуді жеке – Мемлекеттік әріптестік шеңберіндегі жұмысты жандандыру, мемлекет пен азаматтық қоғамды топтастыру арқылы көремін.**

ҚР Білім және ғылым министрі А.Аймағамбетов бүгінгі таңда білім беру саласында балаларға қосымша білім беруді дамытудың негізгі мәселелері мен перспективалары белгіленгенін атап өтті. Балаларға қосымша білім беруді дамытудың тұжырымдамалық тәсілдері бекітілді, Қазақстан оқушыларының «Ұшқыр ой алаңы» дебаттық қозғалысы белсенді дамуда, балалар мен жасөспірімдер арасында танымал инновациялық бағыттар: STEM-білім беру, робототехника, бағдарламалау қарқын алуда. Сонымен қатар, министр республиканың 5 білім алушылар сарайының базасында компьютерлер, зертханалар, 3D-принтерлерді қоса алғанда, барлық қажетті инфрақұрылымы бар балалар технопарктері мен бизнес-инкубаторлары ашылды.

Еліміздің қосымша білім беру педагогтерінің біліктілігін арттыруда жүйелілік жолға қойылған. Екінші жыл курстармен 2 мыңнан астам адам қамтылды. Үйірмелер мен секциялардағы оқушылар санының артуы сөзсіз. Бүгінгі таңда балалардың 83 пайызы сабақтан тыс уақытта 1300-ден астам қосымша білім беру ұйымдарында өз таланттарын дамытады. Бұл жерде үкіметтік емес сектордың үлесі де бар [7].

Осылайша, қазақстандық қосымша білім беру шет елдердегі ұқсас жүйелермен салыстырудағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды айқындайды. Ең маңызды ерекшелігі – мектептен тыс білім беру мемлекеттік ұйымдары жүйесінің үлкен желісінің болуы.

2 ШЖМ білім алушыларының әлеуметтенуі мен кәсіпке өзіндік бейімділігін анықтауда қосымша білім берудің рөлі

Қазақстанда қосымша білім берудің ұзақ жылдар бойы қалыптасу тарихы мен қазіргі жағдайын талдау оны өзара әрекеттесетін элементтер жиынтығын: әртүрлі деңгейдегі және бағыттағы білім беру бағдарламаларын; балаларға арналған қосымша білім беру ұйымдарын; білім беруді басқару органдарын; қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыратын балалар мен жастардың қоғамдық бірлестіктерін қамтитын белгілі бір жүйе ретінде қарастыруға болатындығын көрсетті.

Бүгінгі таңда адамның білімі арнайы (пәндік) біліммен емес, оның, отандық және әлемдік мәдениеттің дәстүрлеріне, заманауи құндылықтар жүйесіне бағдарлануымен, қоғамда белсенді әлеуметтік бейімделуге және өмірді өз бетімен таңдауға, өз бетімен оқуға және өзін-өзі жетілдіруге қабілетті тұлға ретінде жан-жақты дамуымен анықталады.

Сондықтан, жалпы білім беретін мектептегі білім беру үдерісі белгілі бір білім, білік және дағдыларды беруге ғана емес, сонымен қатар баланың әртарапты дамуына, оның шығармашылық мүмкіндіктерін, қабілеттерін және бастамашылдық, өзіндік әрекеттілік, қиял (фантазия), өзіндік ерекшелік сияқты тұлғалық қасиеттерін, яғни, адамның даралығына қатыстының бәрін ашуға бағытталуы тиіс. Мектептегі білім беру жүйесі баланың жеке тұлғасының жан-жақты дамуын ескермей, тек білім беруге бағытталатын болса, оқытудың дараланuы мен сараланuы, оқушылардың өзін-өзі анықтауы мен өзінің қабілетін іске асыру мәселелерін шешу тек жария ұран болып қала береді, ал тұлғалық-бағдарлық тәсілді жүзеге асыру - қол жетпейтін міндетке айналады.

Тәжірибе көрсеткендей, адам біліміне қойылатын аталған талаптар тек негізгі біліммен қанағаттандырылмайды. Негізгі білімнің адамның бейімділігін, қабілеттері мен қызығушылықтарын, оның әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтауының дамуын айқындаушы факторларының бірі болған және болып қала беретін қосымша ресми емес білімге деген қажеттілігі артып келеді.

Республикада алғаш рет балаларға негізгі (базалық) және қосымша білім беру тең, бірін-бірі толықтыратын компоненттер ретінде қарастырылады және осылайша әр баланың нағыз тұлға болып және жеке дамуы үшін қажетті біртұтас білім кеңістігін құрады. Бұл жағдайда мектеп оқушылардың дамуындағы интеллектуалдық қателіктерді жойып, олардың қоғамда әлеуметтенуінің негізін құра алады.

Жаңа буынның білім беру стандарттарын енгізу жағдайында балаларға қосымша білім беруді негізгі жалпы білім беру бағдарламаларының құрамына енгізудің өзектілігі оқушылардың танымдық мотивациясын ынталандыратын,

мектепте алған білімдерін, біліктері мен дағдыларын іс жүзінде қолдануына ықпал ететін жалпы білім берудің вариативті құраушысын күшейту қажеттілігімен байланысты. Қосымша білім беру жағдайында балалар өздерінің шығармашылық әлеуетін, қазіргі қоғамға бейімделу дағдыларын дамыта алады және бос уақыттарын толық ұйымдастыруға мүмкіндік алады.

Балаларға қосымша білім беру баланың тұлғалық «жақын арадағы даму аймағы» ретінде бағыттары әрдайым балалардың қалауымен және қажеттіліктерімен байланысты болатын үдерісінің дараландыруын, мектептің, ауданның, аймақтың білім беру кеңістігінде әр бала үшін жеке білім траекториясын құруды қамтамасыз ете алады.

Қазіргі кезде жас ұрпақты дайындауда қосымша білім беру жүйесінің рөлі айтарлықтай артып келеді. Ол өмірде олардың өзін-өзі дамытуын қамтамасыз ететін балалардың бейімділігі мен қабілеттерін анықтауға және дамытуға байланысты ең маңызды әлеуметтік мәселені шешуге арналған.

Балаларға қосымша білім беру, тұлғаны оқыту, тәрбиелеу және шығармашылық дамытумен қатар, басқа да бірқатар әлеуметтік маңызды мәселелерді шешуге мүмкіндік береді, мысалы: балалардың белгілі бір іс-әрекетпен айналысуын қамтамасыз ету, олардың өз қабілетін іске асыруы мен әлеуметтік бейімделуі, салауатты өмір салтын қалыптастыру, балалар мен жасөспірімдер арасында бақылаусыздықтың, құқық бұзушылықтың және басқа да қоғамға жат көріністердің алдын алу. Балаларға қосымша білім беру негізінде таңдау бойынша сапалы білімді қамтамасыз ету мәселесі, балалар мен отбасылардың әлеуметтік-экономикалық мәселелері, жалпы қоғамды жақсарту мәселелері шешіледі.

Қосымша білім беру балаға өзінің жеке оқу жолын таңдауға, үлгерімінің деңгейіне қарамастан, өзінің қабілеттеріне сәйкес жетістікке жету мүмкіндігін алуға нақты мүмкіншілік береді. Қосымша білім беруде бала сабақтың мазмұнын, түрін өзі таңдайды, сәтсіздіктен қорықпауына болады. Мұның бәрі жетістікке жету үшін қолайлы психологиялық жағдай туғызады, бұл өз кезегінде қызметіне оң әсер етеді.

Қосымша білім берудің міндеттерін жүзеге асыра отырып, мектеп қажеттіліктің арасындағы қайшылықты шешеді, бір жағынан, білім беру стандартын игереді, ал екінші жағынан, білім беруді модернизациялаудың маңызды қағидаты ретінде жарияланған білім беруді ізгілендірудің негізі болып табылатын жеке тұлғаның еркін дамуына жағдай жасайды. Гуманистік педагогика баланы тұлға және жеке тұлға ретінде қабылдауға, оның өзін-өзі дамыту және өзін-өзі анықтау құқығын қорғауға бағытталғандығымен ерекшеленеді. Бұл критерийлерге қосымша білім беру толықтай жауап беретін болып шықты. Ол өзінің мәні бойынша жеке тұлғаға бағытталған, бұл оның

мектеп стандарттарын игеруге бағытталған пәндік бағдарлануды жалғастыратын базалық білімнен айырмашылығы. Білім берудің екі түрінің мектеп қабырғасындағы органикалық үйлесімі ғана жеке баланың дамуына және бүкіл білім беру ұйымының дамуына көмектеседі. Мұны түсіну мектеп мұғалімдері үшін қосымша білім беруді негізгі біліммен теңестірудегі психологиялық тосқауылды жеңуге негіз болады.

Қосымша білім беруде оқыту қызметінің ***негізгі мақсаты*** – балалардың өзін-өзі көрсетуі, өзін-өзі дамытуы және өзін-өзі анықтауы үшін жағдай жасау. Бұл мақсатқа жету үшін оқушыны объект ретінде емес, субъектісі ретінде қарау маңызды, бұл белсенділік, дербес және қарым-қатынас сияқты жеке тұлғалық қасиеттер дамыған жағдайда мүмкін болады.

Балаларға қосымша білім беру жүйесіндегі үдерісі өзіндік, нақты, өзіне ғана *тән* мынадай *белгілерге ие:*

- балалардың негізгі сабақтан бос уақытында жүзеге асырылады және бағыттарды, әрекет түрлерін таңдау еркіндігімен және жыл ішінде әрекет ету саласын өзгерту мүмкіндігімен ерекшеленеді;

- барлық қатысушылардың (балалар, ата-аналар, мұғалімдер) еріктілігімен, бастамашылдығымен және белсенділігімен, қатаң регламенттің және қатаң белгіленген нәтиженің болмауымен сипатталады;

- оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталады, танымдық қызығушылықтарын дамытады және оқушыларға сабақтың әртүрлі бағыттары мен түрлерін біріктіруге құқық береді;

- оның барлық қатысушылары үшін бейресми және ыңғайлы сипатта болады.

Тек білім беру үдерісіне ғана сеніп қалмай, қосымша білім беруді екінші деңгейлі деп қабылдайтын стереотиптен арылатын және оның баланың оқуын, тәрбиеленуі мен дамуын оқытудың біртұтас үдерісіне біріктіре алатын мүмкіндігі бар екенін түсінетін кез келді.

Жалпы білім беретін мектептердегі балаларға арналған қосымша білім беруді толыққанды дамыту келесі міндеттерді шешуді көздейді:

1) Қосымша білім беру жүйесі әр балаға өзіне ұнайтын сабақты таңдау мүмкіндігін береді, оқушылардың толық жұмыспен қамтылуына жағдай жасауға мүмкіндік береді, көптеген пәндерді тереңдетіп оқытуға жағдай жасайды.

2) Мектептегі қосымша білім беру шеңберінде білім алушылармен жұмыс жасау маңызды тәрбиелеу міндеттерін орындайды: ол білім алушылардың бос уақытын мақсатты түрде ұйымдастырады, шығармашыл жеке тұлғаны қалыптастырады, әлеуметтік, мәдени және кәсіби өзін-өзі анықтауға жағдай жасайды, қоғамға жат қылықтардың алдын алады.

3) Биология, физика, тарих, орыс тілі, ағылшын тілі және басқа пәндер бойынша пәндік кеңес беру осы пәндер бойынша білім алушылардың жобалық және зерттеу қызметінің негіздерін үйретуге ықпал етеді.

4) Қосымша білім беру жүйесі педагогикалық кадрлардың шығармашылық әлеуетін арттыруға, озық педагогикалық тәжірибені анықтауға және таратуға ықпал етеді.

5) Инновациялық педагогикалық идеяларды, білім беру модельдері мен технологияларын белсенді қолдануды қамтамасыз етеді.

Балаларға негізгі және қосымша білім беруді кіріктіру (интеграция) қазіргі заманғы педагогиканың күрделі мәселелердің бірі болып табылатын тәрбиелеу, оқыту және дамыту үдерістерін жақындастыруға мүмкіндік береді. Негізгі білім беру мазмұнына сүйену білім беру ұйымдарында балаларға қосымша білім беруді дамытудың басты рөлі болып табылады.

Бұл бағытты дамыту қажеттілігі білім беру қызметтерінің бірін-бірі толықтыруын қамтамасыз ету негізінде әртүрлі типтегі және түрдегі ұйымдар қызметін тік және көлденең үйлестіру қағидаттарын іске асыру аясында біртұтас білім кеңістігін сақтау идеясына негізделген.

Мәнмәтінде тұлғаның білімділігі оның өмірдің әртүрлі салаларында (танымдық, еңбек, азаматтық-қоғамдық, тұрмыстық, мәдени және бос уақыт) сан алуан күрделі деңгейдегі мәселелерді шешуге қабілеттілігі деген түсінікті ашатын құзыреттілік көзқарасын қамтамасыз етуге бағытталған қазақстандық білім беруді дамытудың жаңа мақсатын тұжырымдауда қосымша білім берудің қажеттілігі айтарлықтай артады.

Жеке тұлғаның өз қабілетін іске асыруға жоғары дайындығын қалыптастыру қажет болған жағдайда іс-әрекет бағыттарының ауқымын кеңейту баланы оқыту мен тәрбиелеу үдерісінде тұлғалық-бағдарлық тәсілдің өзектілігін көрсетеді, оның нақтылығы мен нәтижелілігі негізгі (жалпы және кәсіптік) және қосымша білім беруді кіріктіру (интеграциялау) арқылы мүмкін болады.

Мектептегі білім берудің жай-күйін ерекшелейтін академизм мен үдерісін ұйымдастырудың қатаң формалары оқытудың белсенді тәсілін толық қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді.

Жаңа мақсатты тұжырымдау тұрғысында қазіргі мектепте мазмұн мен технологиялардағы өзгерістердің инновациялық сипаты көбінесе, қосымша білім берудің арқасында күшейе алады, оның сипаты оқушылардың іс-әрекеттердің түрін таңдау еркіндігі, жоғары мотивация, жеке тұлғаның нақты шығармашылық жағынан өзін-өзі көрсетуі болып табылады.

Қосымша білім беру жүйесі оқушылардың білім кеңістігін кеңейту, қажетті ақпарат көздерінің санын көбейту, пәнаралық және пәндерден тыс білім

мен дағдыларды игеруге мүмкіндік беріп, мақсат қою және өзіндік тұлғалық дамуды мақсат ету субъектілері ретінде дамуына айтарлықтай үлес қоса алады.

Бұл республиканың, облыстың, қаланың, кенттің, ауылдың, ауданның білім кеңістігі жағдайында оқушыларға білім беру маршруттарын құруда әртүрлі типтегі және түрдегі ұйымдардың интеграциялық байланыстарын күшейтудің арқасында мүмкін болады.

Қосымша және жалпы орта білім беру ұйымдарының дәстүрлі өзара іс-қимыл бағыттарын бірлескен қызметтің мазмұнды желісін дамыту негізінде едәуір кеңейтуге болады, яғни, бұл - интегративті білім беру бағдарламаларын құру және жүзеге асыру.

Білім берудің әр деңгейі үшін қосымша білім беру белгілі бір жас кезеңінде тұлғаны дамыту мақсатын тұжырымдау ерекшеліктеріне негізделген өзінің мазмұндық модулін ұсына алады:

- *мектепке дейінгі білім деңгейінде - мектепке дейінгі дайындық;*

- *бастауыш білім беру деңгейінде - оқушылардың ұстанымын игеруге көмек: әртүрлі қауымдастықтарына қосу;*

- *негізгі жалпы білім беру деңгейінде - тұлғаның өзін-өзі анықтау үдерісін қолдау: әртүрлі іс-әрекет салаларындағы маңызды проблемалар ауқымын кеңейту және оларды шешуде тәжірибе жинақтау;*

- *орта білім деңгейінде - оқушылардың кәсіби өзін-өзі анықтау үдерісін қолдау, кәсіпке дейінгі дайындықты қамтамасыз ету.*

оқушылардың функционалдық сауаттылығы мен құзыреттілігін (құқықтық, ақпараттық, экологиялық, этикалық, көркемдік, дене шынықтыру) және сәйкесінше, зерттеу, проективті, рефлексивті метабілігін қалыптастыруды қамтитын мазмұнның пәнаралық және пән үстілік деңгейлеріне жетуге мүмкіндік беретін метабағдарламаларды құру негізінде білім беру бағдарламаларын жобалауда интегративті тәсілді қамтамасыз ету мүмкін болады. Мұндай нәтижелерге жету мақсаттарды, мазмұнды, ұйымдастыру түрлерін, оқушылардың жетістіктерін бағалаудың түрлерін құндылық-мағыналық үйлестірудің арқасында мүмкін болады. Бұл мектептер мен қосымша білім беру ұйымдары жағдайында бірлесіп талқылауды және жоспарланған қадамдарды дәйекті түрде жүзеге асыруды көздейді.

Жұмыстың жаңа бағыттарының тиімділігі ұйымдардың желілік өзара әрекеттесуінің бірдей модельдерін жүзеге асыруды көздейді. Оны терең түсіну мен сапалы іске асыру жағдайында бірлесіп ұйымдастырған іс-әрекеттердің негізгі нәтижелері оның құрылымына кіретін элементтердің интеграциялық әсерін күшейту есебінен білім беру жүйесінің жаңа даму деңгейіне жетуі болуы мүмкін, бұл білім беру қызметтерінің барлық тұтынушылары үшін сапалы оқу мүмкіндіктерін едәуір кеңейтеді.

Оқытудың әр кезеңінде оқушылардың жас, психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, *қосымша білім берудің міндеттері* өзгереді:

бастауыш мектеп - балалардың танымдық мүмкіндіктерін кеңейту, олардың жалпы және арнайы қабілеттерінің деңгейін диагностикалау, қосымша білім беруді кейін таңдауға жағдай жасау;

негізгі мектеп - теориялық білім мен практикалық дағдыларды қалыптастыру, таңдалған іс-әрекет саласында жеке тұлғаның шығармашылық қабілеттерін ашу;

орта мектеп - таңдалған саладағы білім, білік, дағдылардың жоғары деңгейіне қол жеткізу, өз қабілетін жүзеге асыруға, жеке тұлғаның өзін-өзі анықтауына, оны кәсіптік бағдарлауға жағдай туғызу.

Балаларға арналған қосымша білім берудің тағы бір маңызды рөлі - оның тәрбиелеу доминанты. Ересек пен баланың бірлескен шығармашылық іс-әрекеті барысында жеке тұлғаның адамгершілік қасиеттерін дамыту орын алады.

Бұл ережемен тығыз байланысты балаларға қосымша білім беру жүйесінің тағы бір ерекше рөлі - компенсаторлық (немесе психотерапиялық), өйткені, дәл осы салада мектепте оқитын балалар білім беру үдерісінде әрдайым қолдау ала алмайтын қабілеттерін жеке-дара дамытуға мүмкіндік алады. Мектептің негізгі пәндерінде үлгерімі төмен болғанмен, ол көркем студияда немесе спорт секциясында көшбасшылардың қатарында бола алады.

Эмоционалды толымдылық - жалпы білім беретін мектеп жағдайында балаларға қосымша білім беруді дамытудың тағы бір ерекшелігі. Әлемге деген эмоционалды-құндылық қатынас оқушыларда көрнекті тұлғаларға жүгіну барысында қалыптасуы мүмкін, олардың өмірі мен шығармашылығы баланы ойландыратын сұрақтарға жауап табуға көмектеседі. Хрестоматиядағы жағымды образдардың мысалдары бойынша тәрбиелеудің орнына нақты, шын мәнінде өмір сүріп жатқан адамның мазасызданuына және ойларына, оның ізденістеріне, қателіктеріне, шарықтауына және құлдырауына жүгіну керек: сонда балалар оның тағдырына, күресіне, мұраттарына сенетін болады.

Балаларға қосымша білім беру тағы бір маңызды рөл атқарады - мектептің мәдени кеңістігін кеңейтеді.

Бұл салада баланы мәдениеттің құндылықтарымен таныстыру барысында оның жеке қызығушылықтары, ұлттық ерекшеліктері, оның микросоциумының дәстүрлері ескеріледі.

Білім беруге мәдениетті көзқарас баланың ақпаратпен шамадан тыс қанығуына және соның салдарынан оның жан дүниесінің кедейленуіне, мәдени-тарихи тәжірибенің мұрагерлік жүйесінің барлық жүйелерінің құлдырауына, ұрпақтың бөлектенуіне, дәстүрлердің жоғалуына қарсы тұруға мүмкіндік береді. Балаларға қосымша білім беру қазақ халқы мен көршілес халықтардың

тарихы мен мәдениетінің өзара әрекеттесуіне және байытылуына ықпал етеді. Балаларға арналған қосымша білім берудің бұл қасиеті оған жаңа ұрпаққа арналған мемлекеттік білім беру стандартының аймақтық компонентінде ерекше орынды қамтамасыз етеді.

Оқушылардың әлеуметтік бейімделуі мен кәсіби өзін-өзі анықтау проблемаларын шешуде балаларға қосымша білім берудің орны ерекше.

Қосымша білім берудің рөлі – жасөспірімдерге дұрыс таңдау жасауға көмектесу. Сондықтан, қызығушылық бойынша сабақтардың арасынан практикалық бағыттағы (автокөлік жүргізу, теле- және радио жабдықтарын жөндеу, т, дизайн және т.б.) әртүрлі курстарды жиі кездестіре аласыз. Одан да үлкен жетістік, әсіресе жоғары сынып оқушылары арасында болады, олар іскерлік өмірде табысты болуды қамтамасыз ететін білімдерге (компьютер мен байланыстың электронды құралдарын меңгеру, іс жүргізу, бухгалтерлік есеп негіздері және т.б.) ие болады. Өзінің әлеуетті қабілеттерін ашып, оны мектеп қабырғасында жүзеге асыруға тырысу арқылы түлек қоғамдағы шынайы өмірге жақсы дайындалып, алға қойған мақсатқа жетудің өркениетті, адамгершілік құралдарын таңдай алады.

Оқушылардың әлеуметтік бейімделуі үшін қызығушылықтары бойынша әртүрлі шығармашылық бірлестіктердің жұмысына қатыса отырып, олардың қазіргі заманғы жағдайда ерекше маңызы бар әртүрлі жастағы байланыс кеңістігінде болуы маңызды: мұнда оқушылар өздерінің бастамашылдығын, дербестігін, көшбасшылық қасиеттерін, басқалардың мүдделерін ескере отырып, ұжымда жұмыс істеу қабілетін көрсете алады.

Балаларға қосымша білім беру педагогикалық қызметтегі жаңа құбылыс болды – бұл әр баланың жеке басы мен ерекшелігін сақтауға бағытталған өзіндік феномен. Бұл үдеріс мыналардан тұрады: дамып келе жатқан адамның өзін және өзін қоршаған әлемді тануға деген табиғи ұмтылысын қанағаттандыру; балалардың шығармашылық және жасампаздық әлеуетін арттыру; балалар мен жасөспірімдердің жайлылығы үшін кеңістік қалыптастыру және дамыту.

Тәрбиелеудің жаңа сапалық деңгейіне көшу кезінде, оның мектептен тыс құраушысын өзгерту қажеттілігін анықтайтын жағдайлар:

Адамның санасында және оның қоғамдық өмірге көзқарасында түбегейлі өзгерістердің болуы.

Маманның қалыптасу үдерісі дамып келе жатқан педагогика тұрғысынан жеке тұлғаны тәрбиелеудегі жетекші ұстанымға жол ашады.

Постсоциалистік елдердің әл-ауқатының өркениеттік өсу үрдісінің техногендіден антропогендікке ауысуы.

Ата-аналар мен балалар арасында ақпараттық, білім беру, мәдени және демалыс қызметтерінің танымалдылығының өсуі.

Нәтижесінде, қоғам мен тұлғаны дамытуда бейресми білім беру компонентінің түрлерінің көбеюі.

Мектептегі қосымша білім – бұл жас ұрпақтың үнемі өзгеріп отыратын оқу және әлеуметтік-мәдени қажеттіліктерін қанағаттандыруға қабілетті білім беру түрлерінің бірі. Қосымша білім беру мекемелерінің мақсаты – бірыңғай білім беру кеңістігі шеңберінде балалардың қызығушылықтарына, сұраныстары мен тілектеріне сәйкес белсенді дамуы үшін жағдайларды ұйымдастыру, осылайша әр бала өзін қоршаған әлемде жаңа нәрселерді білуге ұмтылып, өзін өнертапқыштық, шығармашылық және спорттық іс-әрекетте сынайды.

Мектепте жолға қойылған қосымша білім беру жүйесі балалардың психофизикалық денсаулығын сақтауға және нығайтуға, танып білуге деген тұрақты қызығушылығын тәрбиелеуге және насихаттауға, өзін-өзі реттеудің деңгейін жоғары көтеруге және ұлдар мен қыздарда шығармашылық бейімділікті дамытуға мүмкіндік береді. Қосымша білім беру – бұл үздіксіз оқыту құралы, сонымен қатар, жеке тұлғаны қалыптастырудың құралы және оқыту профилін, кейін мамандықты таңдау кезінде білім беру іс-әрекетіне ынталандырудың көзі. Қазақстандағы кез келген қосымша білім беру ұйымының басты міндеті – баланың қабілетін, таланты мен қызығушылығын ерте анықтау. Бұл психологиялық қызметтің миссиясы. Балалардың жеке қабілеттерін анықтау – үнемі мониторингтеуді қажет ететін динамикалық үдеріс.

Мектептегі қосымша білім берудің маңызды элементі – үйірмелер. Олар оқушылардың белгілі бір салаларға деген қызығушылығын дамытады және сақтайды, үдерісінде қалыптасқан білім, білік және дағдылардың шекараларын ашады. Секциялардың көпсалалылығы жеке тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Мектептегі қосымша білім беру жүйесінде жұмыс істейтін мұғалімдер құрамының міндеті:

- Білім алушыларды жаңа нәрселерді білуге ынталандыру.
- Шығармашылық әлеуетін іске асыруға негіз жасау.
- Жеке тұлғаның рухани қасиеттері мен ақыл-ой қабілеттерін дамыту.
- Қоғамға жат мінез-құлықты анықтау және алдын алумен айналысу.
- оқушыларды жалпыға ортақ және жалпы мәдени құндылықтармен таныстыру.
- Әлеуметтік деңгейден бастап кәсіби деңгейге дейінгі барлық салаларда өзін-өзі анықтау үшін жағдай жасау.
- Мектептегі дәстүрлерді қалыптастыру және бекіту.

Мектептерде қосымша білім беру кезеңдері мен функциялары

Қосымша білім беру жүйесінің жұмысын табысты етуде сауатты менеджмент маңызды орын алады. Басқару дегеніміз – бұл әкімшіліктің мұғалімдер мен балаларға берген бұйрықтары емес, әрқайсысы бір уақытта басқару үдерісінің субъектісі мен объектісі ретінде әрекет ететін барлық тараптардың өзара әрекеті.

Әдетте, мектептегі қосымша білім беру жүйесі дамудың 4 кезеңін қамтиды:

1. Диагностикалық және ақпараттық – білім алушылардың қызығушылықтарын, тілектері мен қажеттіліктерін зерттеу.

2. Әдістемелік - мұғалімдер болашақ іс-әрекеттерді таңдау барысында оқушыларға дәл уақытында қолдау көрсетеді.

3. Ұйымдастырушылық - пікірлес оқушылар секцияларға, үйірмелерге және қызығушылықтары бойынша басқа топтарға біріктіріледі.

4. Аналитикалық - нәтижелер бақыланады, жетістіктер бекітіледі, үдерісін ағымдағы бақылау жүзеге асырылады, перспективалар анықталады, тәуелсіз факторлардың мүмкіндіктері ескеріліп, барынша қолданылады.

Мектептегі қосымша білім берудің мектептен тыс білім беруден айырмашылығы бар және оның көрінісі мынадай: оқушының сабақтан бос уақытын өз мүмкіндіктерін жан-жақты дамыту үшін нақты жоспарлап пайдалануы; іс-әрекет векторын, мұғалімді, оқыту бағдарламасын еркін таңдауы; мектепке дейінгі білім беру түрін, мұғалім мен ұжымды өзгерту мүмкіндігі; оқыту бағдарламаларына негізделіп өтетін білім беру үдерісінің шығармашылық құраушысы; мұғалім мен оқушының жеке қарым-қатынасы - бірлесіп құру жүйесі, әр балаға жеке көзқарас және ынтымақтастық; кәсіби дайындықтан өту.

Барлық осы ерекшеліктер мектепте қосымша білім берудің функцияларын анықтауға негіз болады:

- Білім беру. Балаларды бағдарламаларға сәйкес оларға бұрын белгісіз мәліметтерді алуға үйрету.
- Тәрбиелеу. Жалпы білім беру ұйымының мәдени ортасын байыту, мектеп мәдениетін қалыптастыру және оның негізінде нақты адамгершілік перспективаларын талқылау. Мектеп оқушыларын мәдениетке баулу мақсатында тәрбие үдерісінің жалықтырмайтындығы.
- Шығармашылық. Жеке тұлғалық шығармашылық бейімділікті жүзеге асыруға көмектесетін мобильді жүйені құру.
- Интеграциялық. Тұтас мектепішілік оқыту кеңістігін қалыптастыру.

- Әлеуметтену. Әлеуметтік тәжірибені жинақтау, қоғаммен байланыстарды молайту бойынша сабақтарды меңгеру, күнделікті өмірге қажетті жеке қасиеттерді игеру.

- Өз қабілетін жүзеге асыру. Өмірдің әлеуметтік және мәдени салаларында өзін-өзі анықтау, табысты жағдайларды еңсеру және өмір сүру, жеке өзін-өзі дамыту.

Білім алушылардың сыныптағы сабақтан тыс жұмыстармен айналысуы бірқатар мәселелерді шешуге ықпал етеді. Ең маңыздылары:

- Панасыздықтың және қараусыздықтың алдын алу.
- Жаман әдеттерді үйренуден алыстату.
- Құқық бұзушылықтардың алдын алу.
- оқушылардың таным шекарасын, қызығушылықтарын кеңейту және олардың қабілеттерін дамыту.
- Кәсіби қызметтің бұрын белгісіз түрлеріне оқыту.
- Мектептің ынтымақты ұжымын құру.

Жалпы білім алушыларға қосымша білім беру жүйесі: оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандырады; жеке тұлғаны және шығармашылық әлеуетін ашуға көмектеседі; балаларға психологиялық және әлеуметтік жайлылықты қамтамасыз етеді; оқушылар арасындағы қарым-қатынасты жолға қояды; өзін-өзі дамытуды және өзін-өзі ұстауды қалыптастырады; алған білімдерін сабақта тереңдету және қолдану арқылы жалпы білім берудің әлеуетін іске асырады.

Қосымша білім берудің құндылығы – бұл балаларға мектепте дың маңыздылығын сезіндіреді, оларды ға жауапкершілікпен қарауға шақырады және сыныпта алған білімдерін жүзеге асыруға ықпал етеді. Бала өзін жастайынан көрсете отырып, болашақта үлкен нәтижелерге қол жеткізе алады және өзінің өмірінде және кәсіби жолында аз қателіктер жіберетін болады. Мектептегі қосымша білім беру жүйесі оқушыларды өз бетінше дамуға итермелейді, шығармашылық іс-әрекетке деген ынтасын қалыптастырады және құрдастарының алдында өз мәртебесінің жоғарылауына ықпал етеді.

Баланың мектептен тыс жұмыс істеуі оның тәртіпті болуын, ұйымшылдығын және өзін-өзі басқаруын қалыптастырады. Бірлескен сабақтар мектеп оқушыларын топ құрамында жұмыс істеуге, ұжымдық рухты нығайтуға, қарым-қатынас дағдыларын және өздеріне ғана емес, бүкіл ұжым мүшелері алдындағы жауапкершілігін дамытуға үйретеді. Мектеп сабағында алынған бағдарлар, негізгі ақпараттар білімге деген қажеттілікті толықтай қанағаттандыра алмайды.

Барлығы бірдей өздігінен ға қабілетті емес екендігін ескере отырып, мектептегі қосымша білім беруді тиімді ұйымдастырудың маңыздылығын

асыра бағалау қиын. Дұрыс құрылым балалар мен жасөспірімдерді қызықтыратын барлық бағыттарды қамтиды. Ол мыналарды қамтуы тиіс:

- Құрастыру және робототехника. Балаларға информатика мен бағдарламалауды тереңдетіп оқыту ұсынылады, ақпараттық және сандық технологияларды тәжірибеде қолдану мүмкіндіктері көрсетіледі.

- Жаратылыстану. Ол балалардың бойына зерттеу жұмысының дағдыларын қалыптастырады, ғаламдық ойлауға тәрбиелейді, теориялық білімді іс жүзінде қолдану туралы түсінікті дамытады.

- Экологиялық бағыт. Адам мен табиғат арасындағы байланысты ашады, оның адамдар өміріндегі рөлін көрсетеді.

- Мәдениеттану. Балаларды әлемдік өркениеттің жетістіктерімен таныстыруға ықпал етеді, қоғамға бейімделуге, қоғам өмірінің әртүрлі аспектілерінде өз әлеуетін іске асыруға көмектеседі.

Дене шынықтыру және спорт бағыты. Бұл оқушылардың бойында дене шынықтыру дағдыларын сіңіреді, дұрыс өмір салтына деген ұмтылысты қалыптастырады, спорттың беделіне сендіреді, ерік-жігер мен жауапкершілікке тәрбиелейді, командалық рухты және топ құрамында жұмыс істей білуді дамытады.

Бұл құрылымның маңызды элементі мектептен тыс қосымша білім беру, яғни балалар өздерінің шығармашылық әлеуетін іске асыратын секциялар мен үйірмелер болып табылады. Олар білім алушылардың белгілі бір іс-әрекетке қызығушылығын оятады, жаңа білім мен дағдыларды алуға және жалпы білім беру үдерісінде алған білімдерін бекітуге мүмкіндік береді.

Жүйені ұйымдастыру

Мектеп оқушыларына сапалы қосымша білім беру әкімшіліктің, мұғалімдер мен білім алушылардың арасындағы қатынастардың қарапайым тік схемасына сәйкес келетіндей сауатты басқарылуы тиіс. Ол әрқайсысы басқарудың объектісі немесе субъектісі болып табылатын тараптардың арасындағы өзара байланыстың жемісті болуын көздейді.

Мектептегі қосымша білім беруді ұйымдастыру бірнеше кезеңдерден тұрады:

- Мектеп білім алушыларының тілектері мен қажеттіліктерін зерттеу. Мәліметтер жазбаша сауалнамалар мен тестілеу, балалармен және олардың ата-аналарымен ауызша сұхбаттасу, бастауыш және орта мектепті аяқтау кезеңінде оқушылардың білім сапасына педагогикалық мониторинг жүргізу арқылы жиналады.

- Топтарға қызығушылықтары бойынша біріктіру, үйірмелер, секциялар және факультативтер құру.

- Жиналған мәліметтер негізінде қосымша білім беру жүйесінің моделі қалыптасады.
- Сыныптан тыс білім беру бағытының негізгі тұжырымдамалары бөліп көрсетіледі.
- Іс-шаралар қосымша білімді қалайтындар мен қажет ететіндердің санына сәйкес дайындалады.
- Мұғалімдер мен оқушыларға саласын анықтауға көмектесу.
- Балаларға қосымша білім беру бағытын таңдау еркіндігі беріледі.
- Сабақтар басталмас бұрын оқушыларға кәсіби тестілеу ұсынылады, оның нәтижелерін басшылыққа алуға болады, бірақ олар негізгі емес.
- Ағымдағы бақылау және жұмысты уақытында түзету.
- Есеп беру кезеңі анықталады, оның соңында қосымша сабақтарға қатысу және оқушылардың негізгі пәндер бойынша үлгерімі туралы мәліметтер жинақталады.
- Ақпарат жүйеленіп, талданады.
- Өңдеу нәтижелері бойынша проблемалар анықталып, түзету шаралары әзірленеді.
- Іс-әрекеттерді талдау және перспективалық бағыттарды анықтау.
- Қосымша сабаққа қатысатын оқушылардың білім сапасына тұрақты мониторинг жүргізіліп отырады.
- Ведомствоаралық өзара байланыс дамиды, тәрбие мәселелері бойынша тәжірибе алмасу болады, ақпараттық технологиялар енгізіледі.

Материалдық база

Қосымша білім беру жүйесін ұйымдастыру үшін негізінен білім беру мекемесінің базасы қолданылады: кабинеттер, әдебиеттер, мүлік (инвентарь). Барлық мекемелерде бірдей пәндерді тереңдетіп оқытуға және сыныптан тыс сабақтарды өткізуге жеткілікті ресурстар жоқ. Сондықтан, мектепте ақылы қосымша білім беру бар, бұл сабаққа қатысудың тұрақты құнын білдіреді. Оған мұғалімдердің қызметтері, құрал-жабдықтар және егер сабақ мекемесінен тыс жерде өткізілсе, үй-жайларды жалдау ақысы төлемдері кіреді.

Кейбір мектептер мұндай жағдайдан шартты-ақысыз сыныптан тыс оқытуды ұйымдастыру арқылы шығады, осылайша, қосымша жабдықтар, мүліктер немесе әдебиеттер сатып алуға қажетті қаржылық немесе материалдық қаражат жиналады.

ҚР БҒМ-нің БҒДМБ енгізілуімен қосымша білім берудің рөлі артады, өйткені, бұл әртүрлі іс-әрекет бағытында оқушылардың өз қабілеттерін жүзеге асыруына мүмкіндік береді. Бұл жағдайда қосымша білім беру әр білім беру мекемесінің әлеуметтік ортасы мен әлеуметтік тапсырысын ескере алады. Бірақ бірқатар проблемалар бар, әсіресе ауылдық жерлердегі шағын жиынтық

мектептерде оларды шешпестен, жаңа стандарттарда белгіленген деңгейде қосымша білім беруді енгізу мүмкін болмайды.

Бірінші проблема – кадрлардың болуы. Қазіргі уақытта мектептерде қосымша білім беру мұғалімдері, әсіресе осы салада дайындалған білікті кадрлар үшін тарифтік ставка жеткіліксіз. Болашақта тарифтік ставканы қосымша білім беру мекемелерінен мектептерге ауыстыру үдерісін жүзеге асыруға болады, бірақ бұл кадр мәселесін шеше алмайды. Барлық мектептер қосымша білім берудің аттестатталған мұғалімдерін сыныптан тыс жұмыстарға тартуға мүмкіндік бермейді, ставкалар мектеп мұғалімдері арасында бөлінеді. Ал, мұғалімдер құрамы (бастауыш сынып мұғалімдері) көп жағдайда жаңа жағдайда жұмыс істеуге дайын емес, яғни қосымша білім беру бағдарламасын құра алмайды, басқа жұмыс режиміне ауысқысы келмейді, қосымша білім беруді дамытудың келешегін көрмейді.

Екінші проблема - сыныптан тыс іс-әрекеттерде балалармен бірге жүру. Егер баланың сыныптан тыс іс-әрекеттер бағытын таңдау еркіндігі құқығы сақталса, онда әртүрлі бағытта айналысқысы келетін бірнеше топтың бір уақытта пайда болу ықтималдығы жоғары. Балаларға кім еріп барады деген сұрақ түсініксіз - сынып жетекшісі ме? Ставкасы әлі мектептің штаттық кестесінде жоқ тәрбиеші ме? Бұл үлкен жүктеме. Мысалы, балаларды кейде әртүрлі мекемелерде болатын бірлестіктерге, үйірмелерге, секцияларға бөлу, құжаттама рәсімдеу және т.б.

Үшінші проблема - сыныптан тыс іс-әрекеттерді ұйымдастыру мәселесі - бұл үйірмелер, факультативтер және т.б. өткізетін уақыт. Сыныптан тыс іс-әрекеттерді ұйымдастыруға арналған ұсыныстарда соңғы сабақ пен сыныптан тыс іс-әрекеттердің басталуы арасында міндетті үзіліс көрсетілген. Іс жүзінде, егер бала мектептен тыс сабаққа қатыспаса немесе ата-анасымен бірге жүрмесе, оны орындау қиын. Жасы кіші оқушы, әсіресе, бірінші сынып оқушысы өз бетінше мектептен шығып үйіне бара алмайды, түскі ас ішіп, демалып, содан кейін үйірмеге қайтып келе алмайды. Ата-аналар мен мұғалімдерге қай нұсқа қолайлы? Сабақтан кейін бірден факультатив (үйірме, секция, клуб) өткізу қолайлы. Бұл балаларға күніне 4-5 сабақ емес, тіпті 1 сынып үшін 5-6 сабақ болады (аптасына 10 сағат, күніне 2 үйірме). Сонда балалардың жүктемесін азайту туралы біздің қамқорлығымыз қайда?

Мұның бәрінің жағымды жақтары бар – қосымша білім берудің тікелей функциясы – баланы дамыту, оны әлеуметтендіру. Балаларға арналған қосымша білім жан-жақты қамтушы болып табылады, ол жеке тұлғаның әртүрлі қызығушылықтарын қанағаттандыруға қабілетті, өйткені ол өз қызметін әртүрлі бағытта жүзеге асырады (көркем-эстетикалық, техникалық, дене шынықтыру-сауықтыру, әскери-патриоттық, экологиялық-биологиялық

бағыт және т.б.). Қосымша білім берудің ең маңызды қағидаты – баланың өз іс-әрекеті пәнін, мұғалімді және қызығушылықтары бойынша бірлестіктерді еркін таңдауы. Балаларға арналған қосымша білім беру мекемелері әр балаға бірдей бастапқы мүмкіндіктер жасайды, дарынды және талантты оқушыларды қолдайды, оларды жеке дамудың жаңа деңгейіне көтеріп, көмек көрсетеді. Мектептің барлық сыныптан тыс және сабақтан тыс іс-әрекеттері толығымен қолда бар кадрлар мен материалдық мүмкіндіктерге байланысты. Көбінесе, мектептегі қосымша білім беру кездейсоқ үйірмелер, секциялар, клубтардың жиынтығымен ұйымдастырылады, бұл тіпті балалардың айналысуына және олардың сыныптан тыс қызығушылықтарының спектрін анықтауға ықпал еткенімен, олардың жұмысы әрдайым бір-бірімен үйлесе бермейді.

Балаларға арналған қосымша білім мазмұнына қойылатын талаптар бүгінгі күні өзгеруде. Қосымша білім беру сыныптан тыс іс-әрекеттерде тәрбие беру нәтижелеріне қол жеткізуге және өз бетінше әрекет ету тәжірибесін игеруге бағытталуы тиіс. Әртүрлі іс-әрекет түрлерімен байланысты нәтижелерге қол жеткізу жеке пәндер бойынша сабақтарда да, сыныптан тыс іс-әрекеттерде де қарастырылады. Сабақтан тыс жұмыстардың салмағы мінез-құлық мотивтерін қалыптастыруда да жоғары болады, өйткені оқушы сабақтан тыс іс-әрекеттердің бағытын өзі таңдайды.

Балаларға қосымша білім беру ұзақ уақыт бойы екінші деңгейлі болып саналды. Балаларға арналған қосымша білім беру мекемелері қандай үй-жайларда орналасатынын, қай жоғары орнында қосымша білім беру мұғалімін дайындайтынын, бұл мекемелердің материалдық-техникалық базасы қандай екендігін қарастырайық. Техникалық үйірмелердің жұмысы қағаз үлгілерін жасауға негізделетін болса, компьютерлік жабдықтар болмаса, баладан болашақ конструкторды дайындау қиын. Театрды тек лықтан оқып, нағыз сахнада практикалық жұмыс жасамаса, онда болашақ актерді тәрбиелеу қиын және т.б. Ал, егер бала мен оның ата-анасы 2-3 сағаттан да көп уақытты қосымша білім беру мекемелерінде өткізуді қаласа ше? Қосымша білім берудің тәрбиелік жағын күшейту проблемасы да өзекті болып табылады. Қосымша білім беру жүйесінде оның дамытушылық және оқытушылық қызметіне баса назар аударылады. Қосымша білім берудің білім беру бағдарламаларын іске асыру барысында тәрбиелеудің арнайы әдістерін қолдану жүйесін әзірлеу; және дан тыс уақытты қамтитын тәрбиелеудің өзара байланыстырылған бағдарламаларын әзірлеу; сабағының тәрбиелік тиімділігін арттыру әдістерін әзірлеу; қосымша білім беру формалары ретінде сабақтан тыс іс-әрекеттерді, оқушылардың өзін-өзі басқару әрекетін талдау жоспарлануда.

Қосымша білім беру мұғалімдерінің жұмысының нормативтік-құқықтық базасын қайта қарау қажет, осы санаттағы мұғалімдердің әлеуметтік жағынан қорғалмағанына назар аудару қажет.

Қазақстандық мектепте алғаш рет балаларға базалық (негізгі) және қосымша білім беру тең, өзара бірін-бірі толықтыратын компоненттерге айнала алады және сол арқылы әр баланың толыққанды жеке (интеллектуалды ғана емес) дамуына қажет біртұтас білім кеңістігін құра алады. Алайда, соңғысы тек екі түрлі білім беру жүйесінің тығыз ынтымақтастығымен, сонымен қатар қосымша білім беретін мұғалімге және тұтастай алғанда барлық қосымша білім беру жүйесіне деген көзқарасты өзгерткеннен кейін ғана мүмкін болады.

ШЖМ оқушыларының әлеуметтенуіндегі қосымша білім берудің рөлі

Бүгінгі таңда Қазақстанның алдында білім берудің басымдығына жету және оны қазақстандық менталитетте құндылыққа айналдыру міндеті тұр, бұл мемлекеттік саясаттың стратегиялық міндеті және идеологиялық сипатқа ие. Ол сәтті шешілген жағдайда ғана білім беру жеке тұлғаның, қоғамның және мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігін арттырудың ресурсы бола алады.

Әрине, қазақстандық қоғамның прогрессивті дамуының болашағы көбінесе, оның өкілдерінің шығармашылық әлеуеті мен қайталанбас даралығын толық ашуға байланысты. Алайда, қазіргі уақытта адамдардың көпшілігі бастамашылдық пен дербестікке, өзін-өзі көрсете білуге және тез өзгеретін өмір жағдайында икемді әрекет етуге қабілетті емес. Осыған байланысты білім беру ұйымдары қызметінің маңызды міндеті - өсіп келе жатқан адамға өзін-өзі жасау, шынайы кәсіпке ие болу үдерісінде көмек көрсету. Білім беру тәжірибесінде өсіп келе жатқан адамда жарқын жеке тұлғаны қалыптастыруға, өзін-өзі тану, өзін-өзі анықтау және өзін-өзі жүзеге асыру қабілеттерін шығармашылықпен дамытуға баса назар аударылады.

Профессор И.Д. Демакова былай деп жазады: «Бүгінде біздің қоғам саясат, адамгершілік, экономика, өнер және құқық саласында гуманистік шындықтың елеулі тапшылығын сезінуде. Ғылыми әдебиеттегі бұл құбылыс «гуманитарлық дағдарыс» деп аталады. Мұндай дағдарыс, әрине, білім беру саласына әсер етпеуі мүмкін емес, бұл бірінші кезекте білім беру реформаларының гуманистік мақсаттары мен оларды іс жүзінде жүзеге асыру арасындағы сәйкессіздіктермен расталады. Елдегі тәрбие жағдайын талдау көрсеткендей, ізгілендіру үдерісі жас ұрпақты тәрбиелеуді ізгілендіру қажеттілігін жариялау мен баланы негізінен әлі де педагогикалық ықпал ету объектісі ретінде қарастыратын тәрбиенің дәстүрлі жүйесінің арасындағы, баланың қадір-қасиеті мен жеке басының еркіндігін қамтамасыз ететін осындай

тәрбие жүйесіне деген әлеуметтік қажеттілік пен бұл идеялардың жаппай педагогикалық практикада жүзеге асырылуын қамтамасыз ететін педагогтің тәрбие қызметінің мазмұны мен әдістерінің жеткіліксіз әзірленуі арасындағы қарама-қайшылықтардың шиеленісуімен тежелуде.

Зерттеушілер өз еңбектерінде (А. Г. Асмолов, И. Д. Демакова, О. А. Карабанова, В. С. Магун, Д. И. Фельдштейн) заманауи қоғам жас ұрпақты әлеуметтендіру үдерісінде көрініс табатын әлеуметтік тәуекелдердің өсуімен сипатталатындығын атап өтті, атап айтқанда:

- отбасылық дағдарыс (толық емес отбасы, жанжалды отбасы, қоғамға қарсы атмосферасы бар отбасы);
- әлеуметтік жетімдіктің өсуі;
- жеке тұлғаның моральдық-адамгершілік дамуын бұзушылықтардың өсуіне және қоғамның қылмыстық қабаттарымен өзара әрекеттесу ықтималдығына себеп болатын жасөспірімдерді ерте коммерциализациялау құбылысы;
- жасөспірімдердің агрессивті және зорлық-зомбылық мінез-құлқының жоғарылау қаупі (деструктивті әрекеттер, қоғамға қарсы жыныстық мінез-құлық, ерте есірткіге тәуелділік және соған байланысты жасалған қоғамға қарсы және заңсыз әрекеттер);
- балалар мен жасөспірімдер арасындағы қылмыстың өсуі;
- зорлық-зомбылық көрген балалардың өсуі;
- жеке жетілмегендік, оның ішінде моральдық жетілмегендік;
- қиын өмірлік жағдайдағы жасөспірімдер мен жастарға қарсы тұрудың жеткіліксіз стратегиялары.

Социологиялық зерттеулердің нәтижелері бойынша қазіргі оқушыдан мыналар байқалады:

- ақыл-ой және қозғалыс аясында еріктіліктің тапшылығы;
- мектеп оқушыларының 25%-ында коммуникативті дағдылардың болмауы;
- оқушылардың 30% -ы өз құрдастарына агрессивті;
- эмоционалды проблемалары бар балалар санының көбеюі;
- мотивациялық-қажеттілік саласының жеткілікті дамымауы;
- ойын іс-әрекетінің жетіспеушілігі ретінде қызығушылық пен қиялдың дамымауы;
- антидепрессанттарды қабылдайтын балалар санының көбеюі;
- балаларға бұрын тек ересектерге қойылған диагноздар қойылады;
- мазасыздық, агрессивтілік, қорқынышы күшейген балалар санының көбею үрдісі байқалады (бұқаралық ақпарат құралдарының, компьютерлік

ойындардың әрекеті шындықтан алшақтатады, баланың өз мінез-құлқын бақылауын төмендетеді, тәуелділіктің пайда болуына әкеледі).

Балалар ересектердің өндіру еңбегінен бөлектенген қазіргі кезеңде баланың бастамашылығы және берілген міндеттерді жауапкершілікпен орындауы ешқандай маңызды рөл атқармайды. Балалардың өз күштерін тексеруге мүмкіндіктері жоқ және олар сәттілік жағдайын аз сезінеді ...

Осындай құбылыстар мен үрдістердің тізбесін жалғастыруға болатын еді, бірақ бұл үлгі тіпті ғалымдардың әлеуметтену ақаулары ретінде сипатталатын кемшіліктердің ерекше түрінің алдын алу мәселелерін шешуге бағытталған әртүрлі әлеуметтік институттардың әрекеттерінің сәйкессіздігін айтуға жеткілікті.

Жоғарыда сипатталған қоғамдық дамудың әлеуметтік тәуекелдерін азайту үшін білім беруге түбегейлі басқаша көзқарас қажет.

Балалар мен жастарды тәрбиелеу және әлеуметтендіру бүгінде тұрақты заңнамалық алаңда жүзеге асырылады. Білім беру саласын реттеуге бағытталған заңнамалық актілерде тәрбие тұлғаны дамытуға, әлеуметтік-мәдени, рухани-адамгершілік құндылықтар мен қоғамда адамның, отбасының, қоғамның және мемлекеттің мүдделері үшін қоғамда қабылданған мінез-құлық ережелері мен нормалары негізінде оқушының өзін-өзі анықтауына және әлеуметтенуіне жағдай туғызуға бағытталған қызмет ретінде анықталады. Нормативтік-құқықтық актілерде балалар мен жастарға берілетін ұлттық тәрбиелік идеал мен негізгі ұлттық құндылықтар белгіленген. Балалардың мүдделеріне сай ұлттық іс-қимыл стратегиялары мемлекеттік саясатты іске асырудың негізі ретінде тәрбиені дамытудың ұлттық стратегиясын әзірлеу қажеттілігін анықтады.

Қосымша білім берудің негізгі әлеуметтік-мәдени рөлі балалар мен жасөспірімдер субмәдениетінің шығармашылығы мен өзіндік шығармасын оның оқшауланған ұйымдастырушылық-әкімшілік мекемелердің: балабақшаның, мектептің, техникумның немесе университеттің емес, бүкіл қоғамның ортақ ісіне айналдыруында. Құжатта қазіргі қоғамдағы қосымша білім берудің құндылық мәртебесі мен стратегиялық рөлі нақты анықталған. Бір ғасырға жуық бұрын құрылған қосымша білім беру жүйесі - бұл қазақстандық білім берудің ерекше жетістіктерінің бірі. Бүгінгі күні балаларға қосымша білім беру жалпы білім беруді дамытуға, оның ішінде елдің ұзақ мерзімді даму міндеттеріне сәйкес оның мазмұнын алдын-ала жаңартуға ерекше мүмкіндіктер туғызады. Қосымша білім беру тұлғаны даралау мен өз қабілетін іске асыруды қолдау механизмі ретінде ғана емес, сонымен қатар дарынды балаларды анықтау, олардың ынтасы мен қабілеттерін дамыту арқылы

елдің элитасын (ғылыми, инженерлік, мәдени және саяси) қалыптастыра отырып, *елдің адами әлеуетін дамыту* құралы ретінде анықталады.

Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстан Республикасында қазіргі заманғы білім беруді жаңғыртудың жетекші міндеттерінің бірі әртүрлі жастағы оқушылардың әлеуметтік, зияткерлік, шығармашылық тәжірибеге қосылуы арқылы жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуына жағдай жасау болып табылатындығын, бұл әрекеттің еркін таңдауға байланысты мүмкін болатындығын, бұл білім беру ұсыныстарының вариативтілігі мен білім берудегі әлеуметтік құраушының рөлін күшейтетіндігін атап өткен маңызды.

Қосымша білім беруде балаларға бағыттар мен іс-әрекет түрлерін таңдауға мүмкіндік беретін, белгілі бір баланың басымдығы болып табылатын және тұлғаның өзін-өзі дамытуының «психологиялық базасы» ретінде вариативтілік толығымен ашылады.

Қосымша білім беру дегеніміз - танымға және шығармашылыққа деген тұрақты қажеттілікті алуға, өзін мүмкіндігінше жүзеге асыруға, өзінің кәсіби және жеке басын анықтауға мүмкіндік беретін жалпы білім берудің бөлігі. Қосымша білім беру кеңістігі кез келген жастағы баланың өзін-өзі дамытуына қолайлы және табиғи сипатта болады. Ол жеке тұлғаның бағыты, қызығушылықтары мен қажеттіліктеріне сәйкес келетін іс-әрекет түрінде өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді, бұл табысқа жетуге, өзін маңызды сезінуге және өз мүмкіндіктеріне сенуге жол ашады.

Балалар мен жастарға арналған қосымша білім беру жағдайында білім беру кеңістігін ұйымдастыруға қатысты оқушылардың өзін-өзі тануын іс-әрекеттің әртүрлі түрлерінде жүзеге асыру мүмкіндігі болатынын атап өту маңызды, бұл белсенді-іс-әрекеттік сипатта болады, бұл өзін және айналасындағы әлемді өзгертуге, өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге қабілетті шығармашылық тұлғаны қалыптастыру міндетімен байланысты.

Гуманистік психологияның экзистенциалды бағыты өкілдерінің (Р. Мэй, Дж. Келли, В. Франкл, Дж.Бьюдженталь, Р. Эмонс және басқалары) пікірінше, мән өзін-өзі жасау нәтижесінде алынады, ал позитивті өзектендіру (актуализация) - адамның өзінің еркін және жауапты таңдауының нәтижесі.

Қосымша білім беру жалпы білім беретін мектепте, колледжде, лицейде және т.с.с. академиялық үлгеріміне қарамастан, өзін табысты сезінуге мүмкіндік береді.

Білім алушылардың жеке қажеттіліктері мен қабілеттерін ескере отырып, қызықты іс-әрекет түрімен айналысу мүмкіндігі олардың процессуалдық ынтасын, жетістікке деген ынтасын арттырады. Тұлғалық-бағдарланған технологияларды барынша қолдану әртүрлі жастағы оқушылардың

бағыттарының әртүрлілігінде қосымша білімге деген сұраныстың жоғарылауына ықпал етеді.

Қосымша білім беру – стандарттаудың болмауымен және вариативтіліктің болуымен сипатталатын білім беру түрі, атап айтқанда:

- қосымша білім беру оқушыны қабылдаған шешімдері мен олардың салдары үшін жауапкершілікті сезіне білуге үйретететін, саналы түрде өзін-өзі анықтауға ықпал ететін, дербестікті дамытатын, шығармашылық жұмыс дағдылары мен ынтымақтастыққа дайындықты қалыптастыран іс-әрекеттің бағыты мен түрін, білім мазмұнын, оны игерудің көлемі мен қарқынын, мұғалімді, білім беру бағдарламасын меңгеру түрлерін, оның нәтижелерін ерікті және еркін таңдауды көздейді;

– қосымша білім беруде білім беру мазмұнына арналған әмбебап, бірыңғай стандарттар жоқ, жеке тұлғаның табиғатына, оның «қалыпты дамуына» бағыну жағдайында білім беру үдерісі қатаң регламенттелмейді, бұл табиғи өсуге, мәдени және тұлғалық дамуға, шығармашылыққа, жаңашылдыққа, бастамашылыққа, жалпыға бірдей маңызды мақсатқа жетуде жетістікке, өзін-өзі танытуға, өзіндік шығармашылыққа және «қалыпты дамуға» қолайлы жағдайлар жасайды;

- қосымша білім беру баланың және оның отбасының жеке қажеттіліктерін білім беру қызметіне тапсырыс берудің негізгі көзі ретінде санайды;

- әрбір бірлестік (білім беру бағдарламасы) балалар мен жастардың қызығушылықтарынан, қажеттіліктері мен үміттерінен бастау алады, бірақ ол әр білім беру ұйымында жобаланып, дамиды, яғни, қарапайым «балалар ынтымақтастығы клубы сияқты» кезеңінен бастап мұғалімдер басқаратын «кооперативті ұйым» деңгейіне дейін жетіп, оқу қауымдастығы емес, енді балалар мен ересектер қауымдастығына айналады» (С. Т. Шацкий).

- қосымша білім беру оқушылардың жоғары ынтасын көздейді, демек, таңдалған іс-әрекет түрлерінде, өзін-өзі дамыту мен өзін-өзі анықтауда жеке тұлғаның өзін шынайы шығармашылық танытуы мен даму мүмкіндігі болады;

- қосымша білім беру жеке білім беру маршруттары мен бағдарламаларын жүзеге асыруға негізделген, ал үдеріс құрылымын өзгерту оқушыға үдерісінде өзіндік қызметін құруға мүмкіндік береді, нәтижесінде білім беру белсенділігінің өзгеруіне әкеледі;

- қосымша білім беру кеңістігін ұйымдастырған кезде негізгі педагогикалық ұстаным ескеріледі, бұл – оқушының академиялық жетістіктерін есепке алмай, оның жеке басының жеке мүдделерін қабылдау және қорғау.

Сонымен, оқытудың вариативтілігі қосымша білім берудің жетекші білім беру сипаттамасы ретінде оқу қабілетін оқушылардың әртүрлі топтарының

ынталары мен мүмкіндіктеріне және жекелеген балалардың жеке бас ерекшеліктеріне сәйкес келуін сипаттайтын үрдіс ретінде қарастырылады, сонымен қатар, ол алуан түрлілік кеңістік ретінде біртұтас білім беру кеңістігіндегі өзгерістер мен жаңашылдықтарды басқару мүмкіндігі болып табылады.

Балаларға арналған қосымша білім беру жүйесін дамытудың әдіснамалық негізі гуманизм философиясының адам белсенділігінің ішкі қайнар көздеріне бағытталған идеяларына негізделген, оның «Мен» бейнесі, оның тұтастығы өзіндік сана мен өмірлік тәжірибенің интеграциясының нәтижесі болып табылады.

Дәл осы балалар мен жастарға арналған қосымша білім беру жүйесінде жайлылық пен ыңғайлылық атмосферасы, «сәттілік жағдайы» (Л. С. Выготскийдің айтуы бойынша), қарым-қатынасты ізгілендіруге, жеке тұлғаның тәрбиесіне және азаматтық дамуына ықпал ететін мұғалім мен оқушылар арасындағы серіктестік бар. Оқытудың бұл түрі – баланың жалпы білім беру стандартының шеңберінен шығатын жеке тұлғаның мүдделерін, оның өзін-өзі жүзеге асыруы мен мәдени бейімделуін қанағаттандыруға бағытталған білімді, іс-әрекет тәсілдерін, құндылық бағдарларын еркін таңдап алу құбылысы мен үдерісі.

Қосымша білім беру жағдайында оқушылардың өзін-өзі дамытуы білім беру парадигмасы шеңберінде мүмкін болады, ол келесі сипаттамалармен сипатталады:

- білім беру үдерісінің тұлғалық бағыттылығы – оның білім беру үдерісінің барлық субъектілерінің жеке басы мен даралығын барынша жүзеге асыруға бағытталуы;

- білім беру үдерісіне қатысушылар арасындағы субъект-субъектілік қатынастары;

- білім беруді ізгілендіру және гуманитаризациялау, оның демократиялық сипаты;

- оқушылардың өзін-өзі дамытуына психологиялық-педагогикалық қолдауды жүзеге асыру.

Қазіргі кезде Қазақстанда балалар мен жастарға қосымша білім беруді ұйымдастырудың маңызды қағидаты білім берудің әлеуметтік құраушысын күшейту қағидаты болып табылады. Балалар мен жастарға арналған қосымша білім берудің мақсаттарын толық орындау үшін балаларды әлеуметтік қорғау, оларға көмек пен қолдау көрсету, оларды сауықтыру, оңалту, қалпына келтіру, өтемақы беру, бейімдеу және тағы басқа әлеуметтік-педагогикалық функцияларды жүзеге асыру қажет. Әлеуметтік-педагогикалық функцияларды тәуелсіз бағдарламалар ретінде жүзеге асыруға болады, мысалы, мүмкіндігі

шектеулі балаларды оңалту бағдарламалары (мүгедек балалар, девиантты мінез-құлықты балалар және т.б.), қарым-қатынас немесе денсаулықты жақсарту бағдарламалары, бірақ көбінесе әлеуметтік-педагогикалық қызмет балалардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін білім беру функцияларын толық жүзеге асыруға бағытталған.

Реформалаудың соңғы 20 жылы ішінде Қазақстанда балаларға арналған қосымша білім беру жүйесі тәрбиелеу, оқыту және тұлғаның дамуын біріктіретін біртұтас, мақсатты, білім берудің шын мәнінде жұмыс жасайтын ішкі жүйесі ретінде дамыды. Сонымен қатар, бұл негізгі білім беру жүйесімен бірге біртұтас білім кеңістігін құрайтын үздіксіз, көп деңгейлі білім беру жүйесі. Қосымша білім беру міндетті (жалпы, бастауыш, орта, жоғары кәсіптік) білім беру стандартының шеңберінен шыққан адамның өз еркімен таңдаған іс-әрекет түрін немесе білім саласын игеру үдерісі ретінде сипатталады. Бұл баланың танып білуге және шығармашылыққа деген тұрақты қажеттілігін алуға, өзін мүмкіндігінше жүзеге асыруға, пәндік, әлеуметтік, кәсіби және жеке тұрғыдан өзін-өзі анықтауға мүмкіндік беретін, негізгі білім беру шеңберінен тыс ынталандырылған білім деп түсіндіріледі.

Қосымша білім беру жалпы білім беру жүйесінің бір бөлігіне айналды және ведомствоаралық сипат алды. Ол бүгінгі күні балаларға қосымша білім беру ұйымдарында да, жалпы білім беретін мектептерде де, мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында да, кәсіптік бастауыш білім беру ұйымдарында да, мәдени, спорттық мекемелерде де, жастармен жұмыс ұйымдары мен жеке ұйымдарда да жүзеге асырылуда. Бұл логика бойынша қосымша білім – бұл қолданыстағы жалпы білім беру жүйесінің элементі ғана емес, сонымен қатар әртүрлі жастағы оқушылардың өмірде өзін-өзі анықтаудағы негізгі құзыреттіліктерге қол жеткізуге ықпал ететін білім берудің дербес көзі.

Қосымша білім берудің ерекшеліктерін зерттей отырып, «Қосымша білім беру адам білімін толықтыра ма?» деген сұраққа тоқталу керек. Бұл сұраққа жауап беру үшін бірнеше сандарды мысалға келтірейік: ЮНЕСКО-ның бағалауы бойынша, жұмыс істейтін халықтың 85%-ы ресми білім беру шеңберінен тыс жұмыс істеу үшін қажетті білім мен дағдыларды игерген; 2003 жылдың өзінде 25-64 жас аралығындағы ЕО тұрғындарының шамамен 18% -ы бейресми білім алған; Скандинавия елдерінде (Дания, Швеция, Финляндия) РЕБ-ға қатысудың ең жоғары деңгейі 2004 жылғы жағдай бойынша шамамен 50%.

Балаларға арналған қосымша білім бүгінде жаңа мәртебеге ие болуда. Қазіргі қоғамның білім беру кеңістігінің маңызды құраушысы ретінде ресми емес білімге деген сұранысы елдің білім беру саясатының негізгі құжаттарында көрініс тапқан.

Осы құжаттарға сәйкес қазіргі заманғы білім берудің басты мақсаты – қоғамда белсенді әлеуметтік бейімделуге және өз бетінше өмір сүруді таңдауға, жұмыс бастауға және кәсіптік оқуға, өзін-өзі білімді етуге және өзін-өзі жетілдіруге қабілетті әртараптандырылған жеке тұлғаны дайындау. Құжаттарда қосымша білім беру ұйымдары балалар мен жастардың қабілеттерін дамытуда, әлеуметтік және кәсіби өзін-өзі анықтауда ерекше рөлге ие екендігі атап көрсетілген.

Сонымен қатар, жыл сайын балалар мен жасөспірімдердің оқумен айналысуын қамтамасыз етуде, олардың әлеуметтік маңызы бар бос уақытын ұйымдастыруда, кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтың, нашақорлықтың және басқа да әлеуметтік көріністердің алдын алуда қосымша білім беру ұйымдарының рөлі үнемі артып келеді.

Бастауыш жалпы білім берудің мемлекеттік стандарттарында жеке тұлғаны тәрбиелейтін сыныптан тыс жұмыстарға маңызды рөл берілген. оқушылардың жеке қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында жоспарында оқудың әртүрлі қызығушылықтарын, оның ішінде этномәдени қызығушылықтарын қамтамасыз ететін курстарын, сабақтан тыс іс-әрекеттерді өткізу қарастырылған.

Қосымша білім беру жеке тұлғаны, оның жалпы мәдениетін және жеке қабілеттерін дамытуға, әлеуметтік-мәдени құндылықтарды игеруге, кәсіптік бағдар беруге, шығармашылық жұмыстарды ұйымдастыруға, бос уақытты мәнді өткізуге, салауатты және қауіпсіз өмір салты мәдениетін қалыптастыруға, денсаулықты нығайтуға бағытталған қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыру арқылы құрылады. Білім беру жүйесінде бұл бағдарламалар оқушылардың жас ерекшеліктерін, қызығушылықтарын, қабілеттерін және (немесе) білім деңгейі мен (немесе) кәсіби біліктілігін ескере отырып жүзеге асырылады.

Сонымен, шағын жинақты мектептердегі қосымша білім беруді әлеуметтік кеңістіктің бөлігі ретінде анықтауға болады, оның негізгі функциясы – жас ұрпақты әлеуметтендіру, азаматтардың болашақ ұрпағын қалыптастыру және тұлғаның дамуын дараландыруды қамтамасыз ету.

- жас ұрпақты әлеуметтендіру;
- әлеуметтенудің әлеуметтік ақаулары мен тәуекелдерінің алдын алу;
- өмірлік жоспарлармен байланысты немесе белгілі бір жағдайға байланысты болуы мүмкін қажеттіліктерді қанағаттандыру (қызығушылық, достар табуға деген ұмтылыс, топқа кіруге деген ұмтылыс және т.б.);
- тапсырысты орындау (кәсіпқойлық, коррекциялық оқыту және т.б.);
- бос уақытты (хобби, демалыс) алу және сол арқылы өмір сүру сапасын жақсарту, өз қабілетін жүзеге асыратын кеңістікті кеңейту;

- мәселелерді шешуде көмек пен қолдау алу;

- таңдау жасау және тәжірибе жинақтау (субъективтілікті көрсету, әлеуметтік тәжірибені меңгеру);

- даралыққа қол жеткізу (... болу мүмкіндігін алу).

Балалар мен жастарға арналған қосымша білім беру кеңістігі тек білімді игеру саласы ғана емес, оның технологияларын қолдана отырып, адамның табиғи ортаға қатынасын өзгертеді және қажетті әлеуметтік мінез-құлық нормаларын дамытады. Балалар мен жастарға арналған қазіргі заманғы қосымша білім берудің мақсаттары бір жағынан, қосымша білім берудің әлеуметтік тапсырысы бойынша, ал екінші жағынан, қосымша білім беру ұйымдарының оқыту, тәрбиелеу, дамыту, сауықтыру, қолдау, әртүрлі жастағы оқушыларды бейімдеу, оңалту мүмкіндіктері бойынша анықталатын білім беру және әлеуметтік-педагогикалық мақсаттарды интеграциялаудың әртүрлі нұсқалары болып табылады.

Тұлға мәселесі, жеке тұлға мен қоғам арасындағы байланыс әлеуметтанудың ең қызықты тақырыптарының бірі болар. Қайта өрлеу ойшылдары адам өмірінің бостандығы мен егемендігін жариялады. Дәл осы кезеңде жеке тұлға - еркін адам ұғымы дүниеге келді. Тұлға - бұл жеке адамның әлеуметтік қатынастар жүйесіне ену үдерісінде қалыптасатын интегралды әлеуметтік сапа. Өз кезегінде, адамның жеке өмір сүруінің әртүрлі кезеңдеріндегі жеке қасиеттерді игеру үдерісі әлеуметтануда «әлеуметтену» терминімен анықталады.

Кез келген адам, әсіресе балалық шақта, жеткіншек және жасөспірім кезінде әлеуметтенудің объектісі болып табылады. Әлеуметтену үдерісінің мазмұны – қоғамда адамның ер мен әйелдің рөлдерін ойдағыдай игеруі, берік отбасын құруы, экономикалық және әлеуметтік өмірге қатысуы, заңға бағынышты азамат болуы және т.б.

Адамның әлеуметтенуі оның көптеген факторлармен, топтармен, ұйымдармен өзара әрекеттесу үдерісінде жүреді, олардың арасында мектеп ерекше орын алады. Оқушы тұлғасының әлеуметтенуі - бұл өте маңызды және күрделі үдеріс, ол – мектеп пен қоршаған ортаның нақты өзара әрекеттесуінің нәтижесі. Бала әлеуметтену үдерісінде қоғамда өмірге қажет қасиеттерді алады, әлеуметтік белсенділікті, әлеуметтік қарым-қатынас пен мінез-құлықты игереді, жеке тұлғаның әлеуметтік қалыптасуы жүзеге асырылады. Баланың әлеуметтенуіне мектепте көп көңіл бөлуді қажет ететін микроәлеуметтік ортаның көптеген факторлары үлкен әсер етеді.

Сондықтан білім беру ұйымдарында білім алушыларды әлеуметтендіру үдерісіне қосымша білім берудің рөлі туралы тақырып біздің үнемі өзгеріп отыратын әлемде өте өзекті.

Сондықтан, жалпы білім беру мекемесінде жеке тұлғаны әлеуметтендіру үдерісіндегі қосымша білімнің рөлі туралы тақырып біздің үнемі өзгеріп отыратын әлемімізде өте өзекті болып табылады. Қосымша білім беру, жалпы білім беру сияқты, баланың әлеуметтенуінде маңызды рөл атқарады. Техникалық жетістіктердің бас айналдыратын жылдамдығы, жиі өзгеріп отыратын саяси және әлеуметтік ахуалдар жағдайында бала бағдарлауды үйренуі керек, бәрін түсінуі, қоғамның барлық қажетті ережелерін қабылдауы және түсінуі тиіс, ал дәл осы мектеп баланың өзін осы қоғамның мүшесі ретінде жүзеге асыруға көмектесуі керек. Мектептегі негізгі сағаттар баланы толық әлеуметтендіру үшін жеткіліксіз. Сондықтан сыныптан тыс іс-әрекеттерде жеке тұлғаны белгілі бір жағынан жақсы дамытуға көмектесетін балаларға қосымша білім беру мүмкіндіктері қолданылады.

Қосымша білім беру балаларды бір-бірімен қарым-қатынасқа түсуге, адамдар арасындағы қарым-қатынас мәдениетін игеруге, әлеуметтік нормаларды, рөлдер мен функцияларды өз бетінше бөлуге, оларды табысты жүзеге асыруға қажетті бірқатар біліктер мен дағдыларды игеруге үйретеді. Осы факторлардың барлығы әлеуметтенудің құраушылары болып табылады.

«Жас эколог» - бұл қосымша білім беру бірлестігі, онда балаларды қоршаған ортамен таныстыруға және балалардың табиғатпен дұрыс қарым-қатынасына баса назар аударылады. Сабақ барысында балалар қоршаған әлемнің құрамдас бөліктерімен танысады, жануарларға, гүлдерге қамқорлық жасауға, табиғатты аялауға үйренеді. Көбіне балалар табиғат құбылыстары туралы ақпаратты өздері жинайтын жобалар өткізіледі, мысалы: табиғаттағы су айналымы, құстардың қоныс аударуы және басқалар. Жобалау үдерісінде оқушылар міндеттерді, жұмыс түрлерін бөледі, мақсаттар мен міндеттер қояды және өзекті мәселелерді шешуге тырысады. Біздің сыныпта өткізілген соңғы іс-шаралардың бірі: «Қыста құстарға жем бер». Оқушылар еліміздің әр түкпірінде қыстайтын құстарды, ол құстарға пайдалы жемдерді анықтады, жем салғыш жасады және құстарды тамақтандыру кестесін түзіп, бүкіл жобаға жауап беретіндердің тізімін жасады. Жобаның нәтижесі - оқушылар арасындағы түсіністік, олардың өз бетінше және топта әрекет ету мүмкіндігі болды, балалар құстарға және жалпы табиғатқа қамқор бола бастады.

Қосымша білім берудің «Бірге жобалаймыз» бағдарламасы бойынша өткізілетін сабақтар балаларға бір-бірін жақсы түсінуге, алған әсерлерімен бөлісуге, нақты заттар мен объектілерге қатысты өз ойларын білдіруге көмектеседі. Сабақ барысында балаларда кішігірім моторика дамиды, өйткені балалар тапсырмаларды өз қолдарымен орындайды, сондай-ақ, зерттелетін мәселелерге қызығушылық, мақсаттылық, жауапкершілікті өз араларында бөлу қабілеті және тапсырма орындалмағаны үшін жауаптылық дамиды.

Ең қызықты жобалардың бірі жылының басында өткен «Біздің мектеп – болашақта» жобасы болды. Әр бала өзіне мектепте не жетіспейтінін, мектеп өміріне не қосқысы келетінін, біздің сыныпты қалай жақсартуға болатыны жөнінде пікірін айтып берді. оқушылардың әрқайсысы өз ұсыныстары бойынша өз бетінше жұмыс істеуге тырысты, содан кейін өздеріне жеке оқушылар тобын таңдап, өз жоспарларын жүзеге асыруға ұмтылды. Осы үлкен жұмыстың барысында біздің сыныпта ойын алаңы пайда болды, онда балалар үзіліс кезінде демалады, оны оқушылар өздері ұйымдастырды: ойыншықтар, дамыту ойындарын, монополиялар әкелді. Ойын алаңынан басқа бұрышы пайда болды, онда сыныптан тыс ға арналған әдебиеттер, әртүрлі энциклопедиялар мен сөздіктер бар, олар сыныпта жұмыс істеген кезде де көмектеседі. Балалар ойын серіктестерін және үзіліс кезіндегі іс-әрекеттің түрін өздері анықтайды.

Сонымен, мектеп жүйесіндегі қосымша білім балаларды тез өзгеріп жатқан әлемде жақсы бағдарлауға, өркениетті диалог шеңберінде басқа адамдармен қарым-қатынас орнатуға және өз бетінше шешім қабылдауға үйретеді. Оқушылар басқа білім беру, тәрбиелеу ұйымдарымен: спорт мектебімен, өнер мектебімен, психологиялық қызметпен белсенді қарым-қатынас жасайды; қоғамдағы жаңалықтарға нақты жауап береді. Мұның бәрі әлеуметтенудің ашық жүйесін көрсетеді.

Әлемге дербес тұлға қажет. Тәуелді адам әлем үшін қауіпті. Сондықтан оқушылардың табысты әлеуметтенуі мектебіміздің негізгі педагогикалық идеясы болып табылады. Бұл идея тек бір жолмен сәтті жүзеге асуы мүмкін, ол – шының бостандығына, шығармашылығына жағдай жасау, әр оқушыны құрметтеу және оқушылармен бірге әлеммен, адамзатпен мәдени қарым-қатынасты игеру. Мұның барлығы оқушыларды табысты әлеуметтендіруде мектептің алдында, қосымша білім берудің алдында тұрған міндеттер.

ШЖМ оқушыларының кәсіби өзін-өзі анықтауда қосымша білім берудің рөлі

Мектеп оқушыларына кәсіптік бағдар беру әрқашан өте өткір мәселе болды. Дәл мектептің кезеңінде біз мамандық таңдау туралы, әріғарай білім беру орны туралы ойлана бастаймыз. ЖОО-ға түсу, әдетте, баланың сол жерде алуға болатын мамандықты саналы таңдауымен емес, ата-анасының қалауымен байланысты болады. Сонымен қатар, қазір кәсіпке баулудың ең көрнекі және шынайы түрі болып табылатын кәсіпті байқап көру, кәсіптік бағдар беру экскурсиялары, білім беру маршруттары түрінде практикалық-бағдарлы жұмысты ұйымдастыру және жүргізу кезінде күрделі жағдай қалыптасты. Бұл оқуды экскурсия орындарына (кәсіпорындарға) жеткізу проблемаларымен ғана емес, сонымен қатар кәсіпорындардың қауіпсіздік және өндірістік ерекшеліктеріне сілтеме жасап, топтарды қабылдауға құлықсыздығымен байланысты.

Кәсіби бағдар беру іс-әрекеттері бүгінде жаңа тиімді құралдардың көмегімен ұйымдастырылуда. Осы бағыттағы білім беру іс-шаралары балаларды мектепке дейінгі жастан бастап қамтиды және жеке тұлғаның одан әрі үздіксіз кәсіби оқуына жол ашады.

Мектеп жасында кәсіптік бағдар берудің негізгі формалары тақырыптық сабақтар мен экскурсиялар, кәсіптік бағдар беруді тестілеу, тренингтер болып табылады. Алайда мектептің жасөспірімдер мен ересек оқушыларға барлық мамандықтар туралы егжей-тегжейлі айтып беруге, еңбек қызметімен таныстырып, ғылыми жобаларды жүзеге асыру үшін кәсіби және білім беру ортасына сүңгуге мүмкіндігі жоқ.

Балалардың мектепте болу ұзақтығы және кәсіби қызығушылықтардың қалыптасу ерекшеліктері олардың өмірін тұтастай ұйымдастыруды және мамандықтар туралы түсінікті талап етеді, бұл олардың көпжақты дамуы мен өзін-өзі анықтауы үшін жағдай жасауға кепілдік береді.

Сонымен қатар, балаларға арналған қосымша білім беру саласы жеке секторлар тарапынан инвестициялар көлемінің өсуімен және инновациялық белсенділіктің жоғары деңгейімен білім беру қызметтері нарығының белсенді дамып келе жатқан сегменттерінің бірі болып табылады. Бұл балаларға қосымша білім берудегі қайта құруларды елдің инновациялық дамуының басымдығы ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Қоғамның заманауи мәдени кеңістігінің даму жолы – негізгі мәдени құндылықтарды біріктіретін жаңа тартымды нүктелер құру: оған білім беру, тәрбиелеу, даму және ұйымдастырудағы заманауи тәсілдер кіреді, сонымен қатар ол баланы оқыту және әлеуметтендіру мәселелерін шешеді, оған кәсіптік бағдар береді, белгілі

бір мамандыққа тырысып, кәсіпқойлықты сынап көруіне мүмкіндік береді. Мұндай өсу нүктелері edutainment (термин ағылшын тіліндегі екі сөзден құралған — education (білім беру) и entertainment (ойын-сауық) режимінде қосымша білім берудегі оқыту іс-әрекетінің жаңа форматтары болып табылады, яғни балаларға білім беру мен балалардың көңіл көтеруін үйлестіру). Тез өзгеріп отыратын әлем жағдайында баланың жеке басының құндылығы ерекше маңызға ие болады, ал оның кәсіби бағдары мен шығармашылық жағынан өзін-өзі дамытуына жағдай жасау ең өзекті болып, қоғам назарын аударады. Жүйелік бейіндік білім беру және бейіндеуге дейінгі дайындық белгілі бір қызмет саласын таңдау тұрғысынан өзін-өзі анықтауды және онда өз күш-жігерін сынауды ғана емес, сонымен қатар болашақта таңдалған мамандық қай жерде сұранысқа ие болуы мүмкін екендігі туралы нақты идеяларды қалыптастыруды көздейді. Мамандықты таңдау алдында тұрған жасөспірімдер бос орындар нарығы туралы, аймақ пен қала инфрақұрылымындағы мамандықтар рейтингі туралы ақпаратты білуі тиіс. Мұны тек жеке қызығушылық қана емес, сонымен қатар нақты әлеуметтік қажеттіліктер деп те айтады.

Қосымша білім беру - бұл жалпы балалардың қызығушылықтары мен қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған, вариативтілік пен мазмұнын үнемі жаңартып отыруға негізделген оқыту, тәрбиелеу және дамыту үдерісі.

Сонымен қатар, балаларға қосымша білім беру жалпы білім берудің ажырамас бөлігі болып табылады, бұл оқушының танып білуге және шығармашылыққа деген тұрақты қажеттілігін алуға, өз қабілеттерін барынша жүзеге асыруға, өзін кәсіби және жеке тұлға ретінде анықтауға мүмкіндік береді.

Сондықтан балаларға қосымша білім берудің тәрбиелік әсері өте зор. Олардың қызығушылықтары бірдей топтарға қатысуы оларға табиғи бейімділіктеріне сәйкес келетін өздеріне ұнайтын нәрсені табуға, шығармашылық іс-әрекетте табысқа қол жеткізуге және осы негізде өзін-өзі бағалауды арттыруға, өзін-өзі танытуға, өзін құрдастар тобында бекітуге, мұғалімдердің, ата-аналарының және жақын қоршаған ортаның алдында мәртебесін арттыруға мүмкіндік береді.

Заманауи білім беру мекемесі барған сайын күрделі жүйеге айналып келеді, оған қойылатын талаптары артып, динамикалық түрде өзгеріп отыратын әлемде жұмыс жасауына тура келеді. Қазіргі әлемде өзгерістер сағат сайын, минут сайын болып тұрады және бұл ең алдымен жас тұлғаны қалыптастыру бойынша қоғамның әлеуметтік тапсырысын орындайтын білімге беруге қатысты.

Соңғы жылдары зерттеушілердің жеке тұлғаның кәсіби және өзін-өзі анықтауының басқа түрлерінің проблемаларына қызығушылығы айтарлықтай өсті. Сонымен қатар, зерттеулерге сәйкес, жасөспірімдердің көпшілігінде кәсіби өзін-өзі анықтауға, қабілеттерін, бейімділіктерін, қызығушылықтарын ашуға деген қажеттілік төмен. Олардың көпшілігінде нақты өмірлік перспектива жоқ. Жасөспірімдерде іс жүзінде кәсіби өзін-өзі анықтау үшін қажетті: өздері туралы, мамандықтар әлемі туралы, өз аймағында белгілі бір мамандықтарға қажеттіліктері туралы білімдер жетіспейді. Сәйкесінше, оқушылардың көпшілігінде, оның ішінде орта мектеп оқушыларында өмірлік стратегияларды жобалау білімі жоқ.

Өзгеріп отыратын экономикалық жағдайда барлық мектеп оқушыларына, әсіресе жоғары сынып оқушыларына өздерін тануға, өздерінің қабілеттері мен мүмкіндіктерін білуге көмектесу қажет, мамандықтар әлемін түсінуге, өзіндегі «қалаймын» мен «істей аламын»-ды еңбек нарығының талаптарымен байланыстыруға, яғни әлеуметтік тапсырысты орындауға, бәсекеге қабілетті болуға үйрету қажет.

Заманауи еңбек нарығы қазіргі кезде кадрларға жаңа талаптар қояды:

- ✓ бастамашылдық;
- ✓ жоғары кәсіби деңгей;
- ✓ жаңа және өзгермелі еңбек жағдайларына жоғары бейімділік;
- ✓ өз жұмысының нәтижелері үшін жауапкершілік;
- ✓ жаңа технологиялық шешімдерге ашықтық;
- ✓ әртүрлі деңгейдегі көшбасшылықты қалыптастыру.

Мақсатына сәйкес, кәсіптік бағдар беру жүйесі еңбек ресурстарының ұтымды бөлінуіне, жастардың өмір жолдарын таңдауына және олардың мамандыққа бейімделуіне айтарлықтай әсер етуі керек. Осы қиын міндеттерді шешу үшін оқушыларға өздері туралы, өздерінің интеллектуалдық мүмкіндіктері, бейімділіктері мен қабілеттері туралы белгілі бір білім қажет.

Кәсіби бағдар бұл барлық типтегі білім беру мекемелерінің қызметіндегі басты міндеттердің бірі болып табылады. Тұлғаның кәсіби өзін-өзі анықтауына кәсіптік бағдар көмектеседі.

Кәсіптік бағдар – бұл жастарға мамандық таңдауда қабілеттер мен бейімділіктерді, кәсіби және танымдық қызығушылықтарды анықтауға және дамытуға, сондай-ақ нарық жағдайында, меншіктің және кәсіпкерліктің көп құрылымды нысандарында еңбек істеуге қажеттілік пен дайындықты қалыптастыруда жеке тұлғаға бағытталған көмек көрсету үшін әлеуметтік-экономикалық, психологиялық-педагогикалық, медициналық-биологиялық және өндірістік-техникалық шаралардың ғылыми негізделген жүйесі. Ол -

тәрбие үдерісі арқылы, оқушылармен жүргізілетін сабақтан тыс және мектептен тыс жұмыс арқылы жүзеге асырылады.

Осылайша, мынадай аспектілерді бөліп көрсетуге болады: әлеуметтік, экономикалық, психологиялық-педагогикалық, медициналық және физиологиялық.

Әлеуметтік аспект жастардың кәсіби өзін-өзі анықтауында құндылық бағдарларын қалыптастыру болып табылады, мұнда белгілі бір саладағы қызметкердің біліктілігіне қойылатын талаптарды зерттеуге баса назар аударылады. Экономикалық аспект - бұл қоғамның қажеттіліктеріне және жеке тұлғаның мүмкіндіктеріне (еңбек нарығын зерттеу) сәйкес жастардың мамандық таңдауын басқару үдерісі.

Педагогикалық аспект мамандық пен кәсіби қызығушылықты таңдаудың әлеуметтік маңызды мотивтерін қалыптастырумен байланысты.

Медициналық-физиологиялық аспект денсаулық жағдайына сәйкес кәсіби іріктеу критерийлерін әзірлеу міндетін қояды. Оған үміткердің жеке басының мамандық талаптары да енеді.

Жастардың кәсіптік бағдары бұл көп деңгейлі жүйе, оның құрылымын кәсіптік білім, кәсіптік тәрбие, кәсіптік диагностика, кәсіптік консультация, кәсіптік іріктеу, профессиография, кәсіптік бейімделу деп ажыратуға болады.

Оқушылармен жүргізілетін кәсіптік бағдар беру жұмысының негізгі мазмұны саналы таңдауды қалыптастыру, кәсіби маңызды қасиеттерді дамыту, мамандық таңдаудағы тұлғаның белсенді өмірлік ұстанымы.

Қосымша білім беру кезінде оқушылармен жүргізілетін кәсіптік бағдар беру жұмысының негізгі мазмұны – саналы таңдауды қалыптастыру, кәсіптік маңызды қасиеттерді, мамандық таңдаудағы тұлғаның белсенді өмірлік ұстанымын дамыту.

Техникалық шығармашылық және кәсіптік оқыту шеңберіндегі қосымша білім беру ауданның үздіксіз жалпы және қосымша білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі ретінде дами отырып, өз қызметін екі бағытта ұйымдастыра алады: -тәрбиелік қызмет және бұқаралық іс-шараларды ұйымдастыру. -тәрбиелік қызмет техникалық және көркемдік бағыттардың қосымша жалпы дамыту бағдарламаларын жүзеге асыру арқылы іске асады.

Техникалық бағыттағы бірлестіктерде оқушыларды іс-әрекет түрін саналы түрде таңдауға дайындауға кең мүмкіндіктер бар. Дәл осы бағытта бала алғашқы инженерлік дағдыларды алады, өзін конструктор, зерттеуші рөлінде сынап көреді, техникалық өнімді жасауды және оны қолданушыларға ұсынуды үйренеді. Бірлестіктегі сабақтарда оқушылар конструкторлық және технологиялық мәселелерді шешеді, қарапайым техникалық есептеулер жүргізеді, бұл балалардың интеллектуалды қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Автокөлікті модельдеумен айналыса отырып, оқушылар көліктің маркаларымен, көліктің жалпы құрылымымен, оны құрылымдау негіздерімен танысады, қозғалтқыштардың және басқа механизмдердің жұмыс істеу принциптерін зерттейді. Автокөлікті модельдеу – бұл автокөлікті игерудің алғашқы қадамы. Бұл тек заманауи технологиялармен танысып қана қоймай, сонымен қатар, көлік модельдеу кәсібіне шынайы сүйіспеншілікпен қарауға мүмкіндік береді, болашақта инженер-конструктор, инженер-механик, автомобиль жөндейтін слесарь мамандықтарын таңдау бойынша шешім қабылдауға көмектеседі. Компьютерлер мен ғаламтор заманында балалардың бағдарламалауда, интернет-жобаларды құруда өз күштерін сынап көруі заңды құбылыс.

«Сәулеттік шығармашылық», «Дизайн», «Инфознайка» бірлестіктерінде айналысатын оқушылар ғимараттардың, көшелердің, қалалардың көлемді жобаларын жасайды және күрделі бағдарламаларды игереді. Бұл үйірмелердегі сабақтар оларды бағдарламашы, дизайнер, сәулетші, конструктор сияқты мамандықтарды таңдауға бағыттайды.

Қоғамдық іс-шараларға қатысу оқушылардың ықтимал мамандықты таңдауға деген жағымды эмоционалды көзқарасын қалыптастыруға көмектеседі.

Техникалық шығармашылық пен кәсіптік білім беру кәсіптік оқыту бағдарламалары арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Олардағы білім беру қызметі:

✓ оқушылардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру;

✓ салауатты және қауіпсіз өмір салты мәдениетін қалыптастыру, оқушылардың денсаулығын нығайту;

✓ оқушыларға кәсіби бағдар беру және кәсіби өзін-өзі анықтау;

✓ оқушылардың жеке дамуына қажетті жағдайларды жасау және қамтамасыз ету;

✓ оқушыларды әлеуметтендіру және қоғамдағы өмірге бейімдеу;

✓ жеке тұлғаның жалпы мәдениетін қалыптастыру.

іс-әрекетінің осы бағытының мақсаты қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайларға бейімделу факторы ретінде жеке тұлғаның кәсіби өзін-өзі анықтауын қалыптастыру болып табылады.

Кәсіптік бағдар беру – бұл білім беру үдерісінің барлық қатысушыларының мақсатты қызметі. Бұл қызметті келесі бағыттар бойынша ұйымдастыруға болады:

Ақпараттық-ағартушылық бағыт

Бұл бағыттың мақсаты оқушыларға кәсіптердің негізгі түрлерінің, соның ішінде ауылдық жерлерде еңбек нарығындағы сұранысқа ие мамандықтардың

нақты және анық бейнесін қалыптастыру болып табылады. Бұл болашақта барынша саналы және мағыналы таңдау жасауға көмектеседі.

Диагностикалық бағыт

Бұл бағыт екі аспект бойынша жүзеге асырылады:

✓ өзін-өзі тану, оқушының белгілі бір мамандық (немесе кәсіптер тобы) тұрғысынан өзінің қасиеттерін зерттеуі;

✓ өзінің мүмкіндіктерін бағалау, мамандық таңдаумен байланысты белгілі бір кәсіби маңызды сапалардың көріну дәрежесін және басқа ресурстарды анықтау.

Кеңес беру бағыты

Бұл оптанттың (кәсіпті таңдау қажеттілігі туындаған адам) таңдауына көмек көрсету дегенді білдіреді.

Бұл көмек адамның ынтасын, қызығушылықтарын, бейімділіктерін, жеке проблемаларын немесе дүниетаным ерекшеліктерін ескеруге негізделген. Ол диагностикалық немесе ақпараттық аспектілерді қамтуы мүмкін.

Оқытушы (немесе қалыптастырушы).

Бұл бағыт аясында оптант оқушылардың жеке дамуына, жағымды әлеуметтенуіне және кәсіби өзін-өзі анықтауға қажетті жағдайлар жасауға бағытталған жалпы құзыреттіліктің тасымалдаушысы ретінде қабылданады.

Жалпы құзыреттіліктің өзегі бейімделу, әлеуметтену, қоғамға интеграциялану және жеке тұлғаның өз қабілеттерін жүзеге асыруы арқылы қалыптасады.

Сондай-ақ, оқушының негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыру: әлеуметтік құзыреттілік: басқа адамдардың ұстанымын ескере отырып, қоғамда әрекет ету қабілеті, коммуникативті құзыреттілік: мектеп оқушыларының түсіну мақсатында қарым-қатынасқа түсу мүмкіндігі, балалар қоғамдық бірлестіктерінің еріктілерін дала жағдайында дайындау.

іс-әрекетіндегі кәсіптік бағдар беру кәсіптік оқыту бағдарламаларын жүзеге асыру сабағында да, қызығушылықтары бойынша бірлестіктерде де іске асырылады. Сабақта мұғалімдер құндылық бағдарларын, тұрақты кәсіби қызығушылықтары мен мамандық таңдау мотивтерін қалыптастырады, оқушыларға таңдаған мамандықтарын игеру жолдары туралы ақпарат береді; мамандықтар әлемін талдау, кәсіби таңдау жағдайында өздерінің мүмкіндіктері мен шектеулерін талдау қабілеттерін қалыптастыра отырып, олардың әлеуметтік, экономикалық және психологиялық жақтарын ашады.

Кәсіптік бағдар беру жұмысының әртүрлі формалары мен әдістері кеңінен қолданылады:

✓ білім беру үдерісіне қатысушыларға жеке кеңес беру;

✓ балалардың өзін-өзі анықтау мәселесі бойынша отбасылық кеңес беру;

✓әртүрлі кәсіптің өкілдерімен және кәсіби ұйымдардың жетекшілерімен сынып сағаттары;

✓ жұмыс және кәсіптік бағдар беру апталары;

✓ өнеркәсіптік кәсіпорындарға тақырыптық экскурсиялар;

✓ білім беру және жұмыс орындарының бос орындар жәрмеңкесі;

✓ Жұмыспен қамту орталығы өкілдерімен кездесулер;

✓ кәсіби өзін-өзі анықтауды педагогикалық қолдау бойынша шеберлік сыныптары.

Кәсіптік бағдар беру жүйесінің құрамдас бөліктерінің бірі – оқушылардың кәсіптік бағдарларын диагностикалау, оларға мыналар жатады: сауалнама, тестілеу, білім беру үдерісіне қатысушылармен әңгімелесу. Диагностикалық мәліметтердің негізінде мұғалімдердің оқушылармен және олардың ата-аналарымен әріғарайғы жұмысы құрылады.

Кәсіптік бағдар беруде жоба әдісі кеңінен қолданылады. Мұнда инженерлік-техникалық мамандықтар алуға ынталандырылған орта мектеп оқушылары арасында кәсіптік бағдар беру жұмыстарын жандандыру және инженерлік-техникалық мамандықтар бойынша негізгі жалпы және орта жалпы білім беру деңгейлеріне түсетін оқушылардың пайыздық өсуі көзделеді.

Сондай-ақ, кәсіптік бағдарлау шеңберінде «Менің таңдауым» бағдарламасын жасауға болады, оның мақсаты, ең алдымен, жасөспірімдерді қаланың жетекші кәсіпорындары туралы, ауылдық жерлерде сұранысқа ие мамандықтар туралы ақпаратпен таныстыру, болашақта олардың табысты әлеуметтенуіне жағдай жасау. Сонымен қатар, жеке тұлғаға бағытталған көзқарас негізінде оқушылардың оқу қажеттіліктерін еңбек нарығына сәйкестендіру.

Оқушыларды жазғы кезеңге тарту үшін мамандандырылған ауысымдардың жұмысын ұйымдастыруға болады: «Технологиялық қалаға саяхат» деп аталатын техникалық ауысым, «Мамандықтар еліне саяхат» кәсіптік бағдар ауысымы және т.б. Мамандандырылған ауысымдардың басты мақсаты – тәрбиеленушілерге кәсіби бағдар беру, тәрбиеленушіні саналы кәсіби таңдауға дайындау.

Мамандықты дұрыс таңдау тек жас адамның өмірлік жоспарларын анықтау тұрғысынан ғана емес, сонымен бірге жалпы қоғамның дамуы тұрғысынан маңызды. Кәсіби өзін-өзі анықтау өмір бойы жалғасады: адам мамандықты таңдайды, өзін сынап көру, таңдау, оны іске асыру кезеңдерінен өтіп, содан кейін мамандыққа кіріседі.

Е. В. Евладова, Л.Г. Логинова және Н.Н. Михайловтың қосымша білім беруді мынадай басым идеяларға негіздейді:

1. Баланың іс-әрекет түрлері мен бағыттарын еркін таңдауы. Бұл жерде әңгіме тек іс-әрекет бағыттарын таңдау мүмкіндігі, бағдарламаны игеру қарқыны және баланың өз еңбегін көрсету түрлері туралы ғана емес, сонымен қатар, балалардың қосымша білім беру мекемесінің өміріне қатысуы үшін ынталандыруды таңдауы туралы болып отыр. Бұл ынталандыру танымдық және білім беру мақсаттарымен, сондай-ақ балалардың жеке қарым-қатынастарымен және коммуникация қажеттіліктерімен байланысты болуы мүмкін.

2. Баланы жеке қызығушылықтарына, қажеттіліктеріне, қабілеттеріне бағыттау. Бұл қағидат қосымша білім беруде тұлғалық-бағдарлық тәсілге негізделген. Бұл тәсіл балаға танымдық қызығушылықтарын жүзеге асыруда өзінің оқу жолын анықтауға мүмкіндік береді, сонымен қатар оның жолдастарының қызығушылықтары мен қабілеттерінен ерекшеленетін жеке қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Негізгі білім әр балаға мұндай қатынасты ұсына алмайды, өйткені ол пәндік-бағдарланған және міндетті бағдарламасына енетін пәндер бойынша оқушылардың білімді игеруінде бірізділік пен жүйелілікті қамтамасыз етуі керек.

3. Баланың өзін-өзі анықтау және өз қабілетін еркін түрде жүзеге асыру мүмкіндігі. Қосымша білім беру балаға «өзін-өзі табуға», оның қызығушылығы, қалауы, құмарлығы не екенін түсінуге мүмкіндік береді. Өзінің қажеттіліктерін қанағаттандыру мүмкіндігін түйсінуі балаға еркіндік сезімін береді, ол кейінірек тұлғаның іс-әрекетте, оның жеке басының көрінісінде шығармашылық тұрғыда өзін-өзі көрсету мүмкіндігі ретінде жүзеге асырыла бастайды. Алайда, өзін-өзі анықтау және өз қабілетін жүзеге асыру еркіндігі міндетті түрде жауапкершілікке тәрбиелеумен және өз бостандығын басқа адамдардың бостандығымен салыстыра білу қабілетімен байланысты екенін есте ұстаған жөн.

4. Оқыту, тәрбиелеу, дамытудың бірлігі. Негізгі білім берудің тәжірибесінде бұл үдерістер, әдетте, қатар жүреді, білім беру басым рөлде болады. Қосымша білім беруде де ол тарихи түрде сақталады және жеке тұлғаны дамытуда оның ықпалы тұтастай қолдау табады. Бұл білім беру жүйесінде қазіргі кезде дамыта оқытудың мүмкіндіктері көбірек, өйткені ол баланың жеке қызығушылықтарын ескереді және сан алуан іс-әрекет түрлерін қамтамасыз етеді.

5. үдерісінің практикалық-іс-әрекеттік негіздері. Қосымша білім беру балаларды әртүрлі білім беру салаларын практикалық тұрғыда игертуге бағытталған. Ол балаға өмірдегі белгілі бір объектілердің нақты көрінісімен танысуға мүмкіндік береді. Қосымша білім берудің практикалық-іс-әрекеттік негізі – баланың белгілі бір шығармашылық өнімді жасауға қатысуы ғана емес, сонымен бірге өзі үшін өмірлік маңызды мәселелерді шешуге тырысуы.

Сондықтан қосымша білім беруде баланың жеке тәжірибесіне көбірек көңіл бөлінеді, бұл міндетті түрде сабақ мазмұны мен практикалық жұмыс формаларын анықтағанда ескеріледі.

Осылайша, «қосымша білім беру» ұғымы анықтайтын көптеген тәсілдер туралы айтуға болады. Жоғарыда келтірілген ұғымдар тек бір-біріне қайшы келмейді, сонымен қатар көп жағынан ұқсас келеді. Кейбір айырмашылықтар авторлардың осы педагогикалық іс-әрекет түрінің белгілі бір аспектілеріне назар аударуымен байланысты. Қосымша білім беру қазіргі кезде үздіксіз білім беру жүйесінің өзекті, толыққанды және қажетті компоненті болып табылады.

3 ШЖМ жағдайында қосымша білім беру: үйірме жұмысын ұйымдастыруға волонтерлік қозғалысты, ата-аналар қоғамдастығын және кәсіпкерлерді тарту бойынша әдістемелік ұсынымдар

Мектептегі балаларға қосымша білім беруді дамытудың ерекшеліктері:

- негізгі білім беру құндылықтарын оң қабылдау және оның мазмұнын сәтті игеру үшін кең мәдени және эмоционалды түсті фон құру:
- «қарапайым» білім беруді жүзеге асыру - балаларды жеке маңызды шығармашылық қызметке қосу есебінен, оның барысында жас ұрпақтың адамгершілік, рухани, мәдени бағыттарын «байқалмайтын» қалыптастыру орын алады;
- қандай да бір қызмет түрлеріне (көркем, техникалық, спорттық және т. б.) ерекше қызығушылық танытатын оқушыларды балаларға қосымша білім беру ұйымдарында өз қабілеттерін іске асыруға бағдарлау;
- негізгі білім беруде оқушылардың жеке білім беру жолын анықтау, өмірлік және кәсіби жоспарларын нақтылау, маңызды жеке қасиеттерін қалыптастыру үшін қажет белгілі бір курстарының (негізінен гуманитарлық бағытта) болмауының орнын толтыру.

Қосымша білім рухани, зияткерлік, физикалық дамуға, шығармашылық және білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыруға қосымша мүмкіндіктер беруге арналған. Балаларға қосымша білім беру жүйесінің негізгі мақсаты – әр баланың білім беру саласын, қосымша бағдарламаның профилін және оны игеру уақытын еркін таңдауға жағдай жасау.

Бұл міндетті жүзеге асыруға ықпал етеді: қызмет түрлерінің әртүрлілігі, білім беру үдерісінің жеке тұлғаға бағытталған сипаты, оның таным мен шығармашылыққа деген жеке мотивацияны дамытуға бағытталуы, балалардың кәсіби өзін-өзі анықтауы, олардың өзін-өзі жүзеге асыруы.

Сонымен қатар, білім беру ұйымдарында балаларға қосымша білім беру өзіндік құндылыққа ие бола отырып, бірінші кезекте бірыңғай білім беру кеңістігін құруға және оқушылардың әлемді тұтас қабылдауын қалыптастыруға; жеке тұлғаның жеке мүдделері мен қажеттіліктерін дамыту үшін жағдай жасауға бағытталған сала болып табылады.

Қазіргі мектепте балаларға қосымша білім беруді ұйымдастыру тәсілдері.

Балаларға қосымша білім беруді дамытуды талдау бүгінде жалпы білім беретін мектепте оны ұйымдастырудың төрт негізгі моделі бар екенін көрсетеді.

Қосымша білім беру бағдарламалары бойынша айналысатын балаларды сабақтан тыс жұмыс жүйесіне қосудың өзіндік ерекшеліктері болуы және әрбір нақты мектеп қосымша білім беруді ұйымдастырудың қандай деңгейін көздейтініне байланысты әртүрлі тәрбиелік нәтижелерге шығуы мүмкін. Осылар болуы мүмкін:

1) жұмысы бір-бірімен аз үйлесетін және қолда бар кадрлық және материалдық жағдайларға толық тәуелді үйірмелердің, секциялардың, клубтардың кездейсоқ жиынтығы;

2) балалардың шығармашылық ұжымдары мен бірлестіктері жұмысының ішкі топтасуы, олардың қызметінің әртүрлі бағыттылығы;

3) мектептің жеке бөлімшесі ретінде балаларға қосымша білім беруді дамыту;

4) Балаларға негізгі және қосымша білім беруді интеграциялау, мектептің негізгі құрылымдарының ұйымдастырушылық және мазмұндық бірлігі.

Мектептердің тәжірибесінде жоғарыда аталған барлық ұйымдастырушылық модельдерді қолдануға болады. Қазіргі уақытта мектепте қосымша білім беруді ұйымдастырудың алғашқы екі деңгейіне артықшылық беріледі. Үшінші және төртінші деңгейлер интеграциялық үдерістерді жүзеге асыру жағдайында өздерінің білім беру жүйелерін құруға бағытталған мектептер үшін тән.

Әрбір модель оны жобалайтын және болашақта іс жүзінде жүзеге асыратын барлық адамдар үшін белгілі бір құндылықты білдіреді. Сонымен, мектепте қосымша білім беруді ұйымдастырудың бірінші деңгейіне негізделген модельдер белгілі бір мағынаға ие, өйткені олар балаларды бос уақытында жұмыспен қамтамасыз етеді және сабақтан тыс қызығушылықтарының спектрін анықтауға ықпал етеді. Екінші деңгейдегі модельдер балалар мен ересектер (қауымдастықтар, шығармашылық зертханалар, экспедициялар, шеберханалар және т.б.) біріктіретін өзіндік жұмыс формаларымен құнды.

Ұйымдастырушылық өзара әрекеттесудің үшінші және төртінші деңгейлеріне негізделген модельдер балалардың қосымша оқуға деген әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыруға және сонымен бірге айтарлықтай нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Мұндай нәтижелерге қол жеткізу білім беру бағдарламаларының мазмұнын бірлесіп әзірлеу арқылы өзара әрекеттесудің барлық субъектілерінің жұмысын үйлестіру арқылы мүмкін болады. Бірінші жағдайда, білім беру қызметінің жалпы мектеп бағдарламасының құрамдас бөлігі ретінде қарастырылатын бірыңғай бағдарлама негізінде жұмыс істейтін барлық қосымша білім беру мұғалімдерінің іс-әрекеттерінің келісілуіне байланысты. Екінші жағдайда, қосымша білім беруді мазмұн деңгейінде де, қызмет

технологиялары да негізгі жалпы білім беру бағдарламасымен біріктіру арқылы болып табылады.

Ұйымдастырушылық өзара іс-қимылдың үшінші және төртінші деңгейлерін ескере отырып құрылған, ішкі және сыртқы интеграцияның тетіктерін қолданатын модельдер басым болып саналады, өйткені олар мектептегі білім берудің барлық деңгейлеріндегі жаңа буын стандарттарында қарастырылған мектептің білім беру жүйелерін құруға бағытталған.

Мектепте қосымша білім беруді әртүрлі балалардың шығармашылық бірлестіктерінің жетекшілері жүзеге асырады, олар міндетті түрде қосымша білім берудің бағдарламаларын басшылыққа алады.

Мектептегі қосымша білім беру бағыттары: көркем-эстетикалық, әлеуметтік-педагогикалық, туристік-өлкетану, экологиялық, зияткерлік, спорттық-сауықтыру және т. б.

Сабақтан тыс жұмыс пен қосымша білім беру арасындағы маңызды байланыстырушы буын пәндік үйірмелер болып табылады: бұл міндетті материалына қосылу; білімге, біліктілікке, дағдыларға және жеке дамуға бағдарлану; сабаққа қатысудың міндеттілігі немесе еріктілігі; білім беру материалын игеру көлемі мен қарқынын таңдау мүмкіндігі. Бір жағдайда, бұл пән бойынша сабақтан тыс жұмыс, ал екінші жағдайда – қосымша білімнің бөлігі болып табылады.

Білім беру үдерісі баланы дамытуға, оның шығармашылық мүмкіндіктерін, қабілеттерін ашуға бағытталған. Мұнда үдерісі аз формалды сипатқа ие, сондықтан ол баланың дамуының табиғи негіздеріне жақын.

Оқушылар іс-әрекеттің белсенді субъектісіне айналады, білім беру міндеттерін белсенді шешеді: байқалған құбылыстардың мәні мен себептерін түсіндіреді, іс-әрекеттің орындалу әдісін анықтайды, бақылау объектілері арасындағы тәуелділікті зерттейді және т. б.

Егер мектепте оқытуды даралауды, әдетте, мұғалім бастамашылық етсе, онда балаларға қосымша білім беру жүйесінде, ең алдымен, баланың өзі қызықтыратын қызмет түрін таңдайды.

Мұғалімнің ұстанымы да өзгереді: ол білімнің тасымалдаушысы ретінде ғана емес, сонымен бірге оқушының жеке басын қалыптастыруда көмекші ретінде де әрекет етеді; ынтымақтастық, бейресми қарым-қатынас идеясы расталады. Кеңесші функциясын орындай отырып, қосымша білім беру мұғалімі көбінесе балаларға жеке әсер етеді. Осыдан жоғары талаптар оның жеке қасиеттері.

Баланың даму мақсаттарына жету үшін білім беру үдерісінде ұйымның жеке және ұжымдық нысандарын (жұптық өзара әрекеттесу, шағын топтар, топтар арасындағы өзара әрекеттесу) және проблемалық оқыту әдістерін

қолдану қажет. Оларды қолдану оқушы мен мұғалімнің позициясын өзгертеді, олардың өзара әрекеттесуінің субъективті сипатын жүзеге асыруға көмектеседі, қарым-қатынастың демократиялық стилін, мұғалімнің іс-әрекетінің ашықтығын, диалогтылығы мен рефлексивтілігін күшейтеді.

Балаларды даралау және саралау, өзін-өзі анықтау және өзін-өзі тану мәселелерін шешу жағдайында балаларға қосымша білім берудің маңызы едәуір арта түседі.

Қосымша білім беру мұғалімінің негізгі ұстанымы - бұл пән мен пәннің өзі мақсат емес, жеке тұлғаның барлық қырларын қалыптастыру мен жетілдірудің құралы: интеллект, практикалық ақыл, еңбекқорлық, физикалық даму, мінез-құлық және өзін-өзі жүзеге асыру. Басқаша айтқанда, қосымша білім - бұл баланың ең бай ішкі әлеміне енудің, оның шегін түсіну мен кеңейтудің тәсілі.

Сабақ барысында мектеп сабағында қосымша білім беру жүйесіне тән технологияларды қолдануға болады. Бұл кешенді сабақтар, жобалары, пікірталас технологиялары, ойындар, пәндік технологиялар болуы мүмкін. Олар, әдетте, сабақтың өзінен асып кетуді болжайды, тікелей мұғалімнің жетекшілігімен оқушылардың тәуелсіз жеке және топтық қызметін қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар, мектеп сабағы қосымша білім беру бағдарламасын жүзеге асыру үдерісінде, материалдың мазмұнын кеңейту және тереңдету деңгейінде де, сабақтан тыс іс-әрекеттің әртүрлі формаларында мектеп сабағы мазмұнының жеке элементтерін дамыту арқылы да жалғасын таба алады.

Негізгі және қосымша білім беруді жақындастыруды дамытудың бір жағы – мектепішіліктің әртүрлі мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарымен ынтымақтастығы. Бұл оқушыларды көркем, спорттық, туристік-өлкетану және басқа да іс-шараларға қосудың тамаша мүмкіндігі. Ынтымақтастық жұмыс жоспарларын үйлестіруге, мектеп пен қосымша білім беру ұйымдарының мүмкіндіктерін ескеруге мүмкіндік береді. Мысалы, «Полюс» Скауттар отряды 1999 жылдан бастап «Қостанай облысы Қарасу ауданы әкімдігінің білім бөлімінің Ключевая орта мектебі"шағын жинақты мектебінде жұмыс істейді.

Негізгі бағыттары: спорттық туризм, тауға шығу, өмір сүру мектебі, балалардың таланттарын дамыту.

Отряд «Ұлы дала скауттары» ҚБ Қазақстан скауттары ұйымына кіреді. Отряд жетекшісі – Х.В.Габдуллин, сонымен қатар скаут ұйымының облыстық филиалының басшысы. Қазақстандық ұйым скауттық қозғалыстың Дүниежүзілік ұйымының мүшесі болып табылады.

2004 жылдан бастап жасақ халықаралық ынтымақтастықты дамытып келеді. 2009 жылдан - Германия скауттарымен ынтымақтастық (Висбаден қаласынан келген «Штайнадлер» отряды).

Негізгі орта мектептің скауттары Германияның скауттарының бундеслагеріне бірнеше рет қатысты (2005, 2009, 2013 және 2017 жж.).

2015 жылы Жапонияда өткен Бүкіләлемдік скауттар слетіне қатысты.

Жасақ жетекшісі Германия скауттары Федералды оқу орталығында Имменхаузен (2003 және 2007 ж.ж.) даярлықтан өтті.

Жасақ активінде – ел аумағында республикалық және халықаралық шатырлы лагерьлерді ұйымдастыру және өткізу. АҚШ Бейбітшілік корпусымен ынтымақтастықта Қазақстан – американдық Скауттар лагері өткізілді (2011 ж).

Отряд Қазақстаннан тыс жерлерде кеңінен танымал (Германия, Непал, Ұлыбритания, АҚШ, Жапония, Ресей, Польша, Чили, Гонконг). Жақында Гонконг скауттарымен байланыс орнатылды.

Бүгінгі таңда отрядта әртүрлі жастағы 30 скаут айналысады.

2018 және 2019 жылдары жасақ Қостанай облысының білім басқармасымен бірлесіп облыстық Скауттар шатырлы лагерін өткізді, онда облыстың әр өңірінен 100 бала болды. Жасақтың көмегімен Амангелді, Жітіқара және Қарасу аудандарында скауттық топтар құрылды.

Мектепте қосымша білім беруді ұйымдастыру кезеңдері

Егер мектеп қосымша білім беру блогын ұйымдастыруды енді ғана бастаса, онда әкімшілік аналитикалық және ұйымдастырушылық тәртіптің бірқатар әрекеттерін қабылдауы керек. Оларды келесі кезеңдер түрінде ұсынуға болады.

1-ші аналитикалық кезең

Бұл кезеңдегі дайындық жұмыстары:

* мектептің мақсаты мен міндеттерін мұқият талдау. Балаларға қосымша білім берудің осы немесе басқа бағыттарын, ең алдымен, оқытушылар құрамының жалпы мақсатына, әр параллельде шешілетін міндеттерге, жоғары сыныптарда жоспарланған немесе жоспарланған профильдердің сипатына байланысты таңдаған жөн;

* балалар мен ата-аналардың қосымша білім беру қызметтеріне сұраныстарын анықтау. Оларға қажеттіліктерді сауалнама, ауызша сауалнамалар, ата-аналар жиналыстарында ұжымдық талқылау арқылы анықтауға болады;

* қолданыстағы факультативтік курстарды, сондай-ақ мектепте жұмыс істейтін үйірмелерді, секцияларды жазып беру және оларды балалар мен ата-аналардың сұраныстарымен салыстыру;

* қандай да бір ауылдық елді мекенде орналасқан қосымша білім берудің қолда бар ресурстарын зерделеу, олармен бірлескен жұмыстың ықтимал нұсқаларын ойластыру;

* мұғалімдердің, ата-аналардың, жоғары сынып оқушыларының шығармашылық әлеуетін талдау;

* мектептің материалдық-техникалық мүмкіндіктерін бағалау;

* директордың ғылыми және -тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасарларының, қосымша білім беру педагогінің, педагог-ұйымдастырушының, сынып жетекшісінің, ұзартылған күн тобы тәрбиешісінің, тәлімгердің, балаларға қосымша білім беру жөніндегі әдіскердің лауазымдық міндеттерін талдау;

* мектептің материалдық-техникалық мүмкіндіктерін бағалау;

* директордың ғылыми және -тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасарларының, қосымша білім беру педагогінің, педагог-ұйымдастырушының, сынып жетекшісінің, ұзартылған күн тобы тәрбиешісінің, тәлімгердің, балаларға қосымша білім беру жөніндегі әдіскердің лауазымдық міндеттерін талдау;

Қабылданған талдау қосымша білім беру қызметтеріне әлеуметтік тапсырыс және мектептің нақты мүмкіндіктері туралы түсінік жасауға мүмкіндік береді.

1- кезең-жобалау

Бұл кезеңнің басты міндеті – мектепте қосымша білім берудің жалпы схемасын жасау. Оны жасау үшін келесі сұрақтарға жауап беру керек:

* балаларға қосымша білім берудің қандай бағыттары (бағыттары) мектепке қажет және олар оның мақсаттары мен міндеттерін іске асыруға қаншалықты ықпал етеді;

* осы бағыттардың қайсысын және қандай формада тікелей мектеп негізінде жүзеге асыруға болады, ал қайсысын мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарының базасына енгізу орынды;

* олардың қайсысын педагогтардың, шақырылған мамандардың, мобильді мұғалімдердің, ата-аналардың, жоғары сынып оқушыларының көмегімен іске асыруға болады;

* балаларға қосымша білім беру саласында мектептің бастапқы материалдық-техникалық базасын қандай шамада пайдалануға болады;

* осының есебінен оны дамытуға және жетілдіруге болады;

* бастауыш сынып оқушыларын қосымша білім беру нысандары мен бағыттарында еркін жүруге қалай үйрету керек;

* оқушылардың сұраныстарына сәйкес қосымша білім беру арқылы қандай кәсіптік немесе кәсіптік бағдарлау жұмыстарын ұйымдастыруға болады.

Осы сұрақтарға жауап бере отырып, сіз қосымша білім беру блогының сабақ кестесі мен мектептегі тәрбие жұмысының жоспарымен байланыстыра отырып, үлгі кестесін құруға тырысуға болады.

1 – кезең-мектепте қосымша білім беруді ұйымдастырушылық және бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз ету

Үлгі кесте жұмыс істемей тұрып, үйірмелердің, студиялардың, секциялардың, клубтардың жұмысы ұйымдастырушылық және бағдарламалық-әдістемелік қолдау алғанына көз жеткізу керек. Ол үшін, біріншіден, мектеп Жарғысына Қосымша білім беру блогын ұйымдастыру туралы мақала енгізу керек.

Әр мектепте бұл мақала мектеп жүзеге асыра алатын қосымша білім берудің білім беретін бағдарламаларының бағыты, мазмұны мен формаларымен анықталатын таза жеке сипатқа ие болады. Сонымен қатар, оны тұжырымдау кезінде бірнеше міндетті ойларды түзету қажет:

* білім беру ұйымы қандай мақсатта қосымша білім беру бағдарламаларын іске асырады (тұлғаның жан-жақты дамуы, балалардың өз бетінше оқу қажеттілігін қанағаттандыру, оқытудың бейінділігін қамтамасыз ету және т. б.).);

* осы мектепте Балаларға қосымша білім беру қандай бағыттар (бағыттар) бойынша жүзеге асырылады;

* бағдарламалардың қандай түрлері оның мазмұнын анықтайды (типтік (шамамен), модификацияланған, авторлық);

* балалар бірлестіктерінде қосымша білім беру шеңберінде білім беру үдерісі қандай нысандарда жүзеге асырылады (үйірмелер, клубтар, студиялар, секциялар және т. б.).);

* қосымша білім беру бағдарламалары бойынша кімдер оқи алады;

* осы бағдарламаларды іске асыру үшін педагогикалық қызметке кімдер жіберіледі;

* мектепте Балаларға қосымша білім беру қандай негізде (ақылы, тегін, аралас) жүзеге асырылады?

Біріншіден, мақаланы тұжырымдау мүмкіндігінше кәсіби болуы үшін оны әзірлеу кезінде нормативтік құқықтық құжаттарды қолданған жөн.

Екіншіден, мектептің қосымша білім беру блогы туралы ережені әзірлеу.

Үшіншіден, мектептің ауылдық жерлердегі бір немесе бірнеше ұйымдармен – шаруа қожалықтарымен, көкөніс өсіру компанияларымен, мал фермаларымен, машина-трактор станцияларымен, спорттық демалыс ұйымдарымен ынтымақтастық туралы шарт жасасу. Мектеп мұражайларының, кітапханалардың, ауылдық клубтардың және т. б. әлеуетін пайдалану қажет.

Төртіншіден, қосымша білім беру блогында жұмыс істейтін барлық педагог қызметкерлерге лауазымдық нұсқаулықтар әзірлеу.

Лауазымдық нұсқаулықтар олардың міндеттерін, функцияларын, құқықтарын, міндеттерін, жауапкершілігін және қажет екенін есте ұстаған жөн:

* мектептегі қызметкердің мәртебесін анықтау және оның жұмыс көлемін анықтау үшін;

* оның кәсіби міндеттерін тұжырымдаудағы бұлыңғырлықты жою және қызмет аясын шектеу.

Білім беру үдерісін ұйымдастыру

Қосымша білім беру блогының жұмысы мектеп директоры немесе оның қосымша білім беру жөніндегі орынбасары бекіткен жылдық және басқа да жоспарлардың, қосымша білімнің білім беретін бағдарламаларының және - тақырыптық жоспарлардың негізінде жүзеге асырылады.

Қосымша білім беру блогындағы жылы ағымдағы жылдың 15 қыркүйегінде басталып, 25 мамырында аяқталады. Жазғы демалыс кезінде білім беру үдерісі жорықтар, жиындар, пленэрлер, экспедициялар, әртүрлі бағыттағы лагерьлер және т. б. түрінде жалғасуы мүмкін (егер бұл білім беру бағдарламаларында көзделсе).

Осы кезеңдегі оқушылардың құрамы өзгермелі болуы мүмкін. Көпкүндік жорықтарды өткізу кезінде педагогтің жүктемесін арттыруға рұқсат етіледі.

Балаларға қосымша білім беру бірлестіктеріндегі сабақ кестесі олардың балалар мен жасөспірімдердің міндетті жұмысына қосымша жүктеме болып табылатындығын ескере отырып жасалады.

Осыған байланысты, бірлестікке қабылдау кезінде әрбір бала дәрігердің денсаулық жағдайы туралы анықтамасын және таңдаған бейіні бойынша қосымша білім беру топтарында айналысу мүмкіндігі туралы қорытындыны ұсынуы тиіс.

Кестені жылының басында әкімшілік мұғалімдердің ұсынысы бойынша оқушылардың еңбегі мен демалуының ең қолайлы режимін ескере отырып жасайды. Кестені мектеп директоры бекітеді. Сабақтарды ауыстыру немесе

кестені өзгерту қосымша білім беру блогы Әкімшілігінің келісімімен жүргізіледі және құжатпен ресімделеді. Мектеп демалысы кезеңінде сабақтар арнайы кесте бойынша өткізілуі мүмкін.

Балалар бірлестіктерінің тізімдік құрамы::

- бірінші жылында-12-15 адам.;
- екінші жылында-10-12 адам.;
- оқытудың үшінші және одан кейінгі жылдары-8-10 адам.

-зерттеу қызметімен айналысатын балалар бірлестігінің тізімдік құрамы 8 құрайды (мұндай топтардағы оқушылар саны әдеттегі топтарымен салыстырғанда едәуір аз болуы мүмкін және әдетте 4-8 адамды құрайды; сабақтар 2-4 адамнан тұратын буындарда өткізілуі мүмкін).

Қосымша білім беру блогында әртүрлі деңгейдегі олимпиадалар мен конкурстарға қатысатын балалармен жеке жұмыс қарастырылған(аптасына 2-ден 6 сағатқа дейін).

Бір жыл ішінде нақты қатысу төмендеген жағдайда топтар біріктірілуі немесе таратылуы мүмкін. Бұл жағдайда босатылған қаражат жаңа балалар бірлестіктерін ашуға пайдаланылады.

Сабақтардың ұзақтығы және олардың бір аптадағы саны педагогтің қосымша білім берудің білім беру бағдарламасымен, сондай-ақ қосымша білім беру ұйымдарындағы балалардың іс-әрекет режиміне қойылатын талаптармен айқындалады.

Компьютерлік техниканы пайдалана отырып сабақ өткізу кезінде санитарлық-эпидемиологиялық ережелер мен нормалар сақталуы тиіс.

Бағдарламаға сәйкес педагог білім беру қызметінің әртүрлі нысандарын пайдалана алады: аудиториялық сабақтар, дәрістер, семинарлар, практикумдар, экскурсиялар, концерттер, көрмелер, экспедициялар және т.б. сабақтар топтың барлық құрамымен де, буындар бойынша да (3-5 адам) немесе жеке-жеке өткізілуі мүмкін.

Педагог бағалау жүйесін, кезеңділікті және оқушыларды аттестаттау нысандарын таңдауда дербес болады. Қосымша білім беруде аттестаттаудың мынадай нысандары пайдаланылады: бұл тесттер, сауалнамалар, сынақтар, әңгімелесу, баяндамалар, рефераттар, олимпиадалар, байқаулар, конкурстар, көрмелер, конференциялар, концерттер, Жарияланымдар және т. б. болуы мүмкін.

Оқушыларды балалар бірлестіктеріне қабылдау бағдарламаны игеру үшін көзделген мерзімге жүзеге асырылады. Оқушыларды оқудан шығару мектеп Жарғысын, ішкі тәртіп ережелерін бұзған жағдайда жүргізіледі. оқушылар

науқастанған, санаторий-курорттық емделуден өткен жағдайда балалар бірлестігінде орны сақталады.

Шағын жинақталған мектептер жағдайында біріктірілген сыныптардың болуын ескере отырып, оқушылардың қызметі бір жастағы, сондай-ақ қызығушылықтары бойынша әртүрлі жастағы бірлестіктерде (тобы, клуб, студия, ансамбль, театр және т.б.) жүзеге асырылады. Бірлестік жұмысына ата-аналар тізімдік құрамға қосылмай және педагогпен келісім бойынша қатыса алады.

Әр оқушы бір уақытта әртүрлі бағыттағы бірлестіктерде ға, сондай-ақ бағытын өзгертуге құқылы.

Балаларға қосымша білім беру бірлестіктеріндегі білім беру үдерісінің мазмұны

Қосымша білім беру жүйесінде әртүрлі бағыттағы балаларға қосымша білім берудің білім беретін бағдарламалары жүзеге асырылады: көркем-эстетикалық, экологиялық-биологиялық, тарихи-өлкетану, әлеуметтік-педагогикалық, дене шынықтыру-сауықтыру және т. б.

Бірлестіктердегі сабақтар бір тақырыптық бағыттағы бағдарламалар немесе кешенді (интеграцияланған) бағдарламалар бойынша өткізілуі мүмкін.

Қосымша білім берудің кешенді білім беретін бағдарламаларын іске асыру үшін 2 және одан да көп педагог тартылуы мүмкін, олардың арасындағы жүктемесін бөлу қосымша білім берудің білім беретін бағдарламасында тіркеледі.

Қосымша білім берудің білім беру бағдарламасының мазмұнын, оны іске асырудың нысандары мен әдістерін, бірлестіктің сандық және жас құрамын педагог білім беру міндеттеріне, психологиялық-педагогикалық орындылығына, санитарлық-гигиеналық нормаларға, материалдық-техникалық жағдайларға сүйене отырып дербес айқындайды, бұл бағдарламаның түсіндірме жазбасында көрсетіледі.

Педагог қызметкерлер дербес әзірленген білім беру бағдарламаларын пайдалана алады немесе мектеп директорының бұйрығымен бекітілген басқа да балаларға қосымша білім беру ұйымдарының бағдарламаларын пайдалана алады.

Балаларға қосымша білім беру жүйесінде ұйымдастырылған білім беру үдерісі келесі талаптарға сай болуы керек:

- дамытушылық сипатқа ие болуы керек, яғни балалардың табиғи бейімділігі мен қызығушылықтарын дамытуға бағытталуы керек (сәйкесінше, оқушылардың белгілі бір білім деңгейіне, дағдыларына жету білім беру үдерісін құрудың өзі емес, баланың жеке басы мен қабілеттерін жан-жақты дамыту құралы болуы керек);

- формасы бойынша да (топтық және жеке, теориялық және практикалық, орындаушылық және шығармашылық сабақтар), мазмұны бойынша да (балалардың жалпы және арнайы қабілеттерін дамытуға ықпал ету);

– қосымша білім беру бағдарламаларының алуан түрлілігіне негізделуі керек-үлгілі, модификацияланған, авторлық; оқушылардың физикалық және психикалық денсаулығына зиян тигізбеу үшін олардың барлығы үдерісіне кірмес бұрын әдістемелік немесе педагогикалық кеңесте қарастырылуы керек;

- балаларды оқытудың дамытушы әдістеріне негізделуге; қосымша білім беру педагогы үшін ол оқытатын пән саласын ғана білу жеткіліксіз: балаларға қосымша білім берудің дамытушылық оқыту жүйесіне көшуі әрбір оқытушыдан өз жұмысында балалардың қабілеттерін дамытудың психологиялық және дидактикалық қағидаттары мен әдістерін, олардың жеке өсуін пайдалана білуді талап етеді;

- әртүрлі қызығушылықтары мен проблемалары бар әртүрлі балаларға өздеріне ұнайтын іс-әрекеттерді табуға мүмкіндік беретін қызмет түрлері мен оларды жүзеге асыру формаларының алуан түрлілігін қамтамасыз ету үшін балалардың қызығушылықтары мен уәждерін диагностикалауды қолдану.

Тәрбиедегі инновацияларды келесі құрылым бойынша қарастыруға болады: білім беру саласындағы ұлттық жобалар; инновациялық мектептер; білім берудің инновациялық бағдарламалары; әлеуметтік жобалар; тәрбиенің инновациялық технологиялары; педагогикалық ұжымдар мен мұғалімдердің шығармашылық ізденістері мен олжалары және т. б. Серпінді ұлттық инновациялық жобаларға бес жылдық "2012-2016 жылдарға арналған оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспары", "Тілдердің үштұғырлығы" мәдени жобасы, "Мәдени мұра" ұлттық жобасы және т. б. жатады.

"2012-2016 жылдарға арналған мектеп оқушыларының ұлттық сауаттылығын дамыту жөніндегі ұлттық іс-қимыл жоспарында" көрсетілгендей, бұл міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру үдерісінде өзектендіріледі. Ел үшін осы стратегиялық маңызды міндетті шешу жағдайында жеке тұлғаның басты функционалдық қасиеттері бастамашылық, шығармашылық ойлау және стандартты емес шешімдерді табу қабілеті, кәсіби жолды таңдау қабілеті, өмір бойы ға дайындығы болып табылады. Қазақстанның мектептегі білім беруді жаңғырту алдағы онжылдыққа басымдықтар ескеріле отырып, оның ішінде толеранттылықты дамытуда, мәдени саналуандықты құрметтеуде, орнықты дамуды, жеке адамның, қоғам мен мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз етуде (бейбітшілік пен келісім үшін білім беру) оқу мүмкіндігін ескере отырып айқындалған.

Еліміздің білім беру ұйымдарында - тәрбие жұмысының барлық аспектілерін, орындалатын тәрбиелік жобалар мен бағдарламалардың теориялық және практикалық мәнін "Мәңгілік Ел"ұлттық идеясын іске асыру контексінде іске асыру маңызды мақсат болып табылады.

Назарбаев Зияткерлік мектептерінде жинақталған тәрбие жұмысының тәжірибесі қызықты болып табылады. Назарбаев Зияткерлік мектептерінің инновациялық қызметінің тұжырымдамалық тәсілдерін әзірлеу тәрбиелеудің әлемдік модельдерін (сингапурлық Азия мен Еуропалық ерекшеліктерді біріктіретін азиялық, еуропалық, американдық) зерттеу, сондай-ақ Қазақстан қоғамының құндылықтары мен Қазақстан балалары мен жастарын тәрбиелеу проблемаларын әлеуметтік зерттеулерді талдау негізінде жүргізілді.

"Назарбаев Зияткерлік мектептері" ДБҰ – да жауапкершілік білім беру және тәрбие үдерісінің барлық қатысушылары, ата-ана, педагог, қоғамдық ұйымдар арасында бөлінген. НЗМ-де өткізілген "қоғамға қызмет ету" курсы қызықты, онда әрбір шы бір жылында қоғамға қызмет етуге кемінде 10 сағат бөледі. Дәстүрлі іс-шаралар арасында Наурыз кездесулері қызықты (ғылыми-көпшілік дәрістер); "Ана туралы жыр − Ана туралы ән" музыкалық фестивалі; "ғалымдар шеберханалары" пәндер бойынша ірі ғалымдарды тәрбие іс-шараларын, кездесулерді және т. б. өткізуге тарта отырып.

Назарбаев Зияткерлік мектептерінде құрылған, оқушылар арасында командалық рух тәрбиеленетін, оқушылардың өзін-өзі басқаруы жетілдірілетін "Шаңырақ" қоғамдастықтары қызығушылық тудырады. Қазақ халқының ұлттық мәдениетінде "Шаңырақ" үлкен символдық мәнге ие. Бұл-үйдің, шаңырақтың, рудың жалғасуының символы, сондықтан шаңырақтың қазіргі Қазақстанның елтаңбасында бейнеленуі кездейсоқтық емес. "Шаңырақ" қауымдастығын енгізудің негізгі идеясы – әртүрлі жастағы оқушылардың өзара қарым-қатынасы, үлкендердің кішіге деген қамқорлығы, өзін, ұжымды басқара білу. "Шаңырақ" мектеп өміріндегі шағын қауымдастық болып табылады, ол оқушыларға ұжымда командалық рухты сезінуге мүмкіндік береді. "Шаңырақ" қоғамдастығына түрлі жастағы (12 және 9, 11 және 8, 10 және 7) сыныптар қызықты өзара іс-қимыл жасау үшін бірігеді.

Қызықты жобалар мен әлеуметтік тәжірибелер арқылы тәрбие міндеттерін іске асыру бойынша НЗМ тәжірибесін тарату және енгізу өзекті мәселе болып табылады. Бұл - "туған елге тағзым" өлкетану зерттеу экспедициясы, жазғы әлеуметтік тәжірибелер ("ауылда 2 апта", "ата-аналар кәсіпорнында 10 күн"), волонтерлік, әлеуметтік акциялар. Оқушылардың коммуникативтік, зерттеушілік және өмірлік дағдыларын жетілдіруге бағытталған жобалар, мысалы, "Қазақстанның ашық кітапханасы"жобасы ерекше қызығушылық тудырады. Бұл онлайн жоба, оның мақсаты-қазақ

әдебиеті мен ғылымының, Қазақстан өнерінің шығармашылық жәдігерлерін заңды негізде жинау. Оқушылардың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға, олардың әдеби және эстетикалық талғамдарын дамытуға "Зияткерлік мектеп оқушыларына арналған 100 кітап"жобасы бағытталған. Бұл тізімге қазақ классикасының 60 танымал туындысы мен әлем әдебиетінің 40 жауһары енді. 2012-2013 жылында 700-ден астам шының қатысуымен "Wikipedia" клубының жобасы басталды. Тәрбие мақсаты-тарих, әдебиет, мәдениет, өнер және география салаларында қазақ тілінде мақалалар жазу арқылы ұлттық мәдени мұраға деген қамқорлықты қалыптастыру. Оқушылардың үш тілде мақала жазу, оларды редакциялау және ақпараттық технологияларды еркін қолдану дағдыларын дамыту жобаның дамушы мақсаты болып табылады.

Еліміздің мектеп оқушыларына білім берудің инновациялық бағдарламасы "Өзін-өзі тану"рухани-адамгершілік білім беру бағдарламасы болып табылады. 10 жылдан астам уақыт бойы бағдарламаның теориялық және практикалық материалдарын апробациялау бойынша эксперимент жүргізілді. Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының үздіксіз білім беру жүйесіне "өзін-өзі тану" раб бағдарламасын жаппай енгізу басталды.

Елімізде тәрбие берудің инновациялық бағдарламалары табысты іске асырылуда:

"Атамекен "("Әкелер жері"),"Дәстүр"("дәстүр")," Азамат"," Кәусар бұлақ "("Чистый родник")," Люби и знай свой край " және басқа да адамгершілік мұраттарын тәрбиелеуге, патриот адамның азаматтық ұстанымын қалыптастыруға, біздің заманымызда, жаһандану заманында алған ұлттық мәдениет пен әлемдік құндылықтарға баулуға бағытталған маңызды мәнге ие.

Оқыту сапасын арттыру мақсатында жаһандану дәуірінде оқытудағы инновациялық бағыттар ерекше маңызға ие болды. "Білім берудегі жаһандану білім берудің 2 түрінің болуымен сипатталады:" трансұлттық "және" интернационалдандыру " немесе халықаралық тип.

Трансұлттық білім дамыған елдердің өздерінің білім беру бағдарламаларын экспорттау тенденциясын көрсететін білім беруді кеңейту идеологиясы ретінде көрінеді.Инновациялық-бейімделгіш сипаттағы мектептерді құру "интернационалдандыратын білім беру" тұжырымдамасына негізделеді, оның негізгі идеясы мектеп тұжырымдамасындағы, оның құрылымындағы, мазмұнындағы, білім беру үдерісін ұйымдастыру мен басқарудағы ұлттық және халықаралық компоненттердің теңгерімділігі болып табылады".

Осы тұжырымдаманы іске асырудың нәтижесі ұлттық білім беру жүйелерін жақындастыру, білім беру сапасы мен оны арттыру жолдары туралы

жаңа түсінік қалыптастыру, ұлттық білім беру жүйелерін жаңғырту болып табылады. Осыған байланысты әлемде бар білім беру бағдарламаларын көптеген таңдаудың ішінде Халықаралық Бакалавриат (IB) бағдарламасы интернационалдандыратын білім беру идеяларына неғұрлым жауап береді. Халықаралық Бакалавриат (IB) бағдарламалары оқытудың бірегей, бірегей тәсілдерін ұсынады, білім беру технологиялары мен оқыту әдістемелерін үнемі дамытып, жетілдіріп отырады. Бұл бағдарламалар кез келген ұлттық білім беру стандартына оңай бейімделеді. Халықаралық Бакалавриаттың (IB) дипломдық бағдарламасы әлемнің барлық жетекші университеттері мойындаған Орта білімнің ең жоғары деңгейін білдіреді.

IB бағдарламасы қатысушы елдердің мектеп білімінде бар барлық жақсылықтарды жинады. Сонымен бірге, IB ұлттық білім беру жүйелерін алмастырмайды, бірақ оларды ұлттық стандарттан жоғары сапалы жаңа деңгейге көтереді. Қазіргі уақытта IB бағдарламасы әлемнің 147 еліндегі 3738 мектепте ресми авторизацияланды, Қазақстанда 7 мектеп, оның ішінде Астанада 3 мектеп авторизацияланды. Елдің IB мектептеріне мүшелік қазақстандық білім беру жүйесін әлемдік білім беру қоғамдастығына интеграциялау жолындағы маңызды кезең болып табылады.

Қазақстанда "Нұрсұлтан Назарбаевтың білім беру қоры" Қоғамдық Қоры құрған халықаралық үлгідегі инновациялық-бейімделген білім беру ұйымдары Астана мен Алматы қалаларындағы "Мирас" кешенінің халықаралық мектептері және Алматы қаласындағы Халықаралық мектеп болып табылады.

Халықаралық зияткерлік мектептердің жарқын ерекшелігі- және тәрбие үдерісінде инновациялық педагогикалық технологиялар мен әдістемелерді қарқынды пайдалану. Қазақстанның инновациялық мектептерінің тәжірибесінде қолданылатын негізгі Инновациялық педагогикалық технологиялардың мысалдарын келтірейік: "Мирас", "Назарбаев Зияткерлік мектептері" ("НЗМ"), "қазақ-түрік лицейлері" ("ҚТЛ"), "Heileybury" мектебі, "Алматы қаласының Халықаралық Мектебі" және басқа да жеке және мемлекеттік инновациялық мектептер:

1. үдерісін жандандыру технологиялары:
- Ситуациялық талдау (кейстік технология);
- Миға шабуыл;
- Жоба әдісі;
- Педагогикалық шеберхана;
- Сыни ойлауды дамыту технологиясы;
- Коучинг әдісі;
- Әрекеттегі зерттеулер. «LessonStudy»;
- Жүйелі оқыту технологиясы;

2. Белсенді оқыту технологиялары:

- Ойын технологиясы;

3. Авторлық технологиялар:

- Ақпараттық-технологиялық міндеттерді (ат-міндеттерді) шешудің жеке стилін дамыту технологиясы);

- Ақпараттық тәсіл негізінде оқушыларды дамыта оқыту технологиялары;

4. Қашықтықтан оқыту технологиясы.

Төменде біз еліміздің жеке және мемлекеттік мектептерінде қолданылатын жоғарыда аталған негізгі инновациялық білім беру технологияларының қысқаша сипаттамасын ұсынамыз.

"Жобалар әдісінің" технологиялары»

Жоба әдісі, технология ретінде, оқушының дамып келе жатқан тұлғасын шығармашылық тұрғыдан өзін-өзі жүзеге асыруға, оның зияткерлік, физикалық мүмкіндіктерін, ерікті қасиеттері мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған зерттеу, іздеу, проблемалық әдістердің жиынтығын қамтиды.мұғалімнің бақылауымен субъективті немесе объективті жаңалығы бар, практикалық маңызы бар жаңа тауарлар мен қызметтерді құру үдерісінде.

Негізгі мақсаттар: балаларды өз бетінше ойлауға, проблемаларды табуға және шешуге үйрету, бұл үшін әртүрлі салалардағы білімді тарту, әртүрлі шешімдердің нәтижелері мен ықтимал салдарын болжау қабілетін дамыту, себеп-салдар байланысын орнату мүмкіндігі. Бұл білім мен дағдыларды белсенді игеруге, шығармашылық қабілеттер мен құзыреттіліктерді қалыптастыруға, яғни практикалық қызметте білім мен дағдыларды қолдануға ықпал етеді.

Жұмыс кезеңдері (алгоритм).

- мәселені талдау және анықтау, "ми шабуылы", "дөңгелек үстел"; - мақсат қою (гипотеза, әдістерді талқылау);

- оған қол жеткізу құралдарын таңдау;

- ақпаратты іздеу және өңдеу, оны талдау және синтездеу;

- алынған нәтижелер мен қорытындыларды бағалау;

- қорытындылар, зерттеудің жаңа мәселелерін ұсыну.

Сыни ойлау стратегиялары мен технологиялары

оқушылардың ойлау стилін дамытуға бағытталған білім беру технологиясы, оның негізгі белгілері аналитикалық қасиеттер, ашықтық, икемділік, рефлексивтілік, тілдік қасиеттерді дамыту болып табылады. Технология рефлексивті бағалау ойлауына ықпал етеді.

Негізгі мақсаттар: өз бетінше ға мүмкіндік беретін шының зияткерлік қабілеттерін дамыту; сипатталатын ойлаудың категориялық аппаратын қалыптастыру: оқушылардың позициялар мен көзқарастардың түсініксіздігін

түсіну; ойлаудың эгоцентризмін жеңу; қабылданған шешімдердің баламалығын рефлексия; алынған ақпаратты барабар түсіндіру мүмкіндігі.

Жалпы әдістер мен стратегиялар.

1. "Инсерт" - бұл мәтінді оқылған кезде белгішелермен белгілеу;

2. "Плюс-минус-қызықты" кестесі. Кестені толтыру мазмұнды түсіну сатысында ақпаратпен жұмысты ұйымдастыруға көмектеседі. Параграф мәтінін барысында кестеге жаңа ақпарат енгізіледі;

3. "Тиімді " дәріс". Дәріс материалы мағыналық бірліктерге бөлінеді, олардың әрқайсысының берілуі "шақыру-түсіну - рефлексия"циклінде құрылады. Жұмыс кезінде "борттық журнал" әдісі қолданылады»;

4. "Кластерлер, мәтіннің семантикалық бірліктерін таңдау және белгілі бір тәртіппен кластер түрінде графикалық дизайн. Кластерлер (кластерлер) жетекші әдіс, бүкіл сабақтың стратегиясы бола алады

5. Сұрақтармен жұмыс істеу стратегиялары, Графикалық кескін "сұрақтар Ромашкасы" (немесе "Блум Ромашкасы") деп аталады»);

6. "Синквейн" - рефлексия сатысында жұмыс істейтін әдіс, белгілі бір ережелерге сәйкес бес өлең жазу.

"Миға шабуыл" технологиясы (идеяларды ұжымдық генерациялау)

Бұл технология А.Осборн гипотезасына негізделген, бұл көптеген идеялардың арасында мәселені шешу үшін кем дегенде бірнеше пайдалы, оларды анықтау қажет. Ол жаңа идеяларды ашуға және интуитивті ойлау негізінде адамдар тобының келісіміне қол жеткізуге бағытталған шығармашылық ойлауды жүйелі түрде оқыту әдісі ретінде кеңінен таралды.

"Ми шабуылы" технологиясы-бұл шығармашылық энергияны босатуға және оқушыларды интерактивті коммуникацияға қосуға және оларды мәселенің шешімдерін белсенді іздеуге таныстыруға көмектесетін еркін пікірталас түрі.

Негізгі мақсаттар: ойларды босату және адамның өз мүмкіндіктеріне қатысты сыни көзқарасын төмендету негізінде шығармашылық үшін жағдайларды оңтайландыру, оқушылардың идеяларды қалыптастыру үдерісін қамтамасыз ету, содан кейін оларды сыни талдау және талқылау

Жұмыс кезеңдері (алгоритм).

1. Мәселені тұтастай және оның аспектілерін тұжырымдау.

2. Мәселені шешудің мақсаттарын оның әртүрлі аспектілерін талдау негізінде анықтау.

3. Мәселе бойынша ақпараттық массивтің көздерін таңдау.

4. Ақпараттық массивтен таңдаулы (бірінші кезекте қажетті) көздерді іріктеу.

5. Қиял еркіндігі негізінде идеялардың барлық түрлерін қалыптастыру, сын-ескертпелермен бірге жүрмейді және үзілмейді.

6. Логикалық ойлау мен салыстырмалы талдау негізінде шешім қабылдауға әкелетін идеяларды таңдау.

7. Сыни тұрғыдан ойлау негізінде таңдалған идеяларды тексерудің барлық жолдары жаңартылады.

8. Тексерудің ең қатаң және дәйекті әдістері таңдалады.

9. Алынған идеяларды қолданудың барлық мүмкін бағыттарын табу.

10. Мәселенің түпкілікті шешімін таңдау.

11. Сараптау.

Түрлері: кері, көлеңкелі, аралас, брейнрайтинг, жеке, тақтада, "Соло" стилінде, визуалды, жапондық ми шабуылы.

Педагогикалық шеберхана «технологиясы»

Бұл технология Джон Дьюи, Карл Роджерс, С.А. Рачинский, К. Д. Ушинскийдің гуманистік идеяларына негізделген. Гуманистік көзқарасты жүзеге асыру «баланың эмоционалды және рухани салаларымен бірге тұтас тұлғаны» дамытуды қамтиды. Технология әртүрлі жоспарлардың: зияткерлік, эмоционалды, этикалық, коммуникативті, психологиялық диалогтық және полилогиялық іс-әрекеттің өнімін алуға бағытталған

Анықтамасы: интегративті, көп өлшемді, рефлексивті білім беру технологиясы, ықтималды нәтижесі бар, жеке және белсенді тәсілге бағытталған. Оқушылардың дағы белсенді, дербес, бастамашыл ұстанымын қалыптастыруды қамтамасыз етеді. Педагогтің назары холизм мен гуманизмнің маңызды категорияларына аударылады: адамның тұтас тұлғасы; зияткерлікті дамыту; жауапкершілік сезімін дамыту; руханилықты дамыту; тұлғаның эмоционалды, эстетикалық, шығармашылық бейімділігін дамыту

Негізгі мақсаттары: оқушылардың танымдық қызығушылығын дамыту, жеке тұлғаны дамыту, әлемнің тұтас, семантикалық бейнесін алу және осы әлемдегі "мен" құндылығын түсіну; құзыреттілікті қалыптастыру және практикалық іс-әрекетте қолдану.

Жұмыс кезеңдері (алгоритм).

1. Әр оқушының шығармашылық белсенділігін ынталандыратын тапсырманы тұжырымдау;

2. Тапсырма бойынша ақпаратты талдау (мәтіндер, модельдер, схемалар, интернет);

3. Әр оқушының іс-әрекетін өзін-өзі бағалау мен өзін-өзі түзетуге байланысты топ қызметімен біріктіру;

4. Оқушылардың игерілетін мәдени, ғылыми ұғымдар негізінде міндеттерді түсінудің жаңа деңгейіне шығуы және диалогтық өзара іс-қимыл нәтижелерін интеграциялау;

5. Өзін-өзі талдау негізінде нәтижелерін түсіну.

Типтері.

1. Білімді құру шеберханасы;

2. Құндылық-мағыналық бағдарлау шеберханасы (өзін-өзі тану);

3. Пластикалық шеберхана;

4. Жазу шеберханасы (ойлау мен сөйлеуді дамыту бойынша);

5. Педагогикалық өзара әрекеттестік шеберханасы (оқушы – оқушы, мұғалім – оқушы, мұғалім – ата –ана, ата-ана-оқушы және т.б.).

Ахуалдық талдау " технологиясы (кейстік технология)»

Кейс мазмұнының негізгі көздері-қоғамдық өмір (сюжет, проблема, фактологиялық база); білім (мақсаттар, міндеттер, оқыту және тәрбиелеу әдістері); ғылым (әдістеме). Ол нақты жағдайды түсінуді қамтитын жағдайды талдау әдісін ұсынады, оның сипаттамасы кез келген практикалық мәселені ғана емес, сонымен қатар осы мәселені шешу кезінде игерілуі керек белгілі бір білім кешенін де көрсетеді

Негізгі мақсаттары: оқудың қызығушылығын және оң ынтасын қалыптастырады, олардың үдерісіне эмоциялық қосылуын қамтамасыз етеді және олардың кәсібиленуіне тиімді ықпал етеді

Жұмыс кезеңдері (алгоритм).

1. Кіріспе: міндетті қою; мекеменің атауы; бас кейіпкерлердің аты-жөні мен лауазымы;

2. Мәселе: қысқаша сипаттама (әртүрлі іс-шараларға қатысушылардың көзқарасы бойынша);

3. Шешуге арналған материалдар (ғылыми, әдістемелік, статистикалық, қызмет.

Дерек көзі-нақты жағдай.

жағдайлары-типтік жағдайларды көрсетеді, және білім беру міндеттері басым, бұл олардағы шындықты көрсету кезінде Конгрестің маңызды элементін анықтайды. жағдайының жағдайы, проблемасы және сюжеті шындықтың фотографиялық көшірмесімен емес, өмірдің маңызды және шынайы бөлшектерінің жиынтығымен сипатталады. Мұндай жағдайларды шешу жағдайларды типтік түрде көруге және нақты жағдайларды талдауда ұқсастықтарды қолдануға мүмкіндік береді.

Ойын технологиялары

Алғашқы іскерлік ойын КСРО-да 1932 жылы М.М. Бирштейн әзірледі және өткізді. ойынына заманауи көзқарас бірқатар көрнекті ғалымдардың ойын әрекеттерін зерттеуге негізделген: п.п. Блонский, л. с. Выготский, С. Л. Рубинштейн, д. Б. Эльконин. Технология оқушылардың алған материалы өзіндік тәжірибе арқылы өтетін, үдерісіне әртүрлілік пен қызығушылық тудыратын жаңа жағдайда білімді қолдануға бағытталған. Оқушылардың

өмірінде ойын ойын-сауық, коммуникативті, өзін-өзі тану, диагностикалық, түзету, терапевтік, әлеуметтену сияқты маңызды функцияларды орындайды. Педагогикалық ойындар – бұл оқушылардың болашақ өмірлік жағдайларға психологиялық дайындығының құралы болып табылатын педагогикалық үдерісті ұйымдастырудың әдістері мен әдістерінің тобы. Педагогикалық ойынның маңызды белгісі-оқытудың нақты мақсаты және оған сәйкес педагогикалық нәтиже, оны негіздеуге болады, Нақты түрде анықталады және - танымдық бағытымен сипатталады. Шетелдік педагогикада ойынды түсіну "әрекеттері белгілі бір шарттармен, ережелермен шектелген ойыншылар арасындағы кез келген жарыс немесе жарыс) және белгілі бір мақсатқа жетуге бағытталған (жеңіс, жеңіс, сыйлық)" (Эллингтон х. Дж., Аддинал Е., Перкивал Ф.)

Негізгі мақсаттары: жаңа материалды игеру және ескі материалды бекіту, жалпы дағдыларын қалыптастыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту; Нормативтік, құқықтық, әдеби).

Түрлері: практикалық жағдайлар-кәсіби жағдайдың қазіргі моделін жасайды, ал олардың дидактикалық мақсаты оқушыларды оқытуға, топ мүшелерінің жеке пікірлерін ескеретін жағдайларда білім, білік және мінез-құлық дағдыларын шоғырландыруға дейін азаяды. Топтың жалпы пікірі болашақта танымдық мотивтер мен мүдделердің кәсіби қалыптасуын көрсете алады; эмоционалды-жеке қабылдауды ескере отырып, пәндер, құбылыстар туралы тұтас көзқарасты беру; ұжымдық ойлау және практикалық жұмысқа үйрету, әлеуметтік өзара әрекеттесу мен қарым-қатынас дағдыларын, жеке және бірлесіп шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыру; іске жауапкершілікпен қарауды, ұжым мен тұтастай қоғамның әлеуметтік құндылықтары мен ұстанымдарын құрметтеуге тәрбиелеу; математикалық және әлеуметтік жобалауды қоса алғанда, модельдеу әдістерін оқыту

Кезеңдер (алгоритм).

1. Ойын реквизитін дайындау;

2. Ойнауға дайын және дайын болған қатысушыларды дайындау;

3. Қатысушыларды ойын ережелерімен таныстыру;

4.Ойын хронотопын (ойын кеңістігін) және ойын уақытын ұйымдастыру;

5. Ойын сюжетін жүзеге асыру;

6. Бастапқы ережелерге сәйкес ойыншылар қол жеткізген ойын әрекеттерінің нәтижесі ретінде ойынды қорытындылау.

Әдістер мен стратегиялар: ойынды жүзеге асыру екі жоспарда жүзеге асырылады: нақты және шартты (ойынға қатысушы әртүрлі шығармашылық немесе утилитарлық мәселелерді шешу үшін нақты әрекеттерді нақты жағдайда орындайды, екінші жағынан, студент ойдан шығарылған ойын жағдайына

нақты заттарды қойып, шартты ойын әлеміне өз еркімен енеді (а.н.Леонтьев). Ойынның екіжүзділігін ұйымдастырудың әдісі-импровизация.

*Ақпараттық-технологиялық міндеттерді (ат-міндеттерді) шешудің жеке стилін дамыту технологиялары)*Іс - әрекеттің жеке стилін дамыту әдістемесі, практикаға бағытталған міндеттерді шешу арқылы жүзеге асырылатын іс-әрекетке көзқарас әдістемесі.

Анықтамасы: оқыту үдерісін оқушылардың нақты практикалық ат-қызметінің міндеттерін шешу тәжірибесін меңгеруіне бағдарлау; ат-міндеттерді шешу әдістерін, оны шешу үшін компьютерлік құралдарды қолдану тәсілдерін меңгеруге бағытталған оқытуды ұйымдастыру, ат-міндеттерді шешудің жеке стилін әзірлеу; басқа пәндерімен және нақты өмірмен интегративті байланыста ақпараттық технологияларды оқытуды ұйымдастыру; оқытудың табыстылығын бағалау.

*Негізгі мақсаттары:*АТ-құзыреттілікті (ат-міндеттерді шешу қабілетін) қалыптастыруға және дамытуға бағытталған ақпараттық технологияларды оқытуды ұйымдастыру.

Ақпараттық тәсіл негізінде оқушыларды дамыта оқыту технологиялары

Л. С. Выготскийдің дамытушылық оқыту теориясына, к. Шенноннның Ақпарат теориясына, кибернетиканың негізгі ұстанымдарына (басқару теориясы) негізделген.

Анықтамасы: ақпараттық тәсіл негізінде пәні арқылы оқушылардың дамуына бағытталған интегралды рефлексивті тұлғаға бағытталған білім беру технологиясы.

Негізгі мақсаттары: ақпараттық тәсіл негізінде оқушыларды пәні арқылы дамыту, нәтижесінде оқушылардың тиісті пәні бойынша білім беру стандартының талаптарына қол жеткізуі.

Жұмыс кезеңдері (алгоритм).

Бірінші кезең – пәннің даму әлеуетін анықтау;

Екінші кезең – пәнінің әр тақырыбы бойынша қызмет нәтижелерін жобалау;

Үшінші кезең – пәндік білім мен дағдыларды нақты немесе дерексіз деңгейде белгілі бір Зияткерлік (ақыл-ой) дағдыларды дамыту міндеттері ретінде көрсететін тапсырмасын құрастыру, материалын тапсырмада әртүрлі символдық тәсілдермен ұсынуға негізделген;

Төртінші кезең – сабақта оқушылардың қызметін ұйымдастыру және басқару тәсілдерін іріктеу және (немесе) әзірлеу. Әрбір қабылдаудың тиімділік дәрежесін анықтау;

Бесінші кезең-тақырыптың материалын құрылымдау, сабақтардың дидактикалық және технологиялық карталарын (модульдерді) әзірлеу және дайындау);

Алтыншы кезең-тақырып бойынша диагностикалық материалдарды жобалау;

Жетінші кезең-дамыта оқытудың интегралдық технологиясын құрастыру (курсының нақты тақырыбының мысалында);

Сегізінші кезең-технологияны эксперименттік сынау; тоғызыншы кезең-нәтижелерді талдау және рефлексия.

«Коучинг» әдісі.

Әдістің ерекшеліктері: коучингте ежелгі және қазіргі заманғы бизнес-технологиялардың ғасырлық даналығы бір-бірімен байланысты. Ол көп нәрсеге қол жеткізген және көп нәрсеге қол жеткізгісі келетіндердің өмірі мен қызметінің әртүрлі салаларында көптеген міндеттер мен мәселелерді шешу үшін қолданылады.

Әдістің негізгі мақсаты: жеке тұлғаның жеке және кәсіби қызметінде тиімділігін барынша арттыру.

Әдістің мәні: коучинг (coaching) - Жеке және кәсіби қызметте оның тиімділігін барынша арттыру мақсатында адамның шығармашылық әлеуетін ашуға арналған құрал. Коучинг-бұл әртүрлі мамандықтардан алынған, бірқатар нақты әдістермен толықтырылған және нәтижеге тез қол жеткізуге бағытталған әдістер жиынтығы. Коучингтің негізгі үдерідурасы-диалог, тиімді сұрақтар қою және жауаптарды мұқият тыңдау. Осы диалог барысында шының әлеуеті толық ашылады, оның мотивациясы артады және ол өзі үшін маңызды шешімге келеді және жоспарланған нәрсені жүзеге асырады.

Технологиядан гөрі Коучинг – бұл ойлау тәсілі. Коучингтің негізгі міндеті-бір нәрсені үйрету емес, өзін-өзі оқытуды ынталандыру, сондықтан іс-әрекет барысында адам қажетті білімді өзі тауып, ала алады. Коучингте, оның ішінде оқыту мақсаттары шеңберінде, ол өзі тұжырымдайды

«Дамытушылық кеңес беру» олардың мақсаттары мен қол жеткізу критерийлері, стратегиялары мен қадамдары, оларды ортақ мақсаттармен салыстыру.

Жұмыс кезеңдері (алгоритм).

1.Коучинг мақсаттарын анықтау. Жаттықтырушы мен оқу арасындағы өзара іс-қимыл қағидаларын белгілеу;
2. Ағымдағы жағдайды талдау;
3. Мақсаттарды нақтылау, міндеттер қою, қол жеткізу жолдарын айқындау;

4. Іс-қимыл жоспарын құру; 5. Жоспарды іске асыру үдерісінде бақылау және қолдау.
Коучинг "Сен нені қалайсың?" деген сұрақтан басталады.». Егер шы анықталмады с ответом, коуч көмектеседі анықтау, оның шынайы ниетін қолдайды жолында алғаннан үшін қажет.
Қосымша ақпарат: коучингтің тиімділігін бағалау критерийлерге сәйкес, қол жеткізілген нәтижелерді жаттықтырушымен жұмыс басында айтылған нәтижелермен салыстыру арқылы жүзеге асырылады; коучинг - бұл ауыр және ауыр жұмыс, жаттықтырушы мен оқушылардың ұзақ және қажырлы бірлескен жұмысы; адам өз міндеттерін тұжырымдау мен практикалық шешуге бар күшін салған кезде ғана дамиды; тек іс-әрекеттер мен одан кейінгі жетістіктер адам санасының өзгеруіне әкелуі мүмкін. Әдістің артықшылығы: коучинг мақсаттарды нақты қоюға және оларды табысты іске асыруға ықпал етеді; коучинг жеке және топтық деңгейде қолданылады.

Lesson Study «Тәсілі»

Lesson Study дегеніміз не? Оны жұмыста қалай пайдалануға болады? Lesson Study тәсілі мүлдем бірегей және жоспарлау, жүргізу және талдау тұрғысынан оқыту мен оқыту үдерістерін дамыту және жетілдіру; оқушыларды Lesson Study үдерісіне тарту; Lesson Study пайдалану нәтижесінде алынған практикалық білімді әріптестерге беру мақсатында пайдаланылады.

Lesson Study-мұғалімдер практикасы саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған, сабақтардағы іс-әрекеттегі зерттеудің ерекше нысанын сипаттайтын педагогикалық тәсіл.

Бұл тәсіл Жапонияда 19-шы ғасырдың 70-ші жылдарында, шамамен 70 жыл бұрын, Батыста қолданылатын "іс-әрекеттегі зерттеу"тәсілімен құрылған. Бұл тәсілдің негізі-Сабақты зерттеу. Зерттеу әдістемесі Қазақстанда өткізілетін ашық сабақтарға ұқсас. Lesson Study бағдарламасына бірлесіп жоспарлауды, оқытуды, бақылауды, оқыту мен талдауды жүзеге асыратын, өз қорытындыларын құжаттайтын мұғалімдер тобы қатысады. Lesson Study циклын өткізу кезінде мұғалімдер жаңашылдық енгізе алады немесе педагогикалық тәсілдерді жетілдіре алады, кейін олар әріптестеріне ашық сабақтар өткізу арқылы беріледі.

Бір мұғалім зерттеу сабағынан шамамен бір ай бұрын зерттеу сабағын өткізуге өз еркімен жауап береді, ол сабақ жоспарын жасайды. Содан кейін ол өзінің сабақ жоспарын сол сыныпта (жас тобында) немесе сол тақырыпта сабақ жүргізетін мұғалімдер жиналатын жиналыста ұсынады. Осыдан кейін мұғалім

сабақ жоспарына өзгерістер енгізеді, олар басқа мұғалімдермен пікірталастарға негізделген. Кейбір жағдайларда кездесулер циклі және жоспарды түзету бірнеше рет қайталанады. Басқа жағдайларда мұғалім мектеп кеңесінің әдіскеріне сабақ жоспарын жақсарту үшін кері байланыс ұсынуды ұсынады. Зерттелетін сабақта мұғалім сабақ жоспарына сәйкес өз сыныбында сабақ өткізеді. Барлық мектеп мұғалімдері немесе пән мұғалімдері бұл сабақты бақылайды, содан кейін мұғалім мен бақылаушылар бұл сабақты талқылайды. Кейде шақырылған кеңесшілерден, мысалы, мектеп кеңесшілері немесе университет профессорларынан талқылауға қосылуды және кездесуге қатысқан мұғалімдерге нақты кеңес беруді сұрайды. Бұл үдерісс айына бір рет жүргізіледі.

Lesson Study тәсілін қандай мақсатта пайдалану керек? Lesson Study тәсілінің әдістемесі тиімді, себебі ол мұғалімдерге:

* әдетте мүмкін болғаннан гөрі әртүрлі іс-шаралар мен егжей-тегжейлерде айқын көрінетін балалардың үдерісін бақылау;

* мұғалімнің пікірінше, балаларды оқыту кезінде не болуы керек және шындықта не болатыны арасындағы айырмашылықты қараңыз;

* білім алушылардың қажеттіліктерін барынша қанағаттандыру үшін ды қалай жоспарлау керектігін түсіну;

* мұғалімдердің кәсіби қоғамдастығы шеңберінде Lesson Study тәсілін іске асыру, оның басым мақсаты оқушыларға топ мүшелерін оқытуға және кәсіптік оқытуға көмек көрсету болып табылады

* өзінің оқытушылық тәжірибесінде Lesson Study мүмкіндіктерін пайдалан.

Lesson Study тәжірибелі де, жаңадан бастаған де мұғалімдердің де жетілуіне көмектеседі, өйткені бірлескен жоспарлау, бірлескен бақылау, бірлескен талдау нәтижесінде мұғалімдер оқыту туралы "бірлескен түсінік" қалыптастырады. Бұл жағдайда оқытудың аспектілері тек өз позициясынан ғана емес, сонымен бірге Lesson Study дайындалып жатқан әріптестерінің көзімен де қарастырылады. Нәтижесінде, Lesson Study-де байқалған нақты оқыту оны жоспарлау үдерісінде біз ойлаған оқытумен салыстырылады.

Lesson Study тәсілін қолданатындардың көпшілігі жеке зерттелетін оқушылардың қажеттіліктері мен мінез-құлқы туралы көбірек біле отырып, белгілі бір дәрежеде олардың әрқайсысының жеке басын көбірек білетіндігін айтады. Демек, күшті және әлсіз оқушылар арасындағы белгілі бір "орта" сынып үшін сабақ беруден айырмашылығы, Lesson Study мұғалімдерге білімді болуға және әр оқушының қажеттіліктерін өз тәжірибесінде ескеруге мүмкіндік береді, бұл өз тәжірибесін екінші деңгейлі ақпаратпен "ауырлатпайды".

Әдістің практикалық мәні мынада, бұл мұғалімді әдетте көп мән берілмеген ақпараттық сәттерге назар аударуға шақырады, өйткені олар мұғалім «тастап кеткен» немесе өзін-өзі білдіретін ретінде сақталған. Бұл әдіс белгілі бір сыныптағы сабақтарда барлық пән мұғалімдерінің инновациялық тәсілдерді тиімді пайдалануына ықпал етеді.

Ұсыным түрінде: жұмыстың мазмұны, әдістері мен нысандары бойынша, қазіргі мектептегі білім сапасын басқару бойынша, атап айтқанда оқыту және оқыту үдерістерін дамыту және жетілдіру мақсатында Lesson study тәсілі, сабақтардағы іс-әрекеттегі зерттеу нысаны инновациялық тәсілдерді жандандыру үшін жеткілікті тиімді.

Негізгі мақсаты – кәсіптік бағдар беру қызметін құру үшін жағдай жасау, шығармашылық әлеуетін және базистік мәдениетін баланың жеке басын.

Негізгі Мәдениет – бұл адамның жалпы қабілеттерінің, оның құндылық идеялары мен қасиеттерінің қажетті минимумы, онсыз әлеуметтену де, адамның генетикалық тұрғыдан ойластырылған таланттарының оңтайлы дамуы да мүмкін емес. Балаларды Тұрақты адами құндылықтармен таныстыру тұлғаның негізгі мәдениетін дамытуға үлкен мән береді. Белгілі философ Д. С. Лихачев тәрбие мен білім беру үдерісін адамды туған халқы мен адамзаттың мәдени құндылықтары мен мәдениетімен таныстыру ретінде қарастырды. «Лихачев мәдениет ұғымын моральдық нұсқаулықтардың, білім мен кәсіби дағдылардың жиынтығы ретінде ғана емес, сонымен бірге тарихи жад ретінде, өткен және қазіргі уақытқа негізделген болашақ мәдениетін шығармашылық дайындық ретінде түсіндірді».

Сондықтан туған мәдениет баланың жан дүниесінің ажырамас бөлігі, жеке тұлғаны тудыратын принцип болуы керек. Рухани-адамгершілік дамудың, тәрбие мен әлеуметтенудің негізгі мазмұны негізгі ұлттық құндылықтар (патриотизм, әлеуметтік ынтымақтастық, азаматтық, махаббат пен адалдық, эстетикалық даму, этикалық Даму) болып табылады.

Азаматтық-патриоттық жұмыс-бұл бір реттік іс-шаралар емес, бірнеше аспектілерді қамтитын көп жоспарлы, жүйелі, мақсатты және үйлестірілген қызмет.

1. Орталықтағы патриоттық тәрбиенің негізгі бағыттары:

- Әлеуметтік-патриоттық тәрбие ұрпақтардың рухани-адамгершілік және мәдени-тарихи сабақтастығын жандандыруға, егде жастағы адамдарға қамқорлық көрсетуге бағытталған.

- Әскери-патриоттық тәрбие оқушылардың бойында жоғары патриоттық сананы, Отанға қызмет ету идеяларын, оны қарулы қорғау қабілетін қалыптастыруға, орыс әскери тарихын, әскери дәстүрлерін зерделеуге бағытталған.

- Спорттық-патриоттық. Дене шынықтыру және спортпен шұғылдану үдерісінде моральдық - ерік қасиеттерін дамытуға, төзімділікке, төзімділікке, батылдыққа, тәртіптілікке тәрбиелеуге бағытталған.

- Мәдени-патриоттық. Музыкалық фольклорға, ауызша халық шығармашылығына, халықтық мерекелер әлеміне тарту, орыс халқының салт-дәстүрлерімен танысу арқылы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Азаматтық-патриоттық тәрбие жұмысын іске асыру жүйесі.

Бұл жүйенің өзегі патриотизмді қалыптастыру болып табылады, оған қатысушылардың бірнеше санаты енеді: оқушылар, педагогикалық қызметкерлер, оқушылардың ата-аналары және ауыл тұрғындары.

I .Арнайы тәрбие бағдарламаларын іске асыру

1. Оқуды азаматтық-патриоттық тәрбиелеу бойынша «туған бастауларға» бағдарламасы.

Бағдарламаның мақсаты:

Қазіргі кезеңде өскелең ұрпақтың -тәрбие үдерісінің басым міндеттерін өзектендіруде, ең алдымен патриот және азамат тұлғасын тәрбиелеуде, отандық тарихты, мәдениетті, өлкетануды, басқа этностардың тарихы мен мәдениетін зерделеуге оқушылардың мүдделерін оятуда және ескеруде.

Бағдарламаның міндеттері:

* Орыс тарихының, мәдениеті мен халық шығармашылығының шығу тегіне қызығушылықты ояту.

* Орыс өнері мен фольклорының жетістіктерін пайдалана отырып, патриоттық сезімді тәрбиелеу.

* Ата-аналарды тәрбие жұмысына тарту, отбасын бірыңғай тәрбие кеңістігіне қосу.

Бағдарлама шеңберіндегі іс-шаралар:

* Отан қорғаушылар күніне арналған акция;

* "Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 30 жылдығына-30 игі іс • патриоттық марафонына қатысу»;

* "істер мен адамдар - барлығы ауылдың игілігі үшін" акциялары және т. б.

2. "Әлеуметтік-мәдени қайнар көздер" жобасы аясында "біз өмір сүретін әлем"білім беру бағдарламасы.

Мақсаты – Отанымыздың әлеуметтік-мәдени тәжірибесін сақтауға және арттыруға қабілетті Қазақстан азаматын үйлесімді дамыту және тәрбиелеу.

Міндеттері:

* Әлеуметтік – мәдени қағидаттар негізінде өткен – Қазіргі-болашақтың үздіксіз байланысын дамыту;

* Оқу мен олардың отбасыларын бірлескен қызмет арқылы біртұтас рухани-адамгершілік және әлеуметтік-мәдени құндылықтарға тарту.

3. "Сиқырлы ауыл" күндізгі сауықтыру лагерінің тақырыптық бағдарламасы, оның міндеттерінің бірі оқушылардың патриоттық сезімін қалыптастыру болып табылады. ҰОС батырларының құрметіне аталған көшелермен, туған ауылының басқа да тарихи жерлерімен серуендеу.

II. Бірлестіктердегі жүйелі тәрбие жұмысы

* «Мейірімділік пен мейірімділік жолымен» акциясы. Осы іс-шаралар аясында сәндік-қолданбалы бөлімнің оқытушылары мен оқушылары жыл сайын зейнеткерлерге өз қолдарымен жасалған сыйлықтарды ұсынады. Мүмкіндігі шектеулі балалар үшін шеберлік сабақтарын ұйымдастырады.

* «Менің отбасымның батырлары» - отбасы кейіпкерлеріне арналған іс-шара, онда балалар өздерінің туыстары, батырлық оқиғаларға қатысушылар туралы әңгімелейді.

* Ерлік Сабақтары. Ұлы Отан соғысының атаулы күндеріне арналады.

Оқушыларда патриоттық тәрбиені қалыптастыру бойынша педагогикалық қызметкерлермен жұмыс бірнеше міндеттерді қамтиды:

1. Патриоттық тәрбие бойынша білім беру үдерісін әдістемелік қамтамасыз ету жүйесін нығайту.

2. Патриоттық тәрбие мәселелері бойынша қосымша білім беру педагогтеріне ақпараттық-әдістемелік көмек көрсету.

3. Білім беру мекемесінің азаматтық-патриоттық тәрбиесі бойынша жұмыс тәжірибесін жинақтау және тарату.

4. Оқушыларды патриоттық тәрбиелеу шеңберінде педагог кадрларды даярлау және олардың біліктілігін арттыру жүйесін құру.

5. Баланың негізгі мәдениетін дамытуды қамтамасыз ететін жаңа авторлық білім беру бағдарламаларын, балаларды оқыту және тәрбиелеу технологияларын әзірлеу.

Ата-аналармен жұмыс

Патриоттық тәрбие шеңберіндегі оқушылардың ата-аналарымен жұмыс жүйесі:

Негізгі бағыттары	Өзара әрекеттесу формасы	Қатысушылар	Ұйымдастырушылар
Психологиялық-педагогикалық	Ата аналар клубы	Ата аналар	Педагогтер
	Сауалнама	Ата аналар	Қосымша білім беру педагог-психологтер, педагогтер

	Конференциялар	Ата аналар	Педагог-психолог, әкімшілік, қосымша білім беру педагогтері
ЫНтымақтастық. Ата-аналарды білім беру үдерісіне тарту	Ата аналар жиналысы;	Ата аналар	педагогтер
	Ашық сабақтар;	Ата аналар, балалар, педагтер	педагогтер
	Мерекелер	Ата-аналар, оқу	Қосымша білім беру педагогтері, ұйымдастырушылар педагогтері;
	Көрмелер, конкурстар	Ата-аналар, оқу	Қосымша білім беру педагогтері, ұйымдастырушы педагогтер
	Акциялар	Ата-аналар, оқу	Қосымша білім беру педагогтері;

Азаматтық-патриоттық тәрбие аясында халықпен жұмыс акциялар, мерекелер, көрмелер, конкурстар, мұражайға экскурсиялар және мекеме сайтында тарихи жадыны сақтауға арналған іс-шараларды танымал етуден көрінеді.

Қорытындылай келе, оқушы тұлғасының негізгі мәдениетін қалыптастыру қосымша білім беру мекемелерінің жетекші міндеттерінің бірі екенін атап өткен жөн. Бұл адамның кез келген өзара әрекеттесуге сәтті бейімделуінің кепілі болып табылатын және баланың болашақта өз елінің толыққанды азаматы болуына мүмкіндік беретін тұлғаның негізгі мәдениетін қалыптастыру. Қосымша білім беруде қалыптасқан қатынастар жүйесінің дұрыс жұмыс істеуі үшін тарихи жадыны сақтау шеңберінде азаматтық бірегейлікті қалыптастыруға негізделген арнайы орта, "дамытушы" орта құрылуы тиіс.

Тірек мектепте қосымша білім беруді ұйымдастыру

Шағын жинақты мектептерді қолдау үшін Республикада 187 тірек мектеп (ресурс орталықтары) жұмыс істейді, оларға 604 магнитті шағын жинақты мектеп бекітілген.

Ресурстық орталықтар өздерін қосымша білім беруді ұйымдастырудың тиімді нысаны және шалғайдағы ауылдық шағын жинақталған мектеп балаларының сапалы білім алуға және заманауи білім беру – ақпараттық ресурстарға қол жеткізуін қамтамасыз ету жолдарының бірі ретінде көрсетті.

Ресурстық орталық әдеттегідей жеке мектепте құрылмайды, бірақ жақын маңдағы шағын жинақталған мектептердің бірқатарын қолда бар барлық ресурстармен біріктіреді. Сондықтан ресурстық орталықтар оқыту мен тәрбиелеуде, тұлғаның шығармашылық дамуы мен кәсіби қалыптасуында басты рөл атқарады.

Ресурстық орталық сонымен қатар бейімделгіш типтегі білім беру кеңістігі болып табылады. Білім беру қызметі шектеулі уақыт кезеңдерінде емес, бүкіл оқу жылы ішінде жүзеге асырылады және дайындық деңгейіне қарамастан оқушылардың барлық контингентін қамтиды.

Бірыңғай білім беру бағдарламасы, барлық пәндер бойынша күнтізбелік-тақырыптық жоспарлар, бейіндік оқыту бағдарламалары, интеграцияланған курстар және т. б. әзірленуде.

Ресурстық орталықты басқару мектеп басшыларының, педагогтардың, білім алушылардың, олардың ата-аналары мен жұртшылықтың алқалылық, ынтымақтастық , әлеуметтік әріптестік қағидаттарында құрылады.

ҚР «Білім туралы»" Заңымен, Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі № 375 бұйрығымен миссиясы – білім алушыларға үздік білім беру ресурстарына қолжетімділікті ұсыну, осы мақсаттарда білім беру кешеніне кіретін ауылдық шағын жинақты мектептердің кадрлық, ғылыми-әдістемелік және материалдық-техникалық әлеуетін шоғырландыру болып табылатын ЖББМ (РО) мәртебесі айқындалды.

Шағын жинақталған мектептердің білім алушылары базалық пәндер бойынша оқу қиындықтарын еңсеруде білікті мамандардың көмегін алады, бейіндер шеңберінде практикалық дағдыларды меңгереді, медициналық тексеруден өтеді, бұл ретте олар үшін жалпы ақпараттық - мәдени орта айтарлықтай кеңейеді.

Сессияаралық кезеңде білім беру үдерісі қашықтықтан оқыту негізінде жүзеге асырылады және педагог-тьюторлар ұйымдастырады.

Бұл ретте тиісті оқу-әдістемелік кешен пайдаланылады: дыбыс - бейне жазу құралдары, жұмыс дәптерлері, электрондық оқулықтар, аудио-бейне кассеталар. Жергілікті желі арқылы оқушының, тьютордың және пән мұғалімінің консультативтік жұмысы ұйымдастырылады. Сессия кезеңінде білім алушылардың жобалау және ғылыми-зерттеу жұмыстарына көп көңіл бөлінеді.

Сонымен қатар ресурстық орталықтардың есебінен шалғай ауылдық аудандардағы балалардың әлеуметтік оқшауланууы, мәдени-дамыту ортасының тапшылығы еңсерілуде.

Ең бастысы – 12 жылдық білім беруге көшу кезеңінде – бейінді оқыту мәселесі шешілуде. Қосымша білім беру және ауыл білім алушыларын әртүрлі кәсіптерді игеруге, әртүрлі қызмет салаларында жұмыс істеуге дайындау үшін жағдайлар жасалады.

Осылайша, ресурстық орталық оған кіретін барлық мектептердің кадрлық, материалдық - техникалық және оқу - әдістемелік әлеуетін біріктіреді және сол арқылы ауылда толыққанды базалық, бейінді және қосымша білім беруді қамтамасыз етеді.

Білім алушылар одан әрі кәсібилендіру үшін қажетті заманауи ақпараттық технологияларды меңгереді. Бұл ретте балалар отбасынан және әдеттегі өмір сүру жағдайынан қол үзбей оқиды. Осылайша, даралықты дамыту, әр оқушының өзін-өзі тануы, оның әртүрлі білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру, сапалы білім алу және тұтастай алғанда баланың сәтті әлеуметтенуі үшін жағдайлар қамтамасыз етіледі.

Қосымша білім беру балаларды бір-бірімен өзара әрекеттесуге, адами қарым-қатынас мәдениетін игеруге, әлеуметтік нормаларды, рөлдер мен функцияларды өз бетінше бөлуге, оларды сәтті жүзеге асыру үшін қажетті бірқатар дағдыларды игеруге үйретеді.

Барлық осы факторлар әлеуметтенудің құрамдас бөлігі болып табылады. Тірек мектептердің білім беру ортасы жағдайында қосымша білім беру негізінен оқытудың сессиялық кезеңінде және білім алушыларды бейіналды даярлау мақсатында және оларға кәсіби өзін-өзі анықтауға көмек көрсету үшін жүргізіледі, өйткені тірек мектептер қызметі шеңберінде қосымша білім беру қажетті құзыреттерді меңгеруді талап ететін кәсіптер үшін қажетті бастапқы дағдыларды игеруге мүмкіндік береді, шығармашылық қабілеттерді дамытуға, оқу үдерісін жандандыруға қызмет етеді.

Кейбір ресурстық орталықтардың табысты тәжірибесін атап өтуге болады. Қарағанды облысының Керней ауылының ресурстық орталығында «Керней жалпы білім беретін орта тірек мектебі (ресурстық орталық)» магниттік шағын жинақталған мектептердің білім алушылары үшін жақсы компьютерлік база және КЖҚ-ға қосылу бар.

Инженерлік модельдеу және робототехника зертханалары мен шеберханалары, топырақ химиясын зерттеу зертханасы, жылыжай, магнит мектептерінің оқушыларымен жұмыста дамушы компонентті жүзеге асыратын өндірісті автоматтандыру негіздерін зерттейтін Электротехника шеберханасы жұмыс істейді.

Жыл сайын ресурстық орталыққа тіркелген магниттік мектеп оқушыларының білім сапасы артып келеді.

Батыс Қазақстан облысының ресурстық орталығы қызметінің оң тәжірибесі (Казталов ауданы, «Қараөзен мектеп-лицейі»).

Мектеп-лицейде үштілді оқыту элементтері енгізілуде, ресурстық орталыққа тіркелген магниттік мектептердің мұғалімдеріне әдістемелік көмек көрсетілуде, мұғалімдердің желілік қауымдастығы құрылды. Магниттік

мектептердің білім алушылары Облыстық және республикалық олимпиадалар мен конкурстардың бірнеше дүркін жеңімпаздары болып табылады.

Шағын жинақталған мектептер бекітілген Ростов тірек мектебінің (Қарағанды облысының РОО) мақсаты: «шығармашылық зертханалар мен шеберханалар негізінде білім алушының жеке басының өміршең қасиеттерін қалыптастыру».

Қызметтің тиімділігі бірінші кезектегі стратегиялық бағыттың нәтижелілігіне саяды:

Мектептегі мақсат – түпкі нәтижеге бағдарланған білім беру сапасын арттыру (жеке, жүйелік-белсенді және пәндік). Тәрбие жұмысының басым бағыттарынан туындайтын үш модуль арқылы жүзеге асырылатын: құндылық бағдарлары, білім алушылардың шығармашылық қабілеттері мен мүмкіндіктері және білім алушылардың кәсіпке дейінгі дайындығы.

Екінші бағыт: шығармашылық зертханалар мен шеберханалар арқылы жүзеге асырылатын дамуға белсенді көзқарасты қамтамасыз ету және сүйемелдеу.

Үшінші бағыт: оқу пәндерінің қызметі арқылы мектеп мақсаттарын іске асыру үшін базалық білім.

Бұл үш бағыт бір-бірімен тығыз байланысты және бір-бірін толықтырады, бұл біздің жұмысымыздың соңғы нәтижесіне әсер етеді.

Шығармашылық зертханалар мен шеберханалардағы іс – шаралар білім алушыларды, ең алдымен, практикалық іс-әрекеттермен өзара байланысты, негізгі тұлғаға бағытталған қасиеттер мен білім алушының функционалдық сауаттылығын дамытуға ықпал ететін пәннен тыс білімді дамытады.

Мектепте шығармашылық зертханалар мен шеберханалар жұмыс істейді, олар оқу пәндерінің интеграциясымен, оқу пәндерінің білімімен байланысты, шығармашылық қабілеттер мен мүмкіндіктерді дамытуға жақсы көмек бола алады және әрбір білім алушы өзін қандай да бір іс-әрекетте дамыта отырып, өзіне қандай пәндік білім қажет екенін, нені қайталау, оқу және қосымша

зерделеу қажеттігін біледі, бұл іргелі білімді арттырудың көрсеткіші болып табылады.

Жемісті практикаға бағытталған іс - әрекеттің нәтижесінде педагогтар түпкілікті нәтижелерге қол жеткізеді, атап айтқанда: білім беру үдерісінің алуан түрлілігі; оқушылардың өзіндік өнімді шығармашылық қызметі үшін жағдайлар; оқушылардың әлеуметтік практикасына арналған кеңістік және оларды қоғамдық маңызды істерге тарту; түлектердің бәсекеге қабілеттілігінің жоғары деңгейі.

«Жылыжай – жылыжай кешені» шығармашылық зертханасында (1 - қосымша) физика, химия, биология және география пәндерімен байланысты әртүрлі зерттеулер жүргізілетін оқушылардың барлық практикалық – бағытталған қызметі көрсетілген. Балалар зерттеу жобаларын әзірлеп, оларды әртүрлі конкурстарда қорғайды, жүлделі орындарға ие болады, содан кейін білім беру гранттары бойынша жоғары оқу орындарына түседі. Мысалы: "тамақ өнімдеріне химиялық сараптама" зерттеу жобасы және "тамақ өнімдерінің Химик-технологы" білім беру гранты бойынша мамандық»; "жылыжай-жылыжай жағдайларында Өсімдіктердің өсуіне магниттік және электр өрісінің әсері" және «Агроном – технолог» мамандығы бойынша грантқа түсу зерттеу жобасы.

Мұндай шағын үй учаскелері мен зертханалар көптеген серіктес мектептерде құрылған.

«Мектеп тарихи-өлкетану мұражайы» шығармашылық зертханасы (2-қосымша). Осы зертхананың базасында жобалар әзірленеді, іздестіру - зерттеу жұмысы, ағартушылық және экспозициялық қызмет жүргізіледі, балалар тақырыптық көрмелер дайындайды, экскурсиялар жүргізеді және сұхбат ұйымдастырады. Тарих, тіл және әдебиет бойынша сабақтар, шағын орталық пен БӨП сыныптарының тәрбиеленушілеріне арналған сабақтар өткізіледі. Мұндай мұражайлар шағын жинақталған мектептерде де құрылған.

«Әскери – спорт кешені» білім алушыларда ерік-жігер мен мінездің Күшін, қалыптасқан жағдайларға бейімделу білігін қалыптастырады. Көптеген

оқушылар әскери-спорттық ойындар бойынша спорт шеберіне үміткер болды. Олардың көпшілігі дене шынықтыру және спортпен байланысты мамандықтарға түсті.

Мектепте «Башмачок» аяқ киім жөндеу зертханасы және «шаштараз ісі» зертханасы жұмыс істейді, бұл қызметтің осы түрінде жұмыс істеу білігін қалыптастыру және осының барлығын өмірде қолдана білу үшін алғышарт болып табылады. Ең қызығы, білім алушылардың өздері шаш қиюды қажет ететін және аяқ киімін жөндеуді қажет ететін балаларды табады. Бұл өз дағдыларын практикалық өмірде жүзеге асыруға деген ұмтылысты көрсетеді.

«Сахна өнері» шығармашылық зертханасы шешендік өнерді жарнамалау, көрсету, қойылымдар мен сахналық шығармаларда кейіпкерлердің бейнесін жасай білу, сезім мен эмоцияларға жанашырлық танытуды көздейді. Мұнда команданың коммуникативтілігі мен бірлігі қалыптасады. Мұндай зертханалар барлық серіктес мектептерде құрылған, өйткені бұл тілдер мен әдебиеттерге, тарих пен сурет салуға, көркем еңбекке, хореографияға және музыкаға қатысты пәндер бойынша жұмыстың нәтижесі.

Бүгінгі таңда білім беру сапасын жаңа анықтаған кезде, ешқандай терең және берік Zuns қазіргі мектептің мақсаты бола алмайтындығын, бұл білім беру мақсаттары мен адам құндылықтарына қол жеткізудің бір ғана құралы екенін түсіну пайда болады. Білім беру сапасының әлеуметтік мәні бар бағалары әділ теңестіріледі, ақыл-ой белсенділігіне бейім, жақсы және жақсы оқитын балалар мен оларда үлкен жетістікке жеткен басқа қызмет түрлеріне бейім балалар арасындағы қайшылықты жояды. Бұл жоғары оқу орнына бағытталған және жұмысшы мамандықтарына бағытталған адамдардың бірдей әлеуметтік құндылығына әкеледі. Үздік білім алуға бағдарланған түлектердің жоғары және лайықты мәртебесі қалпына келтірілуде.

Қызмет нәтижесі - білім алушылардың білім сапасын арттыруға тікелей әсер ететін оқу - білім беру пәндерін интеграциялаудың бірыңғай жүйесі бар бірыңғай ақпараттық – білім беру-тәрбие кеңістігін қамтамасыз ететін педагогикалық үдерістің ұйымдастырылған моделі.

Бейіналды және бейіндік оқытуды және қосымша білім беруді ұйымдастыру кезінде оқушылар сабақты өткізудің бір орны мен уақытына байланысты болмаған кезде сабақтарды өткізудің күндізгі нысаны да, қашықтықтан оқыту нысаны да пайдаланылуы мүмкін. Қазіргі кезеңде мәжбүрлі карантиндік шектеулер жағдайында тірек мектептердегі сессияларда қашықтықтан оқыту нысанын қолданған жөн. Нақты уақыт режимінде оқытудың өзара әрекеттесуі үшін мұғалім мен оқушылар аудио немесе бейнеконференцияны қолданады. Жеке алынған пән бойынша (пән мұғалімі болмаған жағдайда) немесе таңдалған бейін бойынша оқушы "виртуалды" педагогке қосыла алады. Тірек мектеп базасында қашықтықтан оқыту технологияларын пайдалана отырып, бейіналды және бейінді оқытуды ұйымдастыру кезінде магниттік ШЖМ оқушысы «виртуалды» педагогтан оқиды. Мектеп меңгерушісі оқытуды ұйымдастыруды және оқушының бейіндік пән бойынша дайындық сапасын қадағалайды.

Оқытудың көптеген модельдерінің ішінде тірек мектептердің жұмысын талдау нәтижелері бойынша екі негізгі модельді бөлуге болады: біріншісі – «виртуалды мектеп» моделі, екіншісі-интеграциялық, сәйкесінше нақты уақыт режимінде үдерісін ұйымдастыруды және аралас оқытуды қамтиды.

«Виртуалды мектеп» моделіне негізделген қашықтықтан оқыту бағдарламаның жекелеген пәндері, бөлімдері немесе тақырыптары бойынша вариативті курстар өткізуге мүмкіндік береді немесе желілік жүйеде көптеген магниттік ШЖМ-ді тірек мектебімен бірге қамтитын бүкіл виртуалды мектептер құруға болады. Қолданбалы курстар мен таңдау курстары Жеке пәнін игеруге, осы тақырып бойынша білімді тереңдетуге немесе керісінше, әртүрлі тақырыптар бойынша виртуалды зертханаларды, конференцияларды, семинарлар мен вебинарларды пайдалану арқылы білім кемшіліктерін жоюға арналған. Виртуалды мектеп жоспарында немесе бағдарламасында көзделген барлық курстары, осындай курстардың электрондық кітапханасы (сыныптар бойынша, бағдарламаның бөлімдері бойынша және т.б.), зертханалық және практикалық жұмыстар, қосымша ақпарат (сөздіктер, энциклопедиялар, т. б.)

қамтылған жақсы құрылымдалған ақпараттық-білім беру кеңістігін немесе ортаны құруды білдіреді. Мұнда сіз қосымша білім берудің әртүрлі түрлері мен формаларын ұйымдастыра аласыз.

Мұндай қашықтықтан білім беру технологиялары қосымша білім беру бағдарламаларын игерудің әртүрлі нысандарын пайдалана отырып, қосымша оқытуды жүзеге асыруға мүмкіндік береді: кадрлардың жетіспеушілігіне байланысты ШЖМ ұйымдастыру қиын пәндер бойынша қосымша оқыту және ҰБТ-ға дайындық. Оқытудың бұл моделі күндізгі түрін толығымен алмастыра алады және оны сауатты ұйымдастырған жағдайда сапалы оқудың тәсілі бола алады, оқытудың мұндай моделіне сұраныс артып келеді.

Виртуалды сабақтарды өткізудің келесі формаларын атап өтуге болады: нақты уақыт режиміндегі дәрістер (бақылау элементтерімен, бейне элементтерімен, аудио элементтерімен), ресурстарды зерттеу (интернет - мәтіндік, мәтіндік, иллюстрацияларды қосумен, бейне, аудио және анимацияларды қосумен), сценарий бойынша өзіндік жұмыс (іздестіру, зерттеу, шығармашылық, т.б.), чаттағы немесе форумдағы конференция, ұжымдық жобалау жұмысы, жеке жобалау жұмысы, жаттығу жаттығулары, арнайы оқыту жүйелерін пайдалана отырып тренинг, бақылау жұмысы (тестілеу, бақылау сұрақтарына жауаптар).

Аралас оқыту (Blended-Learning) – онлайн оқытуды қолдана отырып, мұғалімнің әдеттегі жұмысын біріктіреді, онда оқушы кем дегенде ішінара өзінің қарқынын, уақытын, орнын және бағытын бақылайды, осы екі ортада тәжірибесінің интеграциясын білдіреді.

Мұғалімнің қатысуымен оқыту аралас оқытудың маңызды бөлігі болып табылады. Мұғалім оқушыларға ойлау мен мінез-құлық үлгілерін, қарым-қатынас құру тәсілдерін көрсетеді. Жас ерекшеліктеріне байланысты жас оқушылар үшін мұғалімнің болуы өте маңызды, өйткені олар одан мінез-құлық пен ойлау үлгілерін алады. Жасөспірімдер мен үлкен оқушылар үшін мұғалім тәрбиеші және кеңесші ретінде әрекет етеді.

Онлайн орта оқушыларға таңдау еркіндігін, уақытты, орынды, тақырыпты және қарқынын өз бетінше бақылау мүмкіндігін береді. Мұғалімнің дәстүрлі қатаң бақылауы оқушыларды бостандықтан айырады, олардың әрекеттері үшін жауапкершілікті азайтады. Мұғалім жұмыста барлық оқушылар үшін бірыңғай бағыт орнатқаннан кейін, олар онлайн ортаны пайдалану ниетін жоғалтады.

Аралас оқыту кезінде онлайн оқыту мен күндізгі (мұғаліммен) тәжірибесін біріктіру өте маңызды, олар бір-бірін қайталамауы керек. Күндізгі оқушының онлайн ортадағы жетістіктерін және керісінше ескеруі керек. Сондықтан аралас оқыту жеке оқытуды жүзеге асыру құралы ретінде қарастырылады.

Аралас оқыту кезінде алдын ала техникалық шешімді таңдау жүзеге асырылады, мұғалімдер мен оқушылардың компьютерлік техникаға қолжетімділігі, қажетті бағдарламалық қамтамасыз ету мен сервистің, сондай-ақ байланыс құралдарының болуы қамтамасыз етіледі. Педагогикалық ұжым мен мектеп әкімшілігінің алдына үдерісінің барлық қатысушыларының (әкімшіліктің, мұғалімдердің, оқушылардың) желілік өзара іс-қимылын болжайтын мектептің ақпараттық - білім беру ортасын (бұдан әрі-СЖҚ) қалыптастыру міндеті қойылады. Мектептің ИОС-ы технологиялармен, сервистермен және ресурстармен қанықкан ақпараттық кеңістік болып табылады.

Аралас оқытудың нәтижесінде мұғалімнің шығармашылық уақыты босатылады, жұмысты қарқындату мүмкіндігі пайда болады және оқыту жекелендіріледі. Оқушылар пәндік, пәннен тыс және жеке құзіреттіліктерін дамытады. Аралас оқыту жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында қазақстандық шағын жинақталған мектептерде қосымша білім беруді жандандыру және қарқындату тәсілдерінің бірі болуы мүмкін.

Сабақта компьютерді немесе планшетті қолданудың бәрі бірдей аралас оқыту емес. Мысалы, сабақта әр оқушының планшеті бар, сынып интерактивті тақтамен жабдықталған. Оқушыны тақтаға шақырған кезде, ол жазғанның бәрі сыныпта немесе үйде сыныптастарының планшеттерінде көрсетіледі. Мұндай

оқыту аралас емес, өйткені оқушылардың уақытты, қызмет орнын, сондай-ақ қарқыны мен бағытын таңдауға мүмкіндігі жоқ.

Аралас оқытуды ұйымдастырудың көптеген формалары мен тәсілдері бар. Аралас оқытудың 40-тан астам моделі белгілі, бірақ олардың барлығы тиімді емес. Ең жақсы модельдерде даралау, оқушының өзі үшін жауапкершілікті дамыту, оқушының алдыңғы материалды игергені расталған жағдайда ғана жаңа материалды үйренуге көшудің дәйектілігі ескеріледі. Аралас оқытудың ең тиімді төрт моделі ұсынылады: инверттелген сынып, станцияларды ауыстыру (ауыстыру), зертханаларды ауыстыру (ауыстыру), жеке жоспар.

"Жеке жоспар" моделі мектеп деңгейінде де, қосымша сабақтарында да жүзеге асырылуы мүмкін. Әр оқушы мұғалім жасаған жеке жоспарды алады. Бұл модельде оқушыға барлық жұмыс аймақтарына (зертханаларға) барудың қажеті жоқ, тек жоспарда көрсетілгендер.

Тәжірибе көрсеткендей, бұл модельдер қосымша білім беру тәжірибесіне қатысты перспективалы болып табылады. Осы оқыту модельдерінің ерекшелігі шағын жинақталған мектептермен өзара іс-қимыл жасау кезінде оқыту мазмұнын, сабақты ұйымдастыру әдістерін, нысандарын және оқыту құралдарын іріктеуге және құрылымдауға мүмкіндік береді.

Таңдалған оқыту моделіне негізделген түрлі педагогикалық технологияларды қолдану білім беру (педагогикалық) мақсаттарына қызмет етеді, жаңа ақпараттық технологиялар шағын жинақталған мектептердің оқуын қамтуға бағытталған білім беру үдерісін іске асыруда қолжетімділік пен сапаны қамтамасыз етеді.

Комбинацияларды түрлендіре отырып, мұғалім шағын жинақталған мектептердің оқуымен әртүрлі типтегі қосымша сабақтар жасай алады.

Мұғалімдер мен оқушылардың қарым-қатынас әдісін таңдап, қашықтықтан оқытуда қолданылатын әдістерді (әдістерді) келесідей жіктеуге болады:

1) мұғалімнің және басқа да оқудың ең аз қатысуымен оқушының білім беру ресурстарымен өзара іс-қимылы арқылы оқыту әдістері (өзін-өзі оқыту). Бұл әдістерді дамыту үшін мультимедиялық тәсіл әртүрлі құралдардың көмегімен білім беру ресурстары: баспа, аудио және видео материалдар, материалдар мұрағаты, Электронды кітапхана және т. б. құрылған кезде сипатталады.

2) жеке оқушыға мұғалім немесе бір оқушы екінші жағынан жеке көзқараспен сипатталатын сараланған оқыту әдістері. Бұл әдістер негізінен телефон, дауыстық пошта, электрондық пошта сияқты технологиялар арқылы жүзеге асырылады. Компьютерлік желілер арқылы жүргізілген бейне тәлімгерлікті ("тьюторлар жүйесі") дамыту ШЖМ-мен үдерісінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

3) оқу коммуникацияда белсенді рөл атқармайтын, мұғалімнің оқуға материалын электрондық форматта ұсынуына негізделген әдістер.

4) қосымша білім беру үдерісінің барлық қатысушылары арасындағы белсенді өзара әрекеттесумен сипатталатын әдістер.

Бұл әдістердің маңызы және оларды қолдану қарқындылығы оқушыларда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуымен айтарлықтай артады. Қосымша білім беру жағдайында жаңа педагогикалық тәсілдерді енгізуге болады, онда тек мұғалім мен оқу арасында ғана емес, оқудың өздері арасындағы интерактивті өзара іс-қимыл оқудың маңызды көзіне айналады. Бұл әдістердің дамуы базалық орталық тірек мектебі болып табылатын -ұжымдық пікірталастар мен веб-конференциялар өткізумен байланысты. Шағын жинақталған мектеп оқуының әртүрлі жастағы тобы компьютерлік сыныпта тьютордың басшылығымен жұмыс істейді. Бұл ретте әртүрлі мектептердің оқушылары "виртуалды" сыныптарға біріктірілуі мүмкін, олар бірыңғай кесте бойынша қашықтықтан оқытушыдан оқиды.

Мұғалімнің жетекшілігімен курстар бойынша ілгерілей отырып, оқу:

- теориялық материалмен танысу;
- талқылауларына қатысады-сөйлейді, түсіндіреді, сұрақтар қояды;

- тапсырмаларды орындайды, өз жұмыстарына рецензиялармен танысады;

- өздерінің практикалық тәжірибелерімен бөліседі;

- жобалық, зерттеу жұмыстарына қатысады.

Бұл ретте мұғалім:

- электронды қашықтықтан оқыту жүйесіндегі қызмет туралы есептердің көмегімен әрбір оқушының қызметіне талдау жасайды;

- жұмыстарды рецензиялайды;

- сұрақтарға жауап береді;

- форумдарда пікірталасты ұйымдастырады және қолдайды, оқуды талқылауға қатысуға ынталандырады және жібереді;

- оқушылардың жобалық, зерттеу жұмыстарын жүргізеді.

Силлабус оқудың өзіндік жұмысын ұйымдастырудың бір құралы ретінде сәтті қолданылады. Силлабус - бұл оқытылатын пәннің сипаттамасын, мақсаттары мен міндеттерін, қысқаша мазмұнын, әр сабақтың тақырыптары мен ұзақтығын, өзіндік жұмыс тапсырмаларын, кеңес беру уақытын, бағалау критерийлері мен негізгі және қосымша әдебиеттер тізімін қамтитын пәннің - әдістемелік бағдарламасы. Бұл пән бойынша курсының қысқаша сипаттамасы. Қосымша білім беру бойынша Силлабус сессияаралық кезеңнің басында оқушыға беріледі. Кез келген пән бойынша -әдістемелік қамтамасыз етуді әзірлеуді силлабустан бастауға болады. Бұл қолданыстағы қайта өңдеу және толықтыру қажеттілігіне байланысты. Силлабусты әзірлеу нысаны мен тәртібін мектеп дербес айқындайды.

Силлабусты жазудың қатаң схемасы жоқ, мұғалім оған қажет деп санайтын нәрсені қосуға құқылы және оқушылардың материалын игеруі үшін пайдалы болады. Дегенмен, силлабустың негізгі бөлімдерін бөлуге болады:

1) титулдық парақ: орнының атауы, пәні, мұғалім туралы деректер, сағат саны, бақылау нысандары.

2) Байланыс ақпараты: телефондар (мобильді), электрондық мекенжай.

3) пәннің өзектілігі мен мақсатын, оқытудың мақсаты мен міндеттерін, оқушы меңгеруі тиіс білім, дағды мен дағды жүйесін қамтитын түсіндірме жазба.

4) сабақ түрлері бойынша сағаттарды бөлудің - тақырыптық жоспары. тақырыптық жоспар "барлық сағат", оның ішінде "Дәрістер", "Практикалық", "зертханалық сабақтар", "оқушының өзіндік жұмысы (БӨЖ) бөлімдерінің мазмұнымен кесте түрінде ресімделеді)»

5) оқуға әдістемелік нұсқаулар. Силлабустың бұл бөлімі тапсырмалар тізімін, өзіндік жұмыс түрлерінің тізімі мен мазмұнын, оларды ұйымдастыру және орындау бойынша ұсыныстарды қамтиды. Бұл силлабустың ең толық бөлімі, ол сабаққа дайындық бойынша егжей-тегжейлі нұсқаулық болып табылады.

6) орындау мерзімдері.

7) негізгі және қосымша әдебиеттер. Кітапханада барлықтардың, құралдарының атаулары немесе пәнінің мазмұны барынша толық көрсетілетін электрондық ресурстардың мекенжайлары жазылады.

8) бағалау бойынша ақпарат. Бағалау критерийлері.

ШЖМ оқуының дұрыс ұйымдастырылған өзіндік жұмысы - бұл алған білімдерін меңгеру, меңгеру, меңгеру және жүйелеуде біліктері мен дағдыларын қалыптастырудың кепілі. Бұл ресурстық орталықтың мұғалімі ұйымдастырған ерекше жағдайлар жүйесі.

Интернет-экскурсиялар - қосымша білім берудің танымдық іс-әрекетінің тағы бір түрі. Жоғары сынып оқушыларына Интернет-экскурсияларды өздері жасауға және өткізуге болады. Жұмыстың бұл түрі жеке немесе топтық болуы мүмкін, барлығы ақпарат көлеміне және оқушылардың қалауына байланысты. Интернет-экскурсияны құру жобалық қызметтің өзіндік нысаны болып табылады, сондықтан оны қосымша білім беру ұйымдары немесе Интернет-қауымдастықтар негізінде әртүрлі зерттеу қоғамдарының жұмысында қолдануға болады.

Шағын жинақталған мектептер жағдайында қосымша білім беруді ұйымдастыру үшін қашықтықтан оқыту технологияларын пайдалану оқуға сапалы оқуға, оларды кейіннен кәсіби Жұмыспен қамту және тиісінше олардың табысты әлеуметтенуі мүмкіндігін кеңейтуге, ауылдағы жалпы білім беретін мектептерді білім беру және мәдени орталық ретінде сақтауға мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, қашықтықтан білім беру технологиялары ШЖМ оқуына үй тапсырмаларын орындауда тиімді көмек көрсету жүйесін құруға мүмкіндік береді. Бұл жұмыс негізінен тірек мектептерде бүгінгі таңда кеңес беру түрінде жүргізілуде. Магниттік ШЖМ-де оқитын әрбір оқушы интернет арқылы тірек мектебінің электронды қашықтықтан оқыту курстарына қол жеткізе алады. Курстарда жұмысына қажетті барлық теориялық материалдар, әртүрлі типтегі үй тапсырмаларын орындау бойынша ұсыныстар бар.

Консультативтік көмек пен пән бойынша жүйелі курстың айырмашылығы - егер ол оқушының материалын игерудегі қиындық диагнозын қойса, оқушының өтініші бойынша немесе мұғалімнің бастамасы бойынша әрекеті жүреді. Магниттік ШЖМ оқуы үшін консультациялық жұмыс кезінде оқудың өзара көмегі (ШЖМ оқуы мен тірек мектептерінің өзара іс-қимылы), виртуалды топтардағы жұмыс, өздігінен оқу тиімді пайдаланылуы мүмкін.

Оқушының мұғаліммен және оқумен өзара қарым-қатынасы Қашықтықтан оқытудың ажырамас бөлігі болып табылады. Қашықтан оқытуда компьютерлік желілердің мүмкіндіктерін қолдана отырып, байланыстың әртүрлі түрлері қолданылуы мүмкін:

- "бір және бір" түріндегі байланыс»;
- "бір Көпшілікпен" қарым-қатынас»;
- көптеген адамдармен қарым-қатынас.

"Бір – бірімен" түріндегі қарым-қатынас оқытушы бір оқушыға немесе бір оқушы екіншісіне жауап берген кезде жеке консультациялар жүргізу кезінде қолданылады. Қарым – қатынастың бұл түрінің басты белгісі-құпиялылық, ол хабарламалардың мазмұны қосымша білім беру үдерісінің басқа қатысушыларына қол жетімді емес дегенді білдіреді.

"Бір және көп" сияқты қарым-қатынас мұғалім дәрістердің қашықтан аналогтарын өткізу үшін игеріледі.

Көптеген адамдармен қарым-қатынас семинар сабақтарының, пікірталастар мен пікірталастардың, іскерлік ойындардың қашықтан аналогтарын өткізу, нақты жағдайларды талдау, ми шабуылы, телекоммуникациялық жобаларын орындау үшін қарастырылған. Мұндай байланыс чаттарын, форумдарды, телеконференцияларды пайдалана отырып ұйымдастырылады. Оның ерекшелігі- үдерісінің барлық қатысушылары бір-бірімен еркін қарым-қатынас жасай алады. Бұл ретте жіберілетін хабарламалар жалпыға қолжетімді және оларға қатысушылардың кез келгені жауап бере алады.

Сипатталған коммуникация тәсілдерінің кез келгенін іске асыру кезінде мынадай құралдарды көздеу қажет: оқу мен педагог қызметкерлердің жұмыс орындарын компьютерлік техникамен, цифрлық жабдығымен, ұйымдастыру техникасымен және оған қажетті шығыс материалдарымен жарақтандыру, интернетке қосылу ақысын төлеу, интернет-трафик төлемі, электрондық қашықтықтан оқыту жүйесінің жұмысын қолдау, білім беру қызметкерлерінің біліктілігін арттыру.

Сессияаралық кезеңде қосымша білім беруді іске асыру ресурстық орталықтардан білім беру бағдарламаларының әртүрлі нысандарын пайдалана отырып, жағдайлар мен жаңа қосымша курстар ұсынуды қалыптастыруды, оқушылардың жеке білім беру стратегиясын құруды талап етеді. Модульдік құрылыс, мазмұнның өзгермелілігі, құрылымның икемділігі есебінен қашықтықтан оқыту курстары оқудың қабілеттері мен танымдық қажеттіліктерін ескере отырып, белгілі бір салада білім беру бағдарламаларын меңгеруге бағытталған деңгейлік (базалық деңгей, бейіндік деңгей, білім беру бағдарламаларын терең меңгеру деңгейі), сондай-ақ бейіндік саралауды іске асыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, магниттік ШЖМ үшін қосымша білім беру ұйымында типтік бағдарламаларынан басқа бейімделген немесе авторлық курстар мен бағдарламалар да пайдаланылады.

Тірек мектеп жағдайында түрлендірілген (немесе бейімделген) бағдарлама магниттік ШЖМ-дан балалар тобын ұйымдастыру және қалыптастыру ерекшеліктерін, қызметті жүзеге асырудың режимі мен уақытша параметрлерін, оқыту мен тәрбиелеудің жеке нәтижелерінің стандарттылығын ескере отырып пайдаланылуы мүмкін.

Ауыспалы сағаттар есебінен бейіналды, бейінді, элективті курстарды өткізу үшін педагог немесе педагогтар ұжымы толық жазған авторлық курстар мен бағдарламалар әзірленуі мүмкін. Жүйелі курстың кез келген авторлық бағдарламасы автордың осы курсқа түбегейлі жаңа тұжырымдамалық көзқарасын білдіреді, яғни жалпы қабылданған мемлекеттік жалпы білім беру бағдарламаларымен салыстырғанда сәл өзгеше мақсаттар мен міндеттер, - әдістемелік қолдаудың басқа жиынтығы болуы керек.

Тақырыптарды ауыстырумен, сол немесе өзге бөлімді зерделеуге сағат санын өзгертумен, кейбір қосымша сұрақтарды немесе тіпті тұтас бөлімді қосумен, сондай-ақ жалпы қабылданған мемлекеттік бағдарламадағы акценттерді кейбір ауыстырумен көрінетін мемлекеттік бағдарламаларды ішінара редакциялауды авторлық бағдарлама құру деп санауға болмайды. Бұл жағдайда жаңартылған бағдарлама немесе нақты жағдайларға бейімделген бағдарлама туралы айтуға болады.

Вариативті курсты оқытудың мазмұны мен әдістемесіне қойылатын негізгі талаптар:

- курстың өзектілігі;

- базалық курстарды қолдау, сондай-ақ

бейіндеу және оқытудың жеке траекториясын таңдау;

- оқытуды ұйымдастырудың мынадай әдістері мен нысандарына сүйену

олар мұғалім мен оқушылардың білім беру қажеттіліктеріне жауап беріп, түлектердің болашақ кәсіби қызметіне сәйкес келеді.

Бұдан басқа, оқушылардың бейініне сәйкес келетін практикалық қызметке қосылуы, сондай-ақ олардың жалпы , зияткерлік және ұйымдастырушылық қабілеттері мен дағдыларын қалыптастыру мен дамытуды қамтамасыз етуі маңызды.

Вариативтік бағдарламасының құрылымы бағдарламаның мынадай негізгі сипаттамаларының кешенін (түсіндірме жазба; бағдарламаның мақсаты мен міндеттері; бағдарламаның мазмұны; жоспарланған нәтижелер) және аттестаттау нысандарын (күнтізбелік-тақырыптық жоспар кестесін; бағдарламаны іске асыру шарттарын; аттестаттау нысандарын; бағалау материалдарын; әдістемелік материалдарды; әдебиеттер тізімін) қоса алғанда, ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдайлар кешенін қамтиды.

Қосымша білім беруді ұйымдастыруға арналған бағдарламасы негізіндегі тірек мектеп:

- жоспарын жасайды;;

- қосымша білім беру режимінде оқытылатын пәндер тізбесін және оқыту регламентін (курстың көлемі мен ұзақтығы, бақылау және кері байланыс нысандары) көрсете отырып, шының жеке жоспарын (білім беру бағытын) әзірлейді);

- қандай да бір пәндер бойынша қосымша оқыту үдерісін ұйымдастырады және бақылайды;;

- кері байланыс жүйесі арқылы орындалған тапсырмаларының қайтарылуын және алынуын бақылайды;;

- нәтижелері туралы мәліметтерді үлгерімнің қорытынды ведомосына енгізу үшін шының негізгі орны бойынша магниттік мектепке береді.

Бұл ретте қосымша білім беру жағдайында оларға сессияаралық кезең ішінде кез келген пәнді деңгейін өзгерту мүмкіндігі беріледі. Базистік жоспарының құрылымы барлық элективті, бейіндік курстар бойынша қосымша білім беру режимінде оқушыларды оқыту үшін жоспарын енгізуге мүмкіндік береді.

Шағын жинақталған мектептер жағдайында оқуға қосымша білім беруді жүзеге асыру үшін жоспарларын қалыптастыру екі кезеңде жүзеге асырылады:

1. Бірінші кезең-шағын жинақты мектеп әкімшілігі жүзеге асыратын мектепішілік кезең.

2. Екінші кезең - ресурстық орталық жүзеге асыратын мектеп аралық кезең.

Бірінші кезең шеңберінде мектеп әкімшілігі оқушылар мен олардың ата-аналарының оқу қажеттіліктеріне мониторинг жүргізуі тиіс. оқушылардың оқу қажеттіліктерін талдау кезінде ШЖМ басшылығы оқушылардың бейіні туралы тілектерін ғана емес, сонымен қатар оқу нысандарын да ескеруі тиіс. Бұдан әрі мектеп әкімшілігі мектептің білім беру қажеттіліктері мен ресурстарын салыстыру бойынша кешенді талдау жүргізеді, осылайша тірек мектептің ресурстарына қосымша қажеттіліктерді анықтайды.

Екінші кезеңде ресурстық орталық шағын жинақталған мектептің қосымша білім беру моделін таңдау туралы тілегін қабылдайды.

Жеке жоспарларын құру кезінде 10-11 сыныптарға арналған жоспары мамандандырылған оқыту моделін жүзеге асыруға мүмкіндік береді, оның негізінде тірек мектебінде қосымша білім құрылады. Бұл жағдайда жоспары 3 деңгейден тұрады:

1-деңгей негізгі және мамандандырылған жалпы білім беру пәндерінен тұрады. Базалық пәндер бойынша дайындық деңгейі мемлекеттік стандарттарға сәйкес келеді, бейіндік пәндер МЖМБС деңгейінде оқытылады. Базалық және бейіндік пәндер тізбесі жұмыс жоспары пәндерінің тізбесіне сәйкес келеді. жоспарының бұл бөлігі барлық оқушылар үшін міндетті болып табылады, осы пәндер бойынша дайындық деңгейі жеке анықталады;

2-деңгей-белгілі бір Профильді қолдайтын кеңейтілген немесе терең мазмұны бар пәндерді қамтитын мектеп компоненті. Бұл деңгей қашықтықтан оқыту кезінде міндетті емес. Студент ұсынылған заттардың кез келгенін таңдай алады немесе оларды мүлдем таңдай алмайды.

3-ші деңгей Жеке білім беру бағдарламаларын құру үшін оқушылардың мүмкіндіктерін кеңейту немесе таңдау курстарының тізімінен тұрады. Қосымша білім әр шы үшін міндетті емес. Әрбір шы денсаулық жағдайына, қабілеттеріне, білім беру қажеттіліктері мен уәждемесіне сәйкес өз жүктемесінің көлемін таңдайды. Бастапқы Профильді қате таңдау жағдайында профильдеу бағытын өзгерту мүмкіндігі бар. жоспары жылы ішінде жүктемені қайта бөлуге, модульдік тәсілді пайдалануға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, студент Профильді бөлусіз жоспарының инновациялық моделін таңдай алады және денсаулық жағдайына байланысты тек минималды міндетті жүктememен шектелуі мүмкін.

Оқушылардың қосымша білім берудің элективті және бейіндік курстарын өз бетінше меңгеруі Жеке жоспарлары негізінде жүзеге асырылады. Жеке жоспары (ЖОЖ) деп базистік жоспарлары негізінде жасалған білім беру мекемесінің (білім беру ұйымының) жоспарынан меңгеру үшін оқушылар таңдаған пәндерінің (бейіндік курстардың) жиынтығы түсініледі.

Оқушының жеке білім траекториясын анықтау үшін мұғалім шының пәндік білімін, шеберлігі мен дағдыларын диагностикалауы қажет. шының ерекшеліктері, оның мотивациясы туралы қорытындыға ие бола отырып, ресурстық орталықтың мұғалімі пәндік тестілеуді өткізеді. Бұл тестілеудің негізгі міндеттері: оқушымен танысу, байланыс орнату және білім деңгейін анықтау. Кіру тестілеуін өткізу оқушының білім деңгейі туралы жалпы түсінік береді, бірақ мұғалім осы кезеңде оқушының жарқын жеке ерекшеліктерін көреді, оның көкжиегінің кеңдігін, қызығушылықтарының шеңберін анықтайды, сөйлеудің дамуын бағалайды. Кіру тестілеуі кезінде мұғалімге болашақта күндізгі және қашықтықтан өткізілетін сабақтарда оқушының не және қалай жасай алатындығын түсіну маңызды.

Кіру тестілеуін өткізу мұғалімнен дайындық пен ұтқырлықты талап етеді. Диагноз мұғалім оқушының жеке мүмкіндіктеріне де, оның пән бойынша нақты білімін тексеруге бағытталған жағдайда ғана тиімді болады. Кіру тестілеуін өткізу кезінде оқушыға мұғалім ұсынатын тәсілмен қандай да бір тапсырманы

орындау қиынға соғатын жағдай туындауы мүмкін. Сондықтан мұғалімнің диагностикалық материалы бірнеше нұсқада болуы керек, диагностиканы оқушының мүмкіндіктеріне сүйене отырып, материалдың мазмұнын жеңілдетпестен жедел жүргізу керек.

Диагностикалық кезеңнен кейін мұғалім оқыту стратегиясын әзірлеуге кіріседі. Кіріс тестілеуінде алынған мәліметтер және жеке жоспарын құру бойынша психологиялық-педагогикалық қызметтің ұсыныстары Жеке - тақырыптық жоспарлауды құру үшін қолданылады.

Жеке -тақырыптық жоспарлау (ЖОТП) "стратегиялық" сипатқа ие, белгілі бір кезеңінде нақты оқушының материалды перспективасын анықтайды. IUTP түсіндірме жазбасы бар кестелік жоспарлау формасына ие. Кестеде мұғалім сабақ жүктемесін бағдарламаға сәйкес бөледі, оқушыға қол жетімді жұмыс түрлерін, бақылау іс-шараларын, жобалық қызметті және т.б. көрсетеді, қажет болған жағдайда қайталауға арналған тақырыптарды көрсетеді, ЖТӨ-ні түзету үшін қажетті деректерді тіркейді.

Оқушылардың электронды Қашықтықтан оқытудың курстарын өз бетінше игеруі жағдайында жеке жоспарларын қалыптастыру тетігі педагогикалық ұжымда тұтас құралдар жиынтығын пайдалануды көздейді:

1) кіру пәндік тестілеу;

2) түсіндірме жазбасы бар стратегиялық - Жеке -тақырыптық жоспарлау (ӨТБ) негізінде жүзеге асырылады;

3) модельдеу - мұғалімнің оқушымен өзара әрекеттесу түрлерінің бірі ретінде;

4) тактикалық - мұғалімнің әдіскермен және психологиялық-педагогикалық қызметпен өзара іс-қимылы.

Қашықтықтан білім беру технологияларын жеке оқытуды жүзеге асыру құралы ретінде, ең алдымен, оқудың жеке білім беру траекториясы нысанында пайдалану қашықтықтан онлайн сабақтар ғана емес, сонымен қатар асинхронды оқыту нысандарын да өткізуге мүмкіндік береді.

Тірек мектепте қосымша білім беруді ұйымдастыру тетігі

ШЖМ үшін ресурстық орталықтарда қосымша білім беруді ұйымдастыру базалық мектепті қажетті ресурстармен қамтамасыз етуді және магниттік шағын жинақталған мектептерде нақты уақыт режимінде және бос уақыт кеңістігінде сабақ өткізу үшін жағдай жасауды талап етеді. Білім беру ортасын ұйымдастырудағы басты шарттардың бірі оның әрбір оқушы үшін қолжетімділік критерийі болып табылады.

ШЖМ білім беру үдерісі жағдайында қосымша білім беруді енгізу және пайдалану үдерісін регламенттейтін мәселелер жергілікті нормативтік актілер шеңберінде – білім беру ұйымының ішінде, сондай-ақ өңірлік нормативтік актілер шеңберінде шешіледі. Шешу жолдары, құжат нысаны (ереже, бұйрық, өкім, шарт және т.б.) – мектеп базасындағы тірек мектептер үшін жеке [14].

Тірек мектептердің (ресурс орталықтарының) негізгі міндеті – толыққанды қосымша білім беруді ұйымдастыру үшін жағдай жасау, колледждермен, кәсіпорындармен бейіналды және бейінді оқытуды іске асыру, ШЖМ оқуының инновациялық қызметін дамыту, олардың жаңа сапалы деңгейге шығуы үшін ауыл мектептерін қосымша білім берумен қамтуды кеңейту. Білім беру желісін құру (білім беру ресурстарын біріктіру) ШЖМ оқуына қажет болған жағдайда тірек мектептердің немесе қосымша білім беру мекемелерінің білім беру қызметтерін пайдалануға мүмкіндік береді, бұл олардың қызығушылықтары мен танымдық қажеттіліктерін неғұрлым толық іске асыруды қамтамасыз етеді.

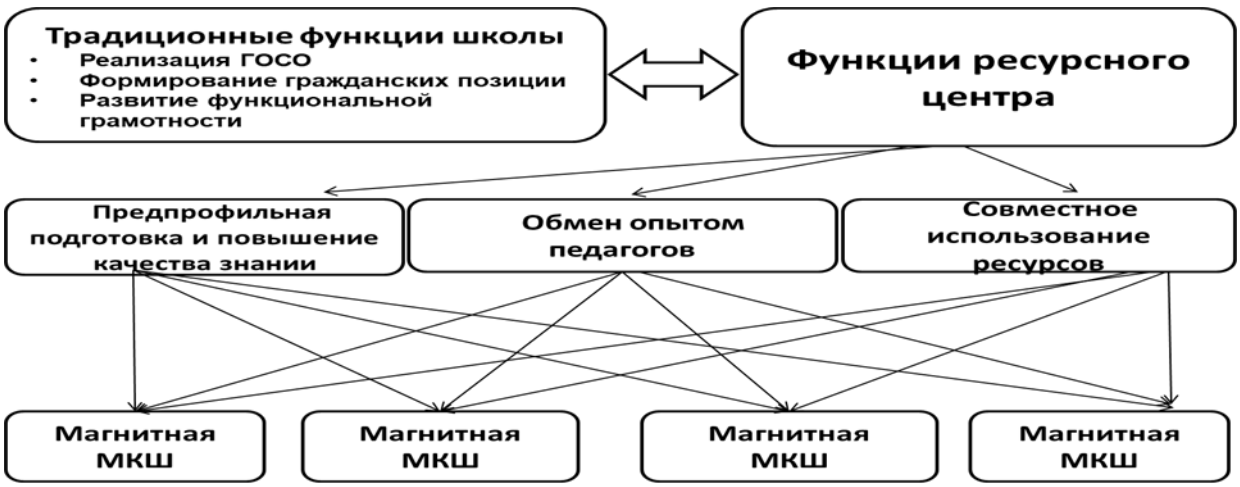
ШЖМ оқуы үшін бейіналды оқытуды іске асыру құралы ретінде қашықтықтан білім беру технологияларын пайдалана отырып курстар өткізу, ең алдымен жеке жоспарлары нысанында сессияаралық кезеңдегі күндізгі, қашықтықтан онлайн сабақтарды ғана емес, базистік жоспарының вариативтік сағаттарының есебінен жүзеге асырылады. Бұл жоспарларын, бағдарламаларын, білім беру үдерісін ұйымдастыру қағидаттарын әзірлеуге жаңа тәсілдерді талап етеді. Қашықтықтан білім беру технологияларын пайдалану білім беру ұйымдарына білім беру бағдарламаларын меңгерудің әртүрлі нысандарын пайдалана отырып, сондай-ақ оқудың жеке білім беру

стратегиясын құрудың әртүрлі конфигурациялары бойынша жоспарларын қалыптастыруға мүмкіндік береді: бағдарламаларын кезең-кезеңімен немесе модульдік игеруге болады.

Тірек мектептердің мұғалімдері әзірлеген арнайы курстардың немесе бейіналды курстардың басқа да әртүрлі бағдарламаларының оқыту мақсаттары әрбір оқушының жеке мүдделері мен оқу қажеттіліктерін іске асыруға және олардың жеке, жеке білім беру траекториясын құруға мүмкіндік беруге бағытталған.

Білім беру желісі ең үлкен материалдық және кадрлық әлеуетке ие, басқа мектептер үшін базалық тірек мектебі (ресурстық орталық) рөлін атқаратын бірнеше магниттік мектептердің бірінің айналасына интеграциялау нұсқасы бойынша құрылады. Бұл жағдайда осы топтағы мектептердің әрқайсысы базалық жалпы білім беретін пәндерді және оқытудың вариативтік мазмұнының өз мүмкіндіктерін ескере отырып іске асыруға қабілетті бөлігін (бейінді пәндер және элективті курстар) толық көлемде зерделеуді қамтамасыз етеді. Бейіндік дайындықтың қалған бөлігін базалық мектеп жүзеге асырады.

Сурет 2. Тірек мектебінің (Ресурстық орталықтың) жұмыс істеу моделі)

Бүгінгі таңда тірек мектептер (ресурстық орталықтар) білім беру, кадрлық және материалдық-техникалық әлеуеті шағын жинақталған мектептер желісі оқуының оқу қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін жеткілікті білім беру ұйымдары болып табылады. Білім беру желісі қалыптасатын қашықтықтан

оқыту мектебі ресурстық орталыққа айналуы үшін оның әлеуеті мынадай құрамдас бөліктерді қамтуы қажет:

1. Білім беру ресурсы: интерактивті мультимедиа желілік курстары (базалық, элективті, бейіналды, бейінді); қашықтықтан қол жеткізудің интерактивті зертханалық практикумы; жобалау тапсырмаларының Банкі, тренажерлар, тесттер, деректер базасы, медиатекалар.

2. Кадрлық ресурс: желілік жүйе техниктері, мұғалімдер, тьюторлар, психологтар.

3. Функционалды ресурс: электронды журнал, мәліметтер базасы, үдерісін басқару жүйесі.

4. Техникалық ресурс: компьютерлер, принтерлер, сканерлер, веб-камералар, жоғары жылдамдықты интернет.

Білім беру ұйымдарының желілік өзара іс-қимылын құру нұсқаларын таңдауды негізінен желілік өзара іс-қимылдың субъектілері (бастамашылары) ретінде әрекет ететіндер: оқу, олардың ата-аналары немесе заңды өкілдері, білім беру ұйымдары, білім беруді басқару органдары айқындайды.

Білім беру ұйымдары желілік өзара іс-қимылдың бастамашысы бола отырып, мынадай міндеттерді шешеді:

- оқудың жеке білім беру сұраныстарын іске асыру мақсатында білім беру қызметтерінің спектрін кеңейту;
- оқу контингентін сақтау және (немесе) кеңейту;
- үдерісін білікті педагогикалық кадрлармен қамтамасыз ету;
- үдерісін ұйымдастырудың жаңа нысандарын және оқудың жетістіктерін бағалаудың жаңа нысандарын енгізу;
- бюджеттен тыс қаражатты тарту.

Өз аумағында желілік өзара іс-қимылға бастамашылық ететін білім беруді басқару органдары оқудың жалпы оқуға құқықтарын кепілдендіруді қамтамасыз ету, ресурстарды тиімді пайдалану міндеттерін шешеді.

Елдегі тірек мектептерге (ресурстық орталықтарға) негізінен үш-жеті магиттік ШЖМ бекітілген. Бұл ретте олар желілік өзара іс-қимылды ұйымдастыру кезінде оқудың жеке жоспарларын (мысалы, оқушының жобалық қызметін қолдау) іске асыру үшін де, қалыптастырылған бейіналды және бейінді сыныптар үшін де жұмыс істей алады. Тірек мектептің білім беру ресурсы интернет арқылы желіге кіретін кез келген магниттік ШЖМ үшін қолжетімді және оны мектеп мұғалімдері үдерісінің мақсаттары мен міндеттеріне сәйкес сабақтар өткізу үшін, сондай-ақ қосымша білім беру жүйесінде пайдаланады. Қашықтықтан оқытудың бұл түрі ШЖМ кезінде қолданылады:

- базалық, бейіналды және элективті курстарды оқыту үшін білікті педагог кадрлардың жетіспеушілігі бар;

- оқушылардың қызығушылықтарына сәйкес элективті курстарды нақты таңдау мүмкіндігін қамтамасыз ету қажет екенін ескере отырып, элективті курстарда тапшылық байқалады;

- оқудың жекелеген базалық пәндерді игеруі үшін тиімділікті арттыру және мүмкіндіктерді кеңейту орынды деп санайды.

Жеке жоспарлары бойынша оқытуды ұйымдастыру кезінде (пән бойынша білімді тереңдету, пән бойынша олимпиадаға дайындық, жобалау жұмыстары және т.б.) желінің жұмыс істеуін қамтамасыз ететін Қашықтықтан оқытудың ресурстық орталықтары өз жұмысын сәл өзгеше схема бойынша құрады.

Бұл жағдайда магниттік ШЖМ ресурстық орталықтан оқудың қажеттіліктеріне сәйкес желілік курстары мен басқа да білім беру ресурстарын сұрайды және оларға осы курстарды игеруге мүмкіндік береді. Желілік сабақтар сынып жетекшісінің қатысуымен өткізілуі мүмкін және оны ресурстық орталықтың желілік мұғалімдері мен тьюторлары қолдайды.

Еліміздің тірек мектептерінің (ресурстық орталықтарының) жұмысын талдау көрсеткендей, бүгінгі күні қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру кейбір жағдайларда вебинарлар, магниттік ШЖМ мұғалімдері мен оқуы үшін онлайн-консультациялар өткізумен, сессияаралық кезеңде оқудың өзіндік жұмысы үшін материалдар таратумен шектеледі.

Дегенмен, Қарағанды және Павлодар облыстарының тірек мектептерінде ШЖМ үшін қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру тәжірибесі бар. Әдістемелік ұсынымдарды әзірлеу кезінде Павлодар облысы Екібастұз қаласының № 21 жалпы орта білім беретін мектебі және П. №9 гимназиясы базасында ресурстық орталықтардың жұмыс тәжірибесі зерделенді. Қарағанды облысының Осакаровка ауылында инженерлік модельдеу және робототехника зертханалары мен шеберханалары, топырақ химиясын зерттеу зертханасы, магнит мектептерінің оқушыларымен жұмыста дамытушы компонентті жүзеге асыратын өндірісті автоматтандыру негіздерін зерттейтін Электротехника шеберханасы жұмыс істейді. №9 гимназия базасындағы Тірек мектептің мектеп кітапханасы автоматты ақпараттық-кітапханалық жүйеге қосылған, залында пайдаланушылар үшін компьютерлер бар. Күн сайын мектептердегі техникалық жабдықтау мен байланыс сапасы жақсарып келеді, сондықтан педагогтар тарапынан оның технологияларын игеруге қосымша күш-жігер қажет.

Бүгінгі таңда ауылда кадрлардың жетіспеушілігіне байланысты ШЖМ-де қосымша жұмыс істейтін пән мұғалімдерінің саны артуда, негізінен бұл жақын маңдағы ауылдық жерлерде тұратын тірек мектептерден келген педагогтар. Мектептің техникалық дайындығы мен интернеттің жеткілікті жылдамдығымен

мұғалім бұл сабақтарды қашықтықтан жүргізе алады. Қашықтықтан оқыту басшылыққа балаларды тұрғылықты жеріне қарамастан оқытуға үздік мұғалімдерді тартуға мүмкіндік береді.

Желілік өзара іс-қимылға кіретін жекелеген білім беру ұйымдарының білім беру ресурстарымен өзара алмасуы негізінде оқытуды ұйымдастыру, ШЖМ қамтылмаған тірек мектептерге бекіту және жоғары сыныптарды ғана емес, мүмкіндігінше барлық орта буынды қашықтықтан қолдау ШЖМ-де оқыту сапасын едәуір жақсартуға көмектесер еді. Егер желі ресурстары бір-бірін толықтыратын жалпы білім беретін мектептерден тұрса, мұндай алмасу тиімді болады. Бұл жағдайда оқу сыныпта өз орындарында бола отырып, өздері таңдаған бейіннің жоспарының базалық және бейінді пәндерін немесе білім беру мекемесінің штатында педагогтер жоқ элективті курстарды қашықтықтан меңгере алады, тиісті желілік ресурсқа қол жеткізе алады және оларға педагогикалық сүйемелдейді.

Бүгінгі таңда кадрлық әлеуеті жеткіліксіз аудан орталықтарынан шалғайдағы ауылдық ШЖМ үшін қашықтықтан білім беру технологияларын пайдалану білім беру үдерісін ұйымдастырудың қажетті және әзірше жалғыз нақты нұсқасы болып табылады.

Қазіргі уақытта тірек мектептерге бекітілген ШЖМ санын ұлғайту және ШЖМ мен РО өзара іс-қимыл үдерісін жетілдіру мақсатында ШЖМ үшін тірек мектептерде қашықтықтан оқытуды дамыту бойынша шаралар қабылдануда. Бүгінгі таңда 557 (18,8 %) ШЖМ ғана республика бойынша 169 тірек мектептермен (ресурстық орталықтар) қамтылған. Бұл әдістемелік ұсынымдар IT технологияларды пайдалана отырып, тірек мектепте (ресурстық орталықта) қашықтықтан оқытуды енгізу стратегиясын анықтауға көмектеседі.

ШЖМ үшін тірек мектептерде қашықтықтан білім беру технологияларын пайдалану:

- тірек мектептердің кадрлық әлеуетін және барлық ұйымдастыру-техникалық және әдістемелік базасын тиімді пайдалану;

- магниттік ШЖМ-дің әрқайсысының білім беру мүмкіндіктерін кеңейту, оқуға курстарын да, қызметін ұйымдастыру тәсілдерін де таңдауға кең мүмкіндіктер беру;

- желіге кіретін тірек мектебінің және магниттік ШЖМ жоспарларын үйлестіруді қамтамасыз ету, сондай-ақ сабақтарының кестесін жасауды оңтайландыру;

- қашықтықтан білім беру технологияларын пайдаланбай оқуды бір білім беру мекемесінен екіншісіне тасымалдау, тасымалдауды жою;

- Интернет технологиялар арқылы мектептердің өзара әрекеттесу режимінде ШЖМ оқуының жобалық және зерттеу қызметін ұйымдастыру.

Қорытынды

Шағын жинақталған мектептер жағдайында қосымша білім берудің өзектілігі жас адамның әлеуетін жан-жақты ашуға бағытталған білім берудің жаңа парадигмасына негізделген. Қосымша білім беру әлеуметтік білім берудің жағымды ортасы ретінде көрінеді: оқушылардың жас және жеке мүмкіндіктері мен қажеттіліктері, негізгі білім беру бағдарламаларының практикалық, кәсіптік бағдары, білім беруді демократияландыру және оқушылардың мінезін қалыптастыру, мұғалімнің ерекше мәртебесі, қосымша білім беру мекемесі мен қазіргі қоғамдық өмірдің теңгерімді қарым-қатынасы, қоғамның, отбасы мен балалардың әлеуметтік қажеттіліктері. Қосымша білім берудің нақты құндылықтарын іске асыру оны жеке өсу, оқушылар мен мұғалімдердің бірлескен іс-әрекет үдерісінде дамуы үшін тікелей қоршаған орта ретінде дамытуға мүмкіндік береді.

Тірек мектептің ақпараттық-білім беру ресурсын пайдалана отырып ШЖМ үшін ұйымдастырылған қосымша білім беру үдерісі оқудың өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі дамыту дағдыларын дамытуды және олардың әлеуметтенуін ынталандыратын болады. Еркіндік пен икемділік, сапалы білімге қол жеткізу курсын таңдауға жаңа мүмкіндіктер береді. Қосымша білім беру оқушылар мен педагогтарға көбірек мүмкіндіктер беретіні, педагог қызметкерлердің кәсіби өсу мүмкіндіктерін кеңейтетіні, бұл көрсетілетін білім беру қызметтерінің сапасын арттыруды қамтамасыз ететіні анық.

Қосымша білім берудің арқасында дәстүрлі үдерісі оқудың танымдық іс-әрекетіне айналады. Біріншіден, бұл оқытылатын пән бойынша білім мен дағдыларды қалыптастыруға қатысты. Екіншіден, ол ақпаратты іздеу, іріктеу, талдау, ұйымдастыру және ұсыну, алынған ақпаратты өмірдің нақты мәселелерін шешу үшін пайдалану, барлығына қажетті интерактивті өзара әрекеттесу тәсілдері, қазіргі қоғамдағы толыққанды өмір мен қызмет сияқты әмбебап дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді.

Қорытындылай келе, оқушы тұлғасының негізгі мәдениетін қалыптастыру қосымша білім беру мекемелерінің жетекші міндеттерінің бірі екенін атап өткен жөн. Бұл адамның кез келген өзара әрекеттесуге сәтті бейімделуінің кепілі болып табылатын және баланың болашақта өз елінің толыққанды азаматы болуына мүмкіндік беретін тұлғаның негізгі мәдениетін қалыптастыру. Қосымша білім беруде қалыптасқан қатынастар жүйесінің дұрыс жұмыс істеуі үшін тарихи жадыны сақтау шеңберінде азаматтық бірегейлікті қалыптастыруға негізделген арнайы орта, "дамытушы" орта құрылуы тиіс.

Осылайша, қосымша білім беру жағдайында білім беру үдерісінің негізгі субъектілерінің рөлі түбегейлі өзгереді.

Шағын жинақталған мектептер жағдайында қосымша білім беру жүйесін одан әрі дамыту мектептің, педагогикалық құрамның, ауылдық елді мекеннің инфрақұрылымының рөлін күшейтуді көздейді.

Осы әдістемелік ұсынымдарда қосымша білім беруді ұйымдастырудың жалпы мәселелері, еліміздің білім беру жүйесінде қалыптасатын модельдер қарастырылды.

Қосымша білім беру ұйымдарына арналған ұсынымдар "интегративті модель" және "Виртуалды мектеп" форматтарында ұсынылады, ресурстық орталықтардағы ШЖМ жағдайында қосымша білім беру ұйымдарына қажетті құжаттама үлгілері (жоспарлар, бағдарламалар, ережелер және т.б.) келтіріледі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. 1. Қ. Тоқаев 2020 жылғы 1 қыркүйектегі «Қазақстан Жаңа нақты ахуалда: іс-қимыл уақыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы. // https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g
2. Дополнительное образование детей в России: единое и многообразное. Под ред. Косарецкого С.Г., Фрумина Е.Д. НИУ ВШЭ. – М.: Издательский дом Высшей школы экономики, 2019. – 280 с.
3. Белова Л.П. Социальная активность сельской школы. Тюмень: ТюмГНГУ, 2011. – 172 с.
4. Национальный сборник «Статистика системы образования Республики Казахстан» - АО «Информационно-аналитический центр»: Нур-Султан, 2020. – С.193.
5. Среднее образование в Казахстане: состояние и перспективы. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 248 с.
6. Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан (по итогам 2018 года) / М. Атанаева, М. Аманғазы, Г. Ногайбаева, А. Ахметжанова, М. Шакенова, Г. Карбаева, Ж. Джумабаева, Н. Касымбекова, М. Даулиев, Д. Абдрашева, А. Кусиденова. – Нур-Султан: МОН РК, АО «Информационно-аналитический центр», 2019. – 364 с.
7. Государственная программа развития образования и науки на 2020-2025 годы.
8. Сагади Ж. Министр образования и науки Асхат Аймагамбетов: Самый дорогой капитал любого общества – это детство, перспективность которого и будет определять перспективность страны! // https://bilimdinews.kz/?p=54527
9. Закон РК «Об образовании» от 27 июля 2007 года.
10. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования всех уровней образования».
12. Қолданыстағы және жаңартылған бағдарламалары бойынша ШЖМ біріктірілген сыныптарында оқудың үдерісін ұйымдастыру тетігі. Әдістемелік құрал. І сағ. - Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ұлттық білім академиясы, 2017. – 105с.
13. Қазақстан Республикасы Президентінің 2004 жылғы 11 қазандағы №1459 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2005-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.
14. Жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметтің үлгілік қағидалары. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі №375 бұйрығы.

Қосымша

Қосымша 1

Негізін қалаушы нормативтік құжаттардың тізбесі

1. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III "білім туралы" Заңы (2017 жылғы 28 желтоқсандағы өзгерістер мен толықтырулармен).

2. Қазақстан Республикасының 2015 жылғы 24 қарашадағы № 418-V ЗРК "Ақпараттандыру туралы" Заңы.

3. ҚР Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 17 қыркүйектегі №375 бұйрығы "жалпы білім беру ұйымдарының (бастауыш, негізгі орта және жалпы орта білім беру) түрлері бойынша қызметтің үлгілік қағидаларын бекіту туралы.

4. "Қашықтықтан білім беру технологиялары бойынша үдерісін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы"Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 20 наурыздағы № 137 бұйрығы.

5. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрінің 2017 жылғы 16 тамыздағы №611 бұйрығы "Білім беру объектілеріне қойылатын санитариялық-эпидемиологиялық талаптар"санитариялық қағидаларын бекіту туралы.

6. "Білім берудің тиісті деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы "Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы"Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2016 жылғы 13 мамырдағы №292 қаулысы.

7. ҚР БҒМ 2017 жылғы 4 сәуірдегі №150 "лықтардың, -әдістемелік кешендердің, құралдарының және басқа да қосымша әдебиеттердің, оның ішінде электрондық жеткізгіштердегі тізбесін бекіту туралы "ҚР БҒМ М.А. 2013 жылғы 27 қыркүйектегі №400 бұйрығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы"бұйрығы.

8. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 6 маусымдағы № 265 бұйрығы "оқудың үлгеріміне ағымдағы бақылауды, аралық және қорытынды аттестаттауды өткізудің үлгілік қағидаларын бекіту туралы"Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2008 жылғы 18 наурыздағы № 125 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы.

Қосымша 2

Вариативті курстың бағдарламасының шамамен құрылымы

Магниттік ШЖМ жағдайында қосымша білім беру ұйымында үлгілік бағдарламаларынан басқа бейімделген немесе авторлық курстар мен бағдарламалар да пайдаланылады.

Тірек мектеп жағдайында түрлендірілген (немесе бейімделген) бағдарлама магниттік ШЖМ-дан балалар тобын ұйымдастыру және қалыптастыру ерекшеліктерін, қызметті жүзеге асырудың режимі мен уақытша параметрлерін, оқыту мен тәрбиелеудің жеке нәтижелерінің стандарттылығын ескере отырып пайдаланылуы мүмкін.

Вариативтік бағдарламасының құрылымы бағдарламаның мынадай негізгі сипаттамаларының кешенін (түсіндірме жазба; бағдарламаның мақсаты мен міндеттері; бағдарламаның мазмұны; жоспарланған нәтижелер) және аттестаттау нысандарын (күнтізбелік-тақырыптық жоспар кестесін; бағдарламаны іске асыру шарттарын; аттестаттау нысандарын; бағалау материалдарын; әдістемелік материалдарды; әдебиеттер тізімін) қоса алғанда, ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдайлар кешенін қамтиды.

Бағдарламаның титулдық беті

(лат. Titulus - "жазу, атауы") - бағдарлама мәтінінің алдында тұрған және құжатты сәйкестендіру үшін қажетті библиографиялық ақпарат көзі болып табылатын бірінші бет (білім беру ұйымының атауы, бағдарламаны бекіту грифі (басшының ТАӘ, бұйрықтың күні мен нөмірін көрсете отырып), бағдарламаның атауы, бағдарламаның адресаты, оны іске асыру мерзімі, бағдарламаны әзірлеушінің (- тердің) ТАӘ, лауазымы, қала және оны әзірлеу жылы).

Түсіндірме жазба

– бағдарламаның бағыттылығы (бейіні)-техникалық, жаратылыстану-ғылыми, физика-математикалық, гуманитарлық дене шынықтыру-спорттық, көркем, туристік-өлкетану және т. б.;

- бағдарламаның өзектілігі - ұсынылған бағдарламаның қажеттілігі мен пайдалылығын растайды;

- бағдарламаның ерекшелігі-бағдарламаны басқалардан, басқалардан ерекшелейтін сипаттамалық қасиеттер ; бағдарламаға өзіндік ерекшелік беретін ерекшеліктер, негізгі идеялар;

- бағдарлама адресаты - оқушының үлгі портреті, ол үшін осы бағдарлама бойынша оқыту өзекті болады-жасы, даму деңгейі, қызығушылықтар шеңбері, жеке сипаттамалары, бағдарламадағы әлеуетті рөлдері;

- бағдарлама көлемі-бағдарламаны игеру үшін қажетті барлық кезеңіне жоспарланған сағаттарының жалпы саны;

-білім беру үдерісін ұйымдастыру нысандары (жеке, топтық және т. б.) және бағдарлама бойынша сабақ түрлері бағдарлама мазмұнымен анықталады және дәрістер, практикалық және семинар сабақтар, Зертханалық жұмыстар, дөңгелек үстелдер, мастер-кластар, шеберханалар, іскерлік және рөлдік ойындар, тренингтер, көшпелі тақырыптық сабақтар, өзіндік жұмыстарды орындау, концерттер, көрмелер, шығармашылық есептер, жарыстар және сабақтары мен жұмыстарының басқа да түрлері көзделуі мүмкін.;

- бағдарламаны игеру мерзімі - бағдарламаның мазмұнымен айқындалады және бағдарламада мәлімделген жоспарланған нәтижелерге қол жеткізу мүмкіндігін қамтамасыз етуге тиіс; бағдарламаның ұзақтығын сипаттайды-оны игеру үшін қажетті апта, ай, жыл саны;

- сабақ режимі-сабақтың жиілігі мен ұзақтығы.

Бағдарламаның мақсаты мен міндеттері

- мақсат-бағдарлама бойынша оқыту бағытталған жалпыланған жоспарланған нәтиже; бағдарламаның мазмұнын ескере отырып тұжырымдалады, анық, нақты, перспективалы және нақты болуы тиіс;

- міндеттер-бұл бағдарламаны іске асырудың нақты нәтижелері; технологиялық болуға тиіс, өйткені олар бағдарламаның мақсаттарында мәлімделген оқыту, тәрбиелеу және дамыту нәтижелеріне қол жеткізу үдерісін нақтылайды: үйрету, дағдыландыру, дамыту, қалыптастыру, тәрбиелеу.

Оқушылардың дайындық деңгейіне қойылатын талаптар

Бұл оқушылардың іс-әрекетінде көрсетілген және диагностикалық құралдарды қолдана отырып нақты анықталған мақсаттарының сипаттамасы. Оқытудың мақсат-нәтижелерінің осы тізбесі арнайы пәндік және түйінді құзыреттерді қамтиды. бағдарламаны барысында оқушылардың алған негізгі білімдерін, іскерліктерін, дағдыларын, сондай-ақ құзыреттерін, жеке, метапәндік және пәндік нәтижелерін анықтайды.

Оқытудың күтілетін нәтижесі-бұл мектепте жеке білім беру траекториясын құруға және оны бітіргеннен кейін сәтті кәсіби мансапқа қажетті білім, дағды, қызмет түрлері, құндылықтар.

Оқыту нәтижелерін "оқушы білуі, қолдануы (түсінігі болуы, мысалдар келтіруі), талдай білуі, тәжірибесі болуы тиіс" терминдерімен де, құзыреттілік терминдерімен де тұжырымдай алады. Курсты аяқтағаннан кейін оқушылардың жетістік деңгейін сипаттау керек.

Бағдарламаның мазмұны

- тақырыптық жоспар бөлімдер мен тақырыптардың атауын қамтиды, оларды зерделеуге арналған сағаттардың реттілігі мен жалпы санын айқындайды (сабақтардың теориялық және практикалық түрлерін, сондай-ақ бақылау нысандарын көрсете отырып), кесте түрінде ресімделеді; әрбір жылына құрастырылады; әрбір тақырып бойынша сабақ нысандарын сипаттайды (дәріс, сабақ, ойын, әңгіме, конференция және т. б.).);

- -тақырыптық жоспардың мазмұны бағдарламаның мақсаттарына және оны игерудің жоспарланған нәтижелеріне қол жеткізуге бағытталуы тиіс; бұл жоспарында берілген дәйектілікке сәйкес бағдарламаның бөлімдері мен тақырыптарының рефераттық сипаттамасы;

- бұл мазмұн оқытудың ішкі бейіндік мамандандырылуына және бейіндік Дағдылар мен дағдылардың қалыптасуына қалай ықпал ететінін, қалыптасқан дағдылар қандай мамандықтар (қызмет салалары) үшін пайдалы екенін көрсету керек;

-курстың мазмұны қандай материалдарда жүзеге асырылатынын көрсеткен жөн (құралы, оқушыларға арналған жұмыс дәптері, мұғалімге арналған әдістемелік құрал, хрестоматия, электрондық/мультимедиялық құралдар, Интернет-ресурстар және т.б.).

Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету

дағы жетекші орынды оқушылардың танымдық белсенділігін ынталандыратын іздеу және зерттеу сипатындағы әдістерге бөлу керек. ақпаратының әртүрлі көздерімен өзіндік жұмыстың үлесі маңызды болуы керек. Бұл жағдайда мұғалімнің негізгі функциясы-жалпы білім беру мақсатына жетуге бағытталған бірлескен іс-әрекетке негізделген көшбасшылық. Бұл тәсіл психологиялық климатты құруға мүмкіндік береді, оның негізінде - сенімділік, өзара көмек, ынтымақтастық. Осылайша, мұғалім білім әлеміне" бағыттаушы " болады: теориялық материалды оқып, тәуелсіз тапсырмаларды орындау кезінде сарапшы және кеңесші, модельдеу ойыны мен тренингте жетекші, жобасын орындау кезінде Үйлестіруші және кеңесші болады.

сабақтарын ұйымдастыру формаларын анықтау кезінде, ең алдымен, курстың нақты мақсаттарына сүйену керек. Ұжымдық және жеке топтық формалардың нұсқаларын қарастыру қажет.

Оқушыларға таңдалған оқыту профиліне сәйкес болашақ кәсіби қызметтің шарттары мен үдерістері туралы түсінік беретін, яғни белгілі бір дәрежеде оларды модельдейтін оқыту әдістері мен формаларын қолдануды қамтамасыз ету маңызды.

Вариативті курсты оқытудың мазмұны мен әдістемесіне қойылатын негізгі талаптар:

- өзекті жеке және әлеуметтік маңызы бар тақырыптар;

- базалық курстарды қолдау, сондай-ақ

бейіндеу және оқытудың жеке траекториясын таңдау;

- оқытуды ұйымдастырудың мынадай әдістері мен нысандарына сүйену

олар мұғалім мен оқушылардың білім беру қажеттіліктеріне жауап беріп, түлектердің болашақ кәсіби қызметіне сәйкес келеді.

Бұдан басқа, оқушылардың бейініне сәйкес келетін практикалық қызметке қосылуы, сондай-ақ олардың жалпы , зияткерлік және ұйымдастырушылық қабілеттері мен дағдыларын қалыптастыру мен дамытуды қамтамасыз етуі маңызды.

Бағдарламаны әдістемелік қамтамасыз ету мыналарды қамтиды:

- сабақтарын ұйымдастыру тәсілдері мен әдістерінің сипаттамасы;

− техникалық жарақтандыру;

- әдістемелік жабдықтау;

− әр тақырып немесе бөлім бойынша жұмысты қорытындылау формалары.

Вариативті курстарды оқыту әдістемесінің негізгі басымдықтары:

- тұтас дүниетанымның қалыптасуына ықпал ететін пәнаралық интеграция;

- тәжірибе мен ынтымақтастық негізінде оқыту;

- оқушылардың жеке ерекшеліктері мен қажеттіліктерін, таным стилдеріндегі айырмашылықтарды есепке алу - қоршаған әлем туралы ақпаратты өңдеудің жеке әдістері (аудио, визуалды, кинестетикалық);

- интерактивтілік (шағын топтардағы жұмыс, рөлдік ойындар, Имитациялық модельдеу, тренингтер, Жоба әдісі);

- тұлғалық-әрекеттік және субъектілік-субъектілік тәсіл (мұғалімнің мақсаттарына емес, білім алушының тұлғасына көбірек көңіл бөлу, олардың тең құқылы өзара іс-қимылы);

- фасилитация (көмек және кеңес беру).

Әдебиеттер тізімі

Негізгі және қосымша әдебиеттер(құралдары, жаттығулар жинақтары (бақылау тапсырмалары, тестілер, практикалық жұмыстар мен практикумдар), анықтамалық құралдар (сөздіктер, анықтамалықтар); көрнекі материалдар (альбомдар, атластар, карталар, кестелер) тізбесін қамтиды; білім беру үдерісінің әртүрлі қатысушылары - педагогтар, оқушылар үшін құрастырылуы мүмкін; библиографиялық сілтемелерге қойылатын талаптарға сәйкес

ресімделеді. Қосымша оқыту материалдары: мұғалім мен оқушыларға арналған әдебиет (негізгі және қосымша), электрондық басылымдар (компакт-дискілер, оқытатын компьютерлік бағдарламалар), Интернет-ресурстар.

бағдарламасын бекіту

Вариативтік курстың жұмыс бағдарламасы білім беру ұйымының жергілікті актісімен бекітіледі және осы білім беру саласы маманының тиісті рецензиясы болады; әдістемелік бірлестіктің отырысында не сараптамалық кеңесте (қажет болған жағдайда) қаралады және мақұлданады және білім беру ұйымының басшысы бекітеді.

бағдарламасын қарау мерзімдері мен тәртібі мынадай түрде жүзеге асырылады:

- жұмыс бағдарламасы Мектептің әдістемелік бірлестіктерінің отырысында қаралады (қарау нәтижелері хаттамаға енгізіледі);

- бағдарламасы директордың ОТЖ жөніндегі орынбасарымен, ресурстық орталықтың үйлестірушісімен келісіледі және білім беру ұйымының басшысымен бекітіледі.

- Білім беру ұйымының басшысы бекіткеннен кейін вариативтік курстың бағдарламасы оқыту іске асырылатын құжатқа айналады. Әрбір пән (курс) бойынша вариативті курстардың жұмыс бағдарламаларын бекіту туралы бұйрық шығарылады. Барлық жұмыс бағдарламаларында олардың мектептің әдістемелік бірлестігінің (ҒӘК) отырысында қабылданған күні және ЖОО-ның тиісті кафедраларының шешімдерінің авторлары немесе деректемелері көрсетілген Рецензиялар және бұйрықтың күні мен нөмірі көрсетілген оларды бекіту туралы мектеп директорының қолы көрсетіледі.

- Вариативті курстың жұмыс бағдарламасы жыл сайын жаңартылып отырады.

- пәндері бойынша жұмыс бағдарламаларын бекіту жылы басталғанға дейін, бірақ ағымдағы жылының 31 тамызынан кешіктірілмей жүзеге асырылады.

Оқушының жеке білім беру траекториясы

Тақырыбы: Қазақстан Тарихы

Түсіндірме жазба

_____
_____
_____
_____
_____
_____

Тапсырманы беру мерзімі	Оқу қызметінің мазмұны	Оқушылар білуі тиіс:	Білім алушылардың аты-жөні: _____ Мектеп _____ 10 сынып		
			Жұмыстың нысаны мен әдістері	Бақылау-дың түрлері	Тап-сырма-ны қабыл дау мерзі мі
17.11.2016	«Отырардың күйреуі»	Білуі тиіс: - оқиға кезеңі; - оқиғаның себептері; - оқиға орны; - қатысушылар оқиғалар; - оқиғалар барысы; - қорытындысы. Істей білуі: интернет-ресурстармен оқу тапсырмаларының алгоритмі бойынша жұмыс істеу	Презента-ция	Тестілеу арқылы	12.12. 2016

19.12.2016	Ақ Орданың мемлекеттік-әкімшілік құрылымы	Білуі тиіс: - өмір сүру кезеңі; - қоныстандыру аумағы; - этникалық құрам билеушілер; - негізгі оқиғалар; - мәдениет, тұрмыс, шаруашылық жағдайы. Істей білуі: алгоритм бойынша оқу материалымен жұмыс істеу, интернет-ресурстармен жұмыс істеу	Реферат	Тестілеу арқылы	19.01. 2016
21.02.2017	Кенесары Қасымовтың қазақтардың мемлекеттілігін нығайту жөніндегі қызметі	Білуі тиіс: - кезеңі; - қамту аумағы; - мақсаттары мен міндеттері; - көшбасшылар; - қозғаушы күштер; - негізгі оқиғалар; - барысы; - қорытынды. Істей білуі: алгоритм бойынша оқу материалымен жұмыс істеу, интернет-ресурстармен жұмыс істеу	Реферат	Тестілеу арқылы	15.03. 2017
6.03. 2017	«Верный» бекінісінің құрылысы (1854 ж.)	Білуі тиіс: - кезеңі; - жеке тұлғаның; - негізгі оқиғалар; - аумағы; - қорытынды. Меңгеруі керек: презентациямен жұмыс	Презентация	Тестілеу арқылы	3.03. 2017
19.03.2017	Сауда. Жәрмеңкелер. Сауда-саттық	Білуі тиіс: - кезеңі; - жеке тұлғаның;	Реферат	Тестілеу арқылы	9.04. 2017

	капиталы.	- негізгі оқиғалар; - аумағы; - қорытынды. Істей білуі: алгоритм бойынша оқу материалымен жұмыс істеу, интернет-ресурстармен жұмыс істеу			
18.04.17	Қазақстандағы 1986 жылғы Желтоқсан оқиғасы.	Білуге: - кезеңі; - қамту аумағы; - мақсаттары мен міндеттері; - көшбасшылар; - қозғаушы күштер; - негізгі оқиғалар; - барысы; - қорытынды. Істей білуі: алгоритм бойынша оқу материалымен жұмыс істеу, интернет-ресурстармен жұмыс істеу	Реферат	Тестілеу арқылы	4.05. 2017
3.05.2017	Қазақстан Республикасының Мемлекеттік рәміздері.	Білуі тиіс: - Мемлекеттік рәміздер (Елтаңба, Әнұран, Ту); - рәміздер авторлары; - мемлекеттік рәміздердің сипаттамасы. Істей білуі: презентациямен жұмыс	Презентация	Тестілеу арқылы	15.05. 2017
16.05.17	Қазақстан Республикасының Конституциясы	Білуі тиіс: ҚР Конституциясының баптары Істей білуі: презентациямен жұмыс	Презентация	Тестілеу	24.05. 2017

Қосымша 3

Оқушының өзіндік қызметін ұйымдастыру бойынша ұсынымдар

Оқушы ұсынған ақпарат мынадай талаптарға сәйкес келуі тиіс:

Ақпарат көзімен жұмыс істей бастағанда, сіз алдымен материалмен (егер бар болса, мазмұны, аннотациясы, Кіріспесі және қорытындысымен) кез келген жазба жасамай-ақ, жылдам -қарау арқылы танысуыңыз керек. Бұл шолу сізге ассимиляциялануы керек Барлық материалдар туралы түсінік алуға мүмкіндік береді.

2. Осыдан кейін материалды тараулар, бөлімдер, абзацтар бойынша мұқият зерделеуге көшу керек. Өзіңізге керек. (Сонымен бірге, оқырман аз шаршайды, материалды дауыстап мен салыстырғанда шамамен 25% тез игереді, жазылғанның мазмұнына көбірек көңіл бөліп, оны жақсы түсінуге мүмкіндік бар). Ешқашан қиын жерлерді айналып өтпеңіз. Жақсы түсіну және түсіну үшін оларды баяу қарқынмен керек.

3. Материалды құрылымдау және ақпарат мазмұнының әр компонентін игеру маңызды:

- мәтіндегі кілт сөздерді бөлектеу-ұғымдар;

- автордың негізгі идеяларын, ішкі мәтінін және жалпы ниетін түсінуге тырысыңыз;

- негізгі идеяны аксиома (постулаттар) түрінде анықтау және тұжырымдау);

- ұсынылған ақпараттың негізгі идеясы қандай теорияға негізделгенін немесе ол қандай теорияны тудыратынын анықтау;

- ұсынылған материалда қандай заңдар, заңдылықтар ескерілгенін анықтаңыз,

- ұсынылған материалдың негізгі принциптері қандай екенін анықтаңыз;

- осы ақпаратты іс жүзінде пайдалану кезінде сақталуы керек белгілі бір ережелер бар-жоғын анықтаңыз;

- негізгі заңдарды, заңдылықтарды, қағидаларды, қағидаларды сақтау (сақтамау) салдарларын сипаттау;

- ережеден алып тастау мүмкіндігін қарастыру;

– негізгі теориялық білімді растау үшін нақты білімді тарту-күндер, атаулар, оқиғалар, фактілер, тәжірибелер, эксперименттер және т. б.;

- іс-әрекет тәсілдерін анықтау (іскерліктер мен дағдылар) - материал мазмұнында көрсетілген пәндік және метапәндік, репродуктивті және шығармашылық;

- қызмет тәсілдерін бағдарламалық материалдың құрастырылатын бөлігінен оқушының іскерлігі мен дағдыларына аударуға ықпал ететін

практикалық тапсырмалар жүйесі арқылы оларды меңгеру жөніндегі қызметті ұйымдастыру;

ақпараттағы қатынастарды анықтау және түсіну, зерттелетін материалға өзінің көзқарасы мен позициясын анықтау.

4. Зерттелетін материалдың барлық ерекшеліктерін толық анықтауға бір уақытта қол жеткізуге болады деп күтуге болмайды. Түсініксіз болып қалған нәрсені толықтыру және қайта кезінде анықтау үшін оған екінші, үшінші, төртінші рет оралу ұсынылады.

5. Ақпаратпен танысу кезінде диаграммаларға, кестелерге, карталарға, суреттерге, математикалық формулаларға назар аудару керек: оларды қарастырыңыз, ойланыңыз, талдаңыз, мәтінмен байланыс орнатыңыз. Бұл зерттелетін материалды түсінуге және игеруге көмектеседі.

6. Ақпаратпен жұмыс істеу кезінде сөздіктерді кез келген бейтаныс сөз, термин, өрнек дұрыс қабылданып, түсініліп, жадында сақталуы үшін пайдалану керек.

7. Зерттелетін материалды жазу ақпаратпен жұмыс істеу кезінде есте сақтаудың ең жақсы тірегі болып табылады. Бұл, ең алдымен, 3.3 тармағында айтылғандай. зерттелетін материалды құрылымдау. Бұл жағдайда үзінділер, эскиздер, схемалар, тезистер, сандармен, тырнақшалармен растау.

Зерттелетін ақпаратты жазу көрнекі, оңай көрінеді. Құрылымдалған және жазылған нәрсе шынымен оқушының жеке меншігіне айналады.

Ақпарат көздерімен жұмыс істеу кезінде:

белгілі бір міндетіне сәйкес ақпаратты салыстыру, салыстыру, жіктеу, топтастыру, жүйелеу;

алынған ақпаратты қорытындылау, тыңдағаны мен оқығанын бағалау;

хабарламалардың негізгі мазмұнын белгілеуді; хабарламаның негізгі идеясын тұжырымдауды, ауызша және жазбаша тұжырымдауды; жоспар құруды, тезистерді тұжырымдауды;;

баяндама түріндегі толық хабарламаларды дайындау және ұсыну;;

бір-бірімен өзара әрекеттесіп, әртүрлі режимдерде (жеке, жұпта, топта) жұмыс істеу;

анықтамалық және анықтамалық материалдарды пайдалануға;;

өз іс-әрекеттері мен жолдастарының іс-әрекеттерін бақылауға, олардың іс-әрекеттерін объективті бағалауға;

оқытушыдан, басқа оқытушылардан көмек, қосымша түсініктемелер алуға;

әртүрлі сипаттағы сөздіктерді, әртүрлі кеңестерді, мәтіндегі тіректерді (кілт сөздер, мәтін құрылымы, алдын-ала Ақпарат және т. б.) пайдалану.);

сөйлеу және жазу кезінде перифразаларды, синонимдік құралдарды, жалпы ұғымдарды сипаттайтын сөздерді, түсіндірулерді, мысалдарды, түсіндірулерді, "сөзжұмбақты" және т. б.

Ақпаратпен жұмыс істеу кезінде пайдаланылатын іс-әрекеттер құрылымы:

Талдау

1. Барлығын логикалық бөліктерге бөліңіз.
2. Әр бөлікті бүтіннің бірлігі (элементі) ретінде сипаттаңыз.

НЕГІЗГІНІ АНЫҚТАУ

1. Ойдың тақырыбын анықтаңыз (бұл не туралы).
2. Кілт сөздер мен ұғымдарды табыңыз.
3. Отделите ең бастысы бұл второстепенного (произвести материалды сұрыптау).
4. Мәтінде қысқаша мазмұндау үшін семантикалық тірек нүктелерін белгілеңіз (немесе тыңдау барысында бекітіңіз).
5. Осы тармақтарға сәйкес, ең бастысы қысқаша қайта жазыңыз (немесе жазыңыз).

ҰҒЫМДАРДЫҢ АНЫҚТАМАСЫ

1. Жалпылауды қолданыңыз (ең жақын тұқымды атаңыз).
2. Айырым (түр) белгілерін көрсетіңіз.

Салыстыру

1. Салыстыру мақсатын қойыңыз.
2. Сіз салыстыратын заттар туралы материалды білетіндігіңізді тексеріңіз.
3. Сіз салыстыратын негізгі белгілерді таңдаңыз.
4. Айырмашылықты және (немесе) ұқсастықты табыңыз.
5. Салыстырудан қорытынды жасаңыз.

Жалпылау

Эмпирикалық жалпылау әрекеттері:

1. Сізге берілген тапсырмадан ең бастысы түсінікті анықтаңыз. Оның мағынасын қалай түсінетіндігіңізді тексеріңіз.

2. Осы тақырыптың (бөлімнің, курстың) материалынан негізгі, типтік фактілерді таңдаңыз.

3. Салыстыра келе, олардың бір-бірімен таңдап, жалпы, елеулі.

4. Қорытынды жасаңыз, яғни трендті, жетекші идеяны тұжырымдаңыз.

Теориялық жалпылау әрекеттері:

1. Жылжып ең бастысы түсінігі осы сізге тапсырма. Оның мағынасын қалай түсінетіндігіңізді тексеріңіз.

2. Зерттелген материалдағы негізгі сипаттамаларды, қатынастарды бөліп көрсетіңіз.

3. Белгілі бір материалды тұжырымдалған бастапқы сипаттамалары тұрғысынан талдаңыз, оның даму эволюциясын қадағалаңыз.

4. Қорытынды жасаңыз, яғни трендті, үлгіні, жетекші идеяны, заңды тұжырымдаңыз.

ЖІКТЕЛУІ

1. Топтастырудың негізін (белгісін, принципін) анықтаңыз.

2. Белгіленген белгілерге сәйкес нысандарды топтарға сұрыптаңыз.

3. Топтардың әрқайсысына атау беріңіз.

Дәлел

1. Тапсырманы талдаңыз, дәлелдеу үшін не қажет екенін түсініңіз.

2. Дәлелден туындайтын тұжырымды анықтаңыз.

3. Өз тұжырымдарыңызды дәлелдеу үшін пайдаланатын көзді анықтаңыз.

4. Сіздің тұжырымыңызды растайтын маңызды фактілерді белгілеп, оларды жүйелеңіз.

5. Дәлелдеріңізді қисынды түрде түзетіңіз, оларды қорытындымен байланыстырыңыз.

6. Барлық дәлелдер таусылғанын анықтаңыз.

Мазмұны

	Кіріспе	**3**
	Глоссарий	**6**
1	ШЖМ жағдайында қосымша білім беруді ұйымдастыру бойынша халықаралық және отандық тәжірибе.....	**9**
2	ШЖМ білім алушыларының әлеуметтенуі мен кәсіпке өзіндік бейімділігін анықтауда қосымша білім берудің рөлі.....	**39**
3	ШЖМ жағдайында қосымша білім беру: үйірме жұмысын ұйымдастыруға волонтерлік қозғалысты, ата-аналар қоғамдастығын және кәсіпкерлерді тарту бойынша әдістемелік ұсынымдар.....	**73**
	Қорытынды	**125**
	Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	**127**
	Қосымша	**128**

Введение

Особую роль на современном этапе в системе школьного обучения играет дополнительное образование, которое влияет на качество человеческого (интеллектуального) капитала, который в XXI веке стал основным фактором экономического роста и социального прогресса. На долю новых знаний и технологий в развитых странах приходится свыше 90% прироста валового внутреннего продукта. Роль инноваций сегодня является определяющей в обеспечении высокого качества и конкурентоспособности образования. Поэтому правомерна постановка вопроса о новой модели организации образования – инновационной, предусматривающей периодическую смену комбинаций элементов образовательной системы, образовательных укладов, научных и инновационных циклов, предполагает широкое использование дополнительного образования в педагогической практике.

Президент Республики Казахстан в Послании от 1 сентября 2020 года «Казахстан в новой реальности: время действий» отметил важность активного внедрения альтернативных вариантов неформального образования, признание результатов самостоятельного обучения, сертификацию профессиональных навыков. Далее Касым-Жомарт Кемелович Токаев поясняет: «Необходимо обратить самое серьезное внимание на спортивный, творческий потенциал подрастающего поколения. В условиях дефицита финансовых средств нет смысла содержать профессиональные спортивные клубы полностью за государственный счет. Приоритет нужно отдать массовому спорту, физкультуре и, конечно, детям. В каждой области, крупных районных центрах следует открыть спортивные секции. Требуется возобновить деятельность «детских кружков», где представители юного поколения могли бы постигать азы творчества и ремесленничества» [1].

Сегодня учебное заведение не единственный источник получения дополнительного образования. Развиваются сетевые и кластерные формы организации образовательного процесса. Большую популярность у детей приобретает участие в инновационных образовательных проектах, краткосрочных дополнительных образовательных программах, дистанционных образовательных курсах. Рост заинтересованности семей и детей дополнительным образованием обуславливает увеличение негосударственных организаций. Задачи социализации, подготовки обучающихся к полноценному и эффективному участию в общественной и профессиональной областях реализуют и общественные организации.

Дополнительное образование в настоящее время переживает непростой период. Современные карантинные ограничения и переход на дистанционное

обучение в школе породило много проблем и для дополнительного образования. В условиях домашней самоизоляции для многих школьников оказалось не менее важным не прерывать заниматься своим хобби в секции или кружке. Для части ребят это важно, в том числе для подготовки к конкурсам, соревнованиям, которые тоже оказались под угрозой срыва в текущей ситуации. Другая часть ищет возможности для самообразования и саморазвития в условиях самоизоляции. Наконец, третью группу детей стремятся вовлечь в продуктивную деятельность родители, озабоченные возросшей - в новой ситуации - активностью сети, не приносящей, по их мнению, пользы. Как и в оффлайн-жизни, «дополнительность» дополнительного образования оказывается не очевидной. Но в то же время для многих школьников именно в этой области лежат основные содержательные интересы и ресурсы психологического благополучия.

Непосредственное влияние на дополнительное образование оказывают подходы, принятые в Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан. Возникает немало проблем на пути реализации новых подходов. Дополнительному образованию необходимо сформировать теоретическую и методическую модель образовательной деятельности как социальной технологии использования «ресурса детства», опираясь на государственный заказ или задание.

В связи с этим необходимо разработать теоретическую и методичексую основу дополнительного образования. Использование в учебном процессе дополнительного образования повышает возможность вариативности способов получения образования, позволяет по-новому организовать взаимодействие учеников и педагогов, способствует развитию познавательной самостоятельности школьников.

Объектом исследования – является система дополнительного образования в учебном процессе малокомплектных школ.

Предметом исследования является процесс организации дополнительного образования в малокомплектных школах, роль дополнительного образования в социализации и профессиональном самоопределении обучающихся малокомплектных школ.

Целью данных методических рекомендаций является оказание методической помощи учителям и обучающимся по организации дополнительного образования в малокомплектных школах.

Для достижения поставленной цели были определены следующие задачи:

- изучение международного и отечественного опыта применения дополнительного образования в учебном процессе;
- изучение нормативно-правовой базы дополнительного образования;

- определение роли дополнительного образования в социализации и профессиональном самоопределении обучающихся МКШ;
- разработка методических рекомендаций по организации дополнительного образования в малокомплектных школах.

Научная новизна пособия заключается в предоставленном анализе международного и отечественного опыта применения дополнительного образования в учебном процессе, анализе нормативно-правовой базы дополнительного образования, обосновании роли дополнительного образования в социализации и профессиональном самоопределении обучающихся малокомплектных школ. Предоставлены методологические особенности и методические рекомендации по организации дополнительного образования в малокомплектных школах.

Практическая значимость состоит в том, что материалы методических рекомендаций помогут учителю, управленческому персоналу МКШ спланировать, организовать эффективные конструктивные приемы для осуществления способов организации дополнительного образования в малокомплектных школах. Данная работа расширит возможности педагогов в использовании методов и приемов дополнительного образования в учебном процессе.

Глоссарий

1. **Дополнительное образование** - процесс воспитания, обучения, осуществляемый с целью удовлетворения всесторонних потребностей обучающихся, воспитанников и специалистов.
2. **Внешкольная организация дополнительного образования** - учебно-воспитательная организация, реализующая образовательные программы дополнительного образования обучающихся и воспитанников.
3. **Учебно-оздоровительная организация образования** - юридическое лицо, осуществляющее функции по воспитанию, образованию, оздоровлению, отдыху детей и учащейся молодежи.
4. **Производственное обучение** - обучение, направленное на приобретение теоретических знаний, практических умений обучающимися, на базе организаций образования и (или) предприятий (организаций).
5. **Опорная школа (ресурсный центр)** - организация среднего образования, на базе которой консолидируются образовательные ресурсы близлежащих малокомплектных школ для проведения краткосрочных сессионных занятий, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся в целях обеспечения доступа к качественному образованию обучающихся малокомплектных школ.
6. **Малокомплектная школа** - общеобразовательная школа с малым контингентом обучающихся, совмещенными класс-комплектами и со специфической формой организации учебных занятий.
7. **Научно-методическая работа** - вид деятельности, основанный на достижениях науки и передового педагогического опыта и направленный на совершенствование функционирования и развития системы непрерывного образования.
8. **Подушевой норматив финансирования** – норматив финансового обеспечения гарантированной государственной стоимости обучения на всех уровнях образования.
9. **Лица (дети) с особыми образовательными потребностями** - лица, которые испытывают постоянные или временные трудности в получении образования, обусловленные здоровьем, нуждающиеся в специальных, общеобразовательных учебных программах и образовательных программах дополнительного образования.
10. **Инклюзивное образование** - процесс, обеспечивающий равный доступ к образованию для всех обучающихся с учетом особых образовательных потребностей и индивидуальных возможностей.

11. **Модель обучения «Перевёрнутый класс» -** модель обучения, когда теоретический материал изучается посредством информационных и коммуникационных технологий самостоятельно (видеолекции, аудиолекции, интерактивные материалы и т.п.), а высвобожденное время на уроке направлено на решение проблем, сотрудничество и взаимодействие с учениками.
12. **Учебный план** - документ, который определяет перечень, трудоемкость, последовательность и распределение по периодам обучения учебных предметов, курсов, дисциплин (модулей), тем, практики, иных видов учебной деятельности и формы аттестации обучающихся.
13. **Силлабус** - программа обучения по дисциплине для обучающегося, содержащая краткое описание учебной дисциплины, основные характеристики изучаемой дисциплины.
14. **Информационно-образовательные ресурсы** - формализованные идеи и знания образовательного характера, различные данные, методы и средства их накопления, хранения и обмена межу источниками и потребителями информации.
15. **Сетевая технология** - технология, включающая обеспечение учебно-методическими материалами, формы интерактивного взаимодействия обучающихся с преподавателем и друг с другом, а также администрирование учебного процесса на основе использования сети Интернет.
16. **Кейсовая технология** - технология, основанная на комплектовании наборов (кейсов) учебно-методических материалов на бумажных, электронных и прочих носителях и рассылке их обучающимся для самостоятельного изучения.
17. **Мультимедиа** - комплекс аппаратных и программных средств, позволяющих пользователю работать в диалоговом режиме с разнородными данными (графикой, текстом, звуком, видео).
18. **Смешанное обучение (интегративная модель) -** модель обучения, которая представляет собой интеграцию очных и электронных форм обучения. Смешанное обучение, или blended learning - современная образовательная технология, в основе которой лежит концепция объединения технологий «классно-урочной системы» и технологий электронного обучения, базирующегося на новых дидактических возможностях, предоставляемых ИКТ и современными учебными средствами.

19. **Тестирующий комплекс** - программное средство, предназначенное для определения степени освоения обучающимися учебного материала на всех уровнях образовательного процесса.
20. **Тьютор** - лицо, помогающее обучающимся осваивать изучаемую с преподавателем дисциплину.
21. **Педагог - эдвайзер** - специалист, в обязанности которого входит разработка базовых образовательных целей, системы их критериев и показателей, пакета контрольно - оценочных процедур для отслеживания образовательных результатов, основных способов и средств индивидуального обучения.
22. **Оценка учебных достижений обучающихся** - установление степени достижения целей обучения, уровень сформированности знаний, умений и навыков, а также выявление уровня их развития, включая индивидуальные и личностные качества; проверка (контроль), измерение учебных достижений обучающихся.
23. **Индивидуальный учебный план** (ИУП) - совокупность учебных предметов (профильных курсов), выбранных обучающимися для освоения из учебного плана образовательного учреждения, составленного на основе базисных учебных планов.

1. Международный и отечественный опыт по организации дополнительного образования в условиях МКШ

Роль педагога заключается в организации индивидуальной и коллективной работы обучающихся, в определении и оперативном решении проблем в обучении, в рецензировании работ обучающихся.

Международный опыт по организации дополнительного образования в условиях МКШ. Дополнительное образование в Российской Федерации

История дополнительного образования в России актуализируется с начала прошлого столетия. Столетняя история дополнительного образования говорит о его востребованности для детей, родителей, для всей системы российского образования в целом. Среди основных черт дополнительного образования в Российской Федерации сегодня стоит отметить многоаспектность инфраструктуры: успех воспитания детей в совместных усилиях системы образования, области спорта и культуры, активных действиях лидеров молодежной политики и неравнодушных участников общественных движений. Многие родители отмечают важность таких показателей в оценке системы дополнительного образования как общедоступность и бесплатность. Педагоги, сравнивая систему дополнительного образования с зарубежным опытом, считают российскую систему самой гибкой, по-хорошему изменчивой, восприимчивой ко всему полезному в опыте работы самых разных стран.

Формально дополнительное образование детей в Российской Федерации обрело статус неотъемлемой части системы образования в 1992 г. в Законе «Об образовании». В Федеральном законе от 29 декабря 2012 г. №273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» впервые появилось определение дополнительного образования как вида образования, который направлен на всестороннее удовлетворение образовательных потребностей человека в интеллектуальном, духовно-нравственном, физическом и (или) профессиональном совершенствовании и не сопровождается повышением уровня образования. В законе проведено содержательное различие между «основным» и «дополнительным образованием» - последнее является по своей сути добровольным, инициативным. Если Закон «Об образовании» 1992 г. ориентировал всю систему на всестороннее удовлетворение образовательных потребностей граждан, общества и государства, то в Законе, принятом в 2012 г., целевые ориентиры дополнительного образования сконцентрированы вокруг человека [2].

В соответствии с Законом об образовании дополнительное образование включает такие подвиды, как дополнительное образование детей и взрослых, а также дополнительное профессиональное образование.

Дополнительные образовательные программы подразделяются на два вида:

1) дополнительные общеобразовательные программы - дополнительные общеразвивающие программы, дополнительные предпрофессиональные программы;

2) дополнительные профессиональные программы - программы повышения квалификации, программы профессиональной переподготовки.

Минобрнауки России в 2013 г. конкретизировало цели и особенности образовательной деятельности по дополнительным общеобразовательным программам. Спектр целей оказался весьма широким, включая развитие способностей, укрепление здоровья, воспитание обучающихся, развитие и поддержку талантливых обучающихся, профессиональную ориентацию, социализацию и адаптацию к жизни в обществе, формирование общей культуры обучающихся.

Среди особенностей реализации программ обращают на себя внимание такие, как возможность создания разновозрастных групп, сочетания групповых и индивидуальных занятий, реализация программ в течение всего календарного года, включая каникулярное время, организация обучения в соответствии с индивидуальным учебным планом, в том числе ускоренное обучение, возможность участия в занятиях родителей.

Таким образом, уже в действующем законодательстве характеристики дополнительного образования как вида образования соответствуют самым передовым представлениям о целях, задачах и принципах организации образования в современном мире.

В 1988 г. в России действовало более 5 тыс. дворцов/домов пионеров, 9209 детско-юношеских спортивных школ, 9210 детских творческих школ (музыкальные, художественные, хореографические), 1714 станций юных техников, 1183 станции юннатов.

В постсоветский период сеть существенно сократилась. В 2008 г. насчитывалось более 16 тыс. организаций. В последнее десятилетие процесс сокращения продолжается, но несколько замедлился (к 2017 г. почти на 20%).

Обсуждая трансформацию системы дополнительного образования, нельзя не отметить активный рост негосударственного сектора. С начального этапа предоставления возможности для бизнеса в сфере дополнительного образования прочные позиции заняли и сохраняют языковые школы (курсы) и центры развития ребенка. Последние годы спектр предложений в этом секторе

расширился. Если в 2015 г. частными были лишь 1,3% всех организаций, реализующих программы дополнительного образования, то в 2017 г. - уже 2,6%.

По данным статистики, в городских поселениях дети в возрасте от 5 до 18 лет получают 20,7 млн дополнительных образовательных услуг (145,5% от численности городского населения соответствующего возраста); в сельской местности - 4,2 млн услуг (73,1%). Для корректировки данных по охвату детей в возрасте от 5 до 18 лет дополнительным образованием на двойной учет детей используется поправочный коэффициент Росстата, рассчитываемый на основании социологического обследования. Однако его использование для коррекции отдельно по услугам в городской и сельской местности будет некорректным.

Опрос родителей школьников показывает, что масштаб участия детей в дополнительном образовании на базе школ - несколько больше в поселках городского типа и селах, по сравнению с теми детьми, которые проживают в городах, за исключением Москвы. При этом инфраструктура для занятий (наличие специализированных помещений и оборудования) в большинстве случаев уступает по качеству городским школам.

Напротив, в дополнительном образовании вне школы дети из сельской местности участвуют в меньшем масштабе, по сравнению с жителями городов. Треть опрошенных родителей детей, проживающих в сельской местности, отметили, что их дети не занимаются дополнительным образованием вне школы, в то время как в среднем по стране этот показатель составил 23,8%. В городах с разной численностью населения (за исключением Москвы) доля невовлеченных детей составляет 18–20%. Это происходит потому, что сеть специализированных организаций дополнительного образования развита в сельской местности слабо и детям чаще приходится довольствоваться предложениями услуг дополнительного образования на базе школ. К этому можно добавить факт, выявленный в исследовании 2013 г.: более половины жителей сельских поселений, принимавших участие в опросе, ответили, что их ребенок в дошкольном возрасте не посещал дополнительных занятий (51,7%), в то время как в городах таких детей в среднем менее трети [2, с.77-79].

Определенной компенсацией для детей из сел является участие в занятиях творчеством, а также спортом на базе сельских клубов, которые официально не относятся к системе дополнительного образования.

С точки зрения содержания в сельской местности, в сравнении с другими типами населенных пунктов, школьники больше вовлечены в такие направления, как спортивное (общеразвивающие программы), военно-патриотическое, туристско-краеведческое, и в то же время реже занимаются

иностранными языками, научно-исследовательской деятельностью, спортом в специализированных организациях.

Занятия разными видами искусств в целом одинаково распространены и в городской, и в сельской местности. Но дети, проживающие в селах, в меньшей степени вовлечены в занятия искусством в специализированных организациях - школах искусств, музыкальных и художественных школах, реже обучаются по предпрофессиональным программам.

Кроме того, дети в сельской местности ограничены в возможностях участия в конкурсах, соревнованиях, посещениях событий, связанных с направлением их занятий (концерты, спортивные состязания, музеи и др.), по причине дефицита у семей средств в бюджете на такого рода поездки. Последние годы дополнительные ограничения возникли в связи с ужесточением правил перевозки детей.

Родители деревни и села и по структуре дохода, и по структуре предложений на рынке дополнительного образования ориентированы почти исключительно на государственные формы дополнительного образования, организованные в школе или в шаговой доступности от места проживания - при библиотеке, клубе или поселковом доме творчества.

Отмечая объективные барьеры доступности дополнительного образования, нельзя оставить без внимания барьер, связанный с субъективной позицией части родителей обучающихся из сельских малокомплектных школ. В интервью и фокус-группах с руководителями и педагогами организаций дополнительного образования отмечается низкая мотивация части родителей в отношении вовлечения детей в занятия дополнительным образованием. Следует отметить также и то, что в сельской местности критерий «близости к дому» оценивается иначе, чем в городе, где под этим обычно понимается дорога, занимающая менее получаса (независимо от того, пешком или на общественном транспорте). В сельской местности расстояние более полукилометра часто воспринимается как критическое с точки зрения доступности.

Таким образом, дети из сельских школ, в основном это обучающиеся малокомплектных школ, имеют меньше возможностей для инициативного развития своих интересов и реализации талантов. Причин тому несколько: низкая доступность специализированных организаций, ориентированных на более глубокий и в том числе предпрофессиональный уровень программ; в целом менее развитая культурная среда; ограниченная транспортная мобильность; в некоторой степени - позиция части родительского сообщества.

Дополнительное образование в дальнем зарубежье

Проблема международных сопоставлений по параметрам организации и доступности дополнительного образования состоит в различиях подходов к определению самого «дополнительного образования». В одной только англоязычной практике существуют разнообразные понятия, которые в той или иной степени соотносятся с российским представлением о дополнительном образовании: extracurricular activities, supplementary education, additional education, after school education, leisure edu- cation, outdoor education, extended education.

При этом ключевыми характеристиками, позволяющими объединять эти разные группы программ при анализе и соотносить их с казахстанскими практиками, являются такие, как добровольный характер, акцент на индивидуальной образовательной траектории, обучение через действие, ориентация на процесс, отсутствие обязательного учебного плана и давления времени, обучение в социальной среде, открытость и адаптивность.

В некоторых странах (Сингапур, Япония, Англия, Финляндия, Австралия) основными провайдерами услуг дополнительного образования являются школы. При этом в Сингапуре и Японии участие в этих занятиях обязательно, а в Англии и Австралии - желательно.

В таких странах, как Швеция, Франция, Германия, дополнительное образование в основном предоставляется вне школы на местном уровне. В Швеции и Франции оно организовано в коммунах, в Германии - в федеральных землях, в США управляется на уровне штатов. В Чехии дополнительное (неформальное) образование представлено центрами свободного времени и клубами, действующими при школах (примечательно, что центры свободного времени предназначены для различных категорий обучающихся - дошкольников, учеников, студентов, а также педагогов независимо от места их постоянного проживания).

При этом разнообразие организаций дополнительного внешкольного образования в сочетании с особенностями распределения полномочий между ведомствами и уровнями управления создает довольно сложные конфигурации. Так, например, музыкальные и художественные школы городов Германии руководствуются регламентами территориальных министерств культуры и образования. В свою очередь, молодежные центры и клубы, которые реализуют широкий спектр программ неформального образования, руководствуются федеральным законодательством и целевыми программами правительства, которое ежегодно дополнительно к местным бюджетам выделяет ассигнования на их развитие.

Дополнительное образование на базе школ в подавляющем большинстве стран бесплатно. Часто бесплатно или за небольшую условную плату (в том числе по модели софинансирования) программы дополнительного образования предлагаются местными образовательными, культурно-досуговыми организациями (учрежденными на местном уровне или независимыми некоммерческими). В США активную поддержку получило направление, связанное с созданием программ неформального образования в музеях, заповедниках, эксплораториумах, зоопарках, с которыми тесно сотрудничают школы. Органы управления образованием обеспечивают транспорт для поездок.

Сектор некоммерческих организаций, реализующих программы неформального образования, отличается большим разнообразием по масштабу, тематике и формам работы. Они получают поддержку в виде грантов, которые финансируют органы местного самоуправления, региональные власти и правительство, а также благотворительные фонды. Например, в Лондоне каждый округ имеет свой собственный Общественный фонд, который позволяет оказывать финансовую поддержку школьным клубам и клубам для молодежи, действующим вне стен школы. Кроме того, клубы по интересам, детские и молодежные организации часто освобождаются местными властями от арендной платы. В ряде стран активным участником системы дополнительного (неформального) образования являются религиозные сообщества.

Частные организации существуют во всех странах (в меньшей степени, например, в Сингапуре), но пользуются разным спросом (например, довольно высоким - в США и Китае). Их востребованность связана с реализацией индивидуального подхода, дополнительных сервисов, нередко - с более продвинутым дизайном образовательных программ и использованием передового оборудования.

За последние полтора десятилетия в мире (наиболее отчетливо в Европе) сфере дополнительного (неформального) образования уделяется все больше внимания. Во многих странах те занятия, которые относились раньше к области child care (забота о детях), стали рассматриваться как образовательные. Например, в Нидерландах соответствующий курс государства был зафиксирован в «The Dutch Childcare Act of 2005». В результате количество мест, предоставляющих услуги внешкольной занятости в Нидерландах, увеличилось почти в 2 раза с 2004 по 2009 год.

Существенно, что государственная поддержка дополнительного образования во многих странах, особенно европейских, строится на основе программ (проектов), направленных на достижение определенных целей

(например, дать молодежи знания, необходимые для самостоятельной жизни и трудоустройства, участия в гражданской жизни общества, привлечения молодежи к активной работе по решению проблем местного сообщества; содействие личностному и социальному развитию молодых людей, предоставление возможности иметь свой голос и влияние в своем сообществе и социуме в целом) или в интересах конкретных групп (малообеспеченные, этнические группы, мигранты).

В большом числе стран дополнительное образование не регламентируется на государственном уровне и не имеет единого субъекта управления (координации, надзора). В то же время в Сингапуре и Великобритании приняты регламентирующие документы, определяющие требования к условиям для занятий дополнительным образованием, которые должны быть созданы провайдерами. В Великобритании существует национальная система контроля качества услуг внешкольного дополнительного образования, которая была создана и развивается общественными организациями на средства из государственного бюджета. В Финляндии действует механизм системы валидации неформального и информального образования.

В целом по мере расширения сферы дополнительного (неформального) образования вопрос об оценке его эффектов и контроле качества программ начинает все более активно обсуждаться. Так, в Германии реализован проект Weiterbildungspass («Паспорт непрерывного образования»), предусматривавший оценку разнообразных инициатив на базе школ и внешкольных организаций, в том числе волонтерских, по итогам которого разработана модель национального паспорта. Функционал модели заключается в подтверждении компетентностей, приобретенных в условиях неформального образования, определении жизненных, профессиональных целей обладателя паспорта. Системы и инструменты оценки качества программ внешкольного образования разрабатываются многочисленными профильными ассоциациями и исследовательскими структурами.

Формы реорганизации сельских школ и дополнительное образование в сельских населенных пунктах в США

Сельские школы за рубежом в последние годы тоже претерпели изменения. Анализ исследований по данной проблеме выявляет три главные особенности.

Первая состоит в том, что под реструктуризацией в высокоразвитых странах понимается целенаправленный процесс постоянных позитивных изменений.

Вторая особенность состоит в резком преобладании публикаций по реструктуризации в высокоразвитых странах по сравнению с публикациями в странах с переходной экономикой и развивающихся странах. Соотношение публикаций составляет 100:10:1, то есть отличается на порядок.

Третья особенность заключается в связи реструктуризации с новыми технологиями, в первую очередь — информационными технологиями.

Можно предположить, что реструктуризация сети сельских школ — это отклик системы образования высокоразвитых стран на социально-экономические и технологические изменения 80–90-ых годов 20 века. К ним относятся:

1) резкое сокращение занятости в сельском хозяйстве;

2) массовый переезд населения центральных районов городов в пригородную зону;

3) повсеместное распространение Интернета и новых технологий в обучении с использованием компьютерных программ;

4) необходимость комплексного решения проблемы обслуживания школ;

5) создание новых типов школ (для взрослых, для коренных народов, школы с долевым участием родителей, школы с участием религиозных организаций).

Настоящей лабораторией реструктуризации сети сельских школ являются сейчас США. Под сельской местностью в Америке понимается любой населенный пункт с числом жителей, не превышающим 2500 человек. В США в 1993–1994-ых годах около половины (48%) из 15000 школьных округов, на которые поделена страна, относились к сельским, из них большая часть (60%) была малыми. В период с 1994 по 1998 годы количество малых сельских округов уменьшилось. Так, среди 700 закрытых за это время округов 415 были малыми сельскими, 315 округов слились с соседними, образовав консолидированные округа.

Реформирование предполагает изменения во взаимодействии школы и общины. Основополагающими принципами построения успешных программ сотрудничества сельских школ с семьями и общинами являются следующие положения:

- Семья и община являются первичной образовательной средой для каждого ребёнка.
- Участие родителей и местной общины в обучении и воспитании детей — главный фактор повышения эффективности школьного образования, его качества и успеваемости каждого школьника.

• Активное взаимодействие школы, родителей и местной общины эффективно на всех ступенях обучения — от подготовительных классов и начальной школы до выпускного класса полной средней школы.

• Школы должны не только рассчитывать на помощь родителей и членов общины, но и нести перед ними ответственность за качество обучения детей

• Родители и другие налогоплательщики имеют полное право принимать самое непосредственное участие в процессе обучения.

• Персонал школы должен относиться к родителям и другим членам общины с большим уважением.

• Члены общины приглашаются для участия в органах управления на национальном уровне и на уровне штата, округа, а также на местном уровне; они участвуют в проведении политики, в планировании, в совершенствовании методов обучения. Со своей стороны школы должны признавать и уважать культурные местные традиции.

Говоря об организации сотрудничества школы с местной общиной, следует отметить, что многие американские педагоги стремятся к созданию сельских воспитательно-образовательных комплексов, которые включают в себя школу, местные предприятия и учреждения, объекты социально-бытовой и культурной сферы, спортивно-оздоровительные сооружения. Религиозные и общественные организации. При этом все входящие в образовательный комплекс субъекты являются составными частями единого структурного механизма, и их взаимоотношения регулируются договором о вхождении в структурную общность, именуемую «сельский воспитательно-образовательный комплекс». Преимущества такой организации сотрудничества очевидны: школа получает не только материальные и человеческие ресурсы, но и поддержку всей общины на всех уровнях. Каждое из структурных подразделений комплекса выполняет не только свои специфические задачи, но и проводит учебные и лабораторные занятия, организует практику старшеклассников. Многие из таких образовательных комплексов выполняют задачи по оздоровлению экономической и социальной ситуации в общине, осуществляют социально значимые в рамках общины проекты, например, такие, как очистка окрестных территорий от мусора, строительство стадионов, компьютеризация школы и местных учреждений культуры и др. Причем, в таких проектах участвуют не только учителя и обучающиеся, но и родители, представители местной администрации, специалисты различных служб.

В работах многих ученых используется термин «чувство общины». В «коммунально-организованных» школах имеется консенсус относительно ценностей и веры; общая программа работы по учебным курсам, внешкольным мероприятиям, церемониям; наличие традиций; основанные на заботе друг о

друге взаимоотношения взрослых и детей внутри школы, этика заботы. В таких школах, как правило, выше посещаемость, лучше моральный климат и выше уровень достижений обучающихся .

Термин «партнерство» может быть использован в разных значениях, как и другие подобные термины «гражданственность», «партисипативная демократия», «гражданская активность» и прочее. Под партнерством, взаимодействием школы и общины подразумевается развитие целой сети социальных взаимодействий внутри и между школьной и местной общиной. Такое партнерство строится на социальном взаимодействии, взаимном доверии и взаимосвязи, которые обеспечивают всем организациям внутри общины их развитие на благо общества. Особенно характерно партнерство между школой и общиной в сельских местностях. Как правило, сельские школы меньше по числу поступающих в них обучающихся, и в них легче культивировать позитивный климат, развивать взаимодействие школы и общины.

Для сельской общины характерны тесные связи со школами, семьи в таких общинах имеют глубокие корни, поддерживают взаимодействие между поколениями, и все это усиливает общинные нормы, ценности и отношения. К преимуществам таких общин относится культивирование чувства местного патриотизма, обеспечение возможности привлекать родителей, усиление взаимодействия с церковью, усиление взаимодействия с местным бизнесом и прочее. Именно в таком взаимодействии школы и общины укрепляется «социальный капитал».

Выделяют следующие типы взаимосвязи школы и общины:

Социальный капитал. Под социальным капиталом понимается принадлежность к семье или общине, влияние семьи, окружения, общины на успешность обучения в школе. Считается, что социальный капитал присутствует там, где есть участие во взаимодействии, обмене, доверии, действуют социальные нормы, взаимосвязь между поколениями и социальными институтами. Эти характеристики в большей степени присущи сельским районам, чем городским. Считается, что социальный капитал легче воспринимается более образованными и имеющими работу слоями населения (в противовес меньшинствам и пришедшим извне).

Чувство места (местный патриотизм). Сельские жители больше привязаны к своему месту жительства, чем горожане, и это чувство усиливается с развитием местного патриотизма. Через чувство места у человека формируется взгляд на мир и понимание других людей, а также самого себя. Социальный капитал общины, основанный на местном патриотизме, может активно использоваться через посредство сельских школ.

Привлечение родителей. Привлечение родителей к участию в образовании их детей является важной предпосылкой успешности такого обучения. Формы участия родителей могу быть различны: это и добровольное посещение школьных собраний и вечеров, контакты со школой по поводу успеваемости обучающихся, мониторинг домашних заданий, разговоры с учениками о прошедшем школьном дне, составление планов на будущее и прочее. Это еще один тип взаимодействия семьи, общины и школы.

Связи с церковью. Семья, школа и церковь всегда были традиционной основой организаций, моделирующих социальные нормы и роли. Зачастую союз школы и церкви (в религиозно-однородных общинах) даёт дополнительную ценность социальному капиталу, накапливаемому детьми. Во многих общинах по-разному относятся к проблеме отделения церкви от государства. В одних округах учителя учат в воскресных школах, уделяя большое внимание вопросам морали, в других священник помогает решать вопросы дисциплины — не с позиций религии, а потому, что он лучше знает данного ученика, его семью.

Взаимодействие школы с бизнес-организациями. Интересно изучение связей между школами, местным бизнесом и общинными организациями. Банки, бизнес, кооперативы и прочие группы работают со школами по обеспечению их необходимыми ресурсами. Школа может стать центром внимания в общине, наиболее престижной организацией, активно взаимодействующей с местными бизнесменами. Местный бизнес также заинтересован в мотивации обучающихся на работу после окончания школы, в предотвращении их миграции в другие места.

Община как ресурс социализации, подходов к воспитанию. История населённых пунктов, географические особенности, леса и животный мир, окружающий школу, — вот источники интереса и мотивации к изучению родного края, общины.

В некоторых странах право участия общественности в управлении образованием закреплено Конституцией. Так, испанская Конституция 1978 г. в статье 27, посвященной образованию, устанавливает важное положение. Пункт 7 гласит: «Преподаватели, родители и, в соответствующих случаях, обучающиеся принимают участие в контроле и управлении всеми учебными центрами, содержащимися администрацией за счет государственных фондов, в порядке, установленном законом». (Испания, Конституция и законодательные акты 1982, с. 38).

В США, например, в Конституции штата Миссури (Ст.IX «Образование») также зафиксировано право общественности на управление и контроль состояния образования: «Контроль обучения в государственных школах

вручается совету по образованию штата, состоящему из восьми непрофессиональных членов, назначаемых губернатором штата по рекомендации и согласию сената, после открытых слушаний при условии, что не более четырех его членов будут принадлежать к одной и той же политической партии ...» (Constituion of Messouri, 1986). Следует отметить то обстоятельство, что в Конституции и соответствующих законах об образовании штата Миссури специально оговорено, что члены совета назначаются из числа непрофессионалов, не являющихся работниками народного образования.

В большинстве развитых стран Европы (Франции, Италии, Шотландии, Дании) и в Северной Америке законодательные и другие нормативные документы обеспечивают, с одной стороны, право участия в управлении образованием всех непосредственно заинтересованных групп граждан и, с другой стороны, регулируют, регламентируют это участие, что значительно облегчает функционирование всех этих партиципативных органов и структур.

Во всех развитых странах на национальном уровне существуют различные советы и комитеты, которые условно можно разделить на три группы: высшие советы по народному образованию; национальные консультативные советы по отдельным видам, аспектам и программам народного образования; национальные координационные советы и комитеты. Наряду с центральными или высшими советами и комитетами во всех странах функционируют профессионально-общественные консультативные «программные советы и комитеты», иначе говоря, функциональные органы с участием представителей общественности, действующие в определённой сфере образования. Важно подчеркнуть, что состав, функции и прерогативы этих советов, комитетов и комиссий определяются законодательными актами и другими официальными нормативными документами, что строго фиксирует их статус и взаимоотношения с центральными органами государственного управления образованием.

На региональном и местном уровнях управления образованием общественность также привлекается к деятельности различных управленческих структур. Однако сами эти структуры и выполняемые ими функции могут значительно различаться в зависимости от уровня демократизации управления, степени централизации управления и сложившейся практики. В одних странах они являются консультативными органами, не принимающими крупных решений (например, советы по образованию в регионах и департаментах Франции), в других — обладают властными функциями (например, в США).

К партисипативным органам управления на уровне отдельного учебного заведения относятся: Совет школы, Совет класса, Совет делегатов

обучающихся, Родительский комитет, Административный совет (совет управления), Бюро или постоянные комиссии.

Подлинным органом управления учебно-воспитательным учреждением является Совет школы или Совет учебного заведения. По действующему сегодня законодательству школьные Советы в том или ином виде существуют в государственных и муниципальных учебных заведениях всех европейских стран, хотя название этого органа, его функции и прерогативы могут быть различными в разных странах. В большинстве стран школьный Совет считается сегодня органом, отвечающим за общую политику функционирования и развития учебного учреждения настолько, насколько позволяют предусмотренная законодательством страны автономия школы и прерогативы школьного Совета [3].

Всё вышеизложенное даёт основание сделать несколько обобщений и выводов:

1. Во всех развитых странах придаётся очень большое значение участию широкой общественности в управлении образованием на всех уровнях. В последние десятилетия внимание к этой проблеме ещё более возросло, что связано, прежде всего, с процессами демократизации в обществе и образовании. Следует особо отметить, что с самого начала и в законодательных документах, и в научных публикациях подчёркивалось, что участие различных групп населения и школьного сообщества в управлении образованием рассматривается:

— как один из важных путей демократизации часто бывшей авторитарной системы управления образованием;

— как имеющее важное педагогическое значение для подготовки обучающихся к участию в жизни демократического общества, воспитания гражданственности и «обучения» демократии. Государство, привлекая к управлению образованием общественность, свою главную задачу видит в следующем: оно дает обществу граждан, способных и готовых к сознательному, ответственному социальному творчеству.

2. В практическом плане обращает на себя внимания наличие в большинстве развитых стран детально разработанного законодательства, посредством которого осуществляется правовое регулирование участия общественности в управлении образованием, оперативное приведение законов в соответствие с социальным развитием общества и образовательной практикой.

3. В целом партнерство школы и общины в зарубежных странах способствует росту и благополучию общины, семьи и школы. Особенно это заметно в сельских районах. Школы в таких общинах становятся центрами

воспитания и развития не только детей, но и взрослых, и даже лидеров местной общины.

Таким образом, страны, представляющие собой современный тип, отработали модель сельской школы, которая отвечает требованиям современной культуры и запросам жителей.

Дополнительное образование в Республике Казахстан

Дополнительное образование детей в нашей стране начинает свою историю с внеурочной и внешкольной работы. Впервые в конце XIX века возникли своеобразные кружки, в которых представители интеллигенции сначала занимались просвещением только взрослого населения, а в дальнейшем воспитывали и обучали «уличных детей» 12–16 лет. Эти кружки были прообразом будущих внешкольных учреждений, а уже в начале XX века стали открываться первые клубы и внешкольные учреждения, где дети учились пению и рисованию, участвовали в совместных загородных прогулках и обсуждении прочитанных книг.

Становление внешкольного образования в нашей стране прошло несколько этапов. Поиск форм и содержания работы с детьми в начале XX века совпал с эпохой революционных преобразований в обществе, что не могло не отразиться на деятельности и взглядах педагогов.

Изучая историю развития внешкольных организаций, понимаешь, что социально-педагогические функции были присущи им изначально, но их перечень и объем зависели от объективных общественно-политических и экономических условий. Сегодня же, эти социально-педагогические функции приобретают абсолютно новый смысл и наполнение, соответствующие современным потребностям общества, государства, семьи и личности.

Уникальная система внешкольного образования формировалась с учетом основных принципов дополнительного образования – это свободный выбор ребенка, его социализация, разнообразные доступные возможности личностного роста и профессионального самоопределения, вариативность образования.

Сегодня в республике открыты 1287 внешкольных организаций (31,1%), свыше 62 тысяч кружков в школах (46,5%). Вот уже на протяжении многих лет они гостеприимно распахивают двери в удивительный мир творчества, радости, доброты и красоты, где под руководством 70 тысяч профессиональных педагогов каждый может раскрыть свои способности и таланты.

Следует признать, что отечественная система дополнительного образования детей в настоящее время располагает уникальными социально-

педагогическими возможностями по развитию творческих способностей обучающихся в области научно-технической, художественно-эстетической, эколого-биологической, туристско-краеведческой, военно-патриотической, социально-педагогической образовательной деятельности.

Исключительно эффективным средством формирования нравственных ценностей, национально-культурных традиций является использование возможностей искусства, участие в походах и экскурсиях, коллективных научных и творческих проектах в области истории, археологии, этнографии. Особую популярность среди детей и молодежи приобретают экскурсионно-познавательные программы на базе центров и станций детско-юношеского туризма и краеведения, кружки и секции по робототехнике и киберспорту. За время своего существования дополнительное образование стало настоящим феноменом, заметным явлением в культурной жизни страны, открывшим немало юных дарований.

Юные конструкторы, дизайнеры, ориентировщики и скалолазы Казахстана являются чемпионами и призерами Азии, Европы, мировых кубков и первенств.

В республике работают более 120 школьных музеев боевой славы, 511 патриотических объединений.

При поддержке местных исполнительных органов количество организаций дополнительного образования по сравнению с 2015 годом возросло на 427 единиц [4].

Казахстан – одна из немногих стран, где до сих пор поддерживается дополнительное образование детей. Причем, вся сфера дополнительного образования рассматривается, как некая инновационная площадка, генерирующая новые модели и технологии.

Ребенок ждет от мира разнообразия. Как правило, наши дети выбирают то, что близко их природе, что отвечает их потребностям, удовлетворяет интересы. В этом и заключается смысл дополнительного образования. Сегодня в дополнительном образовании активно практикуются новые, интересные методы и формы работы с детьми и молодежью. Просто настало время придать им целостную, законченную конструкцию, концептуальный характер.

Современное дополнительное образование детей представлено двумя блоками: образовательным и культурно-досуговым.

Деятельность системы дополнительного образования детей регламентирована законодательными и нормативными правовыми актами Республики Казахстан.

В 2013-2014 учебном году в республике функционировали 680 организаций дополнительного образования, в сравнении с 2012-2013 учебным годом (2012 г. – 641 ед.) сеть организаций дополнительного образования увеличена на 39 единиц. Охват детей в организациях дополнительного образования республики в 2012-13 уч.году составил - 22,9 %), а в 2013-2014 учебном году- 23,1%

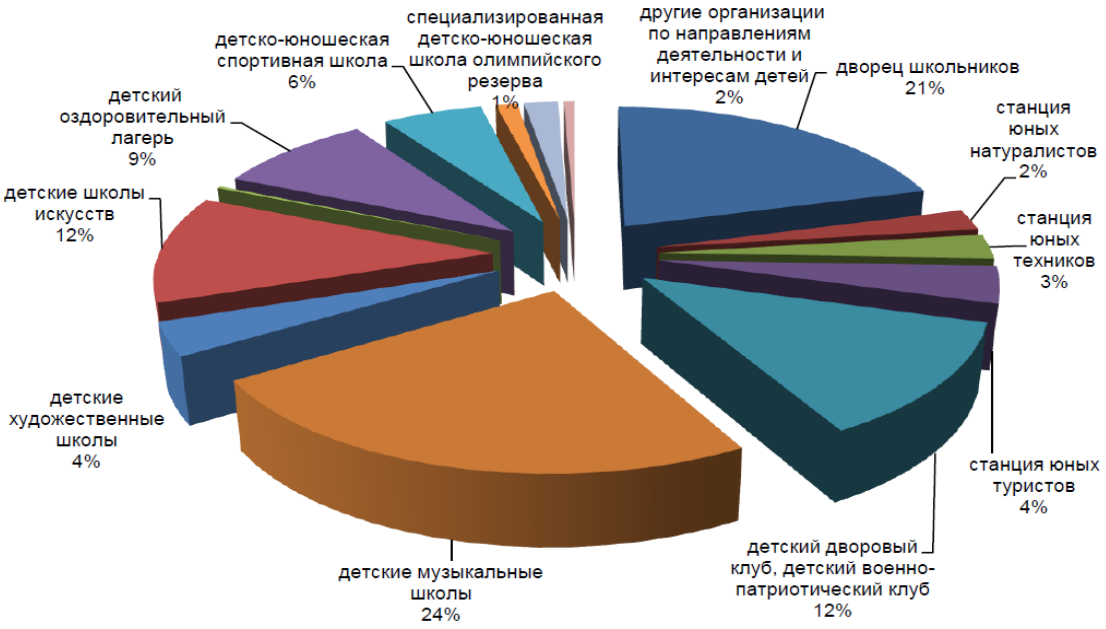
В динамике трех лет отмечается рост сети различных видов организаций, предоставляющих услуги дополнительного образования (+243 ед.), из них 24 являются частными. Это центры детско-юношеского творчества, экологии и краеведения, учебно-методические и экологические центры, детские дворовые клубы, школы искусств и спорта, детские оздоровительные лагеря, специализированные детско-юношеские школы олимпийского резерва и другие организации.

По данным МОН РК показатель охвата детей и подростков от 6 до 18 лет составил 598 769 человек, в том числе государственные организации образования посещают 583 280 и частные – 15 489 обучающихся.

Рост контингента и сети внешкольных организаций в динамике лет свидетельствует о востребованности дополнительного образования как формы удовлетворения индивидуальных образовательных потребностей, как в обучении, так и воспитании детей.

Содержание системы дополнительного образования в республике основано на сохранении лучших традиций внешкольного воспитания с учетом разносторонних интересов и способностей детей по таким направлениям, как научно-технические, туристко-краеведческие, эколого-биологические, художественно-эстетические и другие.

Диаграмма 1 – Организации дополнительного образования по направлениям

В республике в рамках развития системы дополнительного образования ведется целенаправленная работа по развитию массового спорта, в том числе среди детей школьного возраста. Доля школьников, охваченных спортивными секциями в организациях среднего образования, составила 30,5% от общего количества обучающихся.

Для эффективного развития массового спорта в республике наблюдается недостаточное количество спортивных залов, спортивного инвентаря и оборудования. Так, по данным региональных управлений образования 26,7% общеобразовательных школ не имеют спортивных залов, что не позволяет полностью обеспечить качественное проведение обязательных уроков по физическому воспитанию.

В 2014-2015 учебном году в республике функционировали 833 организации дополнительного образования (2012 г. – 641 ед.) с охватом свыше 629 200 детей, что составляет 24% детей от общего количества школьников (2012 г. – 22,9%). Общее число ОДО за последние три года выросло на 192 единицы, в большей степени за счет высоких темпов роста таких организаций в сельской местности (село: +175, город: +17 единиц). В сельской местности – 466 организаций, охват детей составляет 8,6% детей от общего количества школьников.

Расширение сети ОДО за последние три года позволило обеспечить рост участия сельских детей в дополнительном образовании на 51,5 тысяч человек. Это в 2,6 раза больше динамики роста охвата дополнительным образованием на данный период в городской местности. Однако, несмотря на превалирование числа сельских ОДО, число занятых в них детей меньше, чем в городских на 178,2 тысяч человек.

Диаграмма 2 – Сеть и контингент организаций дополнительного образования

За последние десять лет в республике открыты лишь 11 организаций дополнительного образования технической направленности (2004г. -14 ед., 2014г. - 25 ед.). В настоящее время наибольшее количество организаций дополнительного образования в Восточно-Казахстанской области (116), наименьшее количество организаций в Мангистауской области. Нет ни одного центра технического творчества в г. Алматы, Кызылординской, Мангистауской, Северо-Казахстанской, Южно-Казахстанской областях. Рост числа ОДО отмечается в Западно-Казахстанской - 84,9%, Восточно-Казахстанской – 59,1%, Костанайской – 59 %, Павлодарской – 58 %, Северо-Казахстанской – 52,5 %, Актюбинской – 48 %, Карагандинской – 45,2% областях.

Наибольший процент охвата детей во внешкольных организациях отмечается в Западно-Казахстанской (59,9%), Костанайской (47,1%), Восточно-Казахстанской (44,4%) и Павлодарской (33,3%) областях. Самый низкий охват ОДО зафиксирован в Алматинской области (10,4% детей школьного возраста).

Рисунок-диаграмма 3 – Сеть и контингент организаций дополнительного образования по регионам

Дополнительное образование обеспечивается сетью организаций, удовлетворяющей самые разные интересы, склонности и потребности ребёнка. Это дворцы школьников – 198 (2012 – 189), станции юных туристов – 35 (2012 – 26), станции юных техников – 25 (2012 – 21), станции юных натуралистов – 19 (2012 – 18), музыкальные школы – 200 (2012 – 206), художественные школы – 30 (2012 – 30), школы искусств – 127 (2012 – 110), дворовые клубы (ЮЛ) – 51 (2012 – 31), оздоровительные лагеря – 148 (2012 – 11), в том числе круглогодичные (ЮЛ) – 7 (2012 – 5) единиц.

Диаграмма 4 – Сеть организаций дополнительного образования по направлениям

Важным связующим звеном между внеурочной работой и дополнительным образованием выступают школьные кружки. Всего их в общеобразовательных школах насчитывается 59006 (2012 – 53 272 единиц). Охват детей в них составляет 35,1%. В них занимаются 961 524 детей, что составляет 36,6% от общего количества школьников.

Диаграмма 5 – Школьные кружки

Отмечается положительная тенденция развития творческого потенциала детей и подростков через проведение социально-значимых акций на местах («Мы - дети твои, Казахстан, нам жить в новом мире!» «Дети 21 века на пути к культуре мира». «Дети Казахстана. Наши права и возможности» и др.). Все эти меры способствовали повышению интереса детей и родителей к дополнительным образовательным услугам и востребованности организаций дополнительного образования. Активизирована также работа по привлечению детей с ограниченными возможностями в организации дополнительного образования.

В 2014 году более 1,5 миллиона детей посещали ОДО и школьные кружки, что составило 60,8% от общей численности школьников. В 2015 году планируется увеличить охват детей дополнительным образованием до 70%.

На сегодня в организациях общего среднего и дополнительного образования по программам технического направления заняты более 47000 детей. Из них 75% (35937чел.) – мальчики и 25% (11965 чел.) – девочки. Общий

охват техническим творчеством составляет 1,8%. В сельской местности – 0,8% от общего количества детей школьного возраста (20913 чел.). Наблюдается устойчивая тенденция увеличения количества детей младшего (9477) и среднего (27629) школьного возраста, занимающихся в объединениях технического творчества. При этом количество старшеклассников составляет от общего количества детей, охваченных техническим творчеством.

Важнейшей характеристикой системы дополнительного образования является его содержание. Содержание образования в организациях, предоставляющих услуги дополнительного образования, строится на основании типовых программ для детских музыкальных, художественных школ и школ искусств, утвержденных МОН РК; модифицированных (адаптированных), экспериментальных, утвержденных педагогическим или методическим советом; авторских программ, рекомендованных педагогическим или методическим советом и утвержденных уполномоченным органом.

В динамике последних трех лет отмечаются следующие позитивные изменения в развитии материально-технической базы ОДО:

1. Увеличилось на 138 единиц число организаций, размещенных в типовых помещениях (2014 г. – 321, 2012- 163).

2. Уменьшилось на 70 единиц число организаций, требующих капитального ремонта (2014 г. – 109 ед., 2012 - 179).

3. Уменьшилось на 20 единиц число организаций в аварийном состоянии (2014г. – 2 ед., 2012г. – 22 ед.).

4. Материальная оснащенность внешкольных организаций составляет 64,8 % (2012 г. - 60%, на селе – 52,0%).

5. Библиотеками обеспечены 202 внешкольные организации, из них в сельской местности – 79.

Вместе с тем материально-техническая база ОДО технической направленности значительно отстает от современных технико-технологических требований. Обеспеченность необходимыми расходными материалами составляет менее 50% от потребностей. Значительная часть оборудования является изношенной, морально устаревшей. Требуют капитального ремонта 7 зданий центров технического творчества, 14 находятся в приспособленных помещениях и в арендуемых зданиях - 3.

Необходимым условием успешного развития системы дополнительного образования детей является обеспечение высокого уровня кадрового потенциала. Дополнительные общеобразовательные программы во внеурочное время реализуют 70 тысяч специалистов. Из них 18,4 тысяч - педагоги организаций дополнительного образования и 53,1 тысяч - руководители школьных кружков.

Анализ данных о качественном составе педагогических кадров ОДО показывает, что всего 75% работающих специалистов имеют высшее (педагогическое), техническое и профессиональное (педагогическое) образование. Удельный вес кадров, имеющих высшее, техническое и профессиональное образование по профилю, составляет 25% от общего количества.

Сравнительный анализ последних трех лет показывает увеличение доли педагогов, имеющих высшее педагогическое образование (2012 г. – 58,3% чел., 2014 год – 60% чел.). Численность работников ОДО, имеющих общее среднее образование, снизилась на 152 человека [5, с.71-80].

Отмечается рост занятости детей во внешкольных организациях и школьных кружках.

В 2018 г. 993 779 детей (32%) были заняты в организациях дополнительного образования и 1645295 детей (53%) посещали школьные кружки (художественно-эстетические, технические, экологические, туристско-краеведческие и др.).

Диаграмма 6 – Сеть и контингент организаций дополнительного образования

Из 1 303 организаций дополнительного образования, подведомственных МОН РК и МКС РК (2017 г. – 1 287, 2016 г. – 1 285 ед.), на сельскую местность приходилось только 446 единиц. Из числа социально уязвимых групп детей в дополнительное образование вовлечены 10 725 человек, это лишь 1,1% от общей доли детей, занятых во внешкольных организациях. Следовательно, сельские и социально уязвимые группы детей менее вовлечены в дополнительное образование. Между тем, согласно исследованию Института образования ВШЭ, досуг школьников оказывает влияние на их успеваемость.

Учащиеся с высокими результатами чаще посещают различные кружки и планируют свой день. Средний балл школьника, посещающего хотя бы один кружок, составляет 4,07 из 5, а посещение двух кружков повышает балл до 4,14. Это выше среднего балла в 3,93 из 5 у детей, которые имеют свободное время. В этой связи необходимо расширение доступа к дополнительному образованию для всех детей, в т.ч. на основе положительного опыта других стран.

Диаграмма 7 – Динамика занятости учащихся в школьных кружках [6]

В настоящее время инновационными направлениями социального воспитания детей в организациях системы дополнительного образования детей являются развитие научно-технического творчества детей и детско-юношеского туризма. По данным направлениям проводится системная работа.

Деятельность системы дополнительного образования детей регламентирована следующими законодательными и нормативными правовыми актами:

Конституция Республики Казахстан (статья 19).

Закон Республики Казахстан «О правах ребенка в Республике Казахстан» от 8 августа 2002 года N 345 (статья 19).

Закон Республики Казахстан «Об образовании» (статьи 1, 4, 5, 6, 11, 14, 23, 28, 37, 51, 52, 63, 65).

Закон Республики Казахстан «О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан» от 23 января 2001 года № 148-II.

Закон Республики Казахстан «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности» от 9 июля 2004 года N 591 (статья 12).

ППРК «О системе оплаты труда гражданских служащих, работников организаций, содержащихся за счет средств государственного бюджета, работников казенных предприятий» от 29 декабря 2007 года № 1400 (пункт 6).

ППРК «Об утверждении Типовых штатов работников государственных организаций образования и перечня должностей педагогических работников и приравненных к ним лиц» от 30 января 2008 года № 77 (пункт 29 раздела 8. Типовые штаты работников организаций образования по отдельным должностям, общие для всех организаций образования).

ППРК «Об утверждении Типовых правил деятельности организаций образования, реализующих дополнительные образовательные программы для детей» от 17 мая 2013 года № 499.

ППРК «Стандарт государственной услуги «Прием документов и зачисление в организации дополнительного образования для детей по предоставлению им дополнительного образования» от 31.08.2012 № 1119.

Типовые правила деятельности видов организаций дополнительного образования для детей, утвержденные приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 14 июня 2013 года № 228, а также других нормативных и правовых актов РК.

В 2012 году Президентом Республики Казахстан Н. Назарбаевым поручено (от 13 ноября 2012 года № 03-10.5 ДСП) акимам областей, городов Астана и Алматы расширить сеть внешкольных организаций.

С целью дальнейшего развития системы дополнительного образования и с учетом обозначенных задач Республиканским учебно-методическим центром дополнительного образования Министерства образования и науки разработана Стратегия развития системы дополнительного образования детей в Казахстане, Концептуальные подходы к развитию системы научно-технического творчества детей и молодежи на 2015-2018 годы, Концептуальные подходы к развитию детско-юношеского туризма в Республике Казахстан на 2015-2018 годы.

Разработаны и утверждены Концептуальные подходы развития научно-технического творчества и детско-юношеского туризма в Республике Казахстан на 2015 -2018 годы (приказ МОН РК от 10.02.2015 г. No 60).

Утвержден План мероприятий по развитию системы научно-технического творчества детей и молодежи в Республике Казахстан на 2015-2018 годы (совместные приказы МОН РК от 10.02. 2015 г. No 61, МНЭ от 16.02.2015 г. No 100, МФ от 11.02.2015 г. No 85).

В Государственную программу развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы внесены целевой индикатор «Доля детей, охваченных дополнительным образованием, от общего количества школьников в организациях общего среднего и дополнительного образования» в 2020 году - до 70% (в 2014 году – 60,5%) и показатель «Количество организаций дополнительного образования для детей, в том числе по техническому и туристско-краеведческому направлениям» в 2020 году – 900 (в 2014 году 833).

В вышеназванных документах определены важность и значение системы дополнительного образования детей, способствующей развитию склонностей, способностей и интересов социального и профессионального самоопределения детей и молодежи.

Понимая роль дополнительного образования как важного пространства развития социальной активности подрастающего поколения, министерством разработан проект Стратегических подходов к развитию дополнительного образования на 2018-2021 годы. Эта работа совместно с акиматами продолжается, увеличивается количество кружков, секций, клубов по интересам, элективных курсов по выбору в общеобразовательной школе, охват детей внешкольными мероприятиями регионального и республиканского значения, обновляется содержание внешкольной деятельности, совершенствование образовательных программ повышения квалификации педагогов этой сферы.

В становлении и развитии духовного мира детства необходимо активизировать и учреждения культуры. Сегодня очень важно поднять на качественно новый уровень деятельность детских библиотек, театров, киностудий. Было бы замечательно регулярно проводить конкурсы в среде творческой интеллигенции на создание лучших произведений для детей. Это могут быть сказки, мультфильмы, художественные фильмы, компьютерные игры и многое другое. А самое главное, - мы должны найти такую форму, когда у каждого ребенка появится равная возможность доступа для получения качественной услуги дополнительного образования.

Дополнительное образование детей успешно развивается там, где в этом заинтересованы родители, учителя школы, классные руководители, педагоги дополнительного образования, МИО, которые создают условия эффективного взаимодействия основного и дополнительного образования детей.

Наряду с позитивными изменениями в системе дополнительного образования детей в республике имеется ряд вопросов, требующих решения:

1) существующая система статистического учета детей в системе дополнительного образования не обеспечивает объективную достоверную информацию об охвате детей дополнительным образованием. Отсутствуют полные статистические данные о детях из социально-уязвимых групп населения;

2) низкий охват детей во внешкольных организациях дополнительного образования РК. Всего составляет - 23,9% (833 ед.), в т.ч. в сельской местности - 8,6% (466 ед.) (Беларусь – 44%, Узбекистан – 16,9%, Таджикистан - 1 %, Россия – 51%). Использование вариативной нагрузки ГОСО в общеобразовательных школах не по назначению не позволяет в полном объеме

обеспечить творческое, интеллектуальное развитие ребенка с учетом его интересов и потребностей;

3) наблюдается слабая системная работа органов образования по координации деятельности организаций, реализующих программы дополнительного образования детей;

4) низкий уровень подготовки кадров, владеющих педагогическими технологиями в системе дополнительного образования. Отсутствие в Типовых планах подготовки педагогов вузов и колледжей дисциплины по дополнительному образованию;

5) сдерживающим фактором развития дополнительного образования является неразработанность финансово-экономических механизмов, остаточный принцип финансирования дополнительного образования детей, отставание темпов развития материально-технической базы организаций технического, туристского профиля, недостаточность программ нового поколения, направленных на развитие инновационной деятельности, информационных технологий;

6) отсутствие системного подхода в повышении квалификации специалистов по профилю для дополнительного образования детей (охват курсами в год – 36,6% от потребности);

7) слабая инфраструктура дополнительного образования (отсутствие станций юных техников, натуралистов и туристов в одиннадцати регионах республики);

8) недостаточное финансирование программно-методического обеспечения системы дополнительного образования по научно-техническому, туристско-краеведческому, социально-педагогическому, военно-патриотическому, художественно-эстетическому направлениям в контексте актуальных социально-экономических вызовов с учетом возрастных особенностей детей.

Сегодня в стране сложился отличный шанс создать образовательное поле деятельности креативно мыслящих молодых людей, людей нового поколения, профессионально ориентированных.

Если закрываются внешкольные организации, сворачивается их деятельность, то сокращается пространство детской жизни. Так как ребенок в Доме творчества, на станции техников или юннатов не только учится, как разработать программу для летающих дронов или создать новый вид злаков, а совершает другую, самую главную в жизни вещь – ищет смысл жизни, пробует себя в разных ролях. В этом главная миссия дополнительного образования.

Результаты международных сопоставительных исследований свидетельствуют о том, что в школе сохраняется большой разрыв в качестве

образования. Так, Казахстан четырежды принимал участие в международной программе ОЭСР по оценке 15-летних обучающихся PISA (2009, 2012, 2015, 2018) и в международном исследовании IEA оценки качества школьного образования TIMSS по читательской, естественнонаучной и математической грамотности (2007, 2011, 2015, 2019). Итоги исследования выявили существенный разрыв в успеваемости по регионам, территориям (город-село), языку обучения и социально-экономическому статусу семьи. Так, в разрезе регионов разница между самым низким и высоким показателями PISA соответствует 3 годам обучения. Сложившаяся ситуация недопустима для унитарного государства.

Неравенство в образовании усиливается неравенством в доступе к дополнительному и неформальному образованию, роль которых в современном мире растет. Сегодня около 70 % обучения в жизни молодого человека происходит в условиях неформального образования: в семье, группе сверстников, молодежных организациях, кружках. В 22 странах ОЭСР и 14 странах-партнерах ОЭСР обучающиеся школ, в которых проводится больше внеклассных научных мероприятий, показывают более высокий уровень естественнонаучной грамотности в PISA, чем обучающиеся школ, в которых проводится меньше подобных мероприятий. В среднем в странах ОЭСР 56 % обучающихся участвуют в научных соревнованиях, 48 % обучающихся посещают внеклассные научные проекты.

В Казахстане в 2018 году 993 779 детей (2016 г. - 651 409 чел., 2017 г. - 947 327) были заняты во внешкольных организациях дополнительного образования и 1 645 295 детей (2016 г. - 977 125, 2017 г. - 1 417 639) посещали школьные кружки. Вместе с тем сохраняется низкий охват дополнительным образованием детей из сельской местности (35,5 %), из малообеспеченных семей (68 %), а также детей с особыми образовательными потребностями (54,7%). Фактором, ограничивающим доступность дополнительного образования, является преобладание платных дополнительных услуг. Только 22,5 % детей во внешкольных организациях получают дополнительное образование на бесплатной основе. В этой связи необходимо внедрение подушевого финансирования в дополнительном образовании.

Обучающиеся городских и сельских малокомплектных школ развивают творческий потенциал и полноценно организовывают содержательный досуг в рамках дополнительного образования. Дети и подростки имеют возможность развивать творческие способности во внешкольных организациях МОН РК и МКС РК, школьных кружках. Наибольший охват детей внешкольными организациями зафиксирован в Западно-Казахстанской и Северо-Казахстанской областях. Сеть внешкольных организаций разнообразна. В их числе

музыкальные школы, дворцы школьников, школы искусств, оздоровительные лагеря, дворовые клубы и др. В сельской местности программы дополнительного образования обучающихся реализуются в общеобразовательных школах через деятельность школьных кружков. В них занимаются 63,3% обучающихся (2019 - 67,4%). Каждый четвертый обучающийся занимается в кружках художественно-эстетического направления, каждый пятый - языкового, каждый шестой - естественно-математического. 53% кружков действуют в сельских школах.

В республике доступность дополнительного образования демонстрирует небольшой разрыв показателей в Акмолинской, Атырауской, ЗКО областях на протяжении 2017-2020 года. В тоже время, значительный разрыв показателей в доступе к дополнительному образованию наблюдается в Карагандинской, СКО Павлодарской областях, где функционируют больше кружков, секций, лабораторий в городской местности. В тоже время в Туркестанской, Жамбылской, Кызылординской областях в сельской местности больше учащихся вовлечены в организации дополнительного образования. Данные показатели демонстрируют небольшой разрыв показателей в доступе к дополнительному образованию. Неравенство городских и сельских школ отличается в предоставлении разнообразных форм кружковой и секционной работы. Диапазон предоставляемых услуг городскими организациями дополнительного образования намного шире, чем в сельской зоне. Спектр предоставляемых кружков и секций в сельской зоне чаще всего включает музыкальный и спортивный кружки и секции, кружки прикладного творчества, мало профилирующих кружков, ориентирующих на профессиональное самоопределение обучающихся.

В Государственной программе образования и науки Республики Казахстан был определен вектор на повышение доступа к качественному дополнительному образованию.

Будет разработано и запущено программное обеспечение «Навигатор дополнительного образования», которое позволит родителям и детям видеть пользовательские или экспертные оценки и выбирать организации дополнительного образования по желанию. Разработка методологии информационного модуля Навигатора будет основана на результатах исследования факторов и условий достижения качества дополнительного образования (материально-техническая база организаций дополнительного образования, качественный состав педагогов, запросы родителей в услугах дополнительного образования).

Планируется реализация общенационального культурно-образовательного проекта «Дебатное движение школьников» «Ұшқыр ой алаңы». Во всех регионах страны будут открыты дебатные центры и клубы.

Будет реализован просветительский проект «Дети и театр» с целью вовлечения подрастающего поколения в мир театрального искусства. Планируется реализация социальных проектов детского волонтерского проекта «Қоғамға қызмет».

Во всех регионах продолжится развитие сети детских технопарков и бизнес-инкубаторов на базе Дворцов школьников за счет местного бюджета и спонсорских средств [6].

В рамках Республиканской августовской педагогической конференции работников образования РК от 9 августа 2019 года была проведена работа тематической площадки «Дополнительное образование детей: новые вызовы и векторы государственной образовательной политики». Масштаб проведения и актуальность обсуждаемых задач подчеркивают особенную важность развития дополнительного образования в современных условиях.

«Мир постоянно меняется, появляются новые научно-технические достижения, и новые вызовы времени требуют от нас кардинально изменить взгляд на образование, в том числе на дополнительное, – заявил министр Асхат Аймагамбетов. – Мы должны создать условия для формирования мобильного человека, адаптированного к новым условиям, с критическим мышлением, профессионально ориентированного и гармонично развитого. На это постоянно обращает внимание Президент нашей страны Касым-Жомарт Токаев. Сегодня мы работаем с новым поколением детей – поколением Z. Это дети, которые будут жить в 2030 году. Это будущее республики!» [7].

Министр назвал главные задачи, которые сегодня стоят в системе дополнительного образования:

Первая задача: Развитие новых направлений: STEM(STEAM)-образование, 3-Д принтинг, робототехника, программирование. В XXI веке востребованы навыки, которые называют 4К: Коммуникация, Кооперация, Критическое мышление, Креативность. Именно поэтому специалистам придется все больше и чаще учиться STEM(STEAM)-дисциплинам.

Вторая задача: Повышение цифровой грамотности педагогов и обучающихся. Цифровая компетентность – это показатель профессионального мастерства педагога дополнительного образования. В связи с этим, предлагаю практиковать для детей интегрированные занятия с использованием цифровых образовательных ресурсов. Для этого мы планируем организовать для педагогов курсы повышения IT-компетенций.

Третья задача: Повышение качества дополнительных образовательных услуг. С целью сокращения разрыва между качеством образовательных услуг в городской и сельской местности (город-43,8%, село-33,8%) будет усилена роль крупных сельских внешкольных учреждений как ресурсных центров. Для этого необходимо, чтобы данные ресурсные центры открыли в общеобразовательных школах свои филиалы. Будут проведены профессиональные конкурсы в сфере дополнительного образования.

Четвертая задача: Усиление роли государственно-частного партнерства. Слабая конкуренция между государственными и частными организациями не способствует повышению качества системы дополнительного образования детей (из 1303 внешкольных организаций, в т.ч. 115 – частные). Решение задач вижу через активизацию работы в рамках частно-государственного партнерства, консолидацию государства и гражданского общества.

Министр образования и науки РК А.Аймагамбетов отметил, что на сегодняшний день в сфере образования обозначены ключевые вопросы и перспективы развития дополнительного образования детей. Утверждены Концептуальные подходы к развитию дополнительного образования детей, активно развивается Дебатное движение школьников Казахстана «Ұшқыр ой алаңы», набирают обороты инновационные направления, столь популярные у детей и подростков: STEM-образование, робототехника, программирование. Кроме того, министр сообщил, на базе 5-ти Дворцов школьников республики открыты детские технопарки и бизнес-инкубаторы со всей необходимой инфраструктурой, включая компьютеры, лаборатории, 3D-принтеры.

Налажена системность в повышении квалификации педагогов дополнительного образования страны. Второй год курсами охвачены более 2 тыс. человек. Несомненен факт увеличения количества школьников в кружках и секциях. Сегодня 83 процента детей во внеурочное время развивают свои таланты в более 1300 организациях дополнительного образования. В этом есть и вклад неправительственного сектора [7].

Таким образом, казахстанское дополнительное образование обнаруживает как сходства, так и отличия в сопоставлении с аналогичными системами в зарубежных странах. Наиболее заметной особенностью следует признать наличие крупной сети системы государственных организаций внешкольного образования.

2. Роль дополнительного образования в социализации и профессиональном самоопределении обучающихся МКШ

История становления и анализ современного состояния дополнительного образования в Казахстане на протяжении многих лет его существования показали, что оно может рассматриваться как определенная система, включающая в себя совокупность взаимодействующих элементов: образовательных программ различного уровня и направленности; организаций дополнительного образования детей; органов управления образования; детских и молодежных общественных объединений, реализующих дополнительные образовательные программы.

Сегодня образованность человека определяется не столько специальными (предметными) знаниями, сколько его разносторонним развитием как личности, ориентирующейся в традициях отечественной и мировой культуры, современной системе ценностей, способной к активной социальной адаптации в обществе и самостоятельному жизненному выбору, самообразованию и самосовершенствованию.

Поэтому образовательный процесс в общеобразовательной школе должен быть направлен не только на передачу определенных знаний, умений и навыков, но и на разноплановое развитие ребенка, раскрытие его творческих возможностей, способностей и таких качеств личности, как инициативность, самодеятельность, фантазия, самобытность, то есть всего того, что относится к индивидуальности человека. До тех пор, пока школьная система образования будет ориентирована на трансляцию знаний без учета разностороннего развития личности ребенка, решение проблем индивидуализации и дифференциации обучения, самоопределения и самореализации обучающихся останется не более, чем провозглашенным лозунгом, а реализация личностно ориентированного подхода недостижимой задачей.

Практика показывает, что указанные требования к образованности человека не могут быть удовлетворены только базовым образованием. Базовое образование все больше нуждается в дополнительном неформальном образовании, которое было и остается одним из определяющих факторов развития склонностей, способностей и интересов человека, его социального и профессионального самоопределения.

В Республике впервые основное (базовое) и дополнительное образование детей рассматриваются как равноправные, взаимодополняющие друг друга компоненты и тем самым создают единое образовательное пространство, необходимое для полноценного личностного и индивидуального развития каждого ребенка. В этих условиях школа сможет преодолеть интеллектуальный

перекос в развитии обучающихся и создать основу для их успешной социализации в обществе.

В условиях введения образовательных стандартов нового поколения актуальность включения дополнительного образования детей в структуру основных общеобразовательных программ связывается с необходимостью усиления вариативной составляющей общего образования, способствующей практическому приложению знаний, умений и навыков, полученных в школе, стимулирования познавательной мотивации обучающихся . В условиях дополнительного образования дети могут развивать свой творческий потенциал, навыки адаптации к современному обществу и получают возможность полноценной организации свободного времени.

Дополнительное образование детей как «зона ближайшего развития» личности ребенка, свободный выбор направленностей которого всегда сопряжён с желаниями и потребностями детей, способно обеспечить индивидуализацию образовательного процесса, построение индивидуальной образовательной траектории для каждого ребёнка в образовательном пространстве школы, района, региона.

В настоящее время роль системы дополнительного образования в подготовке подрастающего поколения существенно возрастает. Она призвана решить важнейшую социальную проблему, связанную с выявлением и развитием тех задатков и способностей детей, которые обеспечат их устойчивое саморазвитие в жизни.

Дополнительное образование детей, помимо обучения, воспитания и творческого развития личности, позволяет решать ряд других социально значимых проблем, таких как: обеспечение занятости детей, их самореализация и социальная адаптация, формирование здорового образа жизни, профилактика безнадзорности, правонарушений и других асоциальных проявлений среди детей и подростков. На основе дополнительного образования детей решаются проблемы обеспечения качественного образования по выбору, социально-экономические проблемы детей и семьи, оздоровления общества в целом.

Дополнительное образование дает ребенку реальную возможность выбора своего индивидуального образовательного пути, получение возможности достижения успеха в соответствии с собственными способностями независимо от уровня успеваемости. В дополнительном образовании ребенок сам выбирает содержание, форму занятий, может не бояться неудач. Все это создает благоприятный психологический для достижения успеха, что, в свою очередь, положительно влияет на учебную деятельность.

Реализуя задачи дополнительного образования, школа решает существующее противоречие между необходимостью, с одной стороны, осваивать образовательный стандарт, а с другой — создавать условия для свободного развития личности, что является основой гуманизации образования, провозглашенной в качестве важнейшего принципа модернизации образования. Гуманистическая педагогика отличается направленностью на принятие ребенка как личности и индивидуальности, на защиту его права на саморазвитие и самоопределение. Оказалось, что именно дополнительное образование наиболее полно отвечает этим критериям. Оно по самой своей сути является личностно-ориентированным, в отличие от базового образования, продолжающего оставаться предметно-ориентированным, направленным на освоение школьного стандарта. Только органичное сочетание в школьных стенах обоих видов образования может помочь развитию, как отдельного ребенка, так и всей организации образования. Понимание этого — основа преодоления школьными педагогами психологического барьера на пути восприятия дополнительного образования наравне с основным.

Основной целью образовательной деятельности дополнительного образования является создание условий для самовыражения, саморазвития и самоопределения детей. Для реализации этой цели важно видеть учащегося не объектом, а субъектом обучения, что возможно при условии развития таких личностных качеств, как активность, самостоятельность, коммуникативность.

Образовательный процесс в системе дополнительного образования детей имеет свои, конкретные, присущие только ему, *характерные черты:*

- осуществляется детьми в свободное от основной учебы время и отличается свободой выбора направлений, видов деятельности и возможностью смены сферы деятельности в течение года;

- характеризуется добровольностью, инициативностью и активностью всех участников (детей, родителей, педагогов), отсутствием жесткой регламентации и жестко заданного результата;

- направлен на развитие творческих способностей обучающихся , развивает познавательный интерес и дает право Обучающимся сочетать различные направления и формы занятий;

- носит неформальный и комфортный характер для всех его участников.

Наступило время, когда нельзя рассчитывать только на учебный процесс, пора преодолеть стереотип восприятия дополнительного образования как второстепенного и понять, что оно объективно обладает возможностью объединять в единый процесс обучение, воспитание и развитие ребенка.

Полноценное развитие дополнительного образования детей в общеобразовательных школах предполагает решение следующих задач:

1) Система дополнительного образования дает возможность каждому ребенку выбрать себе занятие по душе, позволяет создать условия для полной занятости обучающихся, создает условия для углубленного изучения многих предметов.

2) Работа с учащимися в рамках дополнительного образования в школе выполняет важные воспитательные задачи: целенаправленно организует досуг обучающихся, формирует творческую личность, создает условия для социального, культурного и профессионального самоопределения, предупреждает асоциальное поведение.

3) Предметное консультирование по биологии, физике, истории, русскому языку, английскому языку и другим предметам способствует обучению основам проектной и исследовательской деятельности обучающихся по данным предметам.

4) Система дополнительного образования способствует повышению творческого потенциала педагогических кадров, выявлению и распространению передового педагогического опыта.

5) Обеспечивает активное использование инновационных педагогических идей, образовательных моделей и технологий.

Интеграция основного и дополнительного образования детей позволяет сблизить процессы воспитания, обучения и развития, что является одной из наиболее сложных проблем современной педагогики. Опора на содержание основного образования и является главной ролью развития дополнительного образования детей в организациях образования.

Необходимость развития данного направления основывается на идее сохранения единого образовательного пространства в контексте реализации принципов вертикальной и горизонтальной координации деятельности организаций разных типов и видов на основе обеспечения дополнительности образовательных услуг.

В контексте нового целеполагания развития казахстанского образования, направленного на обеспечение компетентностного подхода, суть которого раскрывает понимание образованности личности как её способности решать задачи различной степени сложности в разных сферах жизнедеятельности (познавательной, трудовой, гражданско-общественной, бытовой, культурно-досуговой), востребованность дополнительного образования значительно возрастает.

Расширение спектра направлений деятельности, в условиях которых необходимо сформировать высокую степень готовности личности к самореализации, предполагает актуализацию личностно-ориентированного подхода в процессе обучения и воспитания ребенка, реальность и

результативность обеспечения которого возможна за счет интеграции основного (общего и профессионального) и дополнительного образования.

Академизм и жёсткие формы организации образовательного процесса, отличающие состояние школьного образования, не позволяют в полной мере обеспечить деятельностный подход в обучении.

Инновационный характер изменений содержания и технологий в современной школе в контексте нового целеполагания в значительной степени может быть усилен за счёт дополнительного образования, характер которого предполагает свободу выбора видов деятельности, высокую мотивированность обучающихся , а, значит, и реальное творческое самовыражение личности.

Система дополнительного образования способна внести значительный вклад в развитие обучающихся как субъектов целеполагания и целереализации собственного личностного развития на основе расширения их образовательного пространства, увеличения числа источников необходимой информации, предоставления возможности освоения межпредметных и надпредметных знаний и умений.

Это становится возможным за счёт усиления интеграционных связей организаций разных типов и видов в выстраивании образовательных маршрутов обучающихся в условиях образовательного пространства республики, области, города, посёлка, села, района.

Направления традиционного взаимодействия организаций дополнительного и общего среднего образования могут быть значительно расширены на основе развития содержательных линий совместной деятельности: создания и реализации интегративных образовательных программ.

Для каждого уровня образования дополнительное образование способно предложить свой содержательный модуль, исходя из особенностей целеполагания развития личности в условиях определенного возрастного периода:

- *на уровне дошкольного образования – предшкольная подготовка;*

- *на уровне начального образования – помощь в освоении позиции обучающихся: включение в разные учебные сообщества;*

- *на уровне основного общего образования – поддержка процесса самоопределения личности: расширение спектра значимых проблем в различных сферах деятельности и приобретение опыта их решения;*

- *на уровне среднего образования – сопровождение процесса профессионального самоопределения обучающихся, обеспечение допрофессиональной подготовки.*

Интегративный подход в проектировании образовательных программ возможно обеспечить на основе создания метапрограмм, позволяющих выйти на межпредметный и надпредметный уровни содержания, обеспечивающие формирование функциональной грамотности и компетентности обучающихся (правовой, информационной, экологической, этической, художественной, физической культуры) и, соответственно, метаумений: исследовательских, проективных, рефлексивных. Достижение таких результатов возможно за счёт ценностно-смыслового согласования целей, содержания, организационных форм, форм оценки достижений обучающихся. Это предполагает совместное обсуждение и последовательное осуществление намеченных шагов в условиях как школы, так и организаций дополнительного образования.

Эффективность новых направлений работы предполагает реализацию адекватных моделей сетевого взаимодействия организаций. В качестве основных результатов совместно организованной деятельности, при условии глубокого её осмысления и качественного осуществления, может стать достижение нового уровня развития системы образования за счёт усиления интеграционного эффекта входящих в его структуру элементов, позволяющих значительно расширить возможности получения качественного образования для всех потребителей образовательных услуг.

С учётом возрастных, психологических особенностей обучающихся на каждом этапе обучения меняются *задачи дополнительного образования:*

начальная школа - расширение познавательных возможностей детей, диагностика уровня их общих и специальных способностей, создание условий для последующего выбора дополнительного образования;

основная школа - формирование теоретических знаний и практических навыков, раскрытие творческих способностей личности в избранной области деятельности;

средняя школа - достижение повышенного уровня знаний, умений, навыков в избранной области, создание условий для самореализации, самоопределения личности, её профориентации.

Другая важная роль дополнительного образования детей – его воспитательная доминанта. В процессе совместной творческой деятельности взрослого и ребенка происходит развитие нравственных качеств личности.

С этим положением тесно связана еще одна отличительная роль системы дополнительного образования детей – компенсаторная (или психотерапевтическая), поскольку именно в этой сфере ребята, обучающиеся в условиях школы, получают возможность индивидуального развития тех способностей, которые не всегда получают поддержку в учебном процессе. Будучи слабоуспевающим по основным школьным дисциплинам, в

художественной студии или в спортивной секции он может оказаться в числе лидеров.

Эмоциональная насыщенность – еще одна особенность развития дополнительного образования детей в условиях общеобразовательной школы. Эмоционально-ценностное отношение к миру может быть сформировано у обучающихся в процессе обращения к ярким личностям, жизнь и творчество которых помогали бы искать ответы на вопросы, волнующие ребенка. Вместо воспитания на примерах хрестоматийных положительных образцов необходимо обращение к переживаниям и размышлениям конкретного, реально существующего человека, к его поискам, ошибкам, взлетам и падениям: тогда дети поверят в его судьбу, борьбу, идеалы.

Дополнительное образование детей выполняет еще одну важную роль – расширяет культурное пространство школы.

В этой сфере знакомство ребенка с ценностями культуры происходит с учетом его личных интересов, национальных особенностей, традиций его микросоциума.

Культурологический подход к образованию дает возможность противостоять перенасыщению ребенка информацией и, как следствие, обнищанию его души, распаду всей системы наследования культурно-исторического опыта, разобщению поколений, утрате традиций. Дополнительное образование детей способствует установлению реального взаимодействия и обогащения истории и культуры – русской и соседних народов. Это свойство дополнительного образования детей обеспечивает ему особое место в региональном компоненте государственного образовательного стандарта нового поколения.

Особое место имеет дополнительное образование детей для решения проблемы социальной адаптации и профессионального самоопределения обучающихся.

Роль дополнительного образования – помочь подросткам сделать правильный выбор. Поэтому среди занятий по интересам все чаще можно встретить различные курсы практической направленности (вождение автомобиля, ремонт теле- и радиоаппаратуры, вязание, дизайн и др.). Еще больший успех, особенно у старшеклассников, приобретают знания, обеспечивающие успех в деловой жизни (овладение компьютером и электронными средствами связи, делопроизводством, азами бухгалтерского учета и др.). Раскрыв свои потенциальные способности и попробовав их реализовать еще в школьные годы, выпускник будет лучше подготовлен к реальной жизни в обществе, научится добиваться поставленной цели, выбирая цивилизованные, нравственные средства ее достижения.

Для социальной адаптации обучающихся важно и то, что, включаясь в работу различных творческих объединений по интересам, они оказываются в пространстве разновозрастного общения, приобретающего в современных условиях особую ценность: здесь обучающиеся могут проявить свою инициативу, самостоятельность, лидерские качества, умение работать в коллективе, учитывая интересы других.

Дополнительное обучение детей стало новым явлением в педагогической деятельности - своеобразным феноменом, который направлен на сохранение личности и уникальности каждого ребенка. Этот процесс состоит: из удовлетворения естественного стремления развивающегося человечка познавать себя и окружающий мир; активизации творческого и созидательного потенциала детей; формирования и развития пространства для детского и подросткового благополучия.

Обстоятельства, определившие необходимость изменения внешкольной составляющей воспитания при переходе ее на новый качественный уровень:

- наличие принципиальных изменений в сознании человека и его взглядах на общественную жизнь;
- процесс формирования специалиста уступает лидирующие позиции воспитанию индивидуума с позиции развивающей педагогики;
- трансформация тенденции цивилизационного роста благосостояния стран постсоциалистического лагеря из техногенной в антропогенную;
- рост популярности у родителей и детей информационных, образовательных, культурологических и досуговых услуг.

Как результат - увеличение числа разновидностей неформальной учебной составляющей в развитии общества и личности.

Дополнительное образование в школе - это один из видов обучения, которое в состоянии удовлетворить постоянно меняющиеся образовательные и социокультурные потребности подрастающего поколения. Цель учреждений дополнительного образования - организация в границах единого учебного пространства условий активного развития детей в согласии с их интересами, запросами и желаниями для того, чтобы каждый ребенок стремился узнавать новое в окружающем мире, пробовал себя в изобретательской, творческой и спортивной деятельности.

Налаженная система дополнительного образования в школе позволяет сохранять и укреплять детское психофизическое здоровье, воспитывать и пропагандировать постоянный интерес к познанию, высоко поднимать планку саморегуляции и развивать у мальчиков и девочек творческие задатки.

Дополнительное образование одновременно средство непрерывного обучения и формирования индивидуума и источник мотивации образовательной деятельности при выборе профиля обучения, а в дальнейшем и профессии. Основная задача любой организации дополнительного обучения в Казахстане – раннее выявление способностей, талантов и интересов ребенка. Это миссия психологической службы. Определение индивидуальных способностей детей – процесс динамический, требующий постоянного мониторинга.

Важнейший элемент школьного дополнительного образования – кружки. Они развивают и сохраняют интерес учеников к определенным направлениям, раздвигают границы знаний, навыков и умений, отработанных в процессе обучения. Разнопрофильность секций способствует всестороннему развитию индивидуума.

Коллектив преподавателей, работающих в школьной системе дополнительного образования, призван:

- мотивировать обучающихся к изучению нового,
- создавать базис для реализации творческого потенциала,
- развивать духовные качества и умственные способности личности,
- заниматься выявлением и профилактикой асоциального поведения,
- приобщать обучающихся к признанным общечеловеческим и общекультурным ценностям,
- культивировать условия для самоопределения во всех сферах, начиная с социальной и заканчивая профессиональной,
- формировать и закреплять школьные традиции.

Этапы и функции дополнительного образования в малокомплектных школах

Немаловажное место в обеспечении успешного функционирования системы дополнительного образования занимает грамотный менеджмент. Управление – это не столько приказы администрации учителям и детям, сколько взаимодействие всех сторон, при котором каждая выступает как субъект и объект управленческого процесса одновременно.

Обычно система дополнительного образования в школе содержит 4 этапа развития.

1) Диагностический и информационный - изучение интересов, пожеланий и потребностей учеников.
2) Методический - преподаватели вовремя оказывают поддержку обучающимся в процессе выбора предстоящей деятельности.
3) Организационный - единомышленники объединяются в секции, кружки и прочие компании по интересам.

4) Аналитический - отслеживаются результаты, закрепляются успехи, осуществляется текущее контролирование образовательного процесса, выявляются перспективы, учитываются и максимально используются возможности независимых факторов.

Школьное дополнительное обучение отличается от внешкольного и проявляется: в четко спланированном использовании учеником свободного от классных занятий времени для всестороннего развития собственных возможностей; вольном выборе вектора деятельности, преподавателя, программы обучения; возможности смены вида ДО, педагога и коллектива; творческой составляющей учебного процесса, проходящего на основе обучающих программ; личностных взаимоотношениях в системе педагог - ученик - сотворчество, индивидуальный подход к каждому ребенку и сотрудничество; получении профессиональной подготовки.

Все эти особенности служат основой для определения функций школьного дополнительного обучения.

- Образовательная. Обучение детей по программам для получения ими ранее неизвестных сведений.
- Воспитательная. Обогащение культурной среды общеобразовательной организации, формирование школьной культуры, а на ее основе обсуждение конкретных нравственных перспектив. Ненавязчивость воспитательного процесса с целью приобщения школьников к культуре.
- Креативная. Создание мобильной системы, способной помочь в реализации личностных творческих задатков.
- Интеграционная. Формирование цельного внутришкольного учебного пространства.
- Социализационная. Приобретение социального опыта, освоение уроков по воспроизводству связей с социумом, обретение необходимым для повседневной жизни индивидуальных качеств.
- Самореализационная. Самоопределение в социальной и культурной сферах жизнедеятельности, преодоление и проживание успешных ситуаций, саморазвитие личности.

Занятость учеников на внеклассных занятиях способствует разрешению ряда задач. Наиболее значимые:

- профилактика беспризорности и безнадзорности,
- отвлечение от приобретения вредных привычек,
- предупреждение правонарушений,
- расширение границ познания, интересов учеников и развитие их способностей,

- обучение ранее неизвестным видам профессиональной деятельности.
- формирование сплоченного коллектива школы.

В целом система дополнительного образования обучающихся отвечает потребностям школьников: помогает раскрытию личности и творческого потенциала; обеспечивает психологический и социальный комфорт детей; налаживает взаимоотношения между учащимися; побуждает к саморазвитию и самодисциплине; реализует потенциал общего школьного образования за счет углубления и применения знаний, полученных на уроках.

Ценность дополнительного образования в том, что оно дает детям почувствовать важность обучения в школе, побуждает их более ответственно относиться к занятиям и способствует реализации тех знаний, которые они получают на уроках. Ребенок, проявляя себя с юных лет, в дальнейшем сможет добиться больших результатов и сделать на своем жизненном и профессиональном пути меньше ошибок. Система дополнительного образования в школе побуждает учеников развиваться самостоятельно, формирует привязанность к творческой деятельности и способствует повышению собственного статуса в глазах сверстников.

Занятость ребенка вне школы формирует у него дисциплинированность, организованность и самоконтроль. Совместные занятия приучают школьников работать в составе группы, укрепляют командный дух, развивают коммуникабельность и ответственность не только перед собой, но и перед членами всего коллектива. Направления базовых сведений, получаемые на школьных уроках, не могут в полной мере удовлетворить потребность в знаниях.

Учитывая, что не все способны заниматься самообучением, значимость эффективной организации дополнительного образования в школе сложно переоценить. Правильная структура включает все направления, интересующие детей и подростков. В нее должны входить:

- конструирование и робототехника (детям предлагается углубленное изучение информатики и программирования, освещаются возможности использования информационных и цифровых технологий на практике),
- естествознание, которое прививает детям навыки исследовательской работы, воспитывает глобальное мышление, развивает представление о практическом применении теоретических знаний,
- экологическое направление, которое раскрывает взаимосвязь человека и природы, указывает на ее роль в жизни людей,

- культурология, которая способствует приобщению детей к достижениям мировой цивилизации, помогает адаптироваться в социуме, реализовать собственный потенциал в различных аспектах жизни общества,
- физкультурно-спортивное направление, которое прививает навыки физической культуры обучающимся, формирует стремление к правильному образу жизни, убеждает в престижности спорта, воспитывает силу воли и ответственность, вырабатывает командный дух и умение работать в составе группы.

Важным элементом этой структуры является внешкольное дополнительное образование, т. е. секции и кружки, на которых дети реализуют свой творческий потенциал. Они стимулируют заинтересованность учеников к определенной деятельности, дают возможность приобрести новые знания и умения и закрепить те, которые уже получены в процессе общего образования.

Организация системы

Качественное дополнительное образование для школьников невозможно без грамотного управления, которое не укладывается в простую схему вертикали отношений администрации, педагогов и обучающихся. Оно предполагает плодотворное взаимодействие сторон, каждая из которых является объектом или субъектом управления.

Организация дополнительного образования в школе состоит из нескольких этапов.

- Изучение желаний и потребностей школьников. Данные собираются путем письменного анкетирования и тестирования, устных опросов самих детей и их родителей, проведения педагогического мониторинга качества образованности обучающихся на этапе завершения начальной и основной школы.
- Объединение в группы по интересам, создание кружков, секций и факультативов.
- На основании собранных данных формируется модель системы дополнительного образования.
- Выделяются основные концепции направления внеклассного обучения.
- Мероприятия разрабатываются в соответствии с количеством желающих и нуждающихся в дополнительных знаниях.
- Помощь преподавателям и ученикам в определении области обучения.
- Детям дается свободный выбор направления дополнительного образования.

- Перед началом занятий школьникам предлагается профессиональное тестирование, результатами которого можно руководствоваться, но они не являются основополагающими.
- Текущий контроль и своевременная коррекция работы.
- Определяется отчетный период, по окончании которого собираются данные о посещаемости дополнительных занятий и успеваемости учеников по основным предметам.
- Информация систематизируется и анализируется.
- По результатам обработки выявляются проблемы и разрабатываются корректирующие мероприятия.
- Анализ деятельности и выявление перспективных направлений.
- Ведется постоянный мониторинг качества образованности учеников, посещающих дополнительные занятия.
- Развиваются межведомственные взаимодействия, происходит обмен опытом по проблемам воспитания, внедряются информационные технологии.

Материальная база.

Для организации системы дополнительного образования в основном используется база организации образования: кабинеты, литература, инвентарь. Не все организации образования обладают достаточными ресурсами для углубленного изучения предметов и внеклассных занятий. Поэтому в школе существует платное дополнительное образование, которое подразумевает фиксированную стоимость посещения. В нее входят оплата услуг педагога, оборудование и аренда помещений, если занятия проходят вне учебного учреждения.

Некоторые школы выходят из ситуации, организуя условно-бесплатное внеклассное обучение, которое подразумевает сбор финансовых или материальных средств, необходимых для приобретения дополнительного оборудования, инвентаря или литературы.

При введении ГПРОН МОН РК роль дополнительного образования возрастает, т.к. оно дает возможность самореализации обучающихся в разных направлениях деятельности. В данном случае дополнительное образование может учитывать социальную среду и социальный заказ каждого образовательного учреждения. Но существует ряд проблем, особенно в сельской местности, в МКШ, без решения которых введение дополнительного образования на том уровне, который заложен в новых стандартах, нереально.

Первая проблема - наличие кадров. В настоящее время не только в МКШ , но и в полнокомплектных школах недостаточно имеющихся ставок педагогов дополнительного образования, тем более подготовленных в этой области

квалифицированных кадров. В дальнейшем может быть осуществлен процесс передачи ставок из организаций дополнительного образования в школы, однако кадровую проблему это не решит. Далеко не во всех школах к работе во внеурочной деятельности будут привлекать аттестованных педагогов дополнительного образования, скорее всего ставки будут распределены между учителями школы. А педагогические кадры (учителя начальной школы), в большинстве случаев, не готовы работать в новых условиях, а именно, не могут разработать программу дополнительного образования, не хотят переходить на другой режим работы, не видят перспективы развития дополнительного образования.

Вторая проблема – сопровождение детей во внеурочной деятельности. Если соблюдать право ребенка на свободу выбора направленности внеурочной деятельности, то велика вероятность возникновения одновременно нескольких групп, желающих заниматься разной направленностью. Не ясен вопрос о том, кто будет выполнять сопровождение детей - классный руководитель? Тьютор, ставки которого еще нет в штатном расписании школы? Это большая нагрузка. Начнем с того, что надо элементарно развести детей по объединениям, кружкам, секциям, которые находятся порой в разных учреждениях, оформить документацию и т.д.

Третья проблема - вопрос организации внеурочной деятельности - это время проведения кружков, факультативов и т.д. В рекомендациях по организации внеурочной деятельности указывается на обязательный перерыв между последним уроком и началом внеурочной деятельности. На практике это трудно осуществить, если ребёнок не посещает группу продлённого дня или его повсюду не сопровождают родители. Младший школьник, а особенно первоклассник, не сможет самостоятельно уйти из школы домой, пообедать и отдохнуть, а потом вернуться на занятие кружка. Какой выход предпочтут родители и учитель? Конечно, проведение факультатива (кружка, секции, клуба) сразу после уроков. И получится у детей не по 4-5 уроков ежедневно, а по 5-6 даже у 1 классов (10 часов в неделю, по 2 кружка в день). И где же наша забота о снижении нагрузки на детей?

Безусловно, положительные моменты во всём этом есть – непосредственная функция дополнительного образования – это развитие ребёнка, его социализация. Дополнительное образование детей является всеохватывающим, оно в состоянии удовлетворять самые разнообразные интересы личности, так как осуществляет свою деятельность в разных направленностях (художественно-эстетическая, техническая, физкультурно-оздоровительная, военно-патриотическая, эколого-биологическая направленности и т. д.). Важнейшим принципом дополнительного образования

является добровольный выбор ребенком предмета деятельности, педагога и объединения по интересам. Организации дополнительного образования создают равные стартовые возможности каждому ребенку, оказывают помощь и поддержку одаренным и талантливым обучающимся, поднимая их на новый уровень индивидуального развития. Вся внеклассная и внеурочная деятельность школы полностью зависит от имеющихся кадровых и материальных возможностей. Зачастую дополнительное образование в школе организовано случайным набором кружков, секций, клубов, работа которых не всегда сочетается друг с другом, но даже это способствует занятости детей и определению спектра их внеурочных интересов.

Требования к содержанию дополнительного образования детей сегодня меняются. Дополнительное образование должно быть нацелено на достижение воспитательных результатов внеурочной деятельности и приобретение опыта самостоятельного действия. Достижение результатов, связанных с различными видами деятельности, предусмотрено и на уроках по отдельным предметам, и во внеурочной деятельности. Вес внеурочной деятельности выше и в формировании мотивов поведения, поскольку ученик сам выбирает направление внеурочной деятельности.

Дополнительное образование детей долгое время рассматривалось как второстепенное. Давайте посмотрим в каких помещениях размещаются учреждения дополнительного образования детей, в каких ВУЗах можно получить образование педагога дополнительного образования, какова материально-техническая база этих учреждений? Сложно из ребёнка вырастить будущего конструктора, если работа технических кружков будет строиться на изготовлении бумажных моделей, если нет компьютерного оснащения. Сложно вырастить будущего актера, если он будет изучать театр по учебнику, без практической работы на настоящей сцене и т.д. А если ребёнок и его родители желают больше времени, чем 2-3 часа, посвятить занятиям, посещать учреждения дополнительного образования? Актуальна и проблема усиления воспитательного аспекта дополнительного образования. В системе дополнительного образования акценты смещены в сторону его развивающей и обучающей функции. Предстоит разработка системы использования специфических методов воспитания в ходе реализации образовательных программ дополнительного образования; разработка сквозных программ воспитания, охватывающих учебное и внеучебное время; проработка методов повышения воспитательной эффективности учебного занятия; анализ внеурочной деятельности, деятельности ученического самоуправления, как форм дополнительного образования

Необходимо пересматривать нормативно-правовую базу работы педагогов дополнительного образования, обратить внимание на социальную незащищенность данной категории педагогов.

В казахстанской школе впервые базовое (основное) и дополнительное образование детей могли бы стать равноправными, взаимодополняющими друг друга компонентами и тем самым создать единое образовательное пространство, необходимое для полноценного личностного (а не только интеллектуального!) развития каждого ребенка. Однако последнее возможно только при тесном сотрудничестве пока еще двух разных систем образования, а также только после изменения точки зрения на педагога дополнительного образования и всю систему дополнительного образования в целом.

Роль дополнительного образования в социализации обучающихся МКШ

Перед Казахстаном сегодня стоит задача достижения приоритетности образования и превращения его в казахстанском менталитете в ценность, что является стратегической задачей государственной политики и носит идеологический характер. Только при условии ее успешного решения образование может выступить как ресурс повышения конкурентоспособности личности, общества и государства.

Безусловно, перспективы прогрессивного развития казахстанского общества во многом зависят от наиболее полного раскрытия творческого потенциала и неповторимой индивидуальности его представителей. Однако в настоящее время большинство людей оказываются неспособными к проявлению инициативы и самостоятельности, адекватному самовыражению и гибкому реагированию в быстро изменяющихся условиях жизни. В связи с этим важной задачей деятельности образовательных организаций становится оказание помощи растущему человеку в процессе самосозидания, обретения подлинного призвания. Акцент в образовательной практике смещается в сторону поддержки становления в растущем человеке ярко индивидуального, творческого развития способности к самопознанию, самоопределению и самореализации.

Как пишет профессор И.Д. Демакова: «Сегодня наше общество испытывает серьезный дефицит гуманистической реальности в сфере политики, морали, экономики, искусства, права. Этот феномен в научной литературе получил название «гуманитарный кризис». Такой кризис, естественно, не мог не коснуться сферы образования, что в первую очередь подтверждается расхождением между декларируемыми гуманными целями образовательных

реформ и их практической реализацией. Анализ состояния воспитания в стране показывает, что процесс гуманизации тормозится обострением противоречий между провозглашением необходимости гуманизации воспитания подрастающего поколения и традиционной системой воспитания, в которой ребенок по преимуществу все еще рассматривается как объект педагогического воздействия, между общественной потребностью в такой системе воспитания, которая обеспечивала бы достоинство и свободу личности ребенка, и недостаточной разработанностью содержания и методики воспитательной деятельности педагога, обеспечивающих реализацию этих идей в массовой педагогической практике.

В своих работах исследователи (А. Г. Асмолов, И. Д. Демакова, О. А. Карабанова, В. С. Магун, Д. И. Фельдштейн) отмечают, что для современного общества характерно нарастание социальных рисков, проявляющихся в процессе социализации подрастающего поколения, а именно:

– кризис семьи (неполная семья, конфликтная семья, семья с антисоциальной атмосферой);

– рост социального сиротства;

– феномен ранней коммерциализации подростков, обуславливающий рост нарушений морального и нравственного развития личности и вероятность взаимодействия с криминальными слоями общества;

– риск нарастания агрессивно-насильственного поведения подростков (деструктивные действия, антисоциальное сексуальное поведение, ранняя наркотизация и совершаемые в связи с этим антисоциальные и противоправные действия);

– рост детской и подростковой преступности;

– рост детей – жертв насилия;

– личностная незрелость, включая моральную незрелость;

– неадекватные стратегии совладания подростков и молодежи с трудными жизненными ситуациями.

По результатам социологических исследований у современного ученика наблюдается:

– дефицит произвольности в умственной и двигательной сфере;

– недостаток коммуникативных навыков у 25 % школьников;

– 30 % обучающихся проявляют агрессивность по отношению к сверстникам;

– увеличение числа детей с эмоциональными проблемами;

– недоразвитие мотивационно-потребностной сферы;

– недоразвитость любознательности и воображения, как недостаток игровой деятельности;

– увеличение количества детей, принимающих антидепрессанты;

– детям ставят диагнозы, которые раньше ставили только взрослым;

– наблюдается тенденция к росту числа детей с повышенной тревожностью, агрессивностью, страхами (действие СМИ, компьютерных игр уводит от реальности, снижает контроль ребенка за поведением, ведет к формированию зависимостей).

В современный период, когда дети отделены от производительного труда взрослых, инициатива ребенка и ответственное выполнение им порученных заданий не играют сколько-нибудь значимой роли. Дети не имеют возможности опробовать свои силы и реже переживают ситуацию успеха.

Перечень подобных феноменов и тенденций можно было бы продолжить, но уже и этой выборки достаточно, чтобы констатировать несогласованность действий различных социальных институтов, направленных на решение задач профилактики и предупреждения особого рода дефектов, характеризуемых учеными как дефекты социализации.

В целях уменьшения описанных выше социальных рисков общественного развития необходим принципиально иной подход к образованию.

Воспитание и социализация детей и сельской молодежи осуществляются сегодня на устойчивой законодательной платформе. В законодательных актах, направленных на регулирование сферы образования, воспитание определяется как деятельность, направленная на развитие личности, создание условий для самоопределения и социализации обучающегося на основе социокультурных, духовно-нравственных ценностей и принятых в обществе правил и норм поведения в интересах человека, семьи, общества и государства. Нормативно-правовыми актами определены национальный воспитательный идеал и базовые национальные ценности, к которым следует приобщать детей и молодежь. Национальные стратегии действий в интересах детей определила необходимость разработки общенациональной стратегии развития воспитания как основы реализации государственной политики.

Ключевая социокультурная роль дополнительного образования состоит в том, что оно превращает творчество и самотворчество детской и подростковой субкультуры в общее дело всего общества, а не отдельных обособленных организационно-управленческих институтов: детского сада, школы, колледжа или вуза. В документе четко определяется ценностный статус и стратегическая роль дополнительного образования в современном обществе. Созданная около века назад система дополнительного образования является одним из уникальных достижений казахстанского образования. Сегодня дополнительное образование детей создает особые возможности для развития образования в целом, в том числе для опережающего обновления его содержания в

соответствии с задачами перспективного развития страны. Дополнительное образование определяется не только как механизм поддержки индивидуализации и самореализации человека, но и как инструмент *развития человеческого потенциала страны* посредством формирования элиты страны (научной, инженерной, культурной и политической) через выявление талантливых детей, развитие их мотивации и способностей.

В данном контексте важно подчеркнуть, что одной из ведущих задач модернизации современного образования в РК является обеспечение условий для саморазвития личности обучающихся разного возраста через включение в социальные, интеллектуальные, творческие практики, что возможно при условии осуществления свободного выбора видов деятельности, а значит, подразумевает вариативность образовательных предложений и усиление роли социальной составляющей в образовании.

Вариативность в полной мере раскрывается в дополнительном образовании детей, предоставляющем возможность выбора направлений и видов деятельности, которые для конкретного ребенка являются приоритетными и представляют собой «психологическую базу» саморазвития личности.

Дополнительное образование – часть общего образования, позволяющее обучающимся приобрести устойчивую потребность в познании и творчестве, максимально реализовать себя, самоопределиться профессионально и личностно. Пространство дополнительного образования является благоприятным и естественным для саморазвития ребенка любого возраста. Оно позволяет саморазвиваться в том виде деятельности, который соответствует направленности личности, интересам и потребностям, что дает возможность быть успешным, почувствовать себя значимым, поверить в свои возможности.

Применительно к организации образовательного пространства в условиях дополнительного образования детей и молодежи важно отметить возможность реализации обучающимися установки самопознания в разных видах деятельности, которая носит активно-деятельностный характер, что сопряжено с задачей формирования творческой личности, способной преобразовывать себя и окружающий мир, саморазвиваться и самосовершенствоваться.

Согласно представителям экзистенциального направления гуманистической психологии (Р. Мэй, Дж. Келли, В. Франкл, Дж. Бьюдженталь, Р. Эмонс и др.), сущность приобретается в результате самосозидания, при этом позитивная актуализация является результатом собственного свободного и ответственного выбора.

Дополнительное образование дает возможность почувствовать себя успешным, независимо от наличия академической успеваемости в общеобразовательной школе, колледже, лицее и т. д.

Возможность заниматься интересным видом деятельности с учетом индивидуальных потребностей и способностей обучающихся повышает процессуальную мотивацию, мотивацию к успеху. Максимальное использование технологий личностно-ориентированного подхода способствует высокой востребованности дополнительного образования во всем многообразии его направлений обучающимися разного возраста.

Дополнительное образование представляет собой такой тип образования, для которого характерно отсутствие стандартизации и наличие вариативности, а именно:

– дополнительное образование предполагает добровольный, свободный выбор направления и вида деятельности, содержания образования, объема и темпа его освоения, педагога, формы освоения образовательной программы, результатов, что приучает обучающегося к осознанию ответственности за принятые решения и их последствия, способствует осознанному самоопределению, развивает самостоятельность, формирует привычки созидательного труда, готовность к сотрудничеству;

– в дополнительном образовании отсутствуют универсальные, единые для всех стандарты содержания образования, не имеет жесткой регламентации образовательного процесса при наличии подчиненности природе личности, его «нормальному развитию», что создает благоприятные условия для естественного роста, культурного и личностного становления, творчества, инновации, инициативы, успешности в достижении общезначимой цели, самопроявления, самодеятельности и «нормального развития»;

– в дополнительном образовании учитываются индивидуальные, частные потребности ребенка и его семьи как основного источника заказа на образовательную деятельность;

– каждое объединение (образовательная программа) инициируется интересом, потребностями, ожиданиями детей и молодежи, но проектируется и развивается в каждой образовательной организации от этапа простого «клуба как клубка детской кооперантности» до уровня управляемой педагогом «кооперативной организованности и перестает быть только сообществом обучающихся, становясь сообществом детей и взрослых» (С. Т. Шацкий);

– дополнительное образование предполагает высокую мотивированность обучающихся, а значит, и возможность реального творческого самовыражения и саморазвития личности в выбранных видах деятельности, поддержке саморазвития и самоопределения;

– дополнительное образование построено на реализации индивидуальных образовательных маршрутов и программ, при этом изменение структуры процесса позволяет конструировать учащемуся собственную образовательную деятельность в процессе обучения, что в результате приводит к изменению образовательной активности;

– при организации пространства дополнительного образования учитывается базовый педагогический принцип – принятие и защита индивидуальных интересов личности обучающегося без учета его академических заслуг.

Итак, вариативность образования как ведущая образовательная характеристика дополнительного образования рассматривается как тенденция, характеризующая способность образования соответствовать мотивам и возможностям различных групп обучающихся и индивидуальным особенностям отдельных детей, а также возможность управления изменениями, инновациями в едином образовательном пространстве как пространстве разнообразия.

Методологической основой развития системы дополнительного образования детей является опора на идеи философии гуманизма, обращенные к внутренним истокам активности человека, его образу «Я», целостность которого является результатом интеграции самосознания и жизненного опыта.

Именно в системе дополнительного образования детей и молодежи присутствует та атмосфера комфортности и уюта, та самая «ситуация успеха (по Л. С. Выготскому), партнерские отношения между педагогом и учащимися, которые, несомненно, способствуют гуманизации отношений, воспитанию и гражданскому становлению личности. Такой тип образования представляет собой феномен и процесс свободно избранного ребенком освоения знаний, способов деятельности, ценностных ориентаций, направленных на удовлетворение интересов личности, ее самореализации и культурной адаптации, выходящих за рамки стандарта общего образования.

Саморазвитие обучающихся в условиях дополнительного образования возможно в контурах образовательной парадигмы, для которой характерны:

– личностная ориентация образовательного процесса – направленность его на максимальную самореализацию личности и индивидуальности всех субъектов образовательного процесса;

– субъект-субъектные отношения между участниками образовательного процесса;

– гуманизация и гуманитаризация образования, его демократический характер;

– осуществление психолого-педагогического сопровождения саморазвития обучающихся .

Важным принципом организации дополнительного образования для детей и молодежи в Казахстане сегодня является принцип усиления социальной составляющей образования. Полное выполнение целей дополнительного образования детей и молодежи невозможно без реализации социально-педагогических функций, таких, например, как социальная защита, помощь и поддержка детей, их оздоровление, реабилитация, рекреация, компенсация, адаптация и других. Социально-педагогические функции могут реализовываться как самостоятельные программы, например, программы реабилитации детей с ограниченными возможностями здоровья (дети-инвалиды, дети с девиантным поведением и т.д.), программы общения или оздоровления, но чаще всего социально-педагогическая деятельность призвана способствовать наиболее полной реализации образовательных функций, обеспечению полноценного развития детей.

За последние 30 лет реформирования сложилась система дополнительного образования детей Казахстана как реально действующая подсистема образования, единый, целенаправленный процесс, объединяющий воспитание, обучение и развитие личности. Кроме того, это непрерывная, многоуровневая система образования, которая в сочетании с системой базового образования составляет единое образовательное пространство. Дополнительное образование характеризуется как процесс освоения добровольно избранного человеком вида деятельности или области знаний, выходящих за рамки стандарта обязательного (общего, начального, среднего, высшего профессионального) образования. Оно понимается как мотивированное образование за рамками основного образования, позволяющее ребенку приобрести устойчивую потребность в познании и творчестве, максимально реализовать себя, самоопределиться предметно, социально, профессионально, личностно.

Дополнительное образование стало частью системы общего образования и приобрело межведомственный характер. Оно реализуется сегодня как в образовательных организациях дополнительного образования детей, так и в общеобразовательной школе, дошкольных образовательных организациях, образовательных организациях начального профессионального образования, а также в учреждениях культуры, спорта, молодежной работы, частных организациях. В этой логике дополнительное образование – не просто элемент существующей системы общего образования, а самостоятельный источник образования, способствующий достижению ключевых компетентностей в различных сферах жизненного самоопределения обучающихся разного возраста.

Изучая специфику дополнительного образования, важно остановиться на вопросе «Дополнительное образование – это дополнительность в образовании человека?» Отвечая на этот вопрос, приведем цифры: по оценке ЮНЕСКО, 85% работающего населения приобрели необходимые для работы знания и умения за рамками формального обучения; уже в 2003 г. почти 18% жителей ЕС в возрасте 25–64 лет участвовали в неформальном образовании; в странах Скандинавии (Дания, Швеция, Финляндия) наибольшие показатели по уровню вовлеченности в НФО – почти 50% по данным на 2004 год.

Дополнительное образование детей сегодня приобретает новый статус. Востребованность неформального образования как важнейшей составляющей образовательного пространства современного казахстанского общества нашла свое отражение в основополагающих документах образовательной политики страны.

В соответствии с этими документами основной целью современного образования является подготовка разносторонне развитой личности гражданина, способной к активной социальной адаптации в обществе и самостоятельному жизненному выбору, началу трудовой деятельности и продолжению профессионального образования, самообразованию и самосовершенствованию. В документах подчеркивается, что организациям дополнительного образования принадлежит особая роль в развитии способностей, социального и профессионального самоопределения детей и молодежи.

Кроме того, с каждым годом неуклонно возрастает роль организаций дополнительного образования в обеспечении занятости детей и подростков, организации их социально значимого досуга, профилактике правонарушений, наркомании и других асоциальных проявлений среди несовершеннолетних.

Государственными стандартами начального общего образования также важная роль в воспитании личности отведена внеурочной деятельности. В целях обеспечения индивидуальных потребностей обучающихся учебный план предусматривает время на введение учебных курсов, обеспечивающих различные интересы обучающихся, в том числе этнокультурные, на внеурочную деятельность.

Дополнительное образование строится через реализацию дополнительных образовательных программ, которые направлены на развитие личности, ее общей культуры и индивидуальных способностей, освоение социо-культурных ценностей, профессиональную ориентацию, организацию творческого труда, содержательного досуга, формирование культуры здорового и безопасного образа жизни, укрепление здоровья. В системе образования эти программы реализуются с учетом возрастных особенностей, интересов, способностей и

(или) уровня образования и (или) профессиональной квалификации обучающихся.

Итак, дополнительное образование в малокомплектных школах можно определить как часть социального пространства, главной функцией которого является социализация подрастающего поколения, формирование будущего поколения граждан и обеспечение персонификации развития личности.

Занятость обучающихся МКШ в сфере дополнительного образования позволяет решать следующие задачи:

– социализация подрастающего поколения;

– профилактика социальных дефектов и рисков социализации;

– удовлетворение потребностей, которые могут быть связанными с жизненными планами или обусловлены конкретной ситуацией (интерес, желание обрести друзей, стремление принадлежать к группе и т. д.);

– исполнение заказа (профессионализация, коррекционное обучение и пр.);

– занятие свободного времени (хобби, досуг) и тем самым повышение качества жизни, расширение пространства самореализации;

– получение помощи, поддержки в решении проблем;

– осуществление выбора и обретение опыта (проявить субъектность, освоить социальный опыт);

– обретение индивидуальности (добавив возможность быть).

Пространство дополнительного образования детей и молодежи является не только областью получения знаний, но и, используя свои технологии, изменяет отношение человека к природной среде и вырабатывает необходимые социальные нормы поведения. Цели современного дополнительного образования детей и молодежи представляют собой разные варианты интеграции образовательных и социально-педагогических целей, которые определяются, с одной стороны, социальным заказом на дополнительное образование, с другой – возможностями образовательных организаций дополнительного образования обучать, воспитывать, развивать, оздоравливать, поддерживать, адаптировать, реабилитировать обучающихся разного возраста.

Проблема личности, взаимоотношений личности и общества – это, пожалуй, одна из наиболее интересных тем в социологии. Мыслители эпохи Возрождения провозгласили свободу и суверенность человеческой жизни. Именно в этот период зарождается понятие индивида – свободного человека. Личность – это интегральное социальное качество, которое формируется у индивида в процессе его включения в систему общественных отношений. В свою очередь, процесс усвоения личностных качеств на разных этапах физического существования человека определяется в социологии термином «социализация».

Каждый человек, особенно в детстве, отрочестве и юности является объектом социализации. Содержание процесса социализации определяет заинтересованность обществом в том, чтобы человек успешно овладел ролями мужчины и женщины, создал прочную семью, мог участвовать в экономической и социальной жизни, был законопослушным гражданином и т.д.

Социализация человека идет в процессе его взаимодействия с многочисленными факторами, группами, организациями, среди которых особое место занимает школа. Социализация личности школьника малокомплектной школы – процесс чрезвычайно значимый и сложный, результат реального взаимодействия школы и среды. В процессе социализации ребенок приобретает качества, необходимые ему для жизнедеятельности в обществе, овладевает социальной деятельностью, социальным общением и поведением, осуществляется социальное становление индивида. Большое влияние на социализацию ребенка оказывают многие факторы микросоциальной среды, требующей большого внимания школы.

Именно поэтому тема о роли дополнительного образования на процесс социализации обучающихся в организациях образования очень актуальна в нашем постоянно меняющемся мире. Дополнительное образование, как и образование в целом играет немаловажную роль в социализации ребенка. В условиях головокружительной скорости технических достижений, часто меняющейся политической и социальной обстановки ребенку надо научиться ориентироваться, научиться во всем разбираться, принять и понять все необходимые правила данного общества и именно школа должна помочь ребенку в осознании себя членом этого общества. Основных часов школьного обучения недостаточно для полной социализации ребенка. Именно поэтому во внеурочной деятельности используются возможности дополнительного образования детей, которое помогают лучше развиться личности с определенной стороны.

«Юный эколог» - это объединение дополнительного образования, в котором акцент сделан на ознакомление детей с окружающей средой и правильном взаимодействии детей с природой. Во время занятий дети знакомятся с составляющими окружающего их мира, учатся ухаживать за животными, цветами, бережно относиться к природе. Часто проводятся проекты, в которых дети сами собирают информацию о природных явлениях, таких, как круговорот воды в природе, перелеты птиц и другие. В процессе проектирования ученики распределяют обязанности, формы работы, ставят цели и задачи, стараются решить актуальные проблемы. В холодный сезон времени можно провести акциию: «Покормите птиц зимой». Ученики выявляют птиц, зимующих в различных краях страны, определяют пищу, полезную для птиц, мастерят кормушку, делают график кормления птиц, ответственных за всем проектом. Итогом проекта может стать лучшее взаимопонимание между обучающимися, возможность их действовать

самостоятельно и в группе, дети бережнее относятся к птицам и вообще к природе.

Занятия по программе дополнительного образования «Проектируем вместе» помогают ребятам лучше понимать друг друга, делиться своими впечатлениями, воспроизводить свои мысли в реальные вещи и объекты. В ходе занятий у детей развивается мелкая моторика, поскольку дети выполняют задания руками, также развивается интерес к изучаемым проблемам, целеустремленность, способность распределять между собой обязанности, нести ответственность за неисполнение поручений.

Одним из самых интересных проектов является «Наша школа в будущем». Каждый ребенок обозначает, чего ему не хватает в школе, чтобы он добавил в школьную жизнь, как ему хотелось бы благоустроить классную комнату. Стоит отметить, что над своим предложением каждый из учеников работает самостоятельно, а затем, выбрав себе группу из отдельных учеников, стараются реализовать свои планы. В ходе большой работы в классе появляется игровая зона, в которой дети отдыхают на переменах, ученики сами обустраивают её: приносят игрушки, развивающие игры, монополии. Помимо игровой зоны можно создать читательский уголок, который пополняется книгами для внеклассного чтения (словари, энциклопедии и другое). Ребята сами определяют партнеров игры, сами определяют вид своей деятельности на перемене.

Таким образом, дополнительное образование в системе школьного обучения учит детей хорошо ориентироваться в быстро меняющемся мире, строить отношения с другими людьми в рамках цивилизованного диалога, принимать самостоятельные решения. Обучающиеся активно взаимодействуют с другими образовательными, воспитательными организациями: спортивная школа, школа искусств, психологическая служба; адекватно реагируют на нововведения в обществе. Всё это определяет собой открытую систему социализации.

Миру нужен самостоятельный человек. Несамостоятельный человек опасен для мира. Поэтому успешная социализация обучающихся является основной педагогической идеей современной школы. Успешная реализация этой идеи может осуществляться только одним способом – созданием для ученика условия свободы, творчества, уважать каждого отдельного ученика, и совместно с учениками осваивать культурные взаимодействия с миром, человечеством, и что немаловажно с самим собой. Все перечисленные задачи стоят перед школой для успешной социализации обучающихся, которые решает и дополнительное образование.

Роль дополнительного образования в профессиональном самоопределении обучающихся МКШ

Проблема профориентации школьников всегда стояла очень остро. Именно в школьный период мы начинаем задумываться о выборе профессии, о месте дальнейшего обучения. Поступление в вуз, как правило, связано с желанием родителей, а не с осознанным выбором ребенком профессии, которую можно в нем получить. Кроме того, в последнее время сложилась сложная ситуация в организации и проведении практико-ориентированной работы в форме профессиональных проб, профориентационных экскурсий, образовательных маршрутов, которые являются наиболее наглядной и реальной формой погружения в профессию. Это связано не только с проблемами доставки обучающихся к местам проведения экскурсий (на предприятия), но и с нежеланием предприятий принимать группы, ссылаясь на технику безопасности и особенности производства.

Профориентационная деятельность сегодня организуется при помощи новых эффективных инструментов. Образовательные события в этом направлении охватывают детей с дошкольного возраста и открывают перспективу дальнейшего непрерывного профессионального образования личности.

В школьном возрасте основными формами профессиональной ориентации становятся профориентационное тестирование, тематические уроки и экскурсии, тренинги, стажировки. Однако школа не имеет возможности подробно рассказать подросткам и старшим школьникам обо всех профессиях, погрузиться в профессионально-образовательную среду для знакомства с трудовыми действиями и выполнения исследовательских проектов.

Продолжительность присутствия детей в школе и специфика формирования профессиональных интересов требуют целой организации их жизнедеятельности и представления о специальностях, которая гарантирует создание условий для их многостороннего развития и самоопределения.

Наряду с этим сфера дополнительного образования детей является одним из наиболее активно развивающихся сегментов рынка образовательных услуг с растущим объемом инвестиций со стороны частного сектора, высоким уровнем инновационной активности. Это позволяет рассматривать преобразования в дополнительном образовании детей в качестве приоритета инновационного развития страны Путь развития современного культурного пространства общества — в создании новых точек притяжения, которые бы сочетали в себе базовые культурные ценности: просвещение, воспитание, развитие и современные подходы к организации, а также решали бы задачи обучения и социализации ребенка, его профориентации, давали возможность попробовать

профессиональную деятельность, примерить ту или иную профессию. Такими точками роста становятся новые форматы образовательной деятельности в дополнительном образовании в режиме edutainment (термин образован от двух английских слов — education (обучение) и entertainment (развлечение), т.е. совмещение образования и развлечений для детей). В условиях стремительно меняющегося мира ценность личности ребенка приобретает особое значение, а создание условий для его профессиональной ориентации и творческого саморазвития становится наиболее актуально и привлекает пристальное общественное внимание. Системное профильное образование и предпрофильная подготовка предполагает не только самоопределение в плане выбора той или иной сферы деятельности и пробу сил в ней, но и формирование конкретных представлений о том, где в будущем избранная профессия может быть востребована. Подросткам, стоящим перед профессиональным выбором, необходимо владеть информацией о рынке вакансий, рейтинге профессий в инфраструктуре региона и города. Это диктуется не только личным интересом, но и реальными социальными потребностями.

Дополнительное образование – это процесс обучения, воспитания и развития, направленный на удовлетворение интересов и потребностей детей, основанный на вариативности и постоянном обновлении содержания.

В то же время дополнительное образование детей является составной частью общего образования, которая позволяет обучающемуся приобрести устойчивую потребность в познании и творчестве, максимально реализовать себя, самоопределиться профессионально и личностно.

Поэтому воспитательное воздействие дополнительного образования на детей очень велико. Их участие в коллективах по интересам позволяет найти им занятие по душе, которое соответствует их природным наклонностям, добиться успеха в творческой деятельности и на этой основе повысить свою самооценку, самовыражаться, самоутвердиться в коллективе сверстников, повысить свой статус в глазах педагогов, родителей, ближайшего окружения.

Современная организация образования становится все более сложной системой, ей приходится действовать в динамично изменяющемся мире, предъявляющим к ней возрастающие требования. Изменения в современном мире происходят ежечасно, ежеминутно и прежде всего, касаются образования, которое выполняет социальный заказ общества по формированию молодой личности.

В последние годы значительно возрос интерес исследователей к проблеме профессионального и других видов самоопределения личности. Тем более, что по данным исследования у большинства подростков наблюдается низкая

потребность в профессиональном самоопределении, в выявлении своих способностей, склонностей, интересов. Многие из них не имеют ясной жизненной перспективы. У подростков практически отсутствуют знания, необходимые для профессионального самоопределения: о себе, о мире профессий, о потребностях своего региона в тех или иных профессиях. Соответственно, у большинства обучающихся, в том числе старшеклассников, отсутствуют умения проектирования жизненных стратегий.

В изменившихся экономических условиях необходимо помочь всем школьникам, особенно старшеклассникам познать себя: свои способности и возможности, научить их разбираться в мире профессий, соотносить свои «хочу» и «могу» с требованиями рынка труда, то есть соответствовать социальному заказу, быть конкурентоспособным.

Современный рынок труда сегодня предъявляет новые требования к персоналу:

- ✓ инициативность;
- ✓ высокий уровень профессионализма;
- ✓ повышенная адаптивность к новым и изменяющимся условиям труда;
- ✓ ответственность за результаты своей работы;
- ✓ открытость новым технологическим решениям;
- ✓ генерация лидерства на различных уровнях.

По своему назначению система профориентации должна оказать существенное влияние на рациональное распределение трудовых ресурсов, выбор жизненного пути молодежью, адаптацию ее к профессии. Для решения этих непростых задач обучающиеся нуждаются в определенных знаниях о себе, о своих интеллектуальных возможностях, склонностях и способностях.

Профессиональная ориентация является одной из основных задач в деятельности образовательных учреждений всех типов. Профессиональному самоопределению личности содействует профессиональная ориентация.

Профориентация – это научно обоснованная система социально–экономических, психолого-педагогических, медико-биологических и производственно–технических мер по оказанию молодёжи личностно–ориентированной помощи в выявлении и развитии способностей и склонностей, профессиональных и познавательных интересов в выборе профессии, а также формирование потребности и готовности к труду в условиях рынка, многоукладности форм собственности и предпринимательства. Она реализуется через учебно–воспитательный процесс, внеурочную и внешкольную работу с учащимися.

Таким образом, можно выделить следующие аспекты: социальный, экономический, психолого-педагогический, медико-физиологический.

Социальный аспект заключается в формировании ценностных ориентаций молодёжи в профессиональном самоопределении, где делается акцент на изучении требований к квалификации работника той или иной сферы. Экономический аспект – это процесс управления выбором профессии молодёжи в соответствии с потребностями общества и возможностями личности (изучение рынка труда).

Психологический аспект состоит в изучении структуры личности, формировании профессиональной направленности (способность к осознанному выбору профессии).

Педагогический аспект связан с формированием общественно значимых мотивов выбора профессии и профессиональных интересов.

Медико – физиологический аспект ставит задачу разработки критериев профессионального отбора в соответствии с состоянием здоровья. А также включает требования, которые предъявляет профессия личности кандидата.

Профессиональная ориентация молодежи является многоуровневой системой, в структуре которой можно выделить: профессиональное просвещение, профессиональное воспитание, профессиональная диагностика, профессиональная консультация, профессиональный отбор, профессиография, профессиональная адаптация.

Основное содержание профориентационной работы с учащимися составляет работа по формированию осознанного выбора, развитию профессионально значимых качеств, активной жизненной позиции личности в выборе профессии.

Основное содержание профориентационной работы с учащимися в дополнительном образовании составляет работа по формированию осознанного выбора, развитию профессионально значимых качеств, активной жизненной позиции личности в выборе профессии.

Дополнительное образование в рамках технического творчества и профессионального обучения, развиваясь, как составная часть системы непрерывного общего и дополнительного образования округа, может организовать свою деятельность в двух направлениях: учебно-воспитательная и организация массовых мероприятий. Учебно-воспитательная деятельность осуществляется путем реализации дополнительных общеразвивающих программ технической и художественной направленностей.

Объединения технической направленности обладают широкими возможностями подготовки обучающихся к осознанному выбору рода деятельности. Именно в данной направленности ребенок получает первичные инженерные навыки, пробует себя в роли конструктора, исследователя, учится создавать технический продукт и представлять его пользователям. На занятиях

в объединениях обучающиеся решают конструкторские и технологические задачи, выполняют несложные технические расчеты, что способствует развитию интеллектуальных способностей детей.

Занимаясь автомоделированием, обучающиеся знакомятся с марками автомобилей, с общим устройством автомобиля, с основами его конструирования, изучают принципы работы двигателей и других механизмов. Автомоделизм – первая ступень к овладению автомашиной. Он дает возможность не только познакомиться с современной техникой, но и по настоящему полюбить автомодельное дело, помогает решить вопрос о выборе будущей профессии: инженер-конструктор, инженер-механик, слесарь по ремонту автомобилей. В век компьютеров и Интернета вполне естественно стремление ребят попробовать себя в программировании, в создании интернет-проектов.

Занимаясь в объединениях «Архитектурное творчество», «Дизайн», «Инфознайка» обучающиеся создают трёхмерные проекты зданий, улиц, городов и осваивают сложные программы. Занятия в этих кружках ориентирует их на выбор таких профессий как программист, дизайнер, архитектор, конструктор.

Участие в массовых мероприятиях позволяет сформировать положительную эмоциональную установку обучающихся на выбор возможной профессии.

Техническое творчество и профессиональное обучение могут реализоваться через программы профессионального обучения. Образовательная деятельность в них направлена на:

- ✓ формирование творческих способностей обучающихся ;
- ✓ формирование культуры здорового и безопасного образа жизни, укрепление здоровья обучающихся ;
- ✓ профессиональную ориентацию и профессионального самоопределения обучающихся ;
- ✓ создание и обеспечение необходимых условий для личностного развития обучающихся ;
- ✓ социализацию и адаптацию обучающихся к жизни в обществе;
- ✓ формирование общей культуры личности.

Целью данного направления образовательной деятельности является формирование профессионального самоопределения личности как фактора адаптации к современным социально-экономическим условиям.

Профориентация – это целенаправленная деятельность всех участников образовательного процесса. Эта деятельность может быть организована по следующим направлениям.

Информационно-просветительское направление. Цель этого направления – создать у обучающихся максимально четкий и конкретный образ основных типов профессий, в том числе востребованных на рынке труда сельскиой местности. Это поможет в будущем сделать наиболее осознанный и осмысленный выбор.

Диагностическое направление.

Это направление реализуется в двух аспектах:

✓ самопознание, исследование обучающимся своих качеств в контексте определенной профессии (или группы профессий);

✓ оценка своих возможностей, определение степени выраженности тех или иных профессионально важных качеств и прочих ресурсов, обусловливающих профессиональный выбор.

Консультационное направление. Подразумевает содействие выбору оптанта (человека, стоящего перед необходимостью профессионального выбора). Это содействие основывается на учете мотивов человека, его интересов, склонностей, личностных проблем или особенностей мировоззрения. Оно может включать в себя диагностический или информационный аспекты.

Обучающее (или формирующее). В рамках этого направления оптант воспринимается как носитель общих компетенций, которые ориентированы на создание необходимых условий для личностного развития обучающихся, позитивной социализации и профессионального самоопределения.

Ядро общих компетенций образуют адаптация, социализация, интеграция в социум и самореализация личности.

Также формирование ключевых компетентностей школьника: социальная компетентность (способность действовать в социуме с учётом позиций других людеи, коммуникативная компетентность (способность школьников вступать в коммуникацию с целью быть понятым, подготовка волонтеров детских общественных объединений в полевых условиях).

Профориентационная работа в образовательной деятельности осуществляется как на уроке при реализации программ профессиональной подготовки, так и в объединениях по интересам. На занятиях педагоги формируют ценностные ориентации, стойкие профессиональные интересы и мотивы выбора профессии, информируют обучающихся о путях овладения избранными профессиями; раскрывают их социальные, экономические и психологические стороны, формируя умения анализировать мир профессий, анализировать свои возможности и ограничения в ситуации профессионального выбора.

Широко используются разнообразные формы и методы профориентационной работы:

✓ индивидуальное консультирование участников образовательного процесса;

✓ семейное консультирование по вопросам самоопределения детей;

✓ классные часы с представителями разных профессий и руководителями профессиональных организаций;

✓ недели труда и профессиональной ориентации;

✓ тематические экскурсии на производственные предприятия;

✓ ярмарки вакансий учебных и рабочих мест;

✓ встречи с представителями Центра занятости населения;

✓ мастер-классы по педагогическому сопровождению профессионального самоопределения.

Одной из составляющих сторон системы профориентации является диагностика профессиональной направленности обучающихся, сюда относятся: анкетирование, тестирование, беседы с участниками образовательного процесса. На основании диагностических данных строится дальнейшая работа педагогов с обучающимися и их родителями.

В профориентационной деятельности широко применяется проектный метод. С целью активизации профориентационной работы среди обучающихся общеобразовательных школ, мотивированных на получение инженерно-технических специальностей и перспективы увеличить процент поступления обучающихся уровней основного общего и среднего общего образования на инженерно-технические специальности.

Так же в рамках профориентации может быть разработана программа «Мой выбор», целью которой является, прежде всего, ознакомление подростков с информацией о ведущих предприятиях города, востребованных в сельской местности, создание условий для более успешной их социализации в дальнейшем. А так же приведение образовательных потребностей обучающихся в соответствие с рынком труда на основе личностно-ориентированного подхода.

С целью вовлечения обучающихся в летний период может быть организована работа профильных смен: техническая смена под названием «Путешествие в техноград», профориентационная смена «Путешествие в Страну профессий». Основной целью профильных смен является профессиональная ориентация воспитанников, подготовка школьника к осознанному профессиональному выбору.

Правильный выбор профессии важен не только с позиций определения жизненных планов молодого человека, но и с точки зрения развития общества в

целом. Профессиональное самоопределение длится в течение всей жизни: человек выбирает профессию, проходя стадии проб, выборов, их реализации, затем вступает в профессию.

Е.Б. Евладова, Л.Г. Логинова и Н.Н. Михайлова дополнительное образование строят на следующих приоритетных идеях:

1. Свободный выбор ребенком видов и сфер деятельности. Причем здесь речь идет не только о возможности выбора направлений деятельности, темпов освоения программы и видов представления ребенком своего труда, но и о выборе мотивации участия детей в жизнедеятельности учреждения дополнительного образования. Эта мотивация может быть связана как с познавательными и образовательными целями, так и с личностными отношениями и коммуникационными потребностями детей.

2. Ориентация на личностные интересы, потребности, способности ребенка. В основе этого принципа лежит личностно-ориентированный подход в дополнительном образовании. Такой подход дает возможность ребенку определить свой собственный образовательный путь в реализации познавательных интересов, а также способствует развитию его индивидуальных способностей, которые отличаются от интересов и способностей его товарищей. Основное образование не может обеспечить такое отношение к каждому ребенку, потому что оно является предметно-ориентированным и должно обеспечить последовательность и системность в усвоении школьниками знаний предметов, включенных в обязательную программу обучения.

3. Возможность свободного самоопределения и самореализации ребенка. Дополнительное образование позволяет ребенку «найти себя», понять, а в чем заключаются его интересы, пристрастия, увлечения. Ощущение возможности удовлетворить свои потребности дает ребенку чувство свободы, которое впоследствии начинает осознаваться как возможность творческого самовоплощения человека в деятельности, в проявлении своей индивидуальности. Однако важно иметь в виду, что свобода самоопределения и самореализации обязательно связана с воспитанием ответственности и умением соотносить свою свободу со свободой других людей.

4. Единство обучения, воспитания, развития. В практике основного образования обычно эти процессы происходят параллельно, причем при доминирующей роли образования. В дополнительном образовании исторически сохраняется и поддерживается его целостность в целевом воздействии на личностное развитие. В этой системе образования сегодня больше возможностей для развивающего образования, так как оно учитывает

индивидуальные интересы ребенка и обеспечивает многообразие видов и форм деятельности.

5. Практико-деятельностная основа образовательного процесса. Дополнительное образование ориентировано на включение детей в практическое освоение разных образовательных областей. Оно дает возможность ребенку ознакомиться с конкретным, осязаемым воплощением определенных объектов в жизни. Практико-деятельностная основа дополнительного образования выражается не только в том, что ребенок принимает участие в создании конкретного творческого продукта, но и пытается самостоятельно решать жизненно важные для него проблемы. Поэтому в дополнительном образовании больше уделяют внимания личному опыту ребенка, который обязательно учитывается при определении содержания занятий и форм практической работы.

Таким образом, можно говорить о достаточном разнообразии в подходах к определению понятия «дополнительное образование». Приведенные выше представления не только не противоречат друг другу, но и во многом схожи. Дополнительное образование является сегодня актуальным, полноценным и необходимым компонентом системы непрерывного образования.

3. Методические рекомендации по организации дополнительного образования в условиях МКШ: привлечение волонтерского движения, родительской общественности, предпринимателей к организации кружковой работы

Особенности развития дополнительного образования детей в малокомплектной школе:

- создание широкого общекультурного и эмоционально-окрашенного фона для позитивного восприятия ценностей основного образования и более успешного освоения его содержания:
- осуществление «ненавязчивого» воспитания – благодаря включению детей в личностно-значимые творческие виды деятельности, в процессе которых происходит «незаметное» формирование нравственных, духовных, культурных ориентиров подрастающего поколения;
- ориентация обучающихся, проявляющих особый интерес к тем или иным видам деятельности (художественной, технической, спортивной и др.), на реализацию своих способностей в организациях дополнительного образования детей;
- компенсация отсутствия в основном образовании тех или иных учебных курсов (в основном гуманитарной направленности), которые нужны обучающимся для определения индивидуального образовательного пути, конкретизации жизненных и профессиональных планов, формирования важных личностных качеств.

Дополнительное образование призвано обеспечить дополнительные возможности для духовного, интеллектуального, физического развития, удовлетворению творческих и образовательных потребностей. Основное предназначение системы дополнительного образования детей заключается в создании условий для свободного выбора каждым ребенком образовательной области, профиля дополнительной программы и времени ее освоения.

Реализации этой задачи способствуют: многообразие видов деятельности, личностно-ориентированный характер образовательного процесса, его направленность на развитие мотивации личности к познанию и творчеству, профессиональное самоопределение детей, их самореализацию.

Таким образом, дополнительное образование детей в малокомплектных школах является той сферой, которая, обладая самоценностью, в первую

очередь, ориентирована на создание единого образовательного пространства и формирование у обучающихся целостного восприятия мира; создание условий для развития индивидуальных интересов и потребностей личности.

Способы организации дополнительного образования детей в современной школе.

Анализ развития дополнительного образования детей показывает, что сегодня в общеобразовательной школе существует четыре основных модели его организации. Включение детей, занимающихся по программам дополнительного образования, в систему внеурочной работы может иметь свои особенности и выходить на разные воспитательные результаты, в зависимости от того, какой уровень организации дополнительного образования предусматривает каждая конкретная школа. Это может быть:

1) случайный набор кружков, секций, клубов, работа которых мало сочетается друг с другом и полностью зависит от имеющихся кадровых и материальных условий;

2) внутренняя консолидированность работы детских творческих коллективов и объединений, различная направленность их деятельности;

3) развитие дополнительного образования детей как отдельного подразделения школы;

4) интеграция основного и дополнительного образования детей, организационное и содержательное единство основных структур школы.

В практике работы школ можно использовать все вышеназванные организационные модели. В настоящее время отдаётся предпочтение первым двум уровням организации дополнительного образования в школе. Третий и четвёртый уровни в условиях осуществления интеграционных процессов характерны для школ, ориентированных на построение собственных воспитательных систем.

Каждая модель представляет определённую ценность для всех, кто её проектирует и в дальнейшем реализует на практике. Так, модели, в основе которых первый уровень организации дополнительного образования в школе, имеют определенный смысл уже потому, что обеспечивают занятость детей в свободное время и способствуют определению спектра их внеурочных интересов. Модели второго уровня ценны своими оригинальными формами работы, объединяющими как детей, так и детей и взрослых (ассоциации, творческие лаборатории, экспедиции, мастерские и др.).

Модели, основанные на третьем и четвёртом уровнях организационного взаимодействия, позволяют обеспечить удовлетворение разнообразных запросов детей на дополнительное образование и достичь при этом более

серьёзных результатов. Выход на такие результаты становится возможным за счёт согласованности работы всех субъектов взаимодействия посредством совместной разработки содержания воспитательных программ. В первом случае за счёт согласованности действий всех педагогов дополнительного образования, работающих на основе единой программы, рассматриваемой в качестве компонента общешкольной программы воспитательной деятельности. Во втором случае – за счёт интеграции дополнительного образования, как на уровне содержания, так и технологий деятельности с основной общеобразовательной программой.

Модели, построенные с учётом третьего и четвёртого уровней организационного взаимодействия, использующие механизмы как внутренней, так и внешней интеграции, рассматриваются как приоритетные, поскольку они ориентированы на построение школьных воспитательных систем, что предусмотрено стандартами нового поколения на всех уровнях школьного образования.

Дополнительное образование в школе реализуется руководителями различных детских творческих объединений по интересам, которые обязательно руководствуются образовательными учебными программами дополнительного образования.

Направления школьного дополнительного образования: художественно-эстетическое, социально-педагогическое, туристско-краеведческое, экологическое, интеллектуальное, спортивно-оздоровительное и др.

Важным связующим звеном между внеурочной работой и дополнительным образованием выступают *предметные кружки:* это привязанность к обязательному учебному материалу; ориентация на знания, умения, навыки и личностное развитие; обязательность или добровольность посещения занятий; возможность выбора объема и темпа освоения образовательного материала.

Важно, что образовательный процесс ориентирован на развитие ребенка, раскрытие его творческих возможностей, способностей. Здесь процесс обучения имеет менее формализованный характер, поэтому он ближе к природным основам развития ребенка. Обучающийся становится активным субъектом деятельности, активно решает образовательные задачи: объясняет смысл и причины наблюдаемых явлений, определяет способ выполнения деятельности, исследует зависимости между объектами наблюдения и др.

Если в школе индивидуализация обучения, как правило, инициируется со стороны учителя, то в системе дополнительного образования детей, прежде всего, – со стороны самого ребенка, который сам осуществляет выбор интересного для себя вида деятельности. Меняется и позиция педагога: он выступает не только как носитель знаний, но и как помощник в становлении

личности ученика; утверждается идея сотрудничества, неформального общения. Выполняя функцию консультанта, педагог дополнительного образования чаще всего оказывает на детей сильное личностное влияние. Отсюда – повышенные требования к его личностным качествам.

Чтобы достичь целей развития ребенка, необходимо применение в образовательном процессе индивидуальных и коллективных форм организации (парного взаимодействия, малых групп, межгруппового взаимодействия) и проблемных методов обучения. Их использование меняет позицию учащегося и педагога, помогает реализовать субъект-субъектный характер их взаимодействия, усиливает демократический стиль общения, открытость, диалогичность и рефлексивность действий педагога.

В условиях решения проблем индивидуализации и дифференциации обучения, самоопределения и самореализации личности существенно возрастает значение дополнительного образования детей.

Принципиальная установка педагога дополнительного образования – такое воспитание ребенка, при котором предмет и дисциплина – не самоцель, а средство формирования и совершенствования всех граней личности: интеллекта, практического ума, трудолюбия, физического развития, характера и воли к самореализации. Другими словами, дополнительное образование — это способ проникнуть в богатейший внутренний мир ребенка, понять и расширить его пределы.

В процессе учебных занятий на школьном уроке возможно использование технологий, присущих системе дополнительного образования. Это могут быть комплексные занятия, учебные проекты, дискуссионные технологии, игры, предметные технологии. Они, как правило, предполагают выход за рамки самого урока, предусматривая самостоятельную индивидуальную и групповую деятельность обучающихся непосредственно под руководством учителя. В то же время школьный урок может получить продолжение и в рамках учебного занятия в процессе реализации дополнительной образовательной программы, как на уровне расширения и углубления содержания материала, так и за счет отработки отдельных элементов содержания школьного урока в разнообразных формах внеурочной деятельности.

Одна из сторон развития сближения основного и дополнительного образования является сотрудничество школы с различными внешкольными организациями дополнительного образования. Это прекрасная возможность включения обучающихся в художественную, спортивную, туристско-краеведческую и другую деятельность. Сотрудничество позволяет координировать планы работы, учитывать возможности школы и организаций дополнительного образования. Так например, **отряд скаутов "Полюс"**

работает с 1999 года при малокомплектной школе «**Ключевая средняя школа отдела образования акимата Карасуского района Костанайской области»**. Основные направления: спортивный туризм, скалолазание, школа выживания, развитие детских талантов. Отряд входит в организацию скаутов Казахстана ОО "Скауты Великой степи". Руководитель отряда - Габдулин Х. В., он же - руководитель областного филиала скаутской организации. Казахстанская организация является членом Всемирной организации скаутского Движения.

С 2004 года отряд развивает международное сотрудничество. С 2009 года - сотрудничество со скаутами Германии (отряд "Штайнадлер" из г.Висбаден).

Скауты из Ключевой СШ неоднократно участвовали в бундеслагере скаутов Германии (2005, 2009, 2013 и 2017 годы).

В 2015 году участвовали во Всемирном слете скаутов в Японии.

Руководитель отряда прошел подготовку в Федеральном учебном центре скаутов Германии Имменхаузен (2003 и 2007 годы).

В активе отряда - организация и проведение Республиканских и международных палаточных лагерей на территории страны. В сотрудничестве с Корпусом мира США проведен казахстанско-американский лагерь скаутов (2011 год).

Отряд широко известен за пределами Казахстана (Германия, Непал, Великобритания, США, Япония, Россия, Польша, Чили, Гонконг). В последнее время поддерживаются связи со скаутами Гонконга.

Сегодня в отряде занимаются 30 скаутов разного возраста.

В 2018 и 2019 году отряд совместно с Управлением образования Костанайской области провел областной палаточный лагерь скаутов, где побывали 100 детей из разных регионов области. При содействии отряда основаны скаутские группы в Амангельдинском, Житикаринском и Карасуском районах.

Этапы организации дополнительного образования в школе

Если школа только приступает к организации блока дополнительного образования, то администрации необходимо предпринять ряд действий аналитического и организационного порядка. Их можно представить в виде следующих друг за другом этапов.

1-й этап – *аналитический*

Подготовительная работа на данном этапе состоит в том, чтобы:

- внимательно проанализировать цель и задачи школы. Те или иные направления дополнительного образования детей целесообразно выбирать, прежде всего, в зависимости от общей целевой установки педагогического коллектива, задач, решаемых в каждой параллели, характера имеющихся или планируемых профилей в старших классах;

- определить запросы детей и родителей на дополнительные образовательные услуги. Выявить потребности в них можно при помощи анкетирования, проведения устных опросов, коллективного обсуждения на родительских собраниях;
- выписать уже имеющиеся факультативные курсы, а также действующие в школе кружки, секции и сопоставить их с запросами детей и родителей;
- изучить имеющиеся ресурсы дополнительного образования в малокомплектной школе, продумать возможные варианты совместной работы с ними;
- проанализировать творческий потенциал учителей, родителей, старшеклассников;
- оценить материально-технические возможности школы;
- проанализировать должностные обязанности заместителей директора по научной и учебно-воспитательной работе, педагога дополнительного образования, педагога-организатора, классного руководителя, воспитателя группы продленного дня, вожатого, методиста по дополнительному образованию детей;
- изучить основные нормативные документы по организации дополнительного образования детей (законы, постановления, приказы, инструкции, распоряжения), также программные документы республиканского и регионального уровня.

Предпринятый анализ позволит составить представление о социальном заказе на дополнительные образовательные услуги и реальных возможностях школы.

2-й этап – *проектировочный*

Центральная задача данного этапа – разработка общей схемы дополнительного образования в малокомплектной школе . Чтобы ее составить, нужно ответить на следующие вопросы:

- какие направления (направленности) дополнительного образования детей необходимы школе и в какой мере они способствуют реализации ее цели и задач;
- какие из этих направлений и в каких формах можно осуществлять непосредственно на базе малокомплектной школы, а какие целесообразнее вывести на базу внешкольных организаций дополнительного образования детей;

- какие из них можно реализовать с помощью педагогов, приглашенных специалистов, мобильных учителей, родителей, старшеклассников;
- в какой мере исходную материально-техническую базу школы можно использовать в сфере дополнительного образования детей;
- за счет чего ее можно развить и усовершенствовать;
- как научить младших школьников свободно ориентироваться в формах и направлениях дополнительного образования;
- какую допрофессиональную или профориентационную работу можно организовать через дополнительное образование в соответствии с запросами обучающихся .

Ответив на эти вопросы, можно попытаться составить примерное расписание работы блока дополнительного образования, увязав его с расписанием уроков и планом воспитательной работы в школе.

*3-**й этап** – организационное и программно-методическое обеспечение дополнительного образования в школе*

Прежде чем примерное расписание станет действующим, необходимо позаботиться о том, чтобы работа кружков, студий, секций, клубов получила организационную и программно-методическую поддержку. Для этого следует, во-первых, внести в устав школы статью об организации блока дополнительного образования.

В каждой школе эта статья будет иметь сугубо индивидуальный характер, определяемый направленностью, содержанием и формами осуществления тех образовательных учебных программ дополнительного образования, которые в состоянии реализовать школа. Вместе с тем, при ее формулировке необходимо зафиксировать несколько обязательных моментов:

- с какой целью организация образования реализует дополнительные образовательные программы (разностороннее развитие личности, удовлетворение потребности детей в самообразовании, обеспечение профильности обучения и др.);
- по каким направлениям (направленностям) осуществляется в данной школе дополнительное образование детей;
- какими типами программ определяется его содержание (типовыми (примерными), модифицированными, авторскими);
- в каких формах осуществляется образовательный процесс в рамках дополнительного образования в детских объединениях (кружки, клубы, студии, секции и др.);

- кто может обучаться по дополнительным образовательным программам;
- кто допускается к педагогической деятельности для реализации данных программ;
- на какой основе (платной, бесплатной, смешанной) реализуется в школе дополнительное образование детей?

Во-первых, для того чтобы формулировка статьи была максимально профессиональной, при ее разработке целесообразно использовать нормативные правовые документы.

Во-вторых, разработать Положение о блоке дополнительного образования школы.

В-третьих, заключить договор о сотрудничестве малокомплектной школы с одним или несколькими организациями, находящиеся в сельской местности – крестьянскими хозяйствами, овощеводческими компаниями, животноводческими фермами, машино-тракторными станциями, организациями спортивного досуга. Необходимо использовать потенциал школьных музеев, библиотек, сельских клубов и др.

В-четвертых, разработать должностные инструкции на всех педагогических работников, которые заняты в блоке дополнительного образования.

При этом важно помнить, что должностные инструкции устанавливают их задачи, функции, права, обязанности, ответственность и необходимы:

- для определения статуса работника в школе и определения объема его работы;
- устранения расплывчатости в формулировке его профессиональных обязанностей и ограничения круга деятельности.

Организация образовательного процесса

Работа блока дополнительного образования осуществляется на основе годовых и других видов планов, образовательных учебных программ дополнительного образования и учебно-тематических планов, утвержденных директором школы или его заместителем по дополнительному образованию.

Учебный год в блоке дополнительного образования начинается *15 сентября и заканчивается 25 мая текущего года.* Во время летних каникул образовательный процесс может продолжаться (если это предусмотрено образовательными программами) в форме походов, сборов, пленэров, экспедиций, лагерей разной направленности и др. Состав обучающихся в этот период может быть переменным. При проведении многодневных походов разрешается увеличение нагрузки педагога.

Расписание занятий в объединениях дополнительного образования детей составляется с учетом того, что они являются дополнительной нагрузкой к обязательной учебной работе детей и подростков.

В этой связи, при зачислении в объединение каждый ребенок должен представить справку от врача о состоянии здоровья и заключение о возможности заниматься в группах дополнительного образования по избранному профилю.

Расписание составляется в начале учебного года администрацией по представлению педагогических работников с учетом установления наиболее благоприятного режима труда и отдыха обучающихся . Расписание утверждается директором школы. Перенос занятий или изменение расписания производится с согласия администрации блока дополнительного образования и оформляется документально. В период школьных каникул занятия могут проводиться по специальному расписанию.

Списочный состав детских объединений составляет:

– в первый год обучения - 12-15 чел.;

– во второй год обучения - 10-12 чел.;

– в третий и последующие годы обучения - 8-10 чел.

Списочный состав объединения детей, занимающихся учебно-исследовательской деятельностью, составляет 8 (количество обучающихся в таких группах может быть значительно меньше, чем в обычных учебных группах и составляет, как правило, 4-8 чел.; занятия могут проводиться в звеньях по 2-4 чел.).

В блоке дополнительного образования предусмотрена индивидуальная работа с детьми, участвующими в олимпиадах и конкурсах различного уровня(от 2 до 6 ч в неделю).

В случае снижения фактической посещаемости в течение года группы могут быть объединены или расформированы. Высвобожденные в этом случае средства используются на открытие новых детских объединений.

Продолжительность занятий и их количество в неделю определяются образовательной учебной программой дополнительного образования педагога, а также требованиями, предъявляемыми к режиму деятельности детей в организациях дополнительного образования.

При проведении занятий с использованием компьютерной техники должны соблюдаться санитарно-эпидемиологические правила и нормы.

В соответствии с программой педагог может использовать различные формы образовательной деятельности: аудиторные занятия, лекции, семинары, практикумы, экскурсии, концерты, выставки, экспедиции и др. Занятия могут

проводиться как со всем составом группы, так и по звеньям (3-5 чел.) или индивидуально.

Педагог самостоятелен в выборе системы оценок, периодичности и форм аттестации обучающихся. В дополнительном образовании используются следующие формы аттестации: это могут быть тесты, опросы, зачеты, собеседования, доклады, рефераты, олимпиады, смотры, конкурсы, выставки, конференции, концерты, публикации и др.

Зачисление обучающихся в детские объединения осуществляется на срок, предусмотренный для освоения программы. Отчисление обучающихся производится в ситуациях нарушений устава школы, правил внутреннего распорядка. За учащимися сохраняется место в детском объединении в случае болезни, прохождения санаторно-курортного лечения.

Учитывая наличие совмещенных классов в условиях малокомплектных школ, деятельность обучающихся осуществляется как в одновозрастных, так и в разновозрастных объединениях по интересам (учебная группа, клуб, студия, ансамбль, театр и др.). В работе объединения могут принимать участие родители, без включения в списочный состав и по согласованию с педагогом.

Каждый учащийся имеет право заниматься одновременно в объединениях разной направленности, а также изменять направление обучения.

Содержание образовательного процесса в объединениях дополнительного образования детей

В системе дополнительного образования реализуются образовательные учебные программы дополнительного образования детей различных направленностей: художественно-эстетической, эколого-биологической, историко-краеведческой, социально-педагогической, физкультурно-оздоровительной и др.

Занятия в объединениях могут проводиться по программам одной тематической направленности или комплексным (интегрированным) программам.

Для реализации комплексных образовательных учебных программ дополнительного образования могут быть привлечены 2 и более педагогов, распределение учебной нагрузки между ними фиксируется в образовательной учебной программе дополнительного образования.

Содержание образовательной учебной программы дополнительного образования, формы и методы ее реализации, численный и возрастной состав объединения определяются педагогом самостоятельно, исходя из образовательных задач, психолого-педагогической целесообразности,

санитарно-гигиенических норм, материально-технических условий, что отражается в пояснительной записке программы.

Педагогические работники могут пользоваться самостоятельно разработанными образовательными учебными программами либо использовать программы других организаций дополнительного образования детей, но утвержденные приказом директора школы.

Образовательный процесс, организованный в системе дополнительного образования детей, должен отвечать следующим *требованиям*:

- иметь развивающий характер, т.е. должен быть направлен на развитие у детей природных задатков и интересов (соответственно этому достижение учащимися определенного уровня знаний, умений, навыков должно быть не самоцелью построения образовательного процесса, а средством многогранного развития личности ребенка и его способностей);
- быть разнообразным как по форме (групповые и индивидуальные, теоретические и практические, исполнительские и творческие занятия), так и по содержанию (способствовать развитию общих и специальных способностей детей);
- основываться на многообразии дополнительных образовательных программ – примерных, модифицированных, авторских; все они должны рассмотрены на методическом или педагогическом совете до включения в образовательный процесс, чтобы не навредить физическому и психическому здоровью обучающихся ;
- базироваться на развивающих методах обучения детей; для педагога дополнительного образования уже недостаточно знания лишь той предметной области, которую он преподает: переход дополнительного образования детей в систему развивающего обучения требует от каждого преподавателя умения использовать в своей работе психологические и дидактические принципы и методы развития способностей детей, их личностного роста;
- использовать диагностику интересов и мотивации детей с тем, чтобы обеспечить такое многообразие видов деятельности и форм их осуществления, которое позволило бы разным детям с разными интересами и проблемами найти для себя занятие по душе.

Инновации в воспитании можно рассматривать по следующей структуре: национальные проекты в сфере образования; инновационные школы; инновационные программы образования; социальные проекты; инновационные технологии воспитания; творческий поиск и находки педагогических коллективов и учителей и др. К прорывным национальным инновационным

проектам относятся пятилетний «Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012–2016 гг.», культурный проект «Триединство языков», Национальный проект «Культурное наследие» и др.

Как указывается в «Национальном плане действий по развитию национальной грамотности школьников на 2012–2016 гг.», данная задача актуализируется в процессе вхождения Казахстана в число 50-ти наиболее конкурентоспособных стран мира. В условиях решения этой стратегически важной для страны задачи главными функциональными качествами личности являются инициативность, способность творчески мыслить и находить нестандартные решения, умение выбирать профессиональный путь, готовность обучаться в течение всей жизни. Модернизация школьного образования Казахстана на предстоящее десятилетие определена с учетом приоритетов, в том числе учета возможности образования в развитии толерантности, уважения к культурному многообразию, в обеспечении устойчивого развития, безопасности личности, общества и государства (*образование для мира и согласия).*

Важнейшей целью является реализация всех аспектов учебно-воспитательной работы в организациях образования страны, теоретической и практической сущности выполняемых воспитательных проектов и программ, в контексте реализации национальной идеи «Мәңгілік Ел».

Интересным является опыт воспитательной работы, накопленный в Назарбаев Интеллектуальных школах. Разработка концептуальных подходов инновационной деятельности Назарбаев Интеллектуальных школ проведена на основе исследования мировых моделей воспитания (азиатской, европейской, американской, интегрирующей в себе азиатские и европейские черты сингапурской), также анализа социологических исследований ценностей казахстанского общества и проблем воспитания детей и молодежи Казахстана.

В АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» ответственность распределена между всеми участниками образовательного и воспитательного процесса – учеником, родителем, педагогом, общественными организациями. Интересен, проводимый в НИШ, курс «Служение обществу», где каждый учащийся посвящает не менее 10 часов служению обществу в один учебный год. Среди традиционных мероприятий интересны наурызовские встречи (научно-популярные лекции); музыкальный фестиваль «Ана туралы жыр − Песня о матери»; «Ученые мастерские» по предметам с привлечением крупных ученых к проведению воспитательных мероприятий, встреч и др.

Представляют интерес, созданные в Назарбаев Интеллектуальных школах сообщества «Шаңырақ», через которые воспитывается командный дух среди

обучающихся, совершенствуется школьное ученическое самоуправление. В национальной культуре казахского народа «Шаңырақ» имеет большое символическое значение. Это символ дома, домашнего очага, продолжения рода, поэтому не случайно шаңырақ изображен на гербе современного Казахстана. Основная идея внедрения сообщества «Шаңырақ» – это взаимоотношение обучающихся разных возрастов, забота старших над младшими, умение управлять собой, коллективом. «Шаңырақ» представляет собой небольшое сообщество в школьной жизни, которое позволяет Обучающимся почувствовать командный дух в коллективе. В сообщество «Шаңырақ» для интересного взаимодействия объединяются разновозрастные классы (12 и 9, 11 и 8, 10 и 7), в данное сообщество удобно объединить и сдружить обучающихся разного возраста совмещенных классов малокомплектной школы.

Актуальной является трансляция и внедрение опыта НИШ по реализации воспитательных задач через интересные проекты и социальные практики. Это − краеведческая исследовательская экспедиция «Туған елге тағзым» («Поклон родной земле»), летние социальные практики («2 недели в ауле», «10 дней на предприятии родителей»), волонтерство, социальные акции. Особый интерес вызывают проекты, направленные на совершенствование коммуникативных, исследовательских и жизненных навыков обучающихся , например, проект «Открытая библиотека Казахстана». Это онлайн проект, цель которого - на законной основе собрать творческие реликвии казахской литературы и науки, искусства Казахстана. Формированию у обучающихся личностных качеств, развитию у них литературных и эстетических вкусов направлен проект «100 книг для обучающихся интеллектуальных школ». В этот список вошли 60 известных произведений казахской классики и 40 шедевров мировой литературы. В 2012-2013 учебном году стартовал проект клуб «Wikipedia» с участием более 700 обучающихся . Воспитательная цель заключается в формировании заботы к национальному культурному наследию через написание статей на казахском языке в области истории, литературы, культуры, искусства и географии. Развитие у школьников навыков написания статей на трех языках, их редактирования и свободного применения информационных технологий является развивающей целью Проекта.

Инновационной программой образования школьников страны является Программа нравственно-духовного образования (НДО) «Самопознание». На протяжении более 10 лет проводился эксперимент по апробации теоретических и практических материалов программы. В настоящее время началось повсеместное внедрение Программы НДО «Самопознание» в систему непрерывного образования Республики Казахстан.

Успешно реализуются в стране инновационные программы воспитания:

«Рухани жаңғыру», «Атамекен» («Земля отцов»), «Дәстүр»(«Традиция»), «Гражданин», «Кәусар бұлақ» («Чистый родник»), «Люби и знай свой край» и другие, ориентированные на воспитание нравственных идеалов, формирование гражданской позиции человека-патриота, на приобщение к национальной культуре и мировым ценностям, которые приобрели в наше время, время глобализации, актуальное значение.

С целью повышения качества обучения инновационные направления в обучении особое значение приобрели в эпоху глобализации. «Глобализация в образовании характеризуется наличием 2-х типов образования: *«транснационального»* и *«интернационализирующего»* или международного типа. Транснациональное образование проявляется как идеология образовательной экспансии, отражающей тенденцию экспортирования развитыми странами собственных образовательных программ. Создание школ инновационно-адаптивного характера базируется на Концепции «интернационализирующего образования», основной идеей которой является сбалансированность национальных и международных компонентов в концепции школы, её структуре, содержании, организации и управлении образовательным процессом». Результатом реализации данной концепции является сближение национальных систем образования, формирование нового понимания качества образования и путей его повышения, модернизация национальных образовательных систем. В этой связи среди многочисленного выбора существующих в мире образовательных программ, Программа Международного Бакалавриата (IB) является наиболее отвечающей идеям интернационализирующего образования. Программы Международного Бакалавриата (IB) предлагают оригинальные, неординарные подходы к учению, постоянно развивают и совершенствуют образовательные технологии и методики обучения. Эти программы легко адаптируются к любому национальному стандарту образования. Дипломная Программа Международного Бакалавриата (IB) представляет собой самый высокий уровень среднего образования, признаваемый всеми ведущими университетами мира.

Программа IB собрала всё лучшее, что есть в школьном образовании стран-участниц. При этом IB не подменяет национальные системы образования, а поднимает их на качественно новый уровень выше национального стандарта. На данный момент программа IB официально авторизована в 3738 школах в 147 странах мира, в Казахстане авторизованы 7 школ, из них 3 школы в. Нур-Султане. Членство в IB школ страны является значительным этапом на пути

интеграции казахстанской системы образования в мировое образовательное сообщество.

Инновационно-адаптивными организациями образования международного типа, созданными Общественным Фондом «Фонд образования Нурсултана Назарбаева» в Казахстане, являются международные школы комплекса «Мирас» в городах Нур-Султан и Алматы и Международная школа города Алматы.

Яркой особенностью международных интеллектуальных школ является интенсивное использование инновационных педагогических технологий и методик в учебном и воспитательном процессе. Приведем примеры основных инновационных педагогических технологий, используемых в практике инновационных школ Казахстана: «Мирас», «Назарбаев Интеллектуальных школах» («НИШ»), лицейев «Білім–инновация» «Heileybury», «Международной школе г. Алматы» и других частных и государственных инновационных школ:

1. Технологии активизации учебного процесса:

– ситуационный анализ (кейсовая технология);

– мозговой штурм;

– метод проектов;

– педагогическая мастерская;

– технология развития критического мышления;

–метод коучинга;

– исследования в действии. «LessonStudy»;

– технология системного обучения.

2. Технологии активного обучения:

- Игровые технологии.

3. Авторские технологии:

– технология развития индивидуального стиля решения информационно-технологических задач (IT-задач);

–технологии развивающего обучения школьников на основе информационного подхода;

4. Технология дистанционного обучения.

Ниже представляем краткую характеристику вышеназванных основных инновационных образовательных технологий используемых в частных и государственных школах нашей страны.

Технологии «Метода проектов».

Метод проектов, как технология включает в себя совокупность исследовательских, поисковых, проблемных методов, творческих по самой сути, ориентированных на творческую самореализацию развивающейся

личности учащегося, развитие его интеллектуальных, физических возможностей, волевых качеств и творческих способностей в процессе создания новых товаров и услуг под контролем учителя, обладающих субъективной или объективной новизной, имеющих практическую значимость.

Основные цели: научить детей самостоятельно мыслить, находить и решать проблемы, привлекая для этого знания из разных областей, развить способность прогнозировать результаты и возможные последствия разных вариантов решения, умения устанавливать причинно-следственные связи. Это способствует активному овладению знаниями и умениями, формированию творческих способностей и компетенций, т.е. применение в практической деятельности знаний и умений.

Этапы работы (алгоритм).

- анализ и определение проблемы, «мозговая атака», «круглый стол»; - постановка цели (выдвижения гипотезы, обсуждение методов);
- выбор средств ее достижения;
- поиск и обработка информации, ее анализ и синтез;
- оценка полученных результатов и выводов;
- выводы, выдвижение новых проблем исследования.

Стратегии и технологии критического мышления

Образовательная технология, направленная на развитие стиля мышления обучающихся , основными чертами которого являются аналитические качества, открытость, гибкость, рефлексивность, развитие языковых качеств. Технология способствует рефлексивному оценочному мышлению.

Основные цели: развитие интеллектуальных способностей ученика, позволяющих учиться самостоятельно; формирование категориального аппарата мышления, характеризующегося: осознанием Обучающимся многозначности позиций и точек зрения; преодолением эгоцентризма мышления; рефлексией альтернативности принимаемых решений; умением адекватно интерпретировать получаемую информацию.

Распространенные приемы и стратегии.

1. «Инсерт» – это маркировка текста значками по мере его чтения.

2. Таблица «Плюс-минус-интересно». Заполнение таблицы помогает организовать работу с информацией на стадии осмысления содержания. По ходу чтения текста параграфа новая информация заносится в таблицу.

3. «Эффективная» лекция». Материал лекции делится на смысловые единицы, передача каждой из них строится в цикле «вызов-осмысление-рефлексия». При работе используется прием «Бортовой журнал».

4. «Кластеры, выделение смысловых единиц текста и графическое оформление в определенном порядке в виде грозди. Грозди (кластеры) могут стать ведущим приемом, стратегией всего урока в целом.

5. Стратегии работы с вопросами, графическое изображение называют «Ромашкой вопросов» (или «Ромашкой Блума»).

6. «Синквейн» - прием, работающий на стадии рефлексии, написание пятистишия по определенным правилам.

Технология«Мозговой штурм»(коллективная генерация идей).

Данная технология базируется на гипотезе А. Осборна, заключающейся в том, что среди большого количества идей имеется по меньшей мере несколько полезных для решения проблемы, которые необходимо выявить. Получил широкое распространение как метод систематической тренировки творческого мышления, направленный на открытие новых идей и достижение согласия группы людей на основе интуитивного мышления.

Технология «Мозговой штурм» представляет собой форму свободной дискуссии, которая помогает высвободить творческую энергию и, включив обучающихся в интерактивную коммуникацию и приобщить их к активному поиску решений поставленной проблемы.

Основные цели: раскрепощение мыслей и оптимизация условий для творчества на основе снижения критичности человека в отношении своих возможностей, обеспечение процесса генерирования идей учащимися, с последующим их критическим анализом и обсуждением

Этапы работы(алгоритм).

1. Формулирование проблемы в целом и ее аспектов.

2. Выделение целей решения проблемы на основе анализа ее различных аспектов.

3. Выбор источников информационного массива по проблеме.

4. Отбор предпочтительных (необходимых в первую очередь) источников из информационного массива.

5. Генерация всевозможных идей на основе свободы воображения, не сопровождаемого и не прерываемого критическими замечаниями.

6. Отбор идей, которые вероятнее всего ведут к решению на основе логического мышления и сравнительного анализ.

7. На основе критического мышления актуализируются всевозможные пути для проверки отобранных идей.

8. Отбираются наиболее строгие и последовательные способы проверки.

9. Нахождение всех возможных областей применения полученных идей.

10. Выбор окончательного решения проблемы.

11. Экспертиза.

Типы: обратный, теневой, комбинированный, брейнрайтинг, индивидуальный, на доске, в стиле «Соло», визуальный, мозговой штурм по-японски.

Технология «Педагогическая мастерская».

Данная технология базируется на гуманистических идеях Джона Дьюи, Карла Роджерса, С.А. Рачинского, К.Д. Ушинского. Реализация гуманистического подхода предполагает развитие «целостной личности ребѐнка с его эмоциональной и духовной сферами». Технология ориентирована на личностно-деятельностный подход, на получение продукта диалоговой и полилоговой деятельности различных планов: интеллектуального, эмоционального, этического, коммуникативного, психологического

Определение: интегративная, многомерная, рефлексивная образовательная технология с вероятностным результатом, ориентированная на личностно-деятельностный подход. Обеспечивает формирование активной, самостоятельной, инициативной позиции обучающихся в учении. Акцентируется внимание педагога на важнейших категориях – холизма и гуманизма: целостной личности человека; развитие интеллекта; развитие чувства ответственности; развитие духовности; развитие эмоциональных, эстетических, творческих задатков личности

Основные цели: развитие познавательного интереса обучающихся , развитие личности, получение целостной, смысловой картины мира и осознание ценности своего «я» в этом мире; формирование компетенций и применение в практической деятельности.

Этапы работы (алгоритм).

1. Формулирование задачи, мотивирующей творческую деятельность каждого учащегося.

2. Анализ информации по задаче (тексты, модели, схемы, интернет).

3. Интеграция деятельности каждого учащегося с деятельностью группы в соотнесении с самооценкой и самокоррекцией.

4. Выход обучающихся на новый уровень понимания задачи на основе усваиваемых культурных, научных понятий и интеграция результатов диалогового взаимодействия.

5. Осмысление результатов обучения на основе самоанализа.

Типы.

1. Мастерская построения знаний.

2. Мастерская ценностно-смысловой ориентации (самопознания).

3. Мастерская пластики.

4. Мастерская письма (по развитию мышления и речи).

5. Мастерская педагогического взаимодействия (ученик – ученик, учитель – ученик, учитель – родитель, родитель –ученик и др.).

Технология «Ситуационный анализ (кейсовая технология)».

Основными источниками содержания кейсов выступает общественная жизнь (сюжет, проблема, фактологическая база); образование (цели, задачи, методы обучения и воспитания); наука (методология). Представляет метод анализа ситуации, предполагающий осмысление реальной ситуации, описание которой отражает не только какую-либо практическую проблему, но и актуализирует определенный комплекс знаний, который необходимо усвоить при разрешении данной проблемы

Основные цели: формирует интерес и позитивную мотивацию обучающихся, обеспечивает их эмоциональную включенность в учебный процесс и эффективно способствует их профессионализации

Этапы работы (алгоритм).

1. Введение: постановка задачи; название учреждения; имена и должности главных персонажей.

2. Проблема: краткое описание (с позиций разных участников событий).

3. Материалы для решения (научные, методические, статистические, деятельность).

Источником выступает реальная ситуация. *Обучающие кейсы* – отражают типовые ситуации, преобладают учебные и воспитательные задачи, что предопределяет значительный элемент условности при отражении в них реальности. Ситуация, проблема и сюжет обучающего кейса характеризуется не фотографической копией реальности, а сборностью наиболее важных и правдивых жизненных деталей. Решение таких кейсов формирует способность видеть в ситуациях типичное и применять аналогии при анализе конкретных ситуаций.

Игровые учебные технологии.

Первая деловая игра была разработана и проведена в СССР в 1932 году М.М. Бирштейном. Современный подход к учебной игре базируется на исследованиях по игровой деятельности ряда выдающихся ученых: П.П. Блонского, Л.С. Выготского, С.Л. Рубинштейна, Д.Б. Эльконина.

Технология ориентирована на использование знаний в новой ситуации, в которой усваиваемый учащимися материал, проходит через своеобразную практику, вносит разнообразие и интерес в учебный процесс. В жизни обучающихся игра выполняет такие важные функции как: развлекательную, коммуникативную, самореализации, диагностическую, коррекционную, терапевтическую, социализации. Педагогические игры – это группы методов и приемов организации педагогического процесса, который является средством

психологической подготовки обучающихся к будущим жизненным ситуациям. Существенным признаком педагогической игры является четко поставленная цель обучения и соответствующий ей педагогический результат, которые могут быть обоснованы, выделены в явном виде и характеризуются учебно-познавательной направленностью. В зарубежной педагогике понимание игры включает «любое соревнование или состязание между играющими, действия которых ограничены определенными условиями, правилами) и направлены на достижение определенной цели (выигрыша, победы, приза)» (Ellington H.J., Addinal E., Percival F.)

Основные цели: усвоение нового и закрепление старого материала, формирование общих учебных умений, развитие творческих способностей; нормативные, юридические, литературные).

Типы: практические кейсы – создают действующую модель профессиональной ситуации, при этом их дидактическое назначение сводится к тренингу обучаемых, закреплению знаний, умений и навыков поведения в тех ситуациях, в которых они учитывают индивидуальные мнения членов группы. Общее мнение группы может отразить будущую профессиональную формирование познавательных мотивов и интересов; передача целостного представления о предметах, явлениях с учѐтом эмоционально-личностного восприятия; обучение коллективной мыслительной и практической работе, формирование умений и навыков социального взаимодействия и общения, навыков индивидуального и совместного принятия решений; воспитание ответственного отношения к делу, уважения к социальным ценностям и установкам коллектива и общества в целом; обучение методам моделирования, в том числе математического и социального проектирования

Этапы (алгоритм).

1. Подготовка игрового реквизита.

2. Подготовка участников, выразивших желание и готовность играть.

3. Ознакомление участников с правилами игры.

4.Организация игрового хронотопа (игрового пространства) и временных рамок игры.

5. Реализация сюжета игры.

6. Подведение итога игры как результата игровых действий достигнутых игроками в соответствии с прин ятыми правилами.

Приемы и стратегии: реализация игры осуществляется в двух планах: реальном и условном (участник игры выполняет реальные действия в реальных условиях для решения разнообразных творческих или утилитарных задач, с другой стороны учащийся добровольно погружается в условно игровой мир,

ставя реальные предметы в вымышленную игровую ситуацию (А.Н.Леонтьев). Приемом организации двуплановости игры является импровизация.

Технологии развития индивидуального стиля решения информационно-технологических задач (IT-задач).

Методология развития индивидуального стиля деятельности, методология деятельностного подхода, реализуемая через решение практико-ориентированных задач.

Определение: ориентация процесса обучения на приобретение учащимися опыта решения задач реальной практической IT-деятельности; организация обучения, направленного на усвоение методов решения IT-задач, способов применения компьютерного инструментария для ее решения, выработку индивидуального стиля решения IT-задач; организация обучения информационным технологиям в интегративной связи с другими учебными дисциплинами и реальной жизнью; оценивание успешности обучения.

Основные цели: организация обучения информационным технологиям, ориентированного на становление и развитие IT-компетентности (способности решать IT-задачи).

Технологии развивающего обучения школьников на основе информационного подхода.

Основана на теории развивающего обучения Л. С. Выготского, теории информации К. Шеннона, основных положениях кибернетики (теория управления).

Определение: интегральная рефлексивная личностно-ориентированная образовательная технология, ориентированная на развитие обучающихся средствами учебного предмета на основе информационного подхода.

Основные цели: развитие обучающихся средствами учебного предмета на основе информационного подхода, и как следствие, достижение учащимися требований образовательного стандарта по соответствующему учебному предмету.

Этапы работы (алгоритм).

Первый этап – выявление развивающего потенциала предмета.

Второй этап – проектирование результатов деятельности по каждой теме учебного предмета.

Третий этап – конструирование учебной задачи, отражающей предметные знания и умения, как задачи развития определенного интеллектуального (мыслительного) умения на конкретном или абстрактном уровне с опорой на представление учебного материала в задаче разными знаковыми способами представления.

Четвертый этап – отбор и (или) разработка приемов организации и управления учебной деятельностью школьников на уроке. Выявление степени эффективности каждого приема.

Пятый этап – структурирование учебного материала темы, разработка и подготовка дидактических и технологических карт уроков (модулей).

Шестой этап – конструирование диагностических материалов по темам.

Седьмой этап – конструирование интегральной технологии развивающего обучения (на примере конкретной темы учебного курса).

Восьмой этап – экспериментальная апробация технологии; Девятый этап – анализ результатов и рефлексия.

Метод «Коучинга».

Особенности метода: в коучинге переплелись вековая мудрость древних и современных бизнес-технологий. Применяется для решения широкого круга задач и проблем в различных областях жизни и деятельности теми, кто уже многого достиг и хочет достичь большего.

Основная цель метода: максимальное повышение результативности личности в ее персональной учебной и профессиональной деятельности.

Сущность метода: коучинг (coaching) - это инструмент, предназначенный для раскрытия творческого потенциала человека с целью максимального повышения его эффективности в персональной учебной и профессиональной деятельности. Коучинг представляет собой набор техник, заимствованных из различных профессий, дополненный целым рядом специфических приемов и направленный на быстрое достижение результата. Основная процедура коучинга - диалог, задавание эффективных вопросов и внимательное выслушивание ответов. Во время этого диалога происходит полное раскрытие потенциала обучаемого, повышается его мотивация и он самостоятельно приходит к важному для себя решению и реализует намеченное.

Коучинг больше, чем технология, это способ мышления. Основная задача коучинга - не научить чему-либо, а стимулировать самообучение, чтобы в процессе деятельности человек смог сам находить и получать необходимые знания. В коучинге, в том числе в рамках целей обучения, он сам формулирует

«Развивающее консультирование» свои цели и критерии достижения, стратегии и шаги, сопоставляя их с общими целями.

Этапы работы (алгоритм).

1.Определение целей коучинга. Установление правил взаимодействия между коучем и обучаемыми.
2. Анализ текущей ситуации.

3. Уточнение целей, постановка задач, определение путей достижения. 4. Составление плана действий. 5. Контроль и поддержка в процессе реализации плана.
Коучинг начинается с вопроса: «Чего ты хочешь?». Если ученик не определился с ответом, коуч поможет ему выяснить его истинные желания и поддержит на пути обретения того, что ему нужно.
Дополнительная информация: оценка эффективности коучинга проводится по критериям путем сопоставления достигнутых результатов с заявленными в начале работы с коучем; коучинг - это кропотливый и тяжелый труд, долгая и кропотливая совместная работа коуча и обучающихся ; человек развивается только тогда, когда сам прикладывает максимум усилий к формулированию и практическому решению своих задач; только действия и следующие за ними достижения могут привести к изменениям в сознании человека. *Достоинства метода*: коучинг способствует четкой постановке целей и их успешной реализации; коучинг применяется как на индивидуальном, так и на групповом уровне.

Подход «Lesson Study».

Что такое Lesson Study? Как использовать его в работе? Подход Lesson Study совершенно уникален и используется в целях развития и совершенствования процессов преподавания и обучения, с точки зрения планирования, проведения и анализа; вовлечения обучающихся в процесс Lesson Study; передачи коллегам практических знаний, полученных в результате использования Lesson Study.

Lesson Study – педагогический подход, характеризующий особую форму исследования в действии на уроках, направленную на совершенствование знаний в области учительской практики.

Подход основан в Японии в 70-х годах 19-го столетия, опередив, примерно на 70 лет, используемый на Западе подход «Исследование в действии». Основой данного подхода является - исследование урока. Исследовательскийурок во многом схож с открытыми уроками, проводимыми в Казахстане. В Lesson Study принимают участие группы учителей, совместно осуществляющие планирование, преподавание, наблюдение, анализ обучения и преподавания, документируя свои выводы. При проведении цикла Lesson Study учителя могут вводить новшества или совершенствовать педагогические подходы, которые затем передаются коллегам посредством проведения открытых уроков.

Один учитель добровольно берет на себя ответственность за проведение исследуемого урока приблизительно за один месяц до урока – исследования, он составляет поурочный план. Затем он представляет свой план урока на собрании, где собираются учителя, которые ведут занятия в том же классе (возрастной группе) или тот же предмет. После этого учитель вносит изменения в поурочный план, которые основаны на обсуждениях с другими учителями. В некоторых случаях, цикл встреч и корректировки плана повторяется несколько раз. В других случаях учитель предлагает методисту школьного совета представить обратную связь для улучшения поурочного плана. На исследуемом уроке, учитель проводит занятие в своем классе в соответствии с поурочным планом. Все учителя школы или учителя предметной области наблюдают данный урок, после чего преподаватель и наблюдатели обсуждают данный урок. Иногда приглашенных консультантов, таких как методистов школьного совета или профессоров университетов, просят присоединиться к обсуждению и дать конкретный совет учителям, которые участвовали во встрече. Этот процесс проводится раз в месяц.

С какой целью следует использовать подход Lesson Study? Методика подхода Lesson Study эффективна, поскольку помогает учителям:

• наблюдать процесс учения детей, проявляющийся более отчетливо в различных действиях и деталях, чем это обычно возможно;

• увидеть разницу между тем, что, по мнению учителя, должно происходить во время обучения детей, и тем, что происходит в реальности;

• понять, какпланировать обучение, чтобы оно в результате максимально удовлетворяло потребностям обучающихся ;

• реализовывать подход Lesson Study в рамках профессионального сообщества учителей, приоритетной целью которого является оказание помощи Обучающимся в обучении и профессиональное обучение членов группы

• использовать возможности Lesson Study в своей учительской практике.

Lesson Study помогает совершенствоваться как опытным, так и начинающим учителям, поскольку в результате совместного планирования, совместного наблюдения, совместного анализа учителя формируют и «совместное представление» об обучении. Аспекты обучения в данном случае рассматриваются не только с собственной позиции, но и глазами коллег, с которыми Lesson Study готовится. В результате фактическое обучение, наблюдаемое на Lesson Study, сопоставляется с обучением, которое мы представляли себе в процессе его планирования.

Многие из тех, кто использует подход Lesson Study, утверждают о том, что, акцентируя внимания и, таким образом, узнавая больше о потребностях в обучении и поведении отдельных исследуемых обучающихся, они в

определенной степени больше познают индивидуальность каждого из всех своих обучающихся. Следовательно, в отличие от преподавания для некоей «середины» класса между сильными и слабыми учащимися, Lesson Study позволяет учителям быть более осведомленными и учитывать потребности каждого учащегося на протяжении всей своей практики, при этом, не «перегружая» свой опыт второстепенной информацией.

Практическое значение метода в том, что он побуждает учителя обращать внимание на информативные моменты, которым обычно не придавали особого значения, поскольку они, либо учителем «отсеивались», либо сохранялись как само-собой подразумеваемые. Метод способствует эффективному использованию инновационных подходов всеми учителями-предметниками при занятиях в конкретном классе.

В виде рекомендации: по содержанию, методам и формам работы, по управлению качеством образования в современной школе, а именно в целях развития и совершенствования процессов преподавания и обучения, подход *Lesson study,* как форма исследования в действии на уроках, достаточно эффективен именно для активизации инновационных подходов.

Основной целью профориентационной деятельности является создание условий для раскрытия творческого потенциала и базисной культуры личности ребенка.

Базисная культура - это необходимый минимум общих способностей человека, его ценностных представлений и качеств, без которых невозможна как социализация, так и оптимальное развитие генетически задуманных дарований личности. Большой значение на развитие базисной культуры личности оказывает приобщение детей к непреходящим человеческим ценностям. Известный философ Д.С. Лихачев рассматривал процесс воспитания и образования как приобщение человека к культурным ценностям и культуре родного народа и человечества. «Понятие культуры Лихачев трактовал не только как сумму нравственных ориентиров, знаний и профессиональных навыков, но и как историческую память, как творческую подготовку культуры будущего на основе прошлого и настоящего».

Именно поэтому родная культура должна стать неотъемлемой частью души ребенка, началом, порождающим личность. Основным содержанием духовно-нравственного развития, воспитания и социализации выступают базовые национальные ценности (патриотизм, социальная солидарность, гражданственность, любовь и верность, эстетическое развитие, этическое развитие).

Гражданско-патриотическая работа – это не разовые мероприятия, а многоплановая, систематическая, целенаправленная и скоординированная деятельность, включающая в себя несколько аспектов.

1. Основные направления патриотического воспитания в Центре.

- Социально–патриотическое. Направлено на активизацию духовно-нравственной и культурно-исторической преемственности поколений, проявление заботы о людях пожилого возраста.

- Военно–патриотическое. Ориентировано на формирование у обучающихся высокого патриотического сознания, идей служения Отечеству, способности к его вооруженной защите, изучение русской военной истории, воинских традиций.

- Спортивно-патриотическое. Направлено на развитие морально- волевых качеств, воспитание выносливости, стойкости, мужества, дисциплинирова нности в процессе занятий физической культурой и спортом.

- Культурно-патриотическое. Направлено на развитие творческих способностей обучающихся через приобщение их к музыкальному фольклору, устному народному творчеству, миру народных праздников, знакомство с обычаями и традициями русского народа.

Система реализации работы по гражданско-патриотическому воспитанию.

Ядром этой системы выступает формирование патриотизма, пронизывающее несколько категорий участников: обучающиеся, педагогические сотрудники, родители обучающихся и население села.

I .Реализация специальных воспитательных программ

1. Программа по гражданско-патриотическому воспитанию обучающихся «К родным истокам».

Цель программы:

В актуализации приоритетных задач учебно-воспитательного процесса подрастающего поколения на современном этапе, прежде всего, на воспитании личности патриота и гражданина, в пробуждении и учете интересов обучающихся к изучению отечественной истории, культуры, краеведения, истории и культуры других этносов.

Задачи программы:

- пробуждение интереса к истокам казахской истории, культуре и народному творчеству;
- воспитание чувства патриотизма, используя достижения казахского искусства, фольклора;
- приобщение к воспитательной работе родителей, включение семьи в единое воспитательное пространство.

Мероприятия в рамках программы:

• акция, посвященная Дню защитника Отечества;

• участие в патриотическом марафоне «30 добрых дел – к 30-летию Независимости Республики Казахстан»;

• акции «Дела и люди - все для блага села» и др.

2. Воспитательная программа «Мир, в котором мы живем» в рамках проекта «Социокультурные истоки».

Цель – гармоничное развитие и воспитание Гражданина Казахстана, способного сохранять и приумножать социокультурный опыт Отечества.

Задачи:

• развить непрерывную связь прошлого – настоящего – будущего на основе социокультурных принципов;

• приобщить обучающихся и их семьи через совместную деятельность к единым духовно-нравственным и социокультурным ценностям.

3. Тематическая программа летнего оздоровительного лагеря с дневным пребыванием «Волшебное село», одной из задач в которой стоит - формирование патриотического самосознания обучающихся. Прогулки по улицам, названным в честь героев ВОВ, другим местам исторической памяти родного села.

II. Систематическая воспитательная работа в объединениях.

• Акции «Дорогою добра и милосердия». В рамках этих акций педагоги и обучающиеся декоративно-прикладного отдела ежегодно вручают подарки пенсионерам, изготовленные своими руками. Организовывают мастер-классы для детей с ограниченными возможностями.

• «Герои моей семьи» - мероприятие, посвященное героям семьи, в котором дети рассказывают о своих родственниках, участниках героических событий.

• Уроки Мужества. Памятным датам Великой Отечественной войны посвящается.

Работа с педагогическими сотрудниками по формированию патриотического воспитания у обучающихся включает несколько задач:

- укрепление системы методического обеспечения образовательного процесса по патриотическому воспитанию;

- оказание информационно-методической помощи педагогам дополнительного образования по вопросам патриотического воспитания;

- обобщение и распространение опыта работы по гражданско-патриотическому воспитанию образовательного учреждения;

- создание системы подготовки и повышения квалификации педагогических кадров в рамках патриотического воспитания обучающихся;

- разработка новых авторских общеобразовательных программ, технологий обучения и воспитания детей, обеспечивающих развитие базисной культуры ребенка.

Работа с родителями.

Система работы с родителями обучающихся в рамках патриотического воспитания.

Основные направления	Форма взаимодействия	Участники	Организаторы
Психолого-педагогическое	Родительский клуб	Родители	Педагоги
	Анкетирование	Родители	Педагог-психолог, педагоги д/о
	Конференции	Родители	Педагог-психолог, администрация, педагоги доп. образования
Сотрудничество. Вовлечение родителей в образовательный процесс	Родительские собрания;	Родители	педагоги
	Открытые занятия;	Родители, дети, педагоги	педагоги
	Праздники	Родители, обучающиеся	Педагоги доп. образования, педагоги- организаторы;
	Выставки, конкурсы	Родители, обучающиеся	Педагоги доп. образования, педагоги-организаторы
	Акции	Родители, обучающиеся	Педагоги доп. образования;

Работа с населением в рамках гражданско-патриотического воспитания проявляется в проведении акций, праздников, выставок, конкурсов, экскурсий в музей и популяризации проводимых мероприятий, посвященных сохранению исторической памяти на сайте учреждения.

В заключение необходимо подчеркнуть, что формирование базисной культуры личности обучающихся – одна из ведущих задач образовательных учреждений дополнительного образования. Именно сформированность базисной культуры личности является залогом успешной адаптации человека к любым взаимодействиям и дает возможность ребенку стать в будущем полноценным гражданином своей страны. Для правильного функционирования сложившейся системы отношений в дополнительном образовании должна быть создана специальная среда, «развивающая» среда, базирующаяся на формировании гражданской идентичности в рамках сохранения исторической памяти.

Организация дополнительного образования в опорной школе

Для поддержки малокомплектных школ в Республике функционируют 187 опорных школ (ресурсных центров) к ним прикреплены 604 магнитных малокомплектных школ.

Ресурсные центры показали себя как одна из эффективных форм организации дополнительного образования и путей обеспечения доступа детей отдаленных сельских малокомплектных школ к качественному образованию и современным образовательно-информационным ресурсам. Ресурсный центр создается не в отдельно взятой школе, как обычно, а интегрирует ряд близлежащих малокомплектных школ со всеми имеющимися ресурсами. Поэтому Ресурсные центры призваны играть ключевую роль в обучении и воспитании, творческом развитии и профессиональном становлении личности.

Ресурсный центр также является образовательным пространством адаптивного типа. Образовательная деятельность осуществляется в течение всего учебного года, а не в ограниченные периоды времени, и охватывает весь контингент учащихся независимо от уровня подготовленности.

Разрабатывается единая образовательная программа, календарно-тематические планы по всем предметам, программы профильного обучения, интегрированных курсов и т.д.

Управление ресурсным центром строится на принципах коллегиальности, сотрудничества, социального партнерства руководителей школ, педагогов, обучающихся , их родителей и общественности.

Законом РК «Об образовании», Приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 17 сентября 2013 года № 375 определен статус ОШ (РЦ), миссия которой – предоставлять обучающимся доступ к лучшим образовательным ресурсам, консолидировать в этих целях кадровый, научно-методический и материально-технический потенциал сельских малокомплектных школ, входящих в образовательный комплекс.

Обучающиеся малокомплектных школ получают помощь квалифицированных специалистов в преодолении учебных затруднений по базовым дисциплинам, овладевают практическими навыками в рамках профилей, проходят медицинское обследование, при этом общая информационно - культурная среда для них значительно расширяется.

В межсессионный период образовательный процесс осуществляется на основе дистанционного обучения и организуется педагогами-тьюторами. При этом используется соответствующий учебно-методический комплекс: аудиовизуальные средства, рабочие тетради, электронные учебники, аудио-видеокассеты. Через локальную сеть организуется консультативная работа ученика, тьютора и учителя-предметника. Большое внимание в сессионный период уделяется проектировочной и научно-исследовательской работе учащихся.

В то же время за счет ресурсных центров преодолевается социальная изолированность детей отдаленных сельских районов, дефицит культурно-развивающей среды. А самое главное – на этапе перехода к 12-летнему

образованию – решается проблема профильного обучения. Создаются условия для дополнительного образования и подготовки сельских школьников к освоению различных профессий, к труду в различных сферах деятельности.

Таким образом, ресурсный центр интегрирует кадровый, материально - технический и учебно - методический потенциал всех входящих в него школ и тем самым обеспечивает полноценное базовое, профильное и дополнительное образование на селе. Школьники овладевают современными информационными технологиями, необходимыми для дальнейшей профессионализации. При этом дети обучаются без отрыва от семьи и привычных условий жизни. Тем самым обеспечиваются условия для развития индивидуальности, самореализации каждого ученика, удовлетворения его разнообразных образовательных потребностей, получения качественного образования и в целом успешной социализации ребенка.

Дополнительное образование учит детей взаимодействовать друг с другом, осваивать культуру человеческих отношений, самостоятельно распределять социальные нормы, роли и функции, приобретая ряд умений и навыков, необходимых для их успешной реализации. Все эти факторы являются составляющими социализации. В условиях образовательной среды опорных школ дополнительное образование в основном проводится в сессионный период обучения и в целях предпрофильной подготовки обучающихся и для оказания им помощи в профессиональном самоопределении, так как дополнительное образование в рамках деятельности опорных школ позволит приобрести первичные навыки, необходимые для профессий, требующих владения необходимыми компетенциями, послужит развитию творческих способностей, активизации учебного процесса. Можно отметить успешный опыт некоторых ресурсных центров. В ресурсном центре с. Керней, «Кернеевская общеобразовательная средняя опорная школа (ресурсный центр)» Карагандинской области для обучающихся магнитных малокомплектных школ имеется хорошая компьютерная база и подключение к ШПД. Функционируют лаборатории и мастерские инженерного моделирования и робототехники, исследовательская лаборатория химии почв, теплица, мастерская электротехники с изучением основ автоматизации производства, реализующие развивающий компонент в работе с обучающимися магнитных школ. С каждым годом повышается качество образования обучающихся магнитных школ, прикрепленных к ресурсному центру. Положительный опыт деятельности ресурсного центра Западно-Казахстанской области (Казталов ауданы, «Қараөзен мектеп-лицейі»). В школе-лицее внедряются элементы трехъязычного обучения, учителям магнитых школ, прикрепленных к ресурсному центру оказывается методическая помощь, создано сетевое сообщество учителей. Обучающиеся магнитных школ являются неоднократными победителями областных и республиканских олимпиад и конкурсов.

Целью деятельности Ростовской опорной школы (РЦ Карагандинской области, за которой закреплены малокомплектные школы является: «Формирование жизнеспособных качеств личности ученика на базе

творческих лабораторий и мастерских».

Эффективность деятельности заключается в результативности стратегических направления, где первостепенным является:

Школьная цель - повышение качества образования, ориентированного на конечный результат (личностное, системно-деятельное и предметное). Осуществляемая через три модуля, которые вытекают из приоритетных направлений воспитательной работы: ценностные ориентиры, творческие способности и возможности обучающихся и допрофессиональная подготовка учащихся.

Второе направление: обеспечение и сопровождение деятельного подхода в развитии, осуществляемая через творческие лаборатории и мастерские.

Третье направление: Базовые знания для реализации школьных целей через деятельность учебных предметов.

Эти три направления тесно связаны и взаимно дополняют друг друга, что отражается на конечном результате нашей работы.

Деятельность в творческих лабораториях и мастерских развивает у обучающихся, прежде всего надпредметные знания, которые взаимосвязываясь с практической деятельностью, способствуют развитию основных личностно – ориентированных качеств и функциональную грамотность ученика. В школе функционируют творческие лаборатории и мастерские, которые связаны с интеграцией учебных предметов, знания учебных предметов, могут быть хорошим подспорьем для развития творческих способностей и возможностей и каждый ученик, развивая себя в той или иной деятельности, уже сам знает, какие ему нужны предметные знания, что необходимо повторить, прочитать и изучить дополнительно, что является показателем повышения фундаментальных знаний.

В результате плодотворной практико - ориентированной деятельности, педагоги получают конечные результаты, а именно: многообразие форм образовательного процесса; условия для самостоятельной продуктивной творческой деятельности учащихся; пространство для социальных практик школьников и приобщения их к общественно значимым делам; высокий уровень конкурентно - способности выпускников.

В творческой лаборатории «Теплично – парниковый комплекс» (Приложение 1) показана вся практико - ориентированная деятельность учащихся, где проводятся различные исследования, связанные с предметами – физика, химия, биология и география. Ребята, разрабатывая исследовательские проекты, защищают их на различных конкурсах, занимают призовые места, а затем, поступают по образовательным грантам в ВУЗы. К примеру: исследовательский проект «Химическая экспертиза продуктов питания» и профессия по образовательному гранту «Химик – технолог пищевых продуктов»; исследовательский проект «Влияние магнитного и электрического поля на рост растений в теплично-парниковых условиях» и поступление на грант по профессии «Агроном - технолог».

Такие мини - приусадебные участки и лаборатории созданы во многих партнёрских школах.

Творческая лаборатория «Школьный историко – краеведческий музей» (Приложение 2). На базе данной лаборатории разрабатываются проекты, проводится поисково - исследовательская работа, просветительская и экспозиционная деятельность, ребята готовят тематические выставки, проводят экскурсии и организовывают интервью. Проводятся уроки по истории, языкам и литературе, уроки для воспитанников мини – центра и классов КПП. Такие музеи созданы и в малокомплектных школах.

«Военно – спортивный комплекс» формирует у обучающихся силу воли и характера, умение адаптироваться в сложившихся ситуациях. Многие из учеников стали кандидатами в мастера спорта по военно – спортивным играм. И многие из них поступили на специальности, связанные с физкультурой и спортом.

В школе действуют лаборатории по ремонту обуви «Башмачок» и лаборатория «Парикмахерское дело», которые являются предпосылкой для формирования умений работать в данном виде деятельности и уметь применять это всё в жизни. Что самое интересное, ученики сами находят детей, которым нужно подстричься и которым необходимо отремонтировать обувь. Тем самым проявляется желание воплощать свои умения и навыки в практической жизни.

Творческая лаборатория «Сценическое искусство» предполагает умение рекламировать, проявлять ораторское искусство, умение создавать образность героев в постановках и сценических произведениях, умение сопереживать чувствам и эмоциям. Здесь формируется коммуникативность и единство команды. Такие лаборатории созданы практически во всех партнёрских школах, потому что, это результат работы по предметам связанными с языками и литературой, с историей и рисованием, художественным трудом, хореографией и музыкой.

Сегодня при новом определении качества образования возникает понимание того, что никакие глубокие и прочные ЗУНы не могут быть целью современной школы, что это всего лишь одно из средств достижения целей образования и ценностей человека. Происходит справедливое выравнивание социально-значимых оценок качества образования, устраняющее противоречие между детьми, склонными к умственной деятельности, которые обучаются хорошо и отлично, и детьми, склонными к другим видам деятельности, достигшими в них больших успехов. Это приводит к равной социальной ценности как тех, кто ориентирован на ВУЗ, так и тех, кто ориентирован на рабочие профессии. Происходит восстановление высокого и достойного статуса выпускников, ориентированных на получение лучшего образования.

Результат деятельности – это организованная модель педагогического процесса, обеспечивающая единое информационно - образовательно - воспитательное пространство с единой системой интеграции учебно – образовательных предметов, которая непосредственно влияет на повышение качества знаний обучающихся.

При организации предпрофильного и профильного обучения и дополнительного образования может быть использована как очная форма проведения занятий, так и дистанционная форма, когда обучающиеся

непривязаны к одному месту и времени проведения занятия. На современном этапе в условиях вынужденных карантинных ограничений целесообразно использовать дистанционную форму обучения на сессиях в опорных школах. Для учебного взаимодействия в режиме реального времени педагог и обучающиеся используют аудио или видеоконференцию. Обучающийся по отдельно взятому предмету (в случае отсутствия учителя-предметника) или по выбранному профилю может подключиться на обучение «виртуальному» педагогу. При организации предпрофильного и профильного обучения с использованием дистанционных технологий на базе опорной школы учащий из магнитной МКШ обучается у «виртуального» педагога. Завуч школы отслеживает организацию обучения и качество подготовки ученика по профильному предмету.

Среди множества моделей обучения можно выделить две основные модели по итогам анализа работы опорных школ: первая – модель «виртуальная школа», вторая интеграционная, соответственно предполагающая организацию учебного процесса в режиме реального времени и смешанное обучение.

Дистанционное обучение на основе модели «Виртуальная школа» позволяет проводить вариативные курсы по отдельным учебным предметам, разделам или темам программы или можно создать целые виртуальные школы, охватывающие в системе сетевого взаимодействия много магнитных МКШ вместе с опорной школой. Прикладные курсы и курсы по выбору предназначены для овладения отдельным учебным предметом, углубления знаний по этому предмету или наоборот, ликвидации пробелов в знаниях за счет использования виртуальных лабораторий, конференций, семинаров и вебинаров по различным тематикам.

Виртуальная школа подразумевает создание хорошо структурированного информационно-образовательного пространства или среды, в которой содержатся все учебные курсы, предусмотренные учебным планом или программой обучения, электронную библиотеку таких курсов (по классам, по разделам программы и т.д.), лабораторные и практические работы, дополнительную информацию (словари, энциклопедии, пр.). Здесь же можно организовать различные виды и формы дополнительного образования.

Такие дистанционные образовательные технологии позволяют осуществлять дополнительное обучение, используя разные формы освоения дополнительных образовательных программ: дополнительное обучение по предметам и подготовке к ЕНТ, которые сложно организовать в МКШ в связи с нехваткой кадров. Эта модель обучения может полностью заменить очную форму обучения и стать способом для получения качественного образования при условии грамотной ее организации, востребованность такой модели обучения растет.

Можно перечислить следующие формы проведения виртуальных уроков: лекции в режиме реального времени (с элементами контроля, с элементами видео, с элементами аудио), изучение ресурсов (интернет-ресурсов, на электронных носителях, на бумажных носителях, текстовых с включением иллюстраций, с включением видео, аудио и анимации), самостоятельная работа

по сценарию (поисковая, исследовательская, творческая, др.), конференция в чате или в форуме, коллективная проектная работа, индивидуальная проектная работа, тренировочные упражнения, тренинг с использованием специальных обучающих систем, контрольная работа (тестирование, ответы на контрольные вопросы).

Смешанное обучение (Blended-Learning) – сочетающее привычную работу учителя с использованием онлайн-обучения, в котором ученик хотя бы частично сам контролирует свой темп, время, место и маршрут обучения, представляет интеграцию опыта обучения в этих двух средах.

Обучение с участием учителя является важной частью смешанного обучения. Учитель демонстрирует ученикам модели мышления и поведения, способы построения взаимоотношений. В силу возрастных особенностей младшим ученикам очень важно присутствие учителя, так как они перенимают у него модели поведения и мышления. Для подростков и более старших учеников учитель выступает как тьютор и советчик.

Онлайн-среда предоставляет обучающимся свободу выбора, возможность самостоятельно контролировать время, место, тему и темп обучения. Традиционный жёсткий контроль со стороны учителя лишает учеников их свободы, уменьшает ответственность за свои действия. Как только учитель задает единое для всех учеников направление в работе, они теряют желание пользоваться онлайн-средой.

При смешанном обучении очень важна именно интеграция опыта онлайн-обучения и очного (с учителем) обучения, они не должны дублировать друг друга. Очное обучение обязательно должно учитывать успехи учащегося в онлайн-среде и, наоборот. Именно поэтому смешанное обучение рассматривается как инструмент реализации персонализированного обучения.

При смешанном обучении предварительно осуществляется выбор технического решения, обеспечивается доступ учителей и обучающихся к компьютерной технике, наличие необходимого программного обеспечения и сервиса, а также средств связи. Перед педагогическим коллективом и администрацией школы ставится задача формирования информационно-образовательной среды (далее - ИОС) школы, которая предполагает сетевое взаимодействие всех участников учебного процесса (администрации, учителей, учеников). ИОС школы представляет собой информационное пространство, насыщенное технологиями, сервисами и ресурсами.

В результате смешанного обучения у учителя освобождается время для творчества, появляется возможность интенсификации работы, а обучение персонализируется. У обучающихся развиваются предметные, надпредметные и личностные компетенции. Смешанное обучение может быть одним из способов активизации и интенсификации дополнительного образования в казахстанских малокомплектных школах в условиях обновлённого содержания образования.

Не всякое использование на уроке компьютера или планшета является смешанным обучением. Например, у каждого ученика на уроке есть планшет, класс оснащён интерактивной доской. Когда ученика вызывают к доске, то всё,

что он пишет, отображается на планшетах его одноклассников, находящихся в классе или дома. Такое обучение не является смешанным, так как у обучающихся нет возможности выбирать, время, место деятельности, а также темп и маршрут обучения.

Существует множество форм и способов организации смешанного обучения. Известны более 40 моделей смешанного обучения, но не все они эффективны. В лучших моделях учитывается персонализация, развитие у ученика ответственности за своё обучение, последовательность перехода к изучению нового материала только в случае подтверждения, что ученик овладел предыдущий. Рекомендуется четыре самые эффективные модели смешанного обучения: перевёрнутый класс, ротация (смена) станций, ротация (смена) лабораторий, индивидуальный план.

Модель «индивидуальный план» может быть реализована как на уровне школы, так и на занятиях дополнительного обучения. Каждый ученик получает индивидуальный план, разработанный учителем. Данная модель активно используется для теоретической подготовки, работы с различными тренажерами и т.д. В данной модели ученику не обязательно посещать все имеющиеся рабочие зоны (лаборатории), только те, которые прописаны в плане.

Как показывает практика эти модели являются перспективными применительно к практике дополнительного образования. Специфика данных моделей обучения позволяют отбирать и структурировать содержание обучения, методы, формы организации занятия и средства обучения при взаимодействии с малокомплектными школами.

Применение различных педагогических технологий, основанных на выбранной модели обучения, служат образовательным (педагогическим) целям, новые информационные технологии обеспечивают доступ и качество в реализации образовательного процесса, направленного на охват обучающихся малокомплектных школ.

Варьируя комбинации, учитель может создавать дополнительные занятия самых разных типов с обучающимися малокомплектных школ.

Выбрав способ коммуникации учителей и обучаемых, можно классифицировать методы (приемы), применяемые в дистанционном обучении следующим образом:

1) методы обучения посредством взаимодействия обучаемого с образовательными ресурсами при минимальном участии учителя и других обучаемых (самообучение). Для развития этих методов характерен мультимедиа подход, когда при помощи разнообразных средств создаются образовательные ресурсы: печатные, аудио и видеоматериалы, архив материалов, электронная библиотека и др.

2) методы дифференцированного обучения, для которых характерны индивидуальный подход отдельному ученику со стороны учителя или одного ученика с другим. Эти методы реализуются в основном посредством таких технологий, как телефон, голосовая почта, электронная почта. Развитие видеонаставничества (система "тьюторов"), опосредованного компьютерными

сетями, является важным компонентом учебного процесса с МКШ.

3) методы, в основе которых лежит представление учителем обучающимся учебного материала в электронном формате, при котором обучающиеся не играют активную роль в коммуникации.

4) методы, для которых характерно активное взаимодействие между всеми участниками процесса дополнительного образвоания.

Значение этих методов и интенсивность их использования существенно возрастает с развитием у обучающихся информационно-коммуникативных технологий. В условиях дополнительного образования можно внедрить новые педагогические подходы, где интерактивные взаимодействия между самими обучающимися, а не только между учителем и обучающимися, становятся важным источником получения знаний. Развитие этих методов связано с проведением учебных коллективных дискуссий и вебконференций, где базовым центром является опорная школа. Разновозрастная группа обучающихся малокомплектной школы работает под руководством тьютора в компьютерном классе. При этом обучающиеся из разных школ могут быть объединены в «виртуальные» классы, они обучаются по единому расписанию у дистанционного педагога.

Продвигаясь по курсам под руководством учителя, обучающиеся:

- знакомятся с теоретическим материалом;
- участвуют в учебных обсуждениях – высказываются, интерпретируют, задают вопросы;
- выполняют задания, знакомятся с рецензиями на свои работы;
- делятся своим практическим опытом;
- участвуют в проектной, исследовательской работе.

При этом учитель:

- проводит анализ учебной деятельности каждого обучающегося с помощью отчетов о деятельности в системе электронного дистанционного обучения;
- рецензирует работы;
- отвечает на вопросы;
- организует и поддерживает дискуссию в форумах, мотивирует и направляет обучающихся к участию в обсуждениях;
- направляет проектную, исследовательскую работу школьников.

Силлабус успешно используется как одно из средств организации самостоятельной работы обучающихся. Силлабус - это учебно-методическая программа дисциплины, включающая в себя описание изучаемого предмета, цели и задачи, краткое содержание, темы и продолжительность каждого занятия, задания самостоятельной работы, время консультаций, критерии оценки и список основной и дополнительной литературы. Это сжатое описание учебного курса по предмету. Силлабус по дополнительному образованию выдается ученику в начале межсессионного периода. Разработка учебно-методического обеспечения по любому предмету можно начинать с силлабуса. Это обусловлено необходимостью переработки и дополнения уже имеющихся.

Форма и порядок разработки силлабуса определяется школой самостоятельно.

Жесткой схемы написания силлабуса нет, и учитель вправе включить в него то, что он считает нужным, и будет полезным для освоения учащимися учебного материала. Однако можно выделить основные разделы силлабуса.

1) Титульный лист: название учебного заведения, предмет, данные об учителе, количество часов, формы контроля.
2) Контактная информация: телефоны (мобильный), электронный адрес.
3) Пояснительная записка, которая включает актуальность и предназначение предмета, цель и задачи изучения, систему знаний, навыков и умений, которыми должен обладать ученик.
4) Учебно - тематический план распределения часов по видам занятий. Учебно - тематический план оформляется в виде таблицы с содержанием разделов: «всего часов», в том числе «лекции», «практические», «лабораторные занятия», «самостоятельная работа ученика (СРУ)»
5) Методические указания обучающимся. Данный раздел силлабуса включает список заданий, перечень и содержание видов самостоятельной работы, рекомендации по их организации и выполнению. Это наиболее полный раздел силлабуса, который представляет собой детализированное руководство по подготовке к занятиям.
6) Сроки выполнения.
7) Основная и дополнительная литература. Вписываются названия учебников, учебных пособий, имеющиеся в библиотеке, или адреса электронных ресурсов, где наиболее полно отражается содержание учебной предмета.
8) Информация по оценке. Критерий оценивания.

Правильно организованная самостоятельная работа обучающихся МКШ – это залог формирования умений и навыков в овладении, изучении, усвоении и систематизации приобретенных знаний. Это система особых условий, организованных учителем ресурсного центра.

Интернет-экскурсии – еще один вид познавательной деятельности дополнительного образования. Обучающимся старших классов в совмещенном классе МКШ можно предлагать самим составлять и проводить интернет-экскурсии. Эта форма работы может быть индивидуальной, а может быть групповой, все зависит от объема информации и желаний обучающихся. Создание интернет-экскурсии – это своеобразная форма проектной деятельности, поэтому она может использоваться и в работе различных исследовательских обществ на базе организаций дополнительного образования или Интернет-сообществ.

Использование дистанционных технологий для организации дополнительного образования в условиях малокомплектных школах предоставляет возможность обучающимся получить качественное образование, расширить возможности их последующей профессиональной занятости и, соответственно, их успешной социализации, сохранить общеобразовательные школы в селе как образовательный и культурный центр.

А также, дистанционные образовательные технологии позволяют создать

эффективную систему помощи обучающимся МКШ в выполнении домашних заданий. Эту работу в основном в опорных школах на сегодняшний день проводят в форме консультаций. Каждый обучающийся магнитной МКШ имеет через Интернет доступ к курсам электронного дистанционного обучения опорной школы. В курсах имеются все необходимые для учебной работы теоретические материалы, рекомендации по выполнению домашних заданий разных типов.

Отличие консультативной помощи от систематического курса по предмету заключается в том, что учебное взаимодействие происходит по запросу ученика или по инициативе учителя, если он диагностировал трудность в освоении обучающимся учебного материала. При консультативной работе для обучающихся магнитных МКШ могут быть эффективно использованы взаимопомощь обучающихся (взаимодействие обучающихся МКШ и опорных школ), работа в виртуальных группах, самообразование.

Общение обучающегося с учителем и обучающихся между собой является неотъемлемой частью дистанционного обучения. В дистанционном обучении могут найти применение различные типы общения с использованием возможностей компьютерных сетей:

- общение типа «один с одним»;
- общение типа «один со многими»;
- общение типа «многие со многими».

Общение типа «один с одним» используется при проведении индивидуальных консультаций, когда преподаватель отвечает одному обучающемуся или один обучающийся – другому. Основной признак этого типа общения – приватность, которая предполагает, что содержание сообщений недоступно остальным участникам дополнительного образовательного процесса.

Общение типа «один со многими» осваивается для проведения учителем дистанционных аналогов лекций.

Общение типа «многие со многими» предусматривается для проведения дистанционных аналогов семинарских занятий, дебатов и дискуссий, деловых игр, при анализе конкретных ситуаций, проведении мозгового штурма, выполнении учебных телекоммуникационных проектов. Такое общение организуется с использованием учебных чатов, форумов, телеконференций. Его особенностью является то, что все участники процесса обучения могут свободно взаимодействовать между собой. При этом отсылаемые сообщения общедоступны и на них может ответить любой из участников.

При реализации любого из описанных способов коммуникации необходимо предусмотреть средства: на оснащение рабочих мест обучающихся и педагогических работников компьютерной техникой, цифровым учебным оборудованием, оргтехникой и необходимыми расходными материалами к ней, оплату подключения к интернету, оплату интернет-трафика, поддержку работы системы электронного дистанционного обучения, повышение квалификации работников образования.

Реализация дополнительного образования в межсессионный период требует от ресурсных центров формирования предоставления условий и новых дополнительных курсов с использованием различных форм образовательных программ, построения индивидуальной образовательной стратегии обучающихся. За счет модульного построения, вариативности содержания, гибкости структуры дистанционные учебные курсы позволяют реализовать как уровневую (базовый уровень, профильный уровень, углубленный уровень освоения образовательных программ), так профильную дифференциацию, направленную на усвоение образовательных программ в определенной сфере с учетом способностей и познавательных потребностей обучаемых.

Таким образом, в организации дополнительного образования для магнитных МКШ, кроме типовых учебных программ, используется и адаптированные или авторские курсы и программы.

Модифицированная (или адаптированная) программа в условиях опорной школы может использовать с учетом особенностей организации и формирования групп детей из магнитных МКШ, режима и временных параметров осуществления деятельности, нестандартности индивидуальных результатов обучения и воспитания.

Для проведения предпрофильных, профильных, элективных курсов за счет вариативных часов, могут быть разработаны авторские курсы и программы полностью написанные педагогом или коллективом педагогов. Любая авторская программа систематического курса предполагает принципиально новый концептуальный взгляд автора на этот курс, а значит должна иметь несколько иные цели и задачи, иной набор учебно-методического сопровождения по сравнению с общепринятыми государственными общеобразовательными программами.

Частичное редактирование государственных программ, выражающееся перестановкой тем, изменением количества часов на изучение того или иного раздела, добавлением некоторых дополнительных вопросов или даже целого раздела, а также некоторой сменой акцентов в общепринятой государственной программе, не может считаться созданием *авторской программы*. В этом случае можно вести речь о *модернизированной программе* или программе, *адаптированной* для реальных конкретных обстоятельств.

Основные требования к содержанию и методике изучения вариативного курса в том, чтобы они обеспечивали:

- актуальность курса;
- поддержку базовых курсов, а также возможность углубленной профилизации и выбора индивидуальной траектории обучения;
- опору на такие методы и формы организации обучения, которые отвечали бы образовательным потребностям учителя и обучающихся и были адекватны будущей профессиональной деятельности выпускников.

Кроме того, важно, чтобы обучающиеся были включены в практическую деятельность, соответствующую профилю обучения, а также обеспечивалось формирование и развитие у них общеучебных, интеллектуальных и организационных способностей и навыков.

Структура вариативной учебной программы включает комплекс следующих основных характеристик программы (пояснительная записка; цель и задачи программы; содержание программы; планируемые результаты) и комплекс организационно-педагогических условий, включая формы аттестации (календарно-тематический план график; условия реализации программы; формы аттестации; оценочные материалы; методические материалы; список литературы).

Опорная школа на основе учебной программы для организации дополнительного образования:

- составляет учебный план;
- разрабатывает индивидуальный учебный план (образовательный маршрут) учащегося с указанием перечня предметов, изучаемых в режиме дополнительного образования, и регламента обучения (объем и продолжительность курса, формы контроля и обратной связи);
- организует и контролирует процесс дополнительного обучения по тем или иным предметам;
- контролирует получение и возврат выполненных учебных заданий через систему обратной связи;
- передает сведения о результатах обучения в магнитную школу, по месту основного обучения ученика для внесения их в итоговую ведомость успеваемости.

При этом в условиях дополнительного образования им предоставляется возможность изменения уровня изучения любого предмета в течение всего межсессионного периода. Структура базисного учебного плана позволяет вводить учебный план для обучения обучающихся в режиме дополнительного образования по всем элективным, профильным курсам.

Формирование учебных планов для осуществления дополнительного образования обучающихся в условиях малокомплектных школ осуществляется в два этапа:

1. *Первый этап* - внутришкольный, который осуществляет администрация малокомплектной школы.
2. *Второй этап* - межшкольный, осуществляемый ресурсным центром.

В рамках *первого этапа* администрация школы должна провести мониторинг образовательных потребностей обучающихся и их родителей. При анализе образовательных потребностей обучающихся руководство МКШ должно учитывать не только пожелания обучающихся о профиле обучения, но и формы получения образования. Далее администрация школы проводит комплексный анализ по сопоставлению образовательных потребностей и ресурсов школы, выявляя, таким образом, дополнительные потребности в ресурсах опорной школы.

На *втором этапе* ресурсный центр принимает пожелание малокомплектной школы о выборе модели дополнительного образования.

Учебный план для 10-11 классов при формировании индивидуальных учебных планов дает возможность реализации модели профильного обучения, на основе которого строится дополнительное образование в опорной школе.

Учебный план в этом случае будет состоять из 3-х уровней:

1-й уровень состоит из базовых и профильных общеобразовательных предметов. Уровень подготовки по базовым предметам соответствует государственным стандартам, профильные предметы изучаются на уровне ГОСО. Перечень базовых и профильных предметов соответствует перечню предметов рабочего учебного плана. Эта часть учебного плана является обязательной для изучения всеми учащимися, индивидуально определяется уровень подготовки по этим предметам;

2-й уровень - школьный компонент, содержащий предметы с расширенным или углубленным содержанием, поддерживающие конкретный профиль. Этот уровень не является обязательным при дистанционном обучении. Ученик может выбрать любой из предложенных предметов или не выбирать их вовсе.

3-й уровень состоит из перечня курсов по выбору или, позволяющих расширить возможности обучающихся по построению индивидуальных образовательных программ. Дополнительное образование не являются обязательными для каждого ученика. Каждый ученик выбирает объем своей нагрузки в соответствии с состоянием здоровья, способностями, образовательными потребностями и мотивацией. В случае ошибочного первоначального выбора профиля существует возможность изменить направление профилизации. Учебный план дает возможность перераспределять нагрузку в течение учебного года, использовать модульный подход. В то же время ученик может выбрать и инновационную модель учебного плана без выделения профиля, и, в зависимости от состояния здоровья, ограничиться только минимальной обязательной нагрузкой.

Самостоятельное освоение учащимися элективных и профильных учебных курсов дополнительного образования осуществляется на основе индивидуальных учебных планов. Под индивидуальным учебным планом (ИУП) понимается совокупность учебных предметов (профильных курсов), выбранных Обучающимся для освоения из учебного плана образовательного учреждения (образовательной организации), составленного на основе базисных учебных планов.

Для определения индивидуальной образовательной траектории обучающегося учителю необходимо провести диагностику предметных знаний, умений и навыков учащегося. Имея заключение об особенностях учащегося, его учебной мотивации учитель ресурсного центра проводит входное предметное тестирование. Основные задачи этого тестирования: знакомство с учеником, установление контакта и определение уровня знаний. Проведение входного тестирования дает самое общее представление об уровне знаний ученика, но учитель уже на этом этапе видит яркие личностные особенности учащегося, определяет широту его кругозора, круг интересов, оценивает развитие речи. Во время входного тестирования учителю важно понять, что и как ученик сможет делать в дальнейшем на очных и дистанционных уроках.

Проведение входного тестирования требует от учителя подготовленности и мобильности. Диагностика будет эффективной только в том случае, когда

учитель ориентирован как на индивидуальные возможности учащегося, так и на проверку его реальных знаний по предмету. Во время проведения входного тестирования может возникнуть ситуация, в которой окажется, что учащемуся сложно выполнить какое-то задание тем способом, который предлагает учитель. Поэтому учитель должен иметь диагностический материал в нескольких вариантах, чтобы оперативно провести диагностику, исходя из возможностей ученика, не упрощая содержание материала.

После диагностического этапа учитель приступает к разработке стратегии обучения. Данные, полученные на входном тестировании, и рекомендации психолого-педагогической службы по формированию индивидуального учебного плана используются для создания индивидуального учебно - тематического планирования.

Индивидуальное учебно-тематическое планирование (ИУТП) носит «стратегический» характер, определяя перспективу изучения материала конкретным учеником на определённый период обучения. ИУТП имеет форму табличного планирования с пояснительной запиской. В таблице учитель распределяет поурочную нагрузку в соответствии с программой, намечает доступные ученику виды работы, контрольные мероприятия, проектную деятельность и пр. При необходимости указывает темы для повторения, фиксирует данные, необходимые для корректировки ИУТП.

Механизм формирования индивидуальных учебных планов в случае самостоятельного освоения учащимися учебных курсов электронного дистанционного обучения предусматривает использование педагогическим коллективом целого набора инструментов:

1) входного предметного тестирования;

2) стратегических - индивидуального учебно-тематического планирования (ИУТП) с пояснительной запиской;

3) моделирование - как одного из видов взаимодействия учителя с учеником;

4) тактических - взаимодействия учителя с методистом и психолого-педагогической службой.

Использование дистанционных образовательных технологий в качестве средства реализации индивидуального обучения, прежде всего, в форме индивидуальной образовательной траектории обучающихся дает возможность проводить не только дистанционные онлайн занятия, но и асинхронные формы обучения.

Механизм организации дополнительного образования в опорной школе

Организация дополнительного образования в ресурсных центрах для МКШ требует обеспеченности базовой школы необходимыми ресурсами и создания условии в магнитных малокомплектных школах для проведения уроков в режиме реального времени и в свободном временном пространстве. Одним из главных условий в организации образовательной среды является критерий ее доступности для каждого обучающегося.

Вопросы, регламентирующие процесс внедрения и использования дополнительного образования в условиях образовательного процесса МКШ, разрешаются в рамках локальных нормативных актов – внутри организации образования, а также региональных нормативных актов. Пути решения, форма документа (положение, приказ, распоряжение, договор и пр.) – индивидуальны для опорных школ на базе школы [14].

Основная задача опорных школ (ресурсных центров) – создание условий для полноценной организации дополнительного образования, реализация предпрофильного и профильного обучения с колледжами, предприятиями, развитие инновационной деятельности обучающихся МКШ, расширение охвата дополнительным образованием сельских школ для их выхода на новый качественный уровень. Создание образовательной сети (объединение образовательных ресурсов) позволяет обучающимся МКШ при необходимости воспользоваться образовательными услугами опорных школ или учреждений дополнительного образования, что обеспечит более полную реализацию их интересов и познавательных потребностей.

Администрация опорной школы и магнитных МКШ в начале учебного года составляет единый учебный план на учебный год, освободив при этом часы для изучения предпрофильных, профильных учебных курсов или элективных курсов. Согласно единому учебному плану между школами согласовывается расписание уроков и проводятся дистанционные онлайн-уроки с магнитными МКШ в межсессионный период.

Все необходимые материалы размещаются на сайте организации образования. При организации дистанционного обучения сетевое взаимодействие организаций образования представляет собой их совместную деятельность, обеспечивающую возможность обучающемуся осваивать образовательную программу определенного уровня согласно ГОСО.

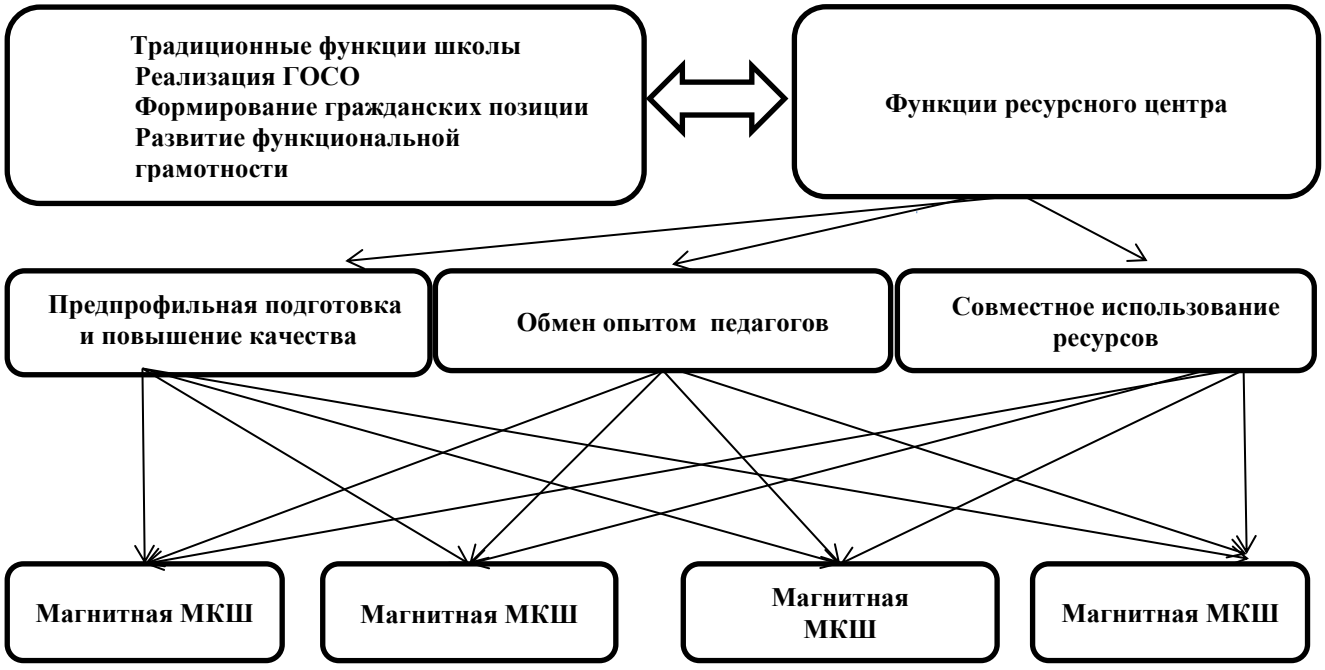
Проведение курсов с использованием дистанционных образовательных технологий в качестве средства реализации предпрофильного обучения для обучающихся МКШ, прежде всего, в форме индивидуальных учебных планов, осуществляется за счет вариативных часов базисного учебного плана, учитывающий не только очные, дистанционные онлайн занятия в межсессионный период. Это требует новых подходов к разработке учебных

планов, программ, принципов организации образовательного процесса. Использование дистанционных образовательных технологий позволяет организациям образования формировать учебные планы с использованием различных форм освоения образовательных программ, а также по различным конфигурациям построения индивидуальной образовательной стратегии обучающихся: возможно пошаговое или модульное освоение учебных программ.

Цели обучения разработанных специальных курсов учителями опорных школ или других различных программ предпрофильных курсов направлены на реализацию индивидуальных интересов и образовательных потребностей каждого обучающегося и предоставление возможностей выстраивания им собственной, индивидуальной образовательной траектории.

Образовательная сеть строиться по варианту интеграций нескольких магнитных школ вокруг одной, обладающей наибольшим материальным и кадровым потенциалом, которая для остальных школ будет выполнять роль базовой опорной школы (ресурсного центра). В этом случае каждая из школ данной группы обеспечивает в полном объеме изучение базовых общеобразовательных предметов и ту часть вариативного содержания обучения (профильные предметы и элективные курсы), которую она в состоянии реализовать с учетом своих возможностей. Остальную часть профильной подготовки реализует базовая школа.

Рисунок 2. Модель функционирования опорной школы (ресурсного центра)

Опорными школами (ресурсными центрами) на сегодняшний день являются организации образования, образовательный, кадровый и материально-технический потенциал которых достаточен для удовлетворения образовательных потребностей обучающихся сети малокомплектных школ. Для того, чтобы школа дистанционного обучения, вокруг которого формируется образовательная сеть, стало ресурсным центром необходимо, чтобы его потенциал включал в себя следующие составляющие.

1. Образовательный ресурс: интерактивные мультимедиа сетевые учебные курсы (базовые, элективные, предпрофильные, профильные); интерактивный лабораторный практикум удаленного доступа; банк проектных заданий, тренажеры, тесты, базы данных, медиатеки.
2. Кадровый ресурс: сетевые системотехники, учителя, тьюторы, психологи.
3. Функциональный ресурс: электронный журнал, база данных, система управления образовательным процессом.
4. Технический ресурс: компьютеры, принтеры, сканеры, веб-камеры, высокоскоростной интернет.

Выбор вариантов построения сетевого взаимодействия организаций образования определяется главным образом теми, кто выступает в качестве субъектов (инициаторов) сетевого взаимодействия: обучающиеся, их родители или законные представители, образовательные организации, органы управления образованием.

Организации образования, выступая инициаторами сетевого взаимодействия, решают следующие задачи:

- расширение спектра образовательных услуг в целях реализации индивидуальных образовательных запросов обучающихся;
- сохранение и (или) расширение контингента обучающихся;
- обеспечение учебного процесса квалифицированными педагогическими кадрами;
- внедрение новых форм организации учебного процесса и новых форм оценивания достижений обучающихся;
- привлечение внебюджетных средств.

Органы управления образованием, инициирующие на своей территории сетевое взаимодействие, решают задачи обеспечения гарантий прав обучающихся на получение общего образования, эффективного использования ресурсов.

К опорным школам (ресурсным центрам) по стране в основном прикреплены от трех до семи магитных МКШ. При этом они могут функционировать как для реализации индивидуальных учебных планов обучающихся (например, поддержка проектной деятельности обучающегося) при организации сетевого взаимодействия, так и для сформированных предпрофильных и профильных классов. Образовательный ресурс опорной школы через Интернет доступен для любой магнитной МКШ, входящего в сеть, и используется учителями школ в соответствии с целями и задачами учебного процесса для проведения уроков, а также в системе дополнительного

образования. Такая форма дистанционного обучения применяется тогда, когда МКШ:

- имеет недостаток в квалифицированных педагогических кадрах для преподавания базовых, предпрофильных и элективных курсов;
- испытывает дефицит в элективных курсах, учитывая, что обучающимся необходимо обеспечить возможности реального выбора элективных курсов в соответствии с их интересами;
- считает целесообразным повысить эффективность и расширить возможности для освоения обучающимися отдельных базовых предметов.

При организации обучения по индивидуальным учебным планам (углубление знаний по предмету, подготовка к олимпиаде по предмету, проектные работы и др.) ресурсные центры дистанционного обучения, обеспечивающие функционирование сети, строят свою работу по несколько иной схеме.

В этом случае магнитные МКШ запрашивают в ресурсном центре сетевые учебные курсы и другие образовательные ресурсы в соответствии с потребностями обучающихся и предоставляет им возможность осваивать эти курсы. Сетевые уроки могут проводиться в присутствии классного руководителя и поддерживаться сетевыми учителями и тьюторами ресурсного центра.

Как показывает анализ работы опорных школ (ресурсных центров) страны, на сегодняшний день организация дистанционного обучения в некоторых случаях ограничивается проведением вебинаров, онлайн-консультации для учителей и обучающихся магнитных МКШ, рассылкой материалов для самостоятельной работы обучающихся в межсессионный период.

Тем не менее есть опыт организации дистанционного обучения для МКШ в опорных школах Карагандинской и Павлодарской областей. При разработке методических рекомендаций был изучен опыт работы ресурсных центров на базе средней общеобразовательной школы № 21 г.Экибастуз Павлодарской области и гимназии №9 п. Осакаровка Карагандинской области, где функционируют лаборатории и мастерские инженерного моделирования и робототехники, исследовательская лаборатория химии почв, мастерская электротехники с изучением основ автоматизации производства реализующие развивающий компонент в работе с обучающимися магнитных школ. Школьная библиотека опорной школы на базе гимназии №9 подключена к автоматической информационно-библиотечной системе, в читальном зале имеются компьютеры для пользователей. С каждым днем улучшается техническое оснащение и качество связи в школах, следовательно и со стороны педагогов требуются дополнительные усилия на освоение его технологий.

Сегодня в связи с нехваткой кадров в селе, увеличивается количество учителей предметников работающих по совместительству в МКШ, в основном это педагоги из опорных школ, проживающие в близлежащих сельских местностях. При технической готовности школы и достаточной скорости интернета учитель может вести эти уроки дистанционно. Дистанционное

обучение дает возможность руководству привлечь лучших педагогов к обучению детей вне зависимости от места их проживания.

При организации обучения на основе взаимного обмена образовательными ресурсами отдельных организаций образования, входящих в сетевое взаимодействие, прикрепление к опорным школам, неохваченных МКШ и дистанционная поддержка не только старших классов, по мере возможности всего среднего звена, помогло бы намного улучшить качество обучения в МКШ. Такой обмен становится эффективным в случае, если сеть состоит из общеобразовательных школ, ресурсы которых дополняют друг друга. В этом случае обучающиеся, оставаясь на своих местах в классе, могут дистанционно освоить базовые и профильные предметы учебного плана выбранного ими профиля или элективные курсы, по которым в штате образовательного учреждения отсутствуют педагоги, получив доступ к соответствующему сетевому ресурсу и педагогическое сопровождение к ним.

На сегодняшний день для отдаленных от районных центров сельских МКШ, работающих с большим недостатком кадрового потенциала использование дистанционных образовательных технологий оказывается просто необходимым и пока, единственным реальным вариантом организации образовательного процесса.

В данное время предпринимаются меры по развитию дистанционного обучения в опорных школах для МКШ с целью увеличения количество МКШ прикрепленных к опорным школам и совершенствования процесса взаимодействия РЦ и МКШ. Данные методические рекомендации помогут определить стратегию внедрения дистанционного обучения в опорной школе (ресурсном центре) с использованием IT технологий.

Использование дистанционных образовательных технологий в опорных школах для МКШ позволяют:

− эффективно использовать кадровый потенциал и всю организационно-техническую и методическую базу опорных школ;

− расширить образовательные возможности каждого из магнитных МКШ, предоставляя обучающимся широкие возможности выбора как учебных курсов, так и способов организации учебной деятельности;

− обеспечить координацию учебных планов опорной школы и магнитных МКШ входящих в сеть, а также оптимизировать составление расписаний учебных занятий;

− устранить подвоз, перемещения обучающихся из одного образовательного учреждения в другое, что невозможно без использования дистанционных образовательных технологий;

− организовывать проектную и исследовательскую деятельность обучающихся МКШ в режиме взаимодействия школ посредством интернет технологий.

Заключение

Актуальность дополнительного образования в условиях малокомплектных школ обусловлена новой парадигмой образования, направленной на всестороннего раскрытия потенциала молодого человека. Дополнительное образование представляется в качестве положительной среды социального образования: возрастных и индивидуальных возможностей и потребностей обучающихся, практической, профессиональной ориентации ключевых образовательных программ, демократизации образования и формирования характера обучающихся, особого статуса учителя, сбалансированных взаимоотношений учреждения дополнительного образования и текущей общественной жизни, социальных потребностей общества, семьи и детей. Реализация конкретных ценностей дополнительного образования позволяет развивать его как среду непосредственного окружения для личностного роста, развития обучающихся и учителей в процессе их совместной деятельности.

Процесс дополнительного образования, организованный для МКШ с использованием информационно-образовательного ресурса опорной школы, будет стимулировать развитие навыков самоорганизации, саморазвития обучающихся и их социализацию. Свобода и гибкость, доступ к качественному образованию дают новые возможности для выбора курса обучения. Очевидно, что дополнительное образование предоставляет больше возможности для обучающихся и педагогов, расширяет возможности профессионального роста педагогических работников, что обеспечивает повышение качества предоставляемых образовательных услуг.

Благодаря дополнительному образованию происходит трансформация традиционного учебного процесса в познавательную деятельность обучающихся. В первую очередь, это касается формирования знаний и умений по изучаемому предмету. Во вторых, оно способствует пробретению таких универсальных навыков – как поиск, отбор, анализ, организация и представление информации, использование полученной информации для решения конкретных жизненных задач, способов интерактивного взаимодействия, необходимой каждому, для полноценной жизни и деятельности в современном обществе.

В заключение необходимо подчеркнуть, что формирование базисной культуры личности обучающихся – одна из ведущих задач образовательных учреждений дополнительного образования. Именно сформированность базисной культуры личности является залогом успешной адаптации человека к любым взаимодействиям и дает возможность ребенку стать в будущем полноценным гражданином своей страны. Для правильного функционирования сложившейся системы отношений в дополнительном образовании должна быть создана специальная среда, «развивающая» среда, базирующаяся на

формировании гражданской идентичности в рамках сохранения исторической памяти.

Таким образом, в условиях дополнительного образования коренным образом меняются роли основных субъектов образовательного процесса.

Дальнейшее развитие системы дополнительного образования в условиях малокомплектных школ предполагает усиление роли школы, педагогического состава, инфраструктуры сельского населенного пункта.

В данных методических рекомендациях рассмотрены общие вопросы организации дополнительного образования, рассмотрены модели, которые формируются в системе образования нашей страны.

Предлагаются рекомендации для организации дополнительного образования в форматах «Интегративная модель» и «Виртуальная школа», приводятся образцы документации (планы, программы, положения и т.п.) необходимые для организации дополнительного образования в условиях МКШ в ресурсных центров.

Список использованной литературы

11. Токаев К.К. Послание народу Казахстана «Казахстан в новой реальности: время действий» от 1 сентября 2020 года // https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g
12. Дополнительное образование детей в России: единое и многообразное. Под ред. Косарецкого С.Г., Фрумина Е.Д. НИУ ВШЭ. – М.: Издательский дом Высшей школы экономики, 2019. – 280 с.
13. Белова Л.П. Социальная активность сельской школы. Тюмень: ТюмГНГУ, 2011. – 172 с.
14. Национальный сборник «Статистика системы образования Республики Казахстан» - АО «Информационно-аналитический центр»: Нур-Султан, 2020. – С.193.
15. Среднее образование в Казахстане: состояние и перспективы. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 248 с.
16. Национальный доклад о состоянии и развитии системы образования Республики Казахстан (по итогам 2018 года) / М. Атанаева, М. Аманғазы, Г. Ногайбаева, А. Ахметжанова, М. Шакенова, Г. Карбаева, Ж. Джумабаева, Н. Касымбекова, М. Даулиев, Д. Абдрашева, А. Кусиденова. – Нур-Султан: МОН РК, АО «Информационно-аналитический центр», 2019. – 364 с.
17. Государственная программа развития образования и науки на 2020-2025 годы.
18. Сагади Ж. Министр образования и науки Асхат Аймагамбетов: Самый дорогой капитал любого общества – это детство, перспективность которого и будет определять перспективность страны! // https://bilimdinews.kz/?p=54527
19. Закон РК «Об образовании» от 27 июля 2007 года.
20. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования всех уровней образования».
21. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 30 июля 2019 года №338 «О внесении изменений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 17 сентября 2013 года №375 "Об утверждении Типовых Правил деятельности по видам общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего образования)"».
22. Обзор политики по улучшению эффективности использования ресурсов в школах. Казахстан Понс А. и др. 2015. - 236 с.
23. Механизм организации учебного процесса обучающихся в совмещенных классах МКШ по действующей и обновленной программам обучения. Методическое пособие. I ч. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2017. – 105с.
24. Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2005-2010 годы, утвержденная Указом Президента Республики Казахстан от 11 октября 2004 года №1459.

25. Типовые правила деятельности по видам общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего образования). Приказ министра Образования и науки Республики Казахстан **о**т 17 сентября 2013 года №375.

ПРИЛОЖЕНИЕ

Приложение 1

Перечень основополагающих нормативных документов

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании» от 27 июля 2007 года № 319-III (с изменениями и дополнениями по состоянию на 28 декабря 2017 года).
2. Закон Республики Казахстан “Об информатизации» от 24 ноября 2015 года № 418 -V ЗРК.
3. Приказ Министра образования и науки РК от 17 сентября 2013 года №375 «Об утверждении Типовых правил деятельности по видам общеобразовательных организаций (начального, основного среднего и общего среднего образования.
4. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 20 марта 2015 года № 137 «Об утверждении Правил организации учебного процесса по дистанционным образовательным технологиям».
5. Приказ Министра здравоохранения Республики Казахстан от 16 августа 2017 года №611 Об утверждении Санитарных правил "Санитарно-эпидемиологические требования к объектам образования".
6. Постановление Правительства Республики Казахстан от 13 мая 2016 года № 292 «О внесении изменений и дополнений в ПП РК от 23 августа 2012 года №1080 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов образования соответствующих уровней образования».
7. Приказ МОН РК от 4 апреля 2017 года №150 «О внесении изменений и дополнений в приказ и.о. МОН РК от 27 сентября 2013 года №400 «Об утверждении перечня учебников, учебно-методических комплексов, пособий и другой дополнительной литературы, в том числе на электронных носителях».
8. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 6 июня 2017 года № 265 О внесении изменения в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 18 марта 2008 года № 125 «Об утверждении Типовых правил проведения текущего контроля успеваемости, промежуточной и итоговой аттестации обучающихся».

Приложение 2

Примерная структура учебной программы вариативного курса

В организации образования в условиях малокомплектных школ кроме типовых учебных программ используется и адаптированные или авторские курсы и программы.

Модифицированная (или адаптированная) программа в условиях опорной школы может использовать с учетом особенностей организации и формирования групп детей из магнитных МКШ, режима и временных параметров осуществления деятельности, нестандартности индивидуальных результатов обучения и воспитания.

Структура вариативной учебной программы включает ***комплекс следующих основных характеристик программы*** (пояснительная записка; цель и задачи программы; содержание программы; планируемые результаты) *и комплекс организационно-педагогических условий, включая формы аттестации* (календарно-тематический план график; условия реализации программы; формы аттестации; оценочные материалы; методические материалы; список литературы).

Титульный лист программы

(от лат. *Titulus* - «надпись, заглавие») - первая страница, предваряющая текст программы и служащая источником библиографической информации, необходимой для идентификации документа (наименование организации образования, гриф утверждения программы (с указанием ФИО руководителя, даты и номера приказа), название программы, адресат программы, срок ее реализации, ФИО, должность разработчика (ов) программы, город и год ее разработки).

Пояснительная записка

- *направленность (профиль) программы – техническая,* естественнонаучная, физико-математическая, гуманитарная физкультурно-спортивная, художественная, туристско-краеведческая и др.;
- *актуальность программы* - подтверждает необходимость и полезность предлагаемой программы;
- *отличительные особенности программы* - характерные свойства, отличающие программу от других, остальных; отличительные черты, основные идеи, которые придают программе своеобразие;
- *адресат программы* - примерный портрет обучающегося, для которого будет актуальным обучение по данной программе - возраст, уровень развития, круг интересов, личностные характеристики, потенциальные роли в программе;
- *объем программы* – общее количество учебных часов, запланированных на весь период обучения, необходимых для освоения программы;
- *формы организации образовательного процесса* (индивидуальные, групповые и т.д.) и *виды занятий* по программе определяются содержанием программы и могут предусматривать лекции**,** практические и семинарские

занятия, лабораторные работы, круглые столы, мастер-классы, мастерские, деловые и ролевые игры, тренинги, выездные тематические занятия, выполнение самостоятельной работы, концерты, выставки, творческие отчеты, соревнования и другие виды учебных занятий и учебных работ;

- *срок освоения программы* - определяется содержанием программы и должен обеспечить возможность достижения планируемых результатов, заявленных в программе; характеризуют продолжительность программы - количество недель, месяцев, лет, необходимых для ее освоения;

- *режим занятий* - периодичность и продолжительность занятий.

Цель и задачи программы

- *цель* - это обобщенный планируемый результат, на который направлено обучение по программе; формулируется с учетом содержания программы, должна быть ясна, конкретна, перспективна и реальна;

- *задачи* - это конкретные результаты реализации программы; должны быть технологичны, так как конкретизируют процесс достижения результатов обучения, воспитания и развития, заявленных в цели программы: научить, привить, развить, сформировать, воспитать.

Требования к уровню подготовки обучающихся

Представляет собой описание целей-результатов обучения, выраженных в действиях обучающихся и реально опознаваемых с помощью диагностических инструментов. Данный перечень целей-результатов обучения включает специальные предметные и ключевые компетенции. определяет основные знания, умения, навыки, а также компетенции, личностные, метапредметные и предметные результаты, приобретаемые учащимися в процессе изучения программы.

Ожидаемый результат изучения - это знания, умения, виды деятельности, ценности, необходимые для построения индивидуальной образовательной траектории в школе и успешной профессиональной карьеры по её окончании.

Результаты обучения могут быть сформулированы как в терминах «учащийся должен знать, применять (иметь представление, приводить примеры), уметь анализировать, иметь опыт», так и в терминах компетентностей. Следует описать уровень достижений обучающихся по окончании изучения курса.

Содержание программы

- *учебно-тематический план* содержит наименование разделов и тем, определяет последовательность и общее количество часов на их изучение (с указанием теоретических и практических видов занятий, а также форм контроля), оформляется в виде таблицы; составляется на каждый год обучения; описывает формы занятий по каждой теме (лекция, урок, игра, беседа, конференция и пр.);

- *содержание учебно-тематического плана* должно быть направлено на достижение целей программы и планируемых результатов ее освоения; это

реферативное описание разделов и тем программы в соответствии с последовательностью**,** заданной учебным планом**;**

- следует показать, как это содержание способствует внутрипрофильной специализации обучения и формированию профильных умений и навыков, для каких профессий (областей деятельности) полезны формируемые умения и навыки;

- желательно указать, в каких материалах реализуется содержание курса (учебное пособие, рабочая тетрадь для обучающихся , методическое пособие для учителя, хрестоматия, электронные/мультимедийные пособия, Интернет-ресурсы и т.п.).

Методическое обеспечение программы

Ведущее место в обучении следует отвести методам поискового и исследовательского характера, стимулирующим познавательную активность обучающихся . Значительной должна быть доля самостоятельной работы с различными источниками учебной информации. При этом главная функция учителя - лидерство, основанное на совместной деятельности, направленной к тому, чтобы достичь общую образовательную цель. Такой подход позволяет создать психологический климат, в основе которого - доверительность, взаимопомощь, сотрудничество. Учитель, таким образом, становится «проводником» в мир знаний: экспертом и консультантом - при изучении теоретического материала и выполнении самостоятельных заданий, ведущим - в имитационной игре и тренинге, координатором и консультантом - при выполнении учебного проекта.

При определении форм организации учебных занятий следует исходить, прежде всего, из специфических целей курса. Необходимо предусмотреть варианты как коллективных, так и индивидуально-групповых форм.

Важно предусмотреть использование таких методов и форм обучения, которые давали бы обучающимся представление об условиях и процессах будущей профессиональной деятельности в соответствии с выбранным профилем обучения, то есть в какой-то степени моделировали бы их.

Основные требования к содержанию и методике изучения вариативного курса в том, чтобы они обеспечивали:

- актуальную личностно и социально значимую тематику;
- поддержку базовых курсов, а также возможность углубленной профилизации и выбора индивидуальной траектории обучения;
- опору на такие методы и формы организации обучения, которые отвечали бы образовательным потребностям учителя и обучающихся и были адекватны будущей профессиональной деятельности выпускников.

Кроме того, важно, чтобы обучающиеся были включены в практическую деятельность, соответствующую профилю обучения, а также обеспечивалось формирование и развитие у них общеучебных, интеллектуальных и организационных способностей и навыков.

Методическое обеспечение программы включает:

– описание приемов и методов организации учебных занятий;

- техническое оснащение;
- методическое оснащение;
- формы подведения итогов работы по каждой теме или разделу.

Основные приоритеты методики изучения вариативных курсов таковы:

- междисциплинарная интеграция, содействующая становлению целостного мировоззрения;
- обучение на основе опыта и сотрудничества;
- учёт индивидуальных особенностей и потребностей обучающихся , различий в стилях познания - индивидуальных способах обработки информации об окружающем мире (аудиальный, визуальный, кинестетический);
- интерактивность (работа в малых группах, ролевые игры, имитационное моделирование, тренинги, метод проектов);
- личностно-деятельностный и субъект-субъектный подход (большее внимание к личности обучающегося, а не к целям учителя, равноправное их взаимодействие);
- фасилитация (помощь и консультация).

Список литературы

Включает перечень основной и дополнительной литературы(учебные пособия, сборники упражнений (контрольных заданий, тестов, практических работ и практикумов), справочные пособия (словари, справочники); наглядный материал (альбомы, атласы, карты, таблицы); может быть составлен для разных участников образовательного процесса - педагогов, обучающихся ; оформляется в соответствии с требованиями к библиографическим ссылкам. Дополнительные обучающие материалы: литература для учителя и для обучающихся (основная и дополнительная), электронные издания (компакт-диски, обучающие компьютерные программы), Интернет-ресурсы.

Утверждение учебной программы

Рабочая программа вариативного курса утверждается локальным актом организации образования и имеет соответствующую рецензию специалиста данной области образования; рассматривается и одобряется на заседании методического объединения либо на экспертном совете (при необходимости) и утверждается руководителем организации образования.

Сроки и порядок рассмотрения учебной программы осуществляется следующим образом:

- рабочая программа рассматривается на заседании методических объединений школы (результаты рассмотрения заносятся в протокол);
- учебная программа согласовывается с заместителем директора по УВР, координатором ресурсного центра и утверждается руководителем организации образования.
- После утверждения руководителем организации образования учебная программа вариативного курса становится документом, по которой реализуется обучение. Издается приказ об утверждении рабочих учебных

программ вариативных курсов по каждому предмету (курсу). На всех рабочих учебных программах указывается дата их принятия на заседании школьного методического объединения (НМС) и рецензии с указанием авторов или реквизитов решений соответствующих кафедр ВУЗов и подпись директора школы об их утверждении с указанием даты и номера приказа.

- Рабочая программа вариативного курса обновляется ежегодно.
- Утверждение рабочих учебных программ по учебным предметам осуществляется до начала учебного года, но не позднее 31 августа текущего учебного года.

Приложение 3

Индивидуальная образовательная траектория обучающегося МКШ

Предмет: История Казахстана
Пояснительная записка

_____
_____
_____
_____
_____

Срок выдачи задания	Содержание учебной деятельности	Обучающиеся должны:	Ф.И. учащегося _____ Школа _____ 10 класс		
			Форма и методы работы	Форма контроля	Срок приема задания
17.11. 2016	«Гибель Отрара»	Знать: - период события; - причины события; - место события; - участники события; - ход событий; - итоги. Уметь: работать по алгоритму учебных заданий, с интернет - ресурсами	Презентация	Через тестирование	12.12. 2016
19.12. 2016	Государственно - административное устройство Ақ Орды	Знать: - период существования; - территорию расселения; - этнический состав правителей; - основные события; - состояние культуры, быта, хозяйствования. Уметь: работать с учебным материалом по алгоритму, работать с интернет-ресурсами	Реферат	Через тестирование	19.01. 2016
21.02. 2017	Деятельность Кенесары Касымова по укреплению государственности казахов	Знать: - период; - территория охвата; - цели и задачи; - лидеры; - движущие силы;	Реферат	Через тестирование	15.03. 2017

		- основные события; - ход; - итог. Уметь: работать с учебным материалом по алгоритму, работать с интернет-ресурсами			
6.03. 2017	Строительство укрепления «Верный» (1854 г.)	Знать: - период; - личности; - основные события; - территория; - итог. Уметь: работать с презентацией	Презентация	Через тестирование	3.03. 2017
19.03. 2017	Торговля. Ярмарки. Торгово-ростовщический капитал.	Знать: - период; - личности; - основные события; - территория; - итог. Уметь: работать с учебным материалом по алгоритму, работать с интернет-ресурсами	Реферат	Через тестирование	9.04. 2017
18.04. 17	Декабрьские события 1986 года в Казахстане.	Знать: - период; - территория охвата; - цели и задачи; - лидеры; - движущие силы; - основные события; - ход; - итог. Уметь: работать с учебным материалом по алгоритму, работать с интернет-ресурсами	Реферат	Через тестирование	4.05. 2017
3.05.2 017	Государственные символы Республики Казахстан.	Знать: - государственные символы (Герб, Гимн, Флаг); - авторов символов; - описание государственных символов. Уметь: работать с презентацией	Презентация	Через тестирование	15.05. 2017
16.05. 17	Конституция Республики Казахстан	Знать: статьи Конституции РК Уметь: работать с презентацией	Презентация	Тестирование	24.05. 2017

Приложение 4

Рекомендации по организации самостоятельной деятельности обучающегося МКШ

Предложенная обучающимся информация должна соответствовать следующим требованиям:

1. Приступая к работе над источником информации, следует сначала ознакомиться с материалом в целом (если есть, то с оглавлением, аннотацией, введением и заключением) путем беглого чтения-просмотра, не делая никаких записей. Этот просмотр позволит получить представление обо всем материале, который необходимо усвоить.

2. После этого следует переходить к внимательному изучению материала по главам, разделам, параграфам. Читать следует про себя. (При этом читающий меньше устает, усваивает материал примерно на 25% быстрее, по сравнению с чтением вслух, имеет возможность уделить больше внимания содержанию написанного и лучше осмыслить его). Никогда не следует обходить трудные места. Их надо читать в замедленном темпе, чтобы лучше понять и осмыслить.

3. Важно провести структурирование материала и усвоить каждую из составляющий содержания информации:

– выделить ключевые слова в тексте - понятия;

– постараться понять основные идеи, подтекст и общий замысел автора;

– выявить и сформулировать основную идею в виде аксиомы (постулаты);

– определить, на какую теорию опирается основная идея предлагаемой информации или какую теорию она порождает;

– установить, какие законы, закономерности учтены в предлагаемом материале,

– определить, каковы основные принципы, на которых строится представленный материал;

– установить есть ли определенные правила, которые необходимо соблюдать при практическом использовании данной информации;

– охарактеризовать следствий соблюдения (не соблюдения) основных законов, закономерностей, принципов, правил;

– рассмотреть возможность исключений из правил;

–привлечь фактические знания для подтверждения основных теоретических знаний – даты, имена, события, факты, опыты, эксперименты и др.;

–выявить способы деятельности (умения и навыки) - предметные и метапредметные, репродуктивные и творческие, отраженные в содержание материала;

– организовать деятельность по их овладению через систему практических заданий, способствующих переводу способов деятельности из конструируемой части программного материала в умения и навыки обучающегося;

–выявить и осмыслить отношения, содержащиеся в информации, определить собственное отношение и позицию к изучаемому материалу.

4. Нельзя ожидать, чтобы можно было за один раз достигнуть полного выяснения всех особенностей изучаемого материала. Рекомендуется возвращение к нему второй, третий, четвертый раз, чтобы то, что осталось непонятным, дополнить и выяснить при повторном чтении.

5. Знакомясь с информацией надо обращать внимание на схемы, таблицы, карты, рисунки, математические формулы: рассматривать их, обдумывать, анализировать, устанавливать связь с текстом. Это поможет понять и усвоить изучаемый материал.

6. При работе с информацией необходимо пользоваться словарями, чтобы всякое незнакомое слово, термин, выражение было правильно воспринято, понято и закреплено в памяти.

7. Запись изучаемого материала - лучшая опора памяти при работе с информацией. Следует, прежде всего, как отмечено в п.3.3. провести структурирование изучаемого материала. Делая при этом выписки, зарисовки, схемы, тезисы, подтверждая цифрами, цитатами.

Запись изучаемой информации лучше делать наглядной, легко обозримой. То, что структурировано и записано, то становится действительно личным достоянием обучающегося.

При работе с источниками информации важно уметь:

– сопоставлять, сравнивать, классифицировать, группировать, систематизировать информацию в соответствии с определенной учебной задачей;

– обобщать полученную информацию, оценивать прослушанное и прочитанное;

– фиксировать основное содержание сообщений; формулировать, устно и письменно, основную идею сообщения; составлять план, формулировать тезисы;

– готовить и презентовать развернутые сообщения типа доклада;

– работать в разных режимах (индивидуально, в паре, в группе), взаимодействуя друг с другом;

– пользоваться реферативными и справочными материалами;

– контролировать свои действия и действия своих товарищей, объективно оценивать свои действия;

– обращаться за помощью, дополнительными разъяснениями к преподавателю, другим обучающим;

– пользоваться словарями различного характера, различного рода подсказками, опорами в тексте (ключевые слова, структура текста, предваряющая информация и др.);

– использовать при говорении и письме перифраз, синонимичные средства, слова-описания общих понятий, разъяснения, примеры, толкования, «словотворчество» и пр.

Структура действий используемых при работе над информацией:

АНАЛИЗ

1. Разделите целое на логические части.
2. Охарактеризуйте каждую часть как единицу (элемент) целого.

ВЫДЕЛЕНИЕ ГЛАВНОГО

1. Определите предмет мысли (о чем идет речь).
2. Найдите ключевые слова и понятия.
3. Отделите главное от второстепенного (произвести сортировку материала).
4. Обозначьте в тексте (или зафиксировать в процессе слушания) смысловые опорные пункты для краткого пересказа.
5. По этим пунктам кратко перескажите (или запишите) главное.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОНЯТИЙ

1. Подведите под общее (назвать ближайший род).
2. Укажите отличительные (видовые) признаки.

СРАВНЕНИЕ

1. Установите цель сравнения.
2. Проверьте, знаешь ли ты материал про объекты, которые будешь сравнивать.
3. Выделите главные признаки, по которым будешь сравнивать.
4. Найдите различие и (или) сходство.
5. Сделайте вывод из сравнения.

ОБОБЩЕНИЕ

Действия эмпирического обобщения:

1. Выделите главное понятие из данного вам задания. Проверьте, как вы понимаете его смысл.
2. Отберите основные, типичные факты из материала данной темы (раздела, курса).
3. Сравнивая их между собой, выделите общее, существенное.
4. Сделайте вывод, т. е. сформулируйте тенденцию, ведущую идею.

Действия теоретического обобщения:

1. Выделите главное понятие из данного вам задания. Проверьте, как вы понимаете его смысл.
2. Выделите основные характеристики, отношения в изученном материале.

3. Проанализируйте под углом зрения сформулированных исходных характеристик конкретный материал, проследите эволюцию его развития.

4. Сделайте вывод, т. е. сформулируйте тенденцию, закономерность, ведущую идею, закон.

КЛАССИФИКАЦИЯ

1. Определите основу (признак, принцип) группировки.
2. Отсортируйте объекты по группам, согласно выделенным признакам.
3. Дайте название каждой из групп.

ДОКАЗАТЕЛЬСТВО

1. Проанализируйте задание, уясните, что требуется доказать.
2. Определите вывод, который должен вытекать из доказательства.
3. Определите источник, каким будете пользоваться для аргументации своих выводов.
4. Выделите существенные факты, подтверждающие Ваш вывод, и систематизируйте их.
5. Логично выстройте свои доказательства, свяжите их с выводом.
6. Выясните, все ли аргументы исчерпаны.

Содержание

Введение 143
Глоссарий 146
1. Международный и отечественный опыт по организации дополнительного образования в условиях МКШ……..... 149
2. Роль дополнительного образования в социализации и профессиональном самоопределении обучающихся МКШ..... 179
3. Методические рекомендации по организации дополнительного образования в условиях МКШ: привлечение волонтерского движения, родительской общественности, предпринимателей к организации кружковой работы 214
Заключение 261
Список использованной литературы 263
Приложение 266

ШЖМ ЖАҒДАЙЫНДА ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ОРГАНИЗАЦИИ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ МКШ

Басуға 18.11.2020 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 16

Подписано в печать 18.11.2020 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 16.